

περιόντων αὐτῶν ὑπὸ Πέτρου λαμβάνει τὴν χειροθεσίαν τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ παραιτησάμενος ἤρχει (λέγει γὰρ ἐν μιᾷ τῶν Ἐπιστολῶν αὐτοῦ· Ἀναχωρῶ, ἀπαιμι, ἐνσταθῆτω ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ· τίσι τοῦτο συμβουλευέων, εὐρομεν γὰρ ἐν τισιν ὑπομνηματισμοῖς τοῦτο ἐγχείμενον), ἤτοι μετὰ τὴν τῶν ἀποστόλων διαδοχὴν ὑπὸ Κλήτου τοῦ ἐπισκόπου οὗτος καθίσταται, οὐ πάνυ σαφῶς ἴσμεν. Πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτως ἠδύνατο εἶναι περιόντων τῶν ἀποστόλων, φημί δὲ τῶν περὶ Πέτρον καὶ Παῦλον, ἐπισκόπου ἄλλους καθίστασθαι, διὰ τὸ τοὺς ἀποστόλους πολλάκις ἐπὶ τὰς ἄλλας πατρίδας τὴν πορείαν στέλλεσθαι διὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ, μὴ δύνασθαι δὲ τὴν τῶν Ῥωμαίων πόλιν ἄνευ ἐπισκόπου εἶναι. Ὁ μὲν γὰρ Παῦλος καὶ ἐπὶ τὴν Ἰσπανίαν (88) ἀφικνεῖται· Πέτρος δὲ πολὺν χρόνον ἐπὶ τὴν Βιθυνίαν ἐπισκέψατο. Ἐνεχώρει δὲ μετὰ τὸ κατασταθῆναι Κλήμεντα, καὶ παραιτησάσθαι (εἶγε οὕτως ἐπράχθη· διανοοῦμαι γὰρ, οὐχ ἐρίζομαι), ὕστερον μετὰ τὸ τετελετωμέναι Λίνον καὶ Κλήτον ἐπισκοπεύσαντας πρὸς δεκαδύο ἔτη (89), ἕκαστον μετὰ τὴν τοῦ ἀγίου Πέτρου καὶ Παύλου τελευτήν, τὴν ἐπὶ τῷ δωδεκάτῳ ἔτει (90) Νέρωνος γενομένην, τοῦτον αὖθις ἀναγκασθῆναι τὴν ἐπισκοπὴν κατασεῖν. Ὅμως ἡ τῶν ἐν Ῥώμῃ ἐπισκόπων διαδοχὴ ταύτην ἔχει τὴν ἀκολουθίαν· Πέτρος καὶ Παῦλος, Λίνος καὶ Κλήτος, Κλήμης, Εὐάρεστος, Ἀλέξανδρος, Εὐστῶς, Τελέσφορος, Εὐάρεστος, Ὑγῖνος, Πίος, Ἀνικητος, ὁ ἄνω ἐν τῷ καταλόγῳ προδεδηλωμένος.

Καὶ μὴ τις θαυμάσῃ, ὅτι ἕκαστα οὕτως ἀκριβῶς δεδηλωμένον. Διὰ γὰρ τούτων αἰεὶ τὸ σαφὲς δεικνύεται. Ἐν χρόνοις τοίνυν, ὡς ἐφημεν (91), Ἀνικητοῦ, ἡ προδεδηλωμένη Μαρκελλίνα ἐν Ῥώμῃ γενομένη, τὴν λύμην τῆς Καρποκρά διδασκαλίας ἐξεμέσασα, πολλοὺς τῶν ἐκεῖσε λυμηνάμενη ἠφάνισε· καὶ ἔνθεν γέγονεν ἡ ἀρχὴ Γνωστικῶν τῶν καλουμένων. Ἐχουσι δὲ εἰκόνας ἐνζωγράφους διὰ χρωμάτων, τινὲς δὲ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, καὶ λοιπῆς ὕλης, ἅτινα ἐκτυπώματα φασὶν εἶναι τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ταῦτα ὑπὸ Ποντίου Πιλάτου γεγενῆσθαι τὰ ἐκτυπώματα τοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ, ὅτε ἐνεδήμει τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει. Κρύβδην δὲ τὰς τοιαύτας ἔχουσιν εἰκόνας· καὶ φιλοσόφων τινῶν, Πυθαγόρου, καὶ Πλάτωνος, καὶ Ἀριστοτέλους, καὶ λοιπῶν· μεθ' ὧν φιλοσόφων καὶ ἕτερα ἐκτυπώματα

(88) Ὁ μὲν γὰρ Παῦλος καὶ ἐπὶ τὴν Ἰσπανίαν. Quod facturum se Romanis denunciaverat (Rom. D xv, 28).

(89) Ἐπισκοπεύσαντας πρὸς δεκαδύο ἔτη. Singuli nimirum, nam ex Eusebii *Chronico* hæc mutuatus est Epiphanius, ubi Lino xi, Cleto xii anni tribuuntur.

(90) Τὴν ἐπὶ δωδεκάτῳ ἔτει. Passi sunt apostoli L. Fonteio Capitone, et Julio Rufo coss. quibus anno Neronis xiii finito, cœpit xiv ex ante diem iii Eid. Octobr. Hic est annus Julianus cxii, æræ Dionysianæ lxxvii. Quamobrem non anno xii Neronis, ut scripsit Epiphanius, sed xiii labente mortui sunt apostoli. Quem dum Eusebius, et Hieronymus xiv appellant, frustra in *Annalibus* reprehenduntur. Etenim plerique Christianorum scriptorum solent annorum initia a verno Paschaliq̄ mense, quod ecclesiastici anni caput est, accessere: id quod a viris eruditis observatum est. Cum igitur annus Neronis xiv cœperit Octobris xi anni Juliani cxii, Eusebius ac reliqui ejus initium a mense verno κατὰ

A adhuc superstibus impositis manibus episcopus a Petro consecratus, eaque detrectata provincia ab omni administratione vacaverit (ita enim in quadam Epistola scripsit: *Recedo, exeo, instet populus Dei*, nonnullis videlicet hoc modo consulens; nam in quibusdam commentariis ita scriptum reperimus), an potius secundum apostolos ab episcopo Cleto sit constitutus, liquido non constat. Quanquam vel hac quidem ratione poterant viventibus adhuc apostolis, Petro scilicet ac Paulo episcopi alii subrogari; quod iidem illi prædicandi Evangelii gratia in alias urbes regionesque profectionem susciperent, carere autem episcopo Roma non posset: siquidem Paulus in Hispaniam pervenit; Petrus vero Pontum ac Bithyniam sæpenumero peragravit. Ac fieri sane petuit, ut primum Clemente constituto, cum is defugeret (si ita tamen contigit, quod ego opinando potius quam asseverando dixerim), postea Lino Cletoque mortuis, qui xii annorum spatio singulatim episcopatum obtinuerunt, post apostolorum Petri Paulique necem, quæ in annum Neronis xii incurrit, tum demum pontificatum capessere sit coactus. Sed utcumque sese res habuerit, Romanorum pontificum ista successio est: Petrus et Paulus, Linus ac Cletus, Clemens, Evaristus, Alexander, Xystus, Telesphorus, Evaristus, Hyginus, Pius, Anicetus, qui est a me paulo ante in episcoporum ordine numeratus.

C Ac nemini sane mirum videatur, cur singula tanta cum diligentia percurrerim. Per hæc enim perpetuo certa accurataque veritas ostenditur. Quamobrem Aniceti ut dictum est tempore, Marcellina **108** illa Romam veniens, et Carpocratianæ doctrinæ virus evomens, multos illic errore suo depravatos in exitum impulit; indidemque Gnosticatorum sunt excitata primordia. Habent porro Carpocratiani depictas coloribus imagines, quidam etiam aureas aut argenteas, vel ex alia materia factas, quas esse Jesu effigies affirmant: easdemque a Pontio Pilato ad Christi similitudinem effictas quo tempore inter homines debebat. Sed ejusmodi imagines occultas habent, necnon et philosophorum quorundam, ut Pythagoræ, Platonis, Aristotelis,

πρόλῃψεν usurparunt. Quare nihil ab illis commissum; uti nec ab Josepho, qui, quod Judæorum historici consueverant, imperatorum ac principum annos, a Nisan sæpius inchoasse creditur; tametsi aliquot ab illo mensibus iniissent. Quo illa Talmudistarum regula pertinet: qui in Tractatu שנה בשנה, cap. 1, fol. 3 docent, Israelitarum quidem regum annos ab antecedente Nisan ordiri; exterorum vero principum, a Tisri. Quod et R. Issachar ben Mordechai in *Computo* tradidit. Quamobrem si quis exempli causa ultimo die mensis Adar regnum capessat, sequenti Nisan secundus imperii illius annus numerabitur. כן אמרונו כי שנה בשנה שנה בשנה שנה בשנה *Dies unus in fine anni pro anno reputatur.* Quod si quis primo die Nisan cœperit, non ante vertentem annum primus ejus annus censebitur.

(91) Ἐν χρόνοις τοίνυν, ὡς ἐφημεν. Ex Irenæo tam hæc, quam sequentia mutuatus est. Vide c. 24, lib. 1.

aliorumque, quibus eas quas dixi Christi effigies miscent, et erectas simul omnes adorant, ad easque gentilium ritus instituunt. Collocatis enim simulacris istis, quæ a gentilibus fieri solent deinceps perficiunt. Quinam vero sunt gentiles si ritus alii quam sacrificia, cæteraque generis ejusdem? Cæterum ita soli animæ salutem attribuunt, ut ab ejus communi corpore segreganda putent.

VII. Quamobrem omni illos ope profligare oportet atque evertere. Neque enim est quod ejusmodi dogmata præsertim a tali impostore profecta quispiam contemnat. Atenim dicat aliquis : Nonne ea sunt cognitu facilia, stultitiæque plenissima? Sunt ea vero. Sed insipientibus stulta plerumque persuadentur, imo etiam prudentes a recta via deflectunt, nisi animi vis adsit veritatis exercitatione firmata. Quamobrem cum in iisdem quibus Simon magicis artibus cæteraque errorum sæce Carpocras hæreat, nos eandem quoque ad illum evertendum rationes adhibebimus. Si enim ignota illa nec ullo nomine explicabilis virtus aliorum angelorum causa fuit, vel ei tribuenda erit ignorantia, qui sit universorum parens : quod ignarus eorum fuerit, quæ iidem illi quos designabat effecturi erant angeli, neque istud sciverit, subtracturos se ab ejus potestate, eaque quæ minime vellet aliquando esse facturos, vel sic illos procreasse dicendus est, ut quod fieri nollet facturos esse cognosceret, quod iis auctoribus postea sit secutum : atque hoc modo quidquid ausi isti fuerint, hoc ille et scientia ipsa, et consensione ac voluntate perfecit. Igitur si, ut ante dictum est, ea nosset, quæ facturi erant angeli, neque tamen fieri vellet, cur eos qui id egerint produxit unquam, ut quæ nollet auderent aliquando facere? Sin angelos ipse condidit, sua ut illa opera præstarent, fieri igitur ea non noluit, cum **109** ideo auctores illorum angelos ante produxerit. Quod si ad eadem illa facienda produxit, et ea tamen quæ facta sunt interdixit, enimvero calumnia ac malitia quædam intercessit. Si veto illis ut efficerent permisit, quæ vero sunt ab iis effecta, homines videlicet et animas, præter istorum voluntatem ad sese aggregare studet, hoc demum nihil erit aliud, nisi cupiditas quædam alienorum appetens, cum homines ab angelis effliti iisdem ipsis invitis a supremo illo dominatore rapiuntur. Imo etiam imbecillitatis istud erit, cum ipse sibi moliri nequeat, quæ sunt ab iis facta quorum est auctor per vim ac violentiam auferre. Quo fit ut ad inane commentum ac fabulam tota illorum doctrina recidat, quæ hoc asserat; tametsi infimæ virtutes mediocribus subiaceant, a mediocribus tamen, quæ illa-

(92) Οὐ γὰρ δύναται, ἃ ἐκεῖνος. Deesse nonnihil hujus loci integritati suspicor. Aut hæc, aut similia scripsit Epiphanius. Οὐ γὰρ δύναται ποιεῖν, ἃ ἐκεῖνος ἐπιποθεῖ εἶναι αὐτῷ. Οὐ δύναται δὲ τὸ πᾶν εἶναι κακόν. οὐδὲ ὑπὸ κακῶν γεγονέναι. Duo erant Carpocratianorum dogmata : alterum, mundum, creatasque res omnes non a bono illo supremoque Deo, sed ab inferioribus angelis fuisse conditas :

Α τοῦ Ἰησοῦ τιθέσθαι, ἰδρῶσαντές τε προσκυνούσαι, καὶ τὰ τῶν ἐθνῶν ἐπιτελοῦσαι μυστήρια. Στήσαντες γὰρ ταύτας τὰς εἰκόνας, τὰ τῶν ἐθνῶν ἔθη λοιπὸν ποιούσαι. Τίνα δὲ ἐστὶν ἐθνῶν ἔθη ἄλλ' ἢ θυσίαι καὶ τὰ ἄλλα; Ψυχῆς δὲ εἶναι μόνης σωτηρίαν φασί, καὶ οὐχὶ σωμάτων.

Z. Δεῖ τοίνυν τούτους ἀνατρέπειν παντὶ σθένει. Μηδεὶς γὰρ καταφρονεῖτω λόγου, καὶ μάλιστα παρὰ ἀπατεῦνος. Ἄλλ' εἰποὶ τις ἄν· Οὐ γὰρ ἐστὶ φωρατὰ καὶ μωρίας ἐμπλεα; Ἄλλ' ἔσθ' ὅπῃ καὶ τὰ μωρὰ πείθει τοὺς ἄφρονας, καὶ τοὺς συνετοὺς παρεκτρέπει, ἔάν μὴ παρῆ ὁ νοῦς ὁ ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἡσκημένος. Ἐμπεσόντος τοίνυν καὶ τούτου τοῦ Σίμωνος μαγαίφ, καὶ τῶν λοιπῶν, τοῖς αὐτοῖς καὶ τούτον ἀνατρέψομεν. Εἰ γὰρ ἡ ἄγνωστος καὶ ἀκατονόμαστος δύναμις αἰτία γέγονεν ἄλλων ἀγγέλων, ἡ ἐστὶν ἄγνοια παρὰ τῇ αὐτῇ, τουτέστι τῷ πατρὶ τῶν ὄλων, εἰ μὴ ἤδει ἃ μέλλουσι πράττειν οἱ ὑπ' αὐτοῦ κατασκευαζόμενοι ἄγγελοι, ἀγνοήσας, οὐκ ἀποστήσονται, καὶ ποιήσουσιν ἃ μὴ αὐτὸς ἐβούλετο· ἡ τοῦτους μὲν ἐποίησε, γινώσκων ὅτι ποιήσουσιν ὃ αὐτὸς οὐ βούλεται, παρ' αὐτῶν δὲ γέγονε, καὶ ἐστὶ διὰ τῆς γνώσεως καὶ εὐδοκίας αὐτὸς ποιήσας ἃ ἐκεῖνοι τετολμήκασιν. Εἰ τοίνυν, ὡς προεῖπον, ἐγίνωσκε μὲν ἃ ποιήσουσιν, οὐκ ἤβούλετο δὲ ἵνα ποιήσωσι, τί τῷ λόγῳ τοὺς πεποιηκότας ἐποίησε, εἰς τὸ πράττειν ἃ μὴ αὐτὸς ἐβούλετο; Εἰ δὲ αὐτὸς μὲν πεποίηκε τοὺς ἀγγέλους, ἵνα ποιήσωσι τὰ ὑπ' αὐτῶν γινόμενα, ἄρα ἤθελε γενέσθαι, διὸ καὶ τοὺς πεποιηκότας προκατεσκεύασεν ἀγγέλους. Καὶ εἰ προκατεσκεύασεν εἰς τὸ ποιῆσαι, ἀπαγορεύει δὲ τὰ ὑπ' αὐτῶν γινόμενα, συκοφαντία ἂν εἴη ἐν μέσῳ. Εἰ δὲ συνεχώρει μὲν τοῦ ποιεῖν αὐτοὺς, βούλεται δὲ τὰ ὑπ' αὐτῶν γινόμενα, τουτέστιν ἀνθρώπους καὶ ψυχὰς, πάλιν πρὸς ἑαυτὸν ἀναλαμβάνειν παρὰ τὴν τοῦτων βούλησιν· ἄρα ἐστὶ πλεονεξία ἐν μέσῳ, καὶ οὐδὲν ἕτερον, ἀρπαζομένων τῶν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων ἀνθρώπων ὑπὸ τοῦ ἄνω παρὰ τὴν τοῦτων βούλησιν. Ἄλλὰ καὶ ἀδράνεια εἴη· ἐπειδὴ, μὴ αὐτὸς δυνάμενος ἑαυτοῦ ποιεῖν, ἀρπάζει τὰ ὑπὸ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γυνομένων γινόμενα. Καὶ ἐστὶ λοιπὸν μῦθος καὶ μωρολογία, τῶν μὲν κάτω δυνάμεων ὑπερβῆναι τοὺς ἐν μέσῳ, τοὺς δὲ ἐν μέσῳ τιμωρεῖσθαι αἰτίους ὄντας τῶν κάτω· καὶ τοὺς κάτω ὑπὲρ τοὺς μέσους πρὸς τὸν ἄνω σώζεσθαι, καὶ ἐλευθεροῦσθαι, λέγω δὴ τὰς ψυχὰς τῶν ἐν τῇδε τῇ κτίσει. Εἴη δ' ἂν ὁ μὲν ἄνω μὴ δυνηθεὶς ποιῆσαι ἀσθενῆς κρινόμενος, οἱ δὲ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενοι δυνάμενοι ποιῆσαι ἃ αὐτὸς μὲν οὐκ ἐβούλετο καὶ οὐκ ἠδύνατο. Οὐ γὰρ δύναται ἃ ἐκεῖνος (92) ἐπιποθεῖ, εἶναι αὐτῷ κακόν, οὐδὲ ὑπὸ κακῶν γεγονέναι. Εἰ γὰρ ἦν κακόν, ἐχρῆν ἀπόλλυσθαι. Εἰ δὲ ὄλος

alterum, in malorum genere censeri mundum, quæque mundo continentur universa. Utrumque dogma Epiphanius impugnat. Primum quidem; quod ex eo consequens est, imbecillium angelis esse Deum. Alterum vero, quod cum pars aliqua totius Universitatis salutem obtineat, non possit a bonorum genere penitus excludi.

μέρος τι τῷ ἔργου σώζεται, οὐκέτι τὸ ἔργον φαῦλον, ἀλλὰ τὸ μέρος αὐτοῦ σωζόμενον εὐρίσκειται, οὔτε οἱ ποιήσαντες φαῦλοι τὸν σωζόμενον τεχνησάμενοι. Εἰ δὲ ἄλλως ἐξ ἀγγέλων ἢ ψυχῆ, καὶ ἄνωθεν λαμβάνει δύναμιν παραχθείσα· ἄρα γε οἱ ἄγγελοι πλέον σωτηρίας τεύχονται, ὅτι ἢ ἀπ' αὐτῶν ψυχῆ σώζεται, καὶ φαύλων οὔσα. Σωζομένης δὲ αὐτῆς, οὐκέτι φαῦλος οὔτε αὐτὴ ἢ ψυχῆ ἢ γενομένη ὑπὸ τῶν ἀγγέλων, οὔτε οἱ ἄγγελοι, ἐξ ὧν αὐτὴ ἢ ψυχῆ ὑπάρχει.

ille desiderio tenetur, ea ipsi mala esse possunt, vel a malis producta, nam si mala sunt, perire funditus oportuit. Sin pars est operis aliqua servanda, malum ipsum esse non potest, si vel ejus ulla pars salva reperitur: neque ipsimet artifices mali sunt, qui eum qui servandus est fuerint fabricati. Jam si ab angelis omnino propagata sit anima, atque in lucem producta vim quamdam cœlitus acceperit, multo igitur magis salutem obtinebunt angeli, cum ab ipsis anima etiam malis procreata servetur. Denique si salva esse possit anima, neque ipsa mala erit ab angelis producta; neque angeli, a quibus hæc ortum habuerit.

Η'. Παντὶ δὲ τῶν τὸν νοῦν ἐβρώμενον ἔχοντι ἰστέον ἂν εἶη, ὅτι ἀνοίας ἐστὶ τὸ πᾶν τοῦτο ἀγυρτώδες ἐργαστήριον. Καταίσιχυνθήσονται δὲ αὐθις οὗτοι καὶ ἀπὸ τῶν αὐτῶν λόγων. Εἰ γὰρ Ἰησοῦς οὐκ ἀπὸ παρθένου Μαρίας, ἀλλὰ ἐκ σπέρματος Ἰωσήφ καὶ τῆς αὐτῆς Μαρίας, σώζεται δὲ οὗτος· ἄρα καὶ αὐτοὶ σωθήσονται οἱ τοῦτον γεγεννηκότες. Καὶ εἰ ἡ Μαρία καὶ Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ Δημιουργοῦ ὑπάρχουσιν, ἄρα τὸν Δημιουργὸν κτίστην ἔρασαν, καὶ οὐκέτι ἐν ὑσερήματι ἔσται ὁ τὸν Ἰωσήφ καὶ τὴν Μαρίαν ποιήσας ἐξ ὧν ὁ Ἰησοῦς παρὰ τοῦ ἄνω ἀγνώστου Πατρὸς ὑπάρχει. Εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῶν ἀγγέλων ἐστὶ, καὶ ὁ δημιουργὸς εἰς ἐστὶ τῶν ἀγγέλων· ἄρα γε ἀποπήματι τῶ ἐνὶ πάντες περιπεσοῦνται, ὅποῦ καὶ οἱ ἄγγελοι περιπεπτώκασι· καὶ ἀσύστατον εἶη ἂν τὸ παρ' αὐτῶν δραματοῦργημα, δηλητηρίου ἔμπλεον, καὶ πάσης ἰόδου διδασκαλίας μεμεστωμένον. Ταύτην δὲ αὐθις ὀπίσω τρέψαντες, ὡσπερ δράκοντος κεφαλὴν ξύλω τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀληθείας ἐπὶ γῆς λαχέσαντες, ταῖς ἄλλαις θηριόμορφους προσπελάσαντες, ἐπ' ὀλέθρῳ τούτων καὶ τῶν τοιούτων βαδιοῦμεθα.

KATA KHPINΘIANΩN,

Ἦτοι Μηρινθιανῶν,

Ὀγδόη, ἢ καὶ εἰκοστὴ ὀγδόη.

Α'. Κήρινθος δὲ αὐθις, ἀπ' οὐπερ οἱ Κηρινθιανὸι λεγόμενοι, ἀπὸ ταύτης τῆς θηριώδους σπορᾶς τὸν ἰὸν τῷ κόσμῳ φέρων ἦκει. Σχεδὸν δὲ οὐδὲν ἕτερον παρὰ τὸν προειρημένον Καρποκράδην, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ τῷ κόσμῳ κακοποιὰ φάρμακα ἐκβλύστανει. Τὰ ἴσα γὰρ τῷ προειρημένῳ εἰς τὸν Χριστιανὸν συκοφαντήσας, ἐξηγεῖται καὶ οὗτος ἐκ Μαρίας καὶ ἐκ σπέρματος Ἰωσήφ τὸν Χριστὸν γεγενῆσθαι, καὶ τὸν κόσμον ὁμοίως ὑπὸ ἀγγέλων γεγενῆσθαι. Οὐδὲν γὰρ οὗτος παρὰ τὸν πρῶτον διήλλαξε τῇ εἰσαγωγῇ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας ἄλλ' ἢ ἐν τούτῳ μόνον, ἐν τῷ προσέχειν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ἀπὸ μέρους. Φάσκει δὲ οὗτος τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας ὑπὸ ἀγγέλων δεδῶσθαι, καὶ τὸν δεδωκότα νόμον ἕνα εἶναι τῶν ἀγγέλων τῶν τὸν κόσμον πεπονηκότων· Ἐγένετο δὲ οὗτος ὁ Κήρινθος ἐν τῇ Ἀσίᾳ διακρίβων, κάκεισε τοῦ κηρύττουτος τὸν

rum causæ sunt, pœnas expeti, infimasque mediocribus superatis ad supremum omnium auctorem evolare, ac libertatem consequi; hoc est animas, quæ in hac rerum conditarum universitate continentur. Quamobrem supremus ille, qui eas creare nequiverit, imbecillitatis arguetur. Quos ipse vero produxerit, ejusmodi esse videbuntur, qui ea facere possint, quæ vel ille noluerit, vel ut maxime vellet, facere nullo modo potuerit. Neque enim quorum

VIII. Ac quicumque firmo et constanti ingenio præditus est, intelligere istud debet, nihil esse tota hac circulatorum officina stultius. Quos quidem suis ipsorum verbis ignominiose convincere hoc modo possumus. Etenim si Jesus Christus non de virgine Maria natus, sed de Josephi semine, eademque Maria propagatus est, et is salutem adipiscitur, etiam illos qui ipsum genuerint esse salvos oportet. Qui si a summo illo opifice facti sunt, sane hunc esse Creatorem inter illos convenit, neque qui Josephum Mariamque condidit defectui amplius ascribetur, **110** a quibus Jesus ortus est, qui ab ignoto illo Parente profectus est. Sin Jesus etiam ab angelis creatus est, et est angelorum unus opifex ipse, in unum et idem absurdum relabi universos necesse est; in quod et angeli ipsimet incurserunt. Neque illorum fabula constabit, letalis cuiusdam veneni, ac pestiferæ doctrinæ referta. Sed nos, profligata hac hæresi, et in fugam conversa, perinde ac serpentis capite fidei ac veritatis baculo humi illiso, ad alias monstrorum horrendas effigies promoti gradu, funditus eas delere atque evertere conabimur.

ADVERSUS CERINTHIANOS,

Sive Merinthianos,

Quæ est hæresis VIII, vel XXVIII.

I. Sequitur Cerinthus: a quo Cerinthiani hæretici nominantur, qui eodem ex serino satu procreatus virus suum in orbem terrarum profudit. Atque is nihil propemodum aliud, quam nobis supra commemoratus ille Carpoceas asseruit, eademque cum eo letalia in mundum venena propagavit. Siquidem pari in Christum calumnia censet, hunc e Maria Josephique semine esse prognatum: mundumque similiter ab angelis fabricatum. Neque ulla alia re discrepantem ab illo doctrinam invexit, nisi quod Judaicos etiam ritus adscivit. At idem legem ac prophetas ab angelis profectos asserit, eumque qui legem tulerit ex eorum angelorum esse numero a quibus orbis est conditus. Porro Cerinthus iste in Asia versatus doctrinam suam proferre isthic cepit. Qui, ut ante diximus, minime a prima illa su-

premaque virtute fabricatum esse mundum censuit. **A** Tum ita docuit : postquam ille Jesus adolevit, qui ex Josephi Mariæque semine natus est, in hunc delapsus a summo illo Deo esse Christum, hoc est Spiritum sanctum, columbæ specie ad Jordanem, ac tum ei incognitum Parentem, et per illum posteris patefecisse. Ob idque mox ut in ipsum cœlestis illa sese virtus infudit, portenta ac miracula patrasse, **111** ac demum posteaquam passus est, quod e cœlo venerat, eodem relicto Jesum revolasse. Jesum porro et obiisse mortem, et ad vitam excitatum esse; Christum vero qui descenderat pœnæ omnis expertem eo unde venerat reversum, qui idem ille est, qui columbæ specie delapsus fuerat : ita Jesum minime esse Christum.

II. Verum et hic non minus quam reliqui omnes excidit, ut intueri facile potestis, quicumque veritatis amore tenemini. Nam eum a quo lex tradita sit bonum negat esse, cujus tamen legi utique tanquam bonæ obtemperare videtur. Qui vero convenit, ut qui malus sit bonam legem præscripserit? Si enim non adulterari, vel non occidere est honestum, quanto melior is est, qui ista præcepit, si is qui ea non commisit confessione omnium bonus habetur! Quoniam pacto mali cujusdam facinoris accusari potest, qui bona consulit, ac tam bonam legem hominibus descripsit? Enimvero furiosus et amens est, qui ea jactare non est veritus. Atque idem ille, charissimi, fuit, qui apostolorum tempore tumultum illum excitavit, cum Jacobus cæterique apostoli litteras Antiochiam scripserunt his verbis : *Quoniam cognovimus, quosdam a nobis ad vos esse profectos, suisque vos perturbasse sermonibus, quibus non mandavimus* ¹, etc. Idemque eorum unus est, qui se Petro opposuerant, cum ad sanctum Cornelium ivisset, a quo post oblatum per visum angelum erat arcessitus ². Quo tempore dubitante Petro linteum illud cum iis, quæ continebat, objectum est, et a Domino istud ipsum audiit; ne quid commune vel impurum appellaret. Igitur Cerinthus circumcisorum gregem adversus Petrum revertentem commovit Hierosolymis, dicens : *Ingressus est ad viros praputium habentes* ³. Quod quidem ab eo factum est, antequam suum in Asia dogma prædicaret, seque in exitii sui gurgitem profundius immitteret. Nam cum circumcisis hic esset, ut eos qui retento praputio fideles erant ulcisceretur, occasionem e circumcissione nactus est.

III. Sed cum Dominus humani generis curam perpetuo gerat, et in veritatis amantibus filiis certam ac constantem illius fidem stabilire ac confirmare soleat, cum sanctissimo apostolo Petro confutandi illius facultatem ac rationem dedisset, manifeste omnibus est Cerinthi comperta stoliditas. Ita enim Apostolus locutus est : *Ego eram in civitate Joppe : et vidi media luce circa horam sextam* **112** linteum

A ἀρχὴν πεποιημένος. Ἦδη δὲ περὶ τούτου εἴπομεν, ὡς καὶ οὗτος ἐκήρυττεν οὐκ ἀπὸ τῆς πρώτης καὶ ἄνωθεν δυνάμεως τὸν κόσμον γεγεννησθαι, ἄνωθεν δὲ ἐκ τοῦ ἄνω Θεοῦ, μετὰ τὸ ἀδρυνθῆναι τὸν Ἰησοῦν τὸν ἐκ σπέρματος Ἰωσήφ καὶ Μαρίας γεγεννημένον, κατεληλυθέναι τὸν Χριστὸν εἰς αὐτὸν, τουτέστι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν εἶδει περισσευῶς ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, καὶ ἀποκαλύψαι αὐτῷ, καὶ δι' αὐτοῦ τοῖς μετ' αὐτοῦ τὸν ἄγνωστον Πατέρα. Καὶ διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἦλθεν ἡ δύναμις εἰς αὐτὸν ἄνωθεν, δυνάμεις ἐπιτελεσθέναι, καὶ αὐτοῦ πεπονθότος τὸ ἐλθὼν ἄνωθεν ἀναπτῆναι ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἄνω. Πεπονθότα δὲ τὸν Ἰησοῦν, καὶ πάλιν ἐγγεγεμένον· Χριστὸν δὲ τὸν ἄνωθεν ἐλθόντα εἰς αὐτὸν ἀπαθῆ ἀναπτάντα, ὅπερ ἐστὶ τὸ κατελθόν ἐν εἶδει περισσευῶς, καὶ οὐ τὸν Ἰησοῦν εἶναι Χριστόν.

B Ἐκπέπτωκε δὲ καὶ οὗτος, ὡς ὁρατε πάντες οἱ τῆς ἀληθείας ἐρασταί. Φάσκει γὰρ τὸν νόμον δεδωκότα οὐκ ἀγαθὸν, οὗ τῷ νόμῳ πείθεσθαι δοκεῖ, δῆλον δὲ, ὅτι ὡς ἀγαθῷ. Πῶς οὖν ὁ πονηρὸς τὸν ἀγαθὸν νόμον δέδωκεν; Εἰ γὰρ καλὸν τὸ μὴ μοιχεύειν, καὶ καλὸν τὸ μὴ φονεύειν, πόσω γε μᾶλλον ὁ ἐντειλάμενος βελτίων εἴη, ἢ ἄν γε ὁ μὴ πράξας ἀγαθὸς ὁμολογεῖται! Πῶς δὲ κατηγορηθήσεται κακὰ πράττων ὁ τὸ ἀγαθὸν συμβουλεύων, καὶ ἀγαθὸν διδοὺς νόμον; Ἄλλὰ μανιώδης ὁ ἀνὴρ τοιούτοις ἐγχειρῶν. Οὗτος δὲ ἐστὶν, ἀγαπητοί (93), εἰς τῶν ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ὁ τὴν ταραχὴν ἐργασάμενος, ὅτε οἱ περὶ Ἰάκωβον γεγράφασιν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν Ἐπιστολὴν, λέγοντες· *Ὅτι ἐγνωμέν τινὰς ἐξ ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐλθόντας, καὶ ταράξαντας ὑμᾶς λόγοις, οἷς οὐ διετειλάμεθα*. Καὶ οὗτος εἰς ἐστὶ τῶν ἀντιστάντων τῷ ἁγίῳ Πέτρῳ, ἐπειδὴ εἰσῆλθε πρὸς Κορνῆλιον τὸν ἅγιον, ὅτε μεταστελλάτο αὐτὸν καταξιωθεὶς ὀπισθίας ἀγγέλου. Καὶ ὁ Πέτρος ἐδίσταζε, καὶ εἶδε τὸ ὄραμα τῆς δόξης, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ ἤκουσε παρὰ Κυρίου, μηδὲν κοινὸν λέγειν ἢ ἀκάθαρτον. Οὗτος οὖν παρεκίνει περὶ τοῦ Πέτρου ἀνελθόντος εἰς Ἱερουσαλὴμ τὰ πλήθη τῶν ἐκ περιτομῆς λέγων, ὅτι· *Εἰσῆλθε πρὸς ἄνδρας ἀκροβυστίαν ἔχοντας*. Ἐποίησε δὲ τοῦτο Κῆρινθος πρὶν ἢ ἐν τῇ Ἀσίᾳ κηρύξαι τὸ αὐτοῦ κήρυγμα, καὶ ἐμπεσεῖν εἰς τὸ περισσώτερον τῆς ἑαυτοῦ ἀπωλείας βάραθρον. Διὰ γὰρ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐμπερίτομον, δῆθεν ἀντιδικίας ἕνεκα τῶν ἐν ἀκροβυστίᾳ πιστῶν, διὰ τῆς περιτομῆς τὴν πρόφασιν ἐθηράσατο.

C **D** **E** **F** **G** **H** **I** **K** **L** **M** **N** **O** **P** **Q** **R** **S** **T** **U** **V** **W** **X** **Y** **Z** **AA** **AB** **AC** **AD** **AE** **AF** **AG** **AH** **AI** **AJ** **AK** **AL** **AM** **AN** **AO** **AP** **AQ** **AR** **AS** **AT** **AU** **AV** **AW** **AX** **AY** **AZ** **BA** **BB** **BC** **BD** **BE** **BF** **BG** **BH** **BI** **BJ** **BK** **BL** **BM** **BN** **BO** **BP** **BQ** **BR** **BS** **BT** **BU** **BV** **BW** **BX** **BY** **BZ** **CA** **CB** **CC** **CD** **CE** **CF** **CG** **CH** **CI** **CJ** **CK** **CL** **CM** **CN** **CO** **CP** **CQ** **CR** **CS** **CT** **CU** **CV** **CW** **CX** **CY** **CZ** **DA** **DB** **DC** **DD** **DE** **DF** **DG** **DH** **DI** **DJ** **DK** **DL** **DM** **DN** **DO** **DP** **DQ** **DR** **DS** **DT** **DU** **DV** **DW** **DX** **DY** **DZ** **EA** **EB** **EC** **ED** **EE** **EF** **EG** **EH** **EI** **EJ** **EK** **EL** **EM** **EN** **EO** **EP** **EQ** **ER** **ES** **ET** **EU** **EV** **EW** **EX** **EY** **EZ** **FA** **FB** **FC** **FD** **FE** **FF** **FG** **FH** **FI** **FJ** **FK** **FL** **FM** **FN** **FO** **FP** **FQ** **FR** **FS** **FT** **FU** **FV** **FW** **FX** **FY** **FZ** **GA** **GB** **GC** **GD** **GE** **GF** **GG** **GH** **GI** **GJ** **GK** **GL** **GM** **GN** **GO** **GP** **GQ** **GR** **GS** **GT** **GU** **GV** **GW** **GX** **GY** **GZ** **HA** **HB** **HC** **HD** **HE** **HF** **HG** **HH** **HI** **HJ** **HK** **HL** **HM** **HN** **HO** **HP** **HQ** **HR** **HS** **HT** **HU** **HV** **HW** **HX** **HY** **HZ** **IA** **IB** **IC** **ID** **IE** **IF** **IG** **IH** **II** **IJ** **IK** **IL** **IM** **IN** **IO** **IP** **IQ** **IR** **IS** **IT** **IU** **IV** **IW** **IX** **IY** **IZ** **JA** **JB** **JC** **JD** **JE** **JF** **JG** **JH** **JI** **I**

¹ Act. xv, 24 sqq. ² Act. x, 18 sqq. ³ Act. xi, 3.

(95) Οὗτος δὲ ἐστὶν, ἀγαπητοί. Idipsum Philastrius scribit.

ἀρχαῖς, ἐν ἧ ἦν πάντα τετράποδα καὶ ἐρπετά. Καὶ εἶπέ μοι· Ὁὔσον καὶ φάγε. Ἐγὼ δὲ εἶπον· Κύριε, μηδαμῶς· ὅτι οὐδέποτε κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον· εἰσηλθὲν εἰς τὸ στόμα μου. Ἀπεκρίθη δὲ μοι ἐκ δευτέρου φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· Ἄ ὁ Θεὸς ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοίνου. Καὶ ἐξ αὐτῆς ἰδοὺ δύο ἄνδρες εἰστέθεισαν εἰς τὴν οἰκίαν. Καὶ εἶπέ μοι τὸ Πνεῦμα· Πορεύου σὺν αὐτοῖς μηδὲν διακρινόμενος. Καὶ λοιπὸν διηγείται, ὡς ἐν παραβολῇ τῷ ἀποστόλῳ εἰρηναίῳ· καὶ ὡς οὐ τότε ἐδίδασκεν, ἕως ὅτε ὁ Κύριος ἐναργῶς ἔδειξεν αὐτῷ ἃ διὰ τῶν λόγων καὶ τύπων αὐτὸν ἐδίδασκεν. Εὐθύς γὰρ αὐτοῦ ἀνοίξαντος τὸ στόμα, ὅτε ἦλθεν εἰς Καισάρειαν, ἐπέπεσε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ Κορνήλιον. Καὶ ἰδὼν Πέτρος εἶπε· Μὴ τις δύναται κωλύσαι τὸ ὕδωρ ἀπὸ τούτων τῶν καταξιωθέντων τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λαβεῖν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἐξ ἀρχῆς; Τὸ πᾶν δὲ ἦν τοῦτο μυστήριον, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἔργον, ὅπως ὁ τε ἅγιος Πέτρος καὶ πᾶς τις γνώσεται, ὅτι οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων ἢ τῶν ἐθνῶν σωτηρία, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ. Προῦλαβε γὰρ ὁ Θεὸς δοῦναι τὴν δωρεάν τοῦ Πνεύματος, καὶ τὴν τοῦ ἀγγέλου ὀπτασίαν, καὶ τὴν ἀποδοχὴν τῆς εὐχῆς, καὶ νηστειῶν, καὶ ἀγαθοποιῶν· ἵνα ὁ ἐπιστεῦθησαν οἱ ἀπόστολοι, μάλιστα ὁ ἅγιος Πέτρος, καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι, μὴ ἀποστειρήσωνται τὸν ἐκ Θεοῦ κατὰ ἀλήθειαν κεκλημένον.

Δ'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τότε ἐπραγματεύθη, κινήθη ἕντα ὑπὸ τοῦ προειρημένου ψευδαποστόλου Κηρίνου· ὡς καὶ ἄλλοτε στάσιν αὐτὸς τε καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ εἰργάσαντο ἐν αὐτῇ τῇ Ἱερουσαλὴμ, ὅπηνίκα Παῦλος ἀνῆλθε μετὰ Τίτου, ὡς καὶ οὗτος ἔφη, ὅτι Ἄνδρας ἀκροῦστους εἰσήνεγκε μεθ' ἐαυτοῦ, ἦδη περὶ τούτου λέγων, Κεκοίνοικε, φησί, τὸν ἅγιον τόπον. Διὸ καὶ Παῦλος λέγει· Ἀλλ' οὐδὲ Τίτος ὁ σὺν ἐμοί, Ἕλληνας ὄντας, ἠναγκάσθη περιτμηθῆναι διὰ τὸ τοὺς παρεσιτάτους ψευδαδέλφους, οἵτινες παρεσιτάτον κατασκοπήσασθαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν, ἣν ἔχομεν ἐν Χριστῷ, οἷς οὐδὲ πρὸς ὧρας ἐξαίμεν τῇ ὑποταγῇ. Καὶ τοῖς ἐν ἀκροῦστίᾳ παραγγέλλων ἔλεγεν· Μὴ περιτέμνεσθε· ὅτι, ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει. Διήρκεσε δὲ ἡ περιτομὴ χρόνον ὑπερητάσασα, ἕως ἡ μείζων περιτομὴ παρεγένετο, τούτεστι τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας, ὡς παντὶ τῷ δῆλόν ἐστι, καὶ σαφέστερον δεικνύται ἀπὸ τῶν παρὰ τοῖς ἀποστόλοις εἰρημένων, μάλιστα παρὰ τῷ ἁγίῳ Ἀποστόλῳ. Φάσκει γὰρ οὕτως· Οἷς οὐδὲ πρὸς ὧρας ἐξαίμεν τῇ ὑποταγῇ. Παντὶ δὲ τῷ βουλομένῳ κατανοεῖν τὰ παρὰ τοῖς ἀποστόλοις τότε πεπραγματευμένα, θαυμάσαι ἔπεται, πῶς τὰ παρὰ τῇ αἵρεσει ταύτῃ ἐξ ἐπινοίας πνεύματος πλάνης ἐνεργηθέντα τὴν χαρακτῆρα ὑποδείκνυσι τῶν διὰ τῶν αἱρέσεων τούτων ἐν τοῖς ἀποστόλοις τὴν κίνησιν ἐργασαμένων. Ἀποστάντων γὰρ τούτων, καὶ εἰς ψευδαποστόλους τραπέντων, καὶ ἄλλους ψευδαποστόλους ἀποστειλάντων, ὡς καὶ ἦδη προείρηται, εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἐν ἀρχῇ, καὶ εἰς ἄλλους τόπους, λέγοντας, ὅτι, Ἐὰν μὴ περιτμηθῆτε, καὶ φυλά-

A *quatuor initiis summitti de caelo, in quo erant omnia quadrupedia, et reptilia. Et dixit mihi: Occide et manduca. Dixi autem: Nequaquam, Domine; quia nihil unquam commune vel immundum introivit in os meum. Respondit autem mihi vox de caelo: Quæ Deus mundavit, tu ne communia dixeris. Et confestim ecce duo viri astiterunt in domo. Et dixit mihi Spiritus: Vade cum ipsis nihil hæsitans¹. Atque ita deinceps, quæ sibi nuntiata sunt velut per parabolam edisserit: nec se, prius ad docendum accessisse, quam aperte Dominus ea monstraret, quæ verbis antea, figurisque significaverat. Etenim simulat que os aperire cœpit tum cum Cæsaream attingit, Spiritus sanctus in Cornelium delapsus est. Quod ubi Petrus conspexit, Nunquid, ait, aquam quis prohibere potest ab his, qui Spiritu sancto, uti et nos initio, dignati sunt²? Hoc vero totum mysterium quoddam, ac divinæ benignitatis opus erat, ut tam Petrus quam cæteri omnes intelligerent, non hominibus, sed Deo gentilium salutem essetribuendam. Etenim munus illud divini Spiritus, et angeli aspectum largiri antea voluit, necnon et illius approbare preces ac jejunia, reliquaque ab eo præctare gesta; ut quod apostolis præcipueque Petro, commissum fuerat, eo ne privatum hominem illum vellent, quem Deus reipsa vocaverat.*

IV. Atque hæc quidem eo modo tunc administrata sunt, quæ falsus ille apostolus Cerinthus seditiose commoverat. Quemadmodum alias Hierosolymis cum suis idem ille tumultus concivit: quando scilicet cum Tito Paulus advenit, atque ita idem ille locutus est. *Viros præputium habentes secum induxit³*, quibus de Tito significabat: Locum, inquit, sanctum profanum fecit. Quare ita Paulus dixit: *Sed neque Titus qui mecum erat, cum esset gentilis, compulsus est circumcidi. Sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem quam habemus in Christo. Quibus neque ad horam cessimus subjectione⁴. Deinde præputio præditos his verbis hortabatur: Nolite circumcidi. Nam si circumcidamini, Christus nihil proderit⁵. Circumcisio porro tandiu suum tempus habuit, donec major circumcisio ejus sed loco substituta, 113 nempe illa lotionis iterata generatio; id quod nemini obscure est, evidentiusque per ea quæ cum ab aliis apostolis, tum præcipue a Paulo dicta sunt, ostenditur. Ita enim ille: *Quibus neque ad horam cessimus subjectione*. Quod si quis ea quæ tum ab apostolis gesta sunt animadvertere voluerit, huic admirari cumprimis occurrerit, quemadmodum quæ tum ab hac hæresi mendacis instinctu spiritus administrata sunt, proprias illorum notas exprimant, qui per istiusmodi hæreses motus illos in apostolis concitarunt: nam cum isti a fidei integritate defecissent, et in falsos apostolos essent conversi, aliosque perinde falsos apostolos misissent, qui dice-*

¹ Act. xi, 5-12. ² Act. x, 47. ³ Act. xi, 3. ⁴ Galat. ii, 3-5. ⁵ Galat. v, 2.

*Moysi, non potestis salvari*¹, ingens inde facta commotio est, ut ante diximus. Atque illi ipsi sunt quos Paulus falsos apostolos vocat, operarios subdolos, transformantes se in apostolos Christi².

V. Matthæi enim Evangelio non integro, sed ex parte duntaxat utuntur, nimirum propter genealogiam, quæ ejus est carnis propria, quod quidem Evangelii testimonium afferunt, atque ita prædicant. *Sufficit discipulo, si sit sicut magister ejus*³. Quid igitur, inquirunt? Circumcisus est Jesus: tu quoque ipse circumcidere. Christus ex legis præscripto vitam instituit: tu igitur eadem facito. Hinc nonnulli sic ab illis tanquam venenatis serpentibus abrepti verisimilibus illorum rationibus assentiuntur, ex eo maxime quod et Christus circumcisionem suscepit. Quod ad Paulum pertinet, hunc penitus explodunt, propterea quod circumcisionem abdicavit, et eundem idcirco rejiciunt, quod istud usurpaverit. *Quicumque in lege justificamini a gratia excidistis*⁴; et, *Si circumcidamini, Christus nihil vobis proderit*⁵.

VI. Ad hæc Cerinthus homo stolidus, ac stolidorum magister, dicere nihil est veritus, passum quidem ac crucifixum esse Christum, nondum tamen a mortuis excitatum, ac tum demum cum mortui resurgent omnes excitandum. Itaque ejusmodi illorum et dicta, et dogmata coherere nullo modo possunt. Indidemque Paulus sic eos qui resurrectorum mortuos diffiderent redarguit. *Si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit*⁶. Eodemque pertinet illud: *Edamus et bibamus, cras enim moriemur*⁷. **114** Tum istud: *Nolite errare: Corrumpunt bonos mores colloquia prava*⁸. Ac rursus eos, qui Christum adhuc resurrexisse negarent, hoc modo convincit: *Si Christus non resurrexit, vana est prædicatio nostra; inanis et fides vestra: invenimur autem et falsi testes Dei, quoniam suscitavit Christum, quem non suscitavit*⁹. Quibus indicat, Christum a mortuis excitatum prædicasse quidem apostolos, quasdam vero hæreses tametsi surrexisse Christum assererent, mortuorum tamen resurrectionem negasse. Etenim in hac ipsa regione Asiæ, necnon et in Galatia illorum ejusmodi schola cumprimis ac disciplina floruit. De quo istud a majoribus traditum accepimus, nonnullos ex eo genere citra baptismum excessisse, ac pro iis alios baptismum eorumdem suscepisse nomine, ne cum extrema demum resurrectione revocati ad vitam essent, prætermisisti baptismi pœnas dependerent, atque ejus qui mundum condidit dominationi subessent. Cujus rei gratia usurpatum illud ab Apostolo eadem ad nos auditione perlatum est: *Si omnino mortui non resurgunt, quid est quod*

Ἀ ζητε τὸν νόμον Μωϋσέως, οὐ δύνασθε σωθῆναι· οὐχ ἡ τυχοῦσα τότε ταραχὴ ἐγένετο, ὡς προείρηται. Καὶ οὗτοι εἰσιν οἱ παρὰ τῷ Παύλῳ εἰρημένοι ψευδῶς ἀπόστολοι, ἐργάται δόλιοι, μετασχηματίζόμενοι εἰς ἀποστόλους Χριστοῦ.

Εἰ. Χρῶνται γὰρ τῷ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίῳ ἀπὸ μέρους, καὶ οὐχὶ ὅλῳ· ἀλλὰ διὰ τὴν γενεαλογίαν τὴν ἑνσαρκον, καὶ ταύτην μαρτυρίαν φέρουσι ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελίου, πάλιν λέγοντες, ὅτι Ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ, ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος. Τί οὖν, φασί; Περιετμήθη ὁ Ἰησοῦς· περιετμήθητι καὶ αὐτός. Χριστὸς κατὰ νόμον, φασίν, ἐπολιτεύσατο, καὶ αὐτὸς τὰ ἴσα ποιήσον. Ὅθεν καὶ τινες ἐκ τούτων, ὡς ὑπὸ δηλητηρίων ὑφαρπαχθέντες, πείθονται ταῖς πιθανολογίαις διὰ τὸ τὸν Χριστὸν περιτεμηθῆναι. Τὸν δὲ Παῦλον ἀθετοῦσι, διὰ τὸ μὴ πείθεσθαι τῇ περιτομῇ. Ἀλλὰ καὶ ἐκβάλλουσιν αὐτὸν, διὰ τὸ εἰρηκέναι. Ὅσοι ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξέπεσατε· καὶ ὅτι, Ἐὰν περιτέμησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει.

Ζ'. Οὗτος δὲ ὁ Κήρινθος ἀνόητος καὶ ἀνοήτων διδάσκαλος φάσκει πάλιν τολμήσας, Χριστὸν πεπονηθῆναι καὶ ἐσταρωθῆναι, μήπω δὲ ἐγγέβηαι. Μέλλειν δὲ ἀνίστασθαι, ὅταν ἡ καθόλου γένηται νεκρῶν ἀνάστασις. Ἀσύστατα τοίνυν ταῦτα παρ' ἐκείνοις τὰ τε βήματα καὶ νοήματα. Ὅθεν καὶ ὁ Παῦλος ἐκπληττόμενος τοῖς μὲν ἀπιστοῦσι τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν τῇ μελλούσῃ ἔσεσθαι, λέγει· Ἐἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται· καὶ τὸ, Φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὐριον γὰρ ἀποθνήσκομεν· καὶ τὸ, Μὴ πλανᾶσθε· φθέρουσιν ἡθῆ χρηστὰ ὄμματα κακὰ· πάλιν δὲ τοῖς λέγουσι τὸν Χριστὸν μηδέπω ἐγγεγερμένον ὡσαύτως τὸν ἐλεγχον ἐπιφέρει, λέγων· Ἐἰ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, μάταιον τὸ κήρυγμα ἡμῶν, ματαία καὶ ἡ πίστις ὑμῶν· εὐρισκόμεθα δὲ καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἤγειρε τὸν Χριστὸν, δι' οὐκ ἤγειρεν· ὡς τῶν μὲν ἀποστόλων κηρυκτῶν Χριστὸν ἐγγέβηαι, τινῶν δὲ αἰρέσεων λεγουσῶν Χριστὸν μὲν ἐγγέβηαι, νεκροὺς δὲ μὴ ἐγείρεσθαι. Ἐν ταύτῃ γὰρ τῇ πατρίδι, φημι δὲ Ἀσίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Γαλατίᾳ πάνυ ἤκμασε τὸ τούτων διδασκαλεῖον, ἐν οἷς καὶ τι παραδόσεως πρᾶγμα ἦλθεν εἰς ἡμᾶς· ὡς τινῶν μὲν παρ' αὐτοῖς προφθανόντων τελευτῆσαι ἀνευ βαπτίσματος, ἄλλους δὲ ἀντ' αὐτῶν εἰς ὄνομα ἐκείνων βαπτίζεσθαι, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐν τῇ ἀναστάσει ἀναστάντας αὐτοὺς δίκην δοῦναι τιμωρίας, βάπτισμα μὴ εὐληφῶτας, γίνεσθαι δὲ ὑποχειρίους τῆς τοῦ κοσμοποιοῦ ἐξουσίας. Καὶ τούτου ἕνεκα ἡ παράδοσις (94) ἡ ἐλθοῦσα εἰς ἡμᾶς φησι τὸν αὐτὸν ἅγιον Ἀπόστολον εἰρηκέναι· Ἐἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ αὐτῶν; Καλῶς δὲ ἄλλοι τὸ ῥητὸν ἐρμηνεύοντες, φασίν ὅτι οἱ μέλλοντες τελευτᾶν, ἐὰν

¹ Act. xv, 1. ² II Cor. xi, 5. ³ Matth. x, 25. ⁴ Galat. v, 4. ⁵ ibid. 2. ⁶ I Cor. xv, 16. ⁷ ibid. 32. ⁸ ibid. 33. ⁹ ibid. 14, 15.

(94) Καὶ τούτου ἕνεκα ἡ παράδοσις. Tertul. lib. De resur. et v. contr. Mar. ad eum modum Apo-

stoli locum illum explicat: de quo interpretes consule.

ὡσι καθυγούμενοι, ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἐλπίδι πρὸς τῆς τελευτῆς λουτροῦ καταξιοῦνται· δεικνύντες, ὅτι ὁ τελευτήσας καὶ ἀναστήσεται, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιδέεται τῆς διὰ τοῦ λουτροῦ ἀφέσεως ἀμαρτημάτων. Τούτων δὲ οἱ μὲν τὸν Χριστὸν μηδέπω ἐγγιγέρθαι κεκηρύχασιν, ἀνίστασθαι δὲ μετὰ πάντων· οἱ δὲ, ὅτι ὅλως νεκροὶ οὐκ ἀναστήσονται. Διὸ μέσος χωρήσας ὁ Ἀπόστολος πρὸς ἀμφοτέρους τούτους καὶ τὰς λοιπὰς αἱρέσεις, ἐν τῇ μιᾷ ἐργασίᾳ τὴν ἀνατροπὴν ποιῶνται ἐν τῇ περὶ νεκρῶν ἀναστάσει, καὶ ἐν ταῖς μαρτυρίαις, αἷς κατὰ λεπτότητα διεξιῶν, τὴν βεβαίαν σύστασιν ἐποίησάτο τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως, καὶ σωτηρίας, καὶ ἐλπίδος, φάσκων· Δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθάνασίαν· καὶ πάλιν ὅτι, Χριστὸς ἐγήγερται ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα τὰς ἀμφοτέρας σχέσεις τῶν αἱρέσεων ἐλέγξας, τὸ ἀμυδλυντὸν τῆς διδασκαλίας κήρυγμα ἐξ ἀληθείας διδάξῃ τοὺς βουλομένους εἰδέναι τὴν τοῦ Θεοῦ ἀληθειαν καὶ σωτηριώδη διδασκαλίαν.

convulsis veram ac sinceram Christianæ fidei disciplinam iis traderet, qui divinam veritatem salutaremque doctrinam vellent percipere.

Η'. Πανταχόθεν τοίνυν φωρατὸς ἂν εἴη Κήρυθος καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ ἀπατηθέντες, οἱ τάλανες, καὶ ἄλλοις αἰτίαι γενοῦντες ἀπωλείας, τῶν θείων Γραφῶν σαφῶς ἡμῖν κατὰ λεπτότητα περὶ πάντων διηγουμένων. Οὕτε γὰρ ἐκ σπέρματος Ἰωσήφ ὁ Χριστός· ἐπεὶ πῶς ἔτι σημεῖον εἴη τὸ γέννημα; καὶ τὸ παρὰ τῷ Ἰησοῦ εἰρημένον πῶς ἔτι συσταθῆσεται, ὡς εἶπεν· Ἄντὸς ὁ Κύριος δώσει ὑμῖν σημεῖον· Ἴδὸν ἢ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ τὰ ἐξῆς; Πῶς δὲ ἔτι πληρωθῆσεται τὸ εἰρημένον παρὰ τῆς ἀγίας Παρθένου πρὸς τὸν Γαβριήλ· Πῶς ἔσται τούτο, ὅτι ἄνδρα οὐ γινώσκω; καὶ αὐτοῦ λέγοντος· Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι, καὶ τὰ ἐξῆς; Πῶς δὲ πάλιν οὐκ ἐλεγχθῆσεται αὐτῶν ἡ ἄνοια, τοῦ Εὐαγγελίου σαφῶς λέγοντος ὅτι, Εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα πρὶν ἢ συναλθεῖν αὐτούς; Ἔστι δὲ γνῶναι σαφῶς, ὅτι οὐδὲ ὅλως συνηλθον. Μὴ γένοιτο γὰρ τοῦτο εἰπεῖν! Ἐπεὶ οὐκ ἂν μετὰ σταυρὸν (95) προενόει παραθέσθαι αὐτὴν Ἰωάννη τῷ ἀγίῳ παρθένῳ, ὡς λέγει· Ἴδε ἢ μήτηρ σου· καὶ τῇ αὐτῇ· Ἴδε ὁ υἱός σου. Ἐδεῖ γὰρ αὐτὸν παραδοῦναι αὐτὴν τοῖς αὐτῆς συγγενέσιν, ἢ τοῖς τέκνοις τοῦ Ἰωσήφ, εἴπερ ἦσαν ἐξ αὐτῆς, Ἰακώβῳ φημί καὶ Ἰωσῆ καὶ Ἰούδα καὶ Συμεῶνι, υἱοῖς οὖσι τοῦ Ἰωσήφ (96) ἀπὸ τῆς ἄλλης γυναικός. Οὐδὲ γὰρ, ὅτι κέχρηται τῇ Παρθένῳ, ὅλως εὐρίσκεται, μετὰ τὸ γεγεννηκέναι ἢ Παρθένος ἄχραντος. Ἄλλὰ περὶ τούτων ἦδη ἐν ἄλλῳ μοι λόγῳ σαφῶς πεπραγμάτευται, καὶ πραγματευθήσεται. Ὡς δὲ ἐν μέρει, ὡς ἐν παρεκδρομῇ περὶ τῆς τούτων ὑποθέσεως εἴρη-

A baptizantur pro ipsis? Verum alii commode hoc Apostoli dictum interpretantur de iis qui instamte morte, si quidem catechumeni sint, ea spe freti sacra lavatione purgantur; ac mortuos surrecturos esse demonstrant, ob idque condonatione illa scelerum, quæ per baptismum obtinetur indigere. Sed illorum alii nondum Christum surrexisse prædicant, ac cum cæteris omnibus esse surrecturum; alii mortuos surrecturos unquam funditus negant. Itaque medium quoddam iter ingressus Apostolus cum utrosque illos, tum reliquas omnes hæreses eadem opera disturbat, cum de mortuorum excitatione disputat, atque ejusmodi testimoniis utitur, quibus singillatim expositis mortuorum resurrectionem, ac salutem et spem nostram solidissimis rationibus confirmat, his verbis: *Oportet hoc corruptibile induere incorruptionem, et hoc mortale induere immortalitatem*; ac rursus: *Christus resurrexit primitiæ dormientium*, ut ambarum hæreseum respondentibus sibi ex adverso opinionibus

115 VII. Quocirca deprehensus undique Cerynthus ac convictus tenetur, una cum iis, qui eodem in errore versantur, infelices homines atque ejusdem secum exitii aliis insuper auctores, quippe cum hæc omnia sacræ litteræ perspicue accurateque nobis edisserant: nam neque de Josephi semine natus est Christus: qui enim prodigium posset illius esse generatio, ac quod ab Isaia dictum est probari omnino posset: *Dominus ipse dabit vobis signum: Ecce virgo concipiet, et pariet filium*, etc.? Quanam vero ratione perfici poterit illud, quod Gabrieli Virgo sanctissima dixit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco*? cui ille respondit: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi*, etc.? Nonne illorum ex eo stultitia facile convincitur, quod diserte in Evangelio scriptum est: *Inventa est in utero habens antequam convenirent*? Illud autem certissimum est, nunquam illos omnino convenisse. Absit enim ut id unquam dicamus! Alioqui cum in cruce penderet, non sancto Joanni, qui et ipse virginitatem servavit, matrem commendaret suam, cum ita locutus est: *Ecce mater tua*. Et illam alloquens: *Ecce filius tuus*. Hanc enim vel cognatis suis committere oportuit, vel Josephi liberis, si quos ex ipsa sustulerat, puta Jacobo, Jose, Judæ, Simeoni, quos Josephus alia ex uxore genuerat. Neque enim illum cum Maria consuevisse ullo modo reperimus, posteaquam incorrupta illa et castissima Virgo peperit. Verum de his alio in libro accurate tractavi-

¹ I Cor. xv, 29. ² ibid. 53. ³ ibid. 20. ⁴ Isa. vii, 14. ⁵ Luc. i, 34. ⁶ ibid. 35. ⁷ Matth. i, 18. ⁸ Joan. xix, 26, 27.

(95) Ἐπεὶ οὐκ ἂν μετὰ σταυρὸν. Idem argumentum urget *Adversus Helvidium* Hieronymus: *O furor caecus, et in proprium exitium mens vesana! Dicis ad crucem Domini matrem ejus fuisse presentem. Dicis Joanni discipulo ob viduitatem, et*

solitudinem commendatam, quasi juxta te non haberet quatuor filios, et innumeras filias, quarum consortio frueretur. Vid. August. lib. i *De nup. et concup.*, cap. 11.

(96) Υἱοῖς οὖσι τοῦ Ἰωσήφ. Vide hæc. lxxviii.

mus, tractabimusque postea. Interim hoc in loco pauca quædam de hoc argumento velut obiter attigimus, ne dum aliis mederi morsibus aliisque venenatis serpentibus remedium afferre volumus, in alia quædam mala transversos lectores abripiamus. Enimvero si quis iudicii nonnihil habeat, inanis omnino et ridicula illorum doctrina comprobabitur, quæ et ab apostolis falsitatis convicta, et a sapientibus damnata, et a Deo ipsaque adeo veritatis prædicatione est ejecta.

VIII. Cæterum iidem illi Merinthiani, sic enim accepimus, appellantur. Utrum vero Cerinthus ipse Merinthus alio nomine sit dictus liquido nescire me fateor : an præter hunc alter eo nomine appellatus exstitit, adjutor illius et socius, id quidem soli Deo **116** compertum est. Hoc enim sæpe jam diximus, non ipsum solum Hierosolymis frequenter apostolis restitisse, sed et qui eum in Asia sunt secuti. Atque ut unus idemque sit, aut alius ejusdem cum illo opinionis, et partium fautor, nihil admodum refert. Forma quidem nequissimæ illorum doctrinæ ac velut nota quadam ejusmodi est qualem descripsimus ; et Cerinthianos simul ac Merinthianos appellari constat.

His igitur de horrenda illorum ac serpentum simili improbitate disputatis, ad eas quæ deinceps consequuntur promovenda est oratio. Sed habenda in primis gratiæ sunt, quod pessimorum dogmatum pelagus istud sine ulla noxa transmisiimus ; et illud suppliciter postulandum, ut cum in reliquas hæreses incurrerimus, quasi in maritima quædam, ac monstris referta brevia delati, nihil ab his incommodi patiamur, sed ab ea quæ inter disputandum illuxerit, veritate salutem consequamur, cum et hujus soliditatem astruemus, et contrariarum hæreseon inanitatem erroremque demonstrabimus. Quod si quispiam considerare, et aliqua illas adumbrare similitudine voluerit, quam hactenus refutavimus, ob duplicem illam appellationem cum bicipiti quodam serpente reipsa comparandam putabit, eoque viperæ genere quam Serpedonem vocant, quæ pilis toto corpore est sparsa rubentibus ; neque capræ, aut ovis ei natura vel pellis est, sed serpentis ; eademque morsu obviis quibusque letum affert, ut et hæresis illa sectatores suos enecat : cum aut Vetere Testamento ritumque ad evertendum Novum utitur ; aut fraudulentis rationibus ex Novo Testamento depromptis, apostolos, qui e circumcissione ad Christi se fidem, applicarunt falso impugnare nititur. Cujus quidem tabificum virus, atque dentes quoniam veritatis quasi fuste contudimus et contrivimus, ad eas quæ consequuntur refellendas, uti diximus progreditur ac festinat oratio.

ADVERSUS NAZARÆOS,

Quæ est ordine IX, vel XXIX.

I. Exinde Nazaræi proximi sunt, qui sive prio-

(97) *Nazōraioi*. De Nazaræis, vel Nazarenis vide quæ ad Judaicas hæreses tomo priore diximus : nam istos à prioribus diversos fuisse, non admodum persuadet Epiphanius. Erant enim Nazaræi,

Α ται, ἵνα μὴ, ἐτέρων δηγμάτων βουλόμενος ποιῆσαι ἴασιν, καὶ ἐτέρων δηλητηρίων ἄκος καὶ ἀλεξητήριον, εἰς ἄλλα τοὺς ἐντυγχάνοντας παρεκτρέψω. Πλὴν ἐκ παντὸς τῷ τὴν σύνεσιν κεκτημένῳ μάταιος ἢ τούτων καταχλεύαστος διδασκαλία συσταθήσεται, παρὰ μὲν ἀποστόλοις ἐλεγχομένη, παρὰ δὲ τοῖς συνετοῖς καταγινωσκομένη, ἐκ Θεοῦ δὲ καὶ τοῦ αὐτοῦ τοῦ τῆς ἀληθείας κηρύγματος ἐκβαλλομένη.

Θ'. Καλοῦνται δὲ πάλιν οὗτοι Μηρινθιανοί, ὡς ἢ ἐλθοῦσα εἰς ἡμᾶς φήμη περιέχει. Εἴτε γὰρ ὁ αὐτὸς Κήρινθος, Μήρινθος πάλιν ἐκαλεῖτο, οὐ πάνυ τι σαφῶς περὶ τούτου Ἰσμεν· εἴτε ἄλλος τις ἦν Μήρινθος ὀνόματι, συνεργὸς τούτῳ, Θεῷ ἔγνωσται. Ἦδη γὰρ εἴπομεν, ὅτι οὐ μόνον αὐτὸς ἐν Ἱεροσολύμοις πολλαῖς ἀντέστη τοῖς ἀποστόλοις, ἀλλὰ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐν τῇ Ἀσίᾳ. Πλὴν ἦτοι αὐτὸς εἶπεν, ἢ καὶ ἄλλος σὺν αὐτῷ συνεργὸς, τὰ ὅμοια αὐτῷ φρονῶν καὶ συμπράττων, καὶ τὰ ἴσα, οὐδὲν διαφέρει. Ἡ γὰρ πάντα αὐτῶν κακοτροπία τῆς διδασκαλίας αὐτῶν ἔχει τὸν χαρακτήρα· Κηρινθιανοὶ τε ὁμοῦ καὶ Μηρινθιανοὶ οὗτοι καλοῦνται.

Καὶ ταῦτα περὶ τῆς δευνῆς καὶ ἐρπετώδους μοχθηρίας αὐτῶν διεξιόντες, πάλιν ἐπὶ τὰς ἐξῆς προβαίνομεν· εὐχαριστοῦντες μὲν, ὅτι τὸ πέλαγος τούτων τῶν κακῶν δογμάτων ἀβλαβῶς διενηξάμεθα· εὐχόμενοι δὲ, ἵνα ἐν ταῖς ἐξῆς παρεντυχόντες, ὡς εἰς διαβαλάττια καὶ θηριώδη βράχην παρεμπεσόντες, μὴ ἀδικηθῶμεν, ἀλλὰ σωτηρίας τύχωμεν τῆς ἀπὸ τῆς μελλούσης ἡμῖν καθ' ὑφ' ἡμᾶς ἀναφαίνεσθαι ἀληθείας, ἐν τῷ ἡμᾶς συνιστᾶν αὐτὴν τε καὶ τὴν ἐν αὐτῇ κενωφωρίαν. Τῷ γὰρ βουλομένῳ σκοπεῖν, καὶ τὰς τούτων ἰδέας ἀναγράφειν, καὶ αὐτὴν παρεικασθήσεται, ὡς ἀληθῶς δικεφάλῳ τινὶ ὄφει, διὰ τὸ διώνυμον, καὶ τῇ καλουμένῃ σηπεδῶνι ἐχίδνῃ, τῇ κομώσῃ μὲν πᾶν τὸ σῶμα αὐτῆς ἐν θριξίν ἐρυθραῖς, οὐκ ἐχρῶσθαι δὲ οὐδὲ αἰγὸς οὐδὲ προβάτου φύσιν ἢ δορᾶν, ἀλλὰ ἐρπετοῦ, καὶ τὴν λύμην ἐργαζομένη διὰ τοῦ δήγματος τοῖς παρεντυγχάνουσιν· ἀνατρεπούση δὲ τοὺς αὐτῇ πειθομένους πῆ μὲν ἀπὸ παλαιᾶς θρησκείας τὰ τῆς Νέας Διαθήκης ἀφανίζουση, πῆ δὲ διὰ λόγων ψευδῶν, ὡς ἀπὸ Νέας Διαθήκης, κατὰ τῶν ἀπὸ περιτομῆς εἰς Χριστὸν πεπιστευκότων ἀποστόλων τὰς ψευδηγορίας περιφερούση· ἦς τὴν τε σῆψιν καὶ τὸν ἴον, καὶ τοὺς ὀδόντας τῷ ξύλῳ τῆς ἀληθείας παΐσαντες καὶ συντριψαντες, ἐπὶ τὰς μετέπειτα, ὡς προεῖπον, χωρῆσαι ἐν τῇ Θεοῦ δυνάμει σπεύσομεν.

ΚΑΤΑ ΝΑΖΩΡΑΙΩΝ (97),

Ἐράτη, ἢ καὶ εἰκοστὴ ἐράτη.

Α'. Ναζωραῖοι καθ' ἐξῆς τούτοις ἔπονται, ἅμα τε

qui cum Dei Filium confiterentur esse Christum, omnia tamen veteris legis observabant, ait Augustinus. Qui et Matthæi Hebraicum Evangelium habere sese jactabant, uti postea dicitur. De iis

αὐτοῖς ὄντες, ἢ καὶ πρὸ αὐτῶν, ἢ σὺν αὐτοῖς, ἢ μετ' αὐτοῦς ὅμως σύγχρονοι· οὐ γὰρ ἀκριβέστερον δύναμαι ἐξεῖπαι, τίνες τίνας διεδέξαντο. Καθὰ γὰρ ἔφην, σύγχρονοι ἦσαν ἀλλήλοις, καὶ ὅμοια κέκτηνται τὰ φρονήματα. Οὗτοι γὰρ ἑαυτοῖς ὄνομα ἐπέθεντο οὐχὶ Χριστοῦ, οὔτε αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ Ναζωραίων. Καὶ πάντες δὲ Χριστιανοὶ Ναζωραῖοι τότε ὡσαύτως ἐκαλοῦντο. Γέγονε δὲ ἐπ' ὀλίγω χρόνῳ καλεῖσθαι αὐτοὺς Ἰεσσαίους, πρὶν ἢ ἐπὶ τῆς Ἀντιοχείας ἀρχὴν λάθωσιν οἱ μαθηταὶ καλεῖσθαι Χριστιανοί. Ἐκαλοῦντο δὲ Ἰεσσαῖοι, διὰ τὸν Ἰεσσαί, οἶμαι. Ἐπειδὴ περὶ ὁ Δαβὶδ ἐξ Ἰεσσαί, ἐκ δὲ τοῦ Δαβὶδ κατὰ διαδοχὴν σπέρματος ἡ Μαρία, πληρουμένης τῆς θείας Γραφῆς κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην τοῦ Κυρίου λέγοντος πρὸς τὸν Δαβὶδ· Ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσονται ἐπὶ τοῦ θρόνου σου.

B. Δέδια δὲ καθ' ἐκάστην ὑπόθεσιν λέξεως, ὡς ταύτην τὴν ὑπόμνησιν ποιοῦντι, παρακινούσης μετῆς ἀληθείας τὰς ἐν αὐτῇ τῇ λέξει θεωρίας ὑποφαίνειν, διὰ τὸ μὴ πολὺ πλάτος περιποιήσασθαι τῇ συντάξει τῆς διηγήσεως. Τοῦ γὰρ Κυρίου φήσαντος τῷ Δαβὶδ, Ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσονται ἐπὶ τοῦ θρόνου σου, καὶ τὸ, Ὁμοσε Κύριος τῷ Δαβὶδ, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται· ὄηλον, ὡς ἡ τοῦ Θεοῦ ἀμετάθετος ἐστὶν ἐπαγγελία. Καὶ πρῶτον μὲν ὅτι ὄρκος παρὰ Θεῷ τί ἐστὶν ἀλλ' ἢ ὅτι· *Κυρ' ἔμμαντοῦ ὁμοσε, λέγει Κύριος*; Οὐ γὰρ κατὰ μείζονος ἔχει ὄρκον Θεός, ἀλλὰ οὐδὲ ἄνθρωπος τὸ Θεῖον. Εἰς παράστασιν δὲ βεβαιώσεως ὁ λόγος ἔχει τὴν δύναμιν. Μεθ' ὄρκου γὰρ ὁμοσε Κύριος τῷ Δαβὶδ, Ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας θήσονται ἐπὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ. Μαρτυροῦσι δὲ οἱ ἀπόστολοι, ὅτι ἐκ σπέρματος Δαβὶδ ἔδει τὸν Χριστὸν γεννηθῆναι· ὡσπερ οὖν καὶ ἐγεννήθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Παρήσα δὲ τὸ πλῆθος τῶν μαρτυριῶν, ἵνα μὴ εἰς πολλὸν ὄγκον ἀγάγω τὸν λόγον, ὡς γε προεῖπον. Εἴποι δ' ἂν τις ἴσως· Τοῦ Χριστοῦ γεννηθέντος ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα, τουτέστιν ἀπὸ τῆς ἀγίας παρθένου Μαρίας. τίνοι τῷ λόγῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου Δαβὶδ οὐ καθέζεται; Ἡλθον γάρ, φησὶ τὸ Εὐαγγέλιον, *χρῖσαι αὐτὸν εἰς βασιλέα*· καὶ γνοὺς ἀνεχώρησε, καὶ ἐκρύβη ἐν Ἐφραῖμ πόλει τῆς ἐρήμου. Φθάσαντες δὲ ἡμεῖς ἐπὶ τὸν τόπον τοῦ ρητοῦ τούτου, καὶ ἐρωτώμενοι περὶ τῆς μαρτυρίας ταύτης καὶ τῆς ὑποθέσεως, ὅτι τίνοι τῷ λόγῳ κατὰ τὸ σαρκικὸν οὐ πεπληρωται ἐπὶ τὸν Σωτῆρα τὸ καθίσαι ἐπὶ τὸν θρόνον Δαβὶδ· ἐνομίσθη γὰρ τοῦτό τισι μὴ πεπληρωσθαι· ὅμως ὡς ἐστὶν ἐροῦμεν. Οὐδεμίαν γὰρ λέξις τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Γραφῆς διαπίπτει.

Psal. cxxxi, 11. ² Psal. cix, 4. ³ Gen. xxii, 16. ⁴ Joan. vi, 15.

Hieronimus Epist. ad August. : *Usque hodie per totas Orientis Synagogas inter Judæos hæresis est, quæ dicitur Minæorum, et a Pharisæis nunc usque damnatur, quos vulgo Nazaræos nuncupant, qui credunt in Christum Filium Dei, etc. Sed dum volunt et Judæi esse, et Christiani, nec Judæi sunt, nec Christiani. Ergo Nazaræi Christiano se nomine venditabant. Fuisse vero qui in mero Judaismo præci-*

res illis, sive æquales, sive posteriores exstiterint, in idem fere tempus incurrunt. Neque enim asfirmare certo possumus utri utris successerint. **117** Eadem enim, ut diximus, ætate vixerunt, et in iisdem dogmatibus sunt opinionibusque versati. Atque illi quidem non a Christo, neque ab Jesu nomen acceperunt, sed se Nazaræos appellarunt. Si quidem Christiani tum omnes Nazaræi vocabantur. Quanquam pro exiguo tempore, Jessæorum penes illos nomen resedit, antequam Christiani Antiochiæ nominari cæperint. Ac Jessæi, ut opinor, ab Jesse vocati sunt: David enim Jesse filius erat, a quo generis continuata serie Maria prodiit; in eoque Scripturæ sacræ vaticinium ad exitum perductum est, cum in Vetere Testamento Davidi Dominus ista respondisset: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam* ¹.

H. Sed illud in singulis Scripturæ verbis afferendis vereri mihi succurrit, de quo sæpius commone soleo, ne dum eas, quæ verbis ipsis insunt, sententias expendere veritatis studium cogit, longius quam par sit instituti moles operis exerescat. Cum igitur Dominus Davidi dixerit: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam*; et illud: *Juravit Dominus David, et non pœnitebit eum* ²; manifestum est Dei promissionem revocari non posse. Atque in primis jusjurandum illud quod Deo tribuitur, quidnam est aliud, nisi istud ipsum, quod alibi dicitur: *Per memetipsum juravi, dicit Dominus* ³? Neque enim per majorem aliquem jusjurandum Deus concipit, sed nec jurat quidem omnino. Sed ea loquendi ratio ad astruendam rei firmitatem pertinet. Nam Davidi jurejurando promisit Dominus: *De fructu ventris ipsius super sedem ejus se esse positurum*. Ita porro testantur apostoli, de Davidis stirpe nasci Christum oportuisse: uti revera Jesus Christus Dominus noster indidem oriundus est. Verum ego ne prolixiorem, ut ante dixi, sermonem instituum, testimoniū amplissimam copiam prætermitto. Atenim, dicat aliquis, Cum ex Davidis stirpe, quatenus carne constat, procreatus sit Christus, hoc est, e beata Virgine Mariæ, quid ita tandem in Davidis solio minime consedit? *Venerunt enim, ait Evangelium, ut ipsum ungerent in regem* ⁴; et cum cognovisset, recessit, atque Ephraimi, quod oppidum in deserto situm est, delituit. Itaque quoniam opportune ad hujus evangelici dicti mentionem sumus delapsi, deque ejusmodi testimonio, argumentoque nata quæstio est, cur scilicet quod a propheta prædictum fuerat, **118** in Davidis so-

quam quamdam eodem nomine sectam constituerent, ab uno Epiphano didicimus. De iisdem agit Augustinus lib. i contra Cresconium cap. 51: *Et nunc sunt quidam hæretici, qui se Nazarenos vocant, a nonnullis autem Symmachiani appellantur, et circumcisionem habent Judæorum, et baptismum Christianorum.*

lio consessorum esse Christum, non sit in Salvatore, quod ad carnem pertinet, aliquando perfectum. Hoc enim sunt qui negent impletum fuisse; nos tamen plane ita contigisse monstrabimus. Nulla enim vel minima divinæ Scripturæ dictio potest excidere.

III. Quocirca thronus ille Davidis ac regale solium nihil aliud est, quam Ecclesiæ sanctæ sacerdotium, quod regia simul ac pontificia dignitate in unum contracta ei Dominus attribuit, ac Davidis æternum illud, neque perituum unquam solum in eandem contulit. Illic enim Davidica sedes perpetua successione ad Christum usque permansit, cum nullo unquam tempore de Judæ tribu principes desisissent; donec ille venit cui *reposita erant*. *Et ipse*, inquit, *expectatio gentium*¹. Etenim sub adventum Christi Domini desit de tribu Judæ principum illa successio, qui ad id usque tempus populi duces fuerant. Nam tum illa series in-

¹ Gen. XLIX, 10

(98) *Ἐκεῖσε γὰρ κατὰ διαδοχὴν*. Tritam ac vulgarem de oraculi Jacobæi interpretatione sententiam sequitur Epiphanius. Quæ est ejusmodi, nunquam e tribu Juda principes defuturos, donec Christus adveniret, hoc est, sub ipsum Messiam adventum desituros principes, qui hactenus e tribu Juda existerant. Quod in Alexandro contigisse putat; qui postremus e regia illa Judæ familia fuit. Cui Herodes successit, homo neque Judæ tribulis, nec omnino Judæus, sed Idumæus, et alienigena: ante quem qui de tribu Juda citimii principes fuerant, iidem et ad Leviticam pertinebant veluti Machabæi, ac deinceps alii. Hæc quidem Epiphanius veteres secutus. Sed in hac opinione multa sunt a viris doctis olim animadversa, partim falsa, partim dubia, et incerta. Falsum est ad Christum usque Dominum imperasse natos e tribu Judæ principes; cum tot annis antea, imo sæculis, stirps illa regia defecerit. Quod vero in Machabæis continuatam hujus seriem affirmant; eosdemque materno saltem genere ex illa Judæ tribu oriundos fuisse; neque verum est; neque ad rem pertinet. Id quod erudite Perrerus noster ad illum *Genes.* locum demonstrat. Multo igitur verior, et Jacobi verbis aptior est ista sententia, ut cum dixit: *Non auferetur sceptrum de Juda, neque dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est* (*Gen. XLIX, 10*): hoc unum velit, *Non auferetur*, vel, ut Hebraice legitur, non recedet *sceptrum*, sive imperium ac potestas, *de Juda*, hoc est a tribu Juda, regioneque illa, quam in promissa terra occupavit, cuique nomen dederit, ut per Judam tam populus ipsa ab Juda oriundus, aut nominatus; quam regio illi attributa significetur. Nam tametsi ante Christum translato in captivitatem, oppressoque Judæ populo, imperii series illa interrupta videatur, non tamen penitus recessit, aut extinctum est, ante Judaicum excidium, secundum quod tempus templo, urbe, imperio, ac *πολιτείᾳ* exuti, alienis legibus ac dominationi subjacent. Præviderat Spiritus sanctus divortium illud regni ac populi; cum sub Roboamo alii Israelitæ; alii, Judæ populus ac regnum nominari cœperunt. Noverat ab Assyriis profligandum alterum illud; adeo ut imperium ab eo prorsus auferretur ac recederet, nec unquam in integrum restitueretur. Quare ad hujus discrimen, de altera illa regni populique portione, quæ ab Juda magna ex parte nata, et ab eo cognominata est, et in ejus ditone agroque collocata, pronuntiavit? Non ante recessuram ab ea potestatem atque imperium, ac reipubl. formam, quam Christus advenisset. Hæc ipsa utriusque regni comparatio non mediocriter ad illustrandum oraculum illud perti-

A Γ'. Θρόνος γὰρ Δαβὶδ καὶ βασιλικὴ ἔδρα ἐστὶν ἡ ἐν τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἱερωσύνη, ὅπερ ἀξίωμα βασιλικόν τε καὶ ἀρχιερατικὸν ὁμοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνάλας ὁ Κύριος δεδωρηται τῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ, τὸν θρόνον μεταγαγὼν ἐν αὐτῇ τὸν τοῦ Δαβὶδ μὴ διαλείποντα εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐκεῖσε γὰρ κατὰ διαδοχὴν (98) διήρκεσε θρόνος Δαβὶδ, ἕως αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, μὴ διαλειπόντων τῶν ἐξ Ἰουδα ἀρχόντων, ἕως ἦλθεν ὃ τὰ ἀποκείμενα ἦν. Καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν, φησὶν. Ἐληξάν γὰρ ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ οἱ κατὰ διαδοχὴν ἐξ Ἰουδα ἀρχόντες, ἕως αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ἡγούμενοι. Διέπεσε γὰρ ἡ τάξις (99), καὶ ἔσθη, ἐξότῃ αὐτὸς γεννᾶται ἐν Βη-

B nere videtur. Ex quo consequens est, in Alexandro minime fatalem illam imperii dignitatem ac potestatem desiisse; sed post Christi nativitatem et Herodis obitum extingui cœpisse, in ipso autem urbis excidio funditus deletam. Cætera apud Perrerium nostrum legito.

(99) *Διέπεσε γὰρ ἡ τάξις*. Quæ hic ab Epiphanio narrantur, neque secum cohærent; nec cum historiæ fide consentiunt. Legitimorum principum, qui de tribu Judæ prodierant, seriem intercidisse putat, quo tempore imo *ἐξότῃ*, hoc est posteaquam Christus Bethlehemini natus est: idque sub Alexandro contigisse; qui postremus ex illustri ac regia illa familia fuit, Herodis et Augusti temporibus. Quæ omnia perturbata sunt, et ἀσύγκλωστα. Placet itaque liquidam illorum temporum rationem ex Josepho aliisque colligere.

Simon Jonathæ ac Judæ Macchabæi frater Ptolemæi generi insidiis moritur anno Græcorum CLXXVII, I Mach. cap. xvi. 14, qui et Sabbaticus erat; quanquam Josephus anno priore id accidisse significet, dum post Simonis obitum annum Sabbaticum, et quidem haud mediocri intervallo, cœpisse scribit lib. xiii. cap. 15. Ergo anno periodi Julianæ MMDLXXIX, mense xi, hoc est Sebath, exeunte scilicet hieme, necatus est. Eodem anno successit Joannes Hyrcanus ejus filius. Qui quidem cum annos xxxi imperasset, moritur relictis v liberis. Succedit Aristobulus natu maximus, qui primus regium sibi diadema sumpsit, et anno uno regnavit. Quo mortuo, Salome conjux, quam Græci Alexandram vocant, Aristobuli fratres, quos ille in vinculis habuerat, solvit, et Jannæum Alexandrum, qui et ætate, et moderatione præstabat cæteris, regem constituit. Regnavit hic annos xxvii, moriturque ætatis anno xl, relictis cum uxore Alexandra liberis duobus Hyrcano, et Aristobulo. At Alexandra ænnos ix regnum administravit. Post ejus obitum ambo fratres ita inter se convenerunt, ut Hyrcanus pontificatum teneret. Aristobulus regnum. Hyrcanus summum sacerdotium inivit coss. Hortensio, et Metello: qui est annus urbis DCXXV. In quem anni illi ex Josepho singillatim enumerati incidunt, si unum duntaxat ex his inchoatum accipias. Est hic annus per Julianæ MMDCCXLV, ante vulgarem Christi natalem 68, Augusti annus primus, si a Julii Cæsaris nece inchoetur, accidit anno Urbis DCCX, periodi Julianæ MMDCCXX. Herodis vero primus, quo scilicet regnum a Romanis consecutus est, incurrit in consulatum Domitii Calvini, et Asinii Pollionis, qui est ab Urbe condita DCCXIV, period. Julian. MMDCCXXIV, sive, ut alii Agrippa et Caninio coss. quo anno pacifice regnare cœpit, estque,

ὀλεῖν τῆς Ἰουδαίας (1), ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἀπὸ Ἀ γένους ἱερατικοῦ καὶ βασιλικοῦ. Ἀφ' οὗ Ἀλεξάνδρου διέπεσαν οὗτος ὁ κληρὸς ἀπὸ χρόνων αὐτοῦ τε καὶ Σααλίνας (2), τῆς καὶ Ἀλεξάνδρας καλουμένης. ἐπὶ τοῖς χρόνοις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως καὶ Αὐγούστου τῶν Ῥωμαίων αὐτοκράτορος. Ὅς καὶ διάδημα ἐπέθετο ἑαυτῷ ὁ Ἀλέξανδρος οὗτος, εἷς τῶν χριστῶν καὶ ἡγουμένων ὑπάρχων. Συναφθεισῶν γὰρ τῶν δύο φυλῶν τοῦ τε βασιλικοῦ καὶ ἱερατικοῦ, Ἰούδα δέ φημι καὶ Ἀαρῶν, καὶ πάσης τῆς τοῦ Λευῖ, οὗτω βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς ἐγίνοντο. Οὐ γὰρ διήμαρτέ τι τῶν ἀπὸ τῆς ἁγίας Γραφῆς αἰνιγματῶν. Τότε δὲ λοιπὸν ἀλλόφυλος βασιλεὺς Ἡρώδης, καὶ οὐκέτι οἱ ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ διάδημα ἐπέθεντο· μεταπεσοῦσης δὲ τῆς βασιλικῆς καθέδρας ἐν Χριστῷ ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ἀπὸ μὲν οἴκου τοῦ σαρκικοῦ Ἰούδα καὶ Ἰερουσαλήμ τὸ βασιλικὸν μετέστη ἀξίωμα· ἔβρωται δὲ ὁ θρόνος ἐν τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα, ἐκ δύο προφάσεων ἔχων τὸ ἀξίωμα, τοῦ τε βασιλικοῦ καὶ τοῦ ἀρχιερατικοῦ. Καὶ τὸ μὲν βασιλικὸν ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ δύο τρόπους, διὰ τε τὸ εἶναι αὐτὸν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ τοῦ βασιλέως κατὰ σάρκα, καὶ τὸ εἶναι αὐτὸν, ὅπερ ἐστὶ, βασιλέα μετρίονα ἀπ' αἰῶνος κατὰ τὴν θεότητα· τὸ δὲ ἱερατικὸν, ὅτι αὐτὸς ἀρχιερεὺς καὶ ἀρχιερέων πρῶταν. Κατασταθέντος εὐθὺς Ἰακώβ τοῦ ἀδελφοῦ Κυρίου καλουμένου καὶ ἀποστόλου, ἐπισκόπου πρῶτου υἱοῦ τοῦ Ἰωσήφ φύσει ὄντος, ἐν τάξει δὲ ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου κληθέντος διὰ τὴν συναναστροφὴν. **119** longe sit amplior, et æternus. Sacerdotii vero dignitatem ideo sortitus est, quod et pontifex sit, et pontificum omnium moderator ac princeps. Quare Jacobus ille, qui Domini frater appellatus est, et ejusdem apostolus, primus omnium est episcopus constitutus; qui cum Josephi naturalis esset filius, Domini frater ob id vocatus est, quod in ejus convictu ac consuetudine versaretur.

Δ'. Ἦν γὰρ ὁ Ἰάκωβος οὗτος (3) υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ C

Urbis conditæ dccxvii. Period. Julian. mmmmdclxxvii ante vulgarem Christi natalem 37. Quamobrem Alexandri illius obitus tot annis Christi ortum, imo et Augusti atque Herodis imperium antecessit, contra quam Eriphanus scripsit. Nam immanis ἀναχρονισμὸς resarciri utcuque poterit, si luxata hæc et alieno loco posita dixeris, ἐξότε αὐτός, etc. Ut ita omnino legendum sit: Διέπεσε γὰρ ἡ τάξις ἐξότε αὐτὸς γεννᾶται ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ἐπὶ τοῖς χρόνοις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, καὶ Αὐγούστου τοῦ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος· καὶ ἐστὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἀπὸ γένους ἱερατικοῦ, καὶ βασιλικοῦ, ἀφ' οὗ Ἀλεξάνδρου διέπεσαν οὗτος ὁ κληρὸς, ἀπὸ χρόνων αὐτοῦ τε, καὶ Σααλίνας, τῆς καὶ Ἀλεξάνδρας καλουμένης, ὅς καὶ διάδημα, etc. Hac quidem ratione labem illam priorem evitabimus, neque Alexandri exitum cum Christi ortu copulabimus. Verum huic conjecturæ nostræ non admodum confidimus. Quippe in hæresi l. 4, eadem pene historiæ σύγχυσις ab Eriphanio repetita. Quæ ut postremo castiganda videatur, illud tamen unum supererit contra veritatem historiæ dictum, in Alexandro sacerdotalem illam regiamque desisse stirpem; nam ex Josepho constat post Alexandrum, Hyrcanum, et Aristobulum ex eadem progenie aliquandiu pontificatum atque imperium obtinuisse. Postremo Josephus in calce lib. xiv scribit Antigono Alexandri fratre Aristobuli filio securi ab Antonio percusso, Assimonæorum stirpem desisse, quod contigit Agrippa et Canidius coss. anno Urbis dccxvii, longo post Ale-

PATROL. GR. XLI.

tercidit ac suppressa penitus est, a quo Christus Bethlehemi, quod est Judææ oppidum, in hanc lucem editus est: idque adeo sub Alexandro contigit, qui e sacerdotum pariter ac regum stirpe erat oriundus. Ab hujus igitur Alexandri nec non et Saalinx, quæ et Alexandra vocata est, tempore, sors est illa regni conditioque sublata, cum Herodes Judææ, Augustus vero Romanorum imperium obtineret. Et quidem Alexander ille unus e christorum, hoc est unctorum ducumque numero diadema sibi imponere. Cum enim duæ invicem tribus conjunctæ fuissent, quarum altera regni, sacerdotii altera jus habebat, eratque Judæ prior, posterior Aaronis ac Leviticæ gentis universæ, inde factum est, iidem ut reges ac sacerdotes essent. Neque enim ullum ex obscuris sacrarum litterarum oraculis veritate sua caruit. Tum igitur Herodes rex alienigena submotis Davidis posteris diadema sumpsit. Atque imperii demum solio peregrinum in hominem translato, a carnalis Judæ familia ac Hierosolymis per Christum regia est in Ecclesiam transfusa dignitas. Cujus sedes ad omnium perpetuitatem temporum in eadem ipsa constituta, ex ambarum dignitatum, regni videlicet ac sacerdotii, amplitudine coalescit: nam quod ad regiam majestatem attinet, eam a Christo Jesu Domino nostro duplici jure communicatam accepit: quod et ille quatenus carne constat, de Davidis stirpe propagatus fuerit, et rex divinitatis quam idem habet,

ratione **119** longe sit amplior, et æternus. Sacerdotii vero dignitatem ideo sortitus est, quod et pontifex sit, et pontificum omnium moderator ac princeps. Quare Jacobus ille, qui Domini frater appellatus est, et ejusdem apostolus, primus omnium est episcopus constitutus; qui cum Josephi naturalis esset filius, Domini frater ob id vocatus est, quod in ejus convictu ac consuetudine versaretur.

IV. Hic enim Josephi ex alia fuit quam Maria con-

xandrum illum priorem et Alexandram tempore.

(1) *Ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας*. Ita in quibusdam Matthæi exemplaribus, pro Ἰούδα, ut animadvertit Hieronymus: quod etsi vitiosum in Comm. ad cap. 11 *Matthæi* putet esse, tamen non aliter ipsemet in Eusebii *Chronico* scripsit: neque vero improbanda est ista lectio, ut ad Eusebium Ponticus observat.

(2) *Αὐτοῦ τε καὶ Σααλίνας*. Josephus lib. xiii, Alexandri uxorem, Hyrcani et Aristobuli matrem, Alexandram appellat, quam et mortuo conjuge ix annis præfuisse scribit. Quo eodem Alexandræ nomine Aristobuli Hyrcani majoris filii uxorem vocat: Τελευτήσαντος δὲ Ἀριστοβούλου, inquit, Σαλώμη ἡ γυνὴ αὐτοῦ, λεγομένη δὲ ὑπὸ Ἑλλήνων Ἀλεξάνδρα, λύσασα τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, etc. Nusquam Saalinx nomen apud Josephum legere memini. Quanquam non aliter illam Christiani scriptores, quam Salinam nominant. Eusebii in *Chronic.*, Hieronym. in cap. ix *Dan.* alique, de quibus Scaliger *Animadvers. ad Euseb.* num. 1941. Unus Marianus Scotus anno mundi 4120, Alexandram Salomam recte nuncupat. Eadem porro, nisi fallor, Alexandra, sive Salome utriusque fratris uxor, Aristobuli, et Alexandri, fuit: quæ post Aristobuli mortem, Jannæum Alexandrum vinculis itæo solutum ad regnum evexit, quod cum eo nuptiis copulasset.

(3) *Ἦν γὰρ ὁ Ἰάκωβος οὗτος*. Frustra sibi persuasit Epiphanius Jacobum Minorem Josephi B. Ma-

juge filius: id quod pluribus locis a me commemoratum est, manifestiusque disputatum. Quin etiam e Davidis genere propagatum illum reperimus, utpote Josephi filium, eundemque Nazareum: nam Josephi liberorum hic primus, ac consecratus fuit. Imo et sacerdos ex veteris illius ritu sacerdotii fuisse perhibetur. Quamobrem semel ei quotannis in Sancta sanctorum concessum est ingredi, quemadmodum summis sacerdotibus lege esse praescriptum e sacris Litteris didicimus. Quod quidem de Jacobo plerique ante nos memoriae prodiderunt, ut Eusebius, Clemens, et alii. Sed et bracteam eidem in capite gestare licuisse, quos proxime nominavi idonei scriptores commentariis suis testatum reliquerunt. Quocirca sacerdos, uti diximus, Jesus Christus Dominus noster in aeternum fuit, secundum ordinem Melchisedec¹, idemque rex secundum superiorem ac caelestem ordinem, ut una cum lege sacerdotium transferret. Fuit vero propter B. Mariam e Davidis oriundus stirpe, atque in regali solio sedet in aeternum, et regni illius non erit finis². Nimirum transferre illum non minus regni quam sacerdotii ordinem oportuit: quippe cum ejus regnum minime ex hoc mundo sit, ut Pontio Pilato in Evangelio respondisse fertur: *Regnum meum non est de hoc mundo*³. Cum enim Christus sub quibusdam aenigmatum involucribus universa compleret, quod hactenus gerebatur par fuit aliquo tenus pervenire. Neque vero ideo venit, ut qui regnasset hactenus, imperare porro pergeret: sed iis regnum, quos constituerat ipse dilargitus est, ne a minoribus progredi ad majora dici possit. Manet quippe sedes illius, et regni ejus non erit finis, atque in Davidis solio considet, propterea quod Davidis regnum transtulit, idque ipsum una cum pontificatu servis suis indulsit, hoc est catholicae Ecclesiae **120** pontificibus. Sed multa de ea re disputari possunt. Quoniam vero ad eum locum

¹ Hebr. vi, 20. ² Luc. i, 32. ³ Joan. xviii, 36.

riae conjugis filium fuisse, ideoque Domini fratrem nominari. De qua re dictum est alio in loco.

(4) *Ἐτι δὲ καὶ ἱερατεύσαντα αὐτόν.* Illud vero non modo falsum, sed et contra hypothesis est. Si Josephi filius est Jacobus, Josephus autem de stirpe David non Levitica ac sacerdotali fuit; qui tandem sacerdos esse Jacobus potuit? Dices maternum illi genus ab sacerdotali tribu propagatum. Sed ut illud demus, quis nescit, quod jampridem ab eruditissimis hominibus proditum est, maternum genus nullo numero fuisse: nedum ut propter illud jus ullum ad sacerdotium habere quisquam potuerit? Sed de tota hac Jacobi historia dicetur ad haec. LXXVIII, ubi de Jacobo uberiorem narrationem instituit.

(5) *Δὲ ἦν αἰτίαι Ἰεσσαίοι ἐκαλοῦντο.* Christianos olim Jessæos appellatos fuisse censet Epiphanius a Jesse Davidis progenitore: aut ab Jesu, quod Hebraice θεραπευτήν sonat, aut Σωτήρα. In quo a nonnullis vehementius agitari solet, sed haereticis ferme, quorum sive non immerito reprehendant, intolerabilis superbia; sive perperam accuserent, vanissima ac ridicula impudentia est. Ex hoc igitur grege quidam: *Profecto*, inquit, *cum illum Epiphanius locum lego, satis mirari nequeo hominis inscientiam, et in linguae interpretatione, et in veritate historiae. Adeo multis adversus utrumque modis*

A ἐκ γυναικὸς τοῦ Ἰωσήφ, οὐκ ἀπὸ Μαρίας, ὡς καὶ εἰς πολλοὺς τόπους τοῦτο ἡμῖν εἴρηται, καὶ σαφέστερον ἡμῖν πεπραγματεύεται. Ἀλλὰ καὶ εὐρίσκομεν αὐτὸν ἐκ τοῦ Δαβὶδ ὄντα, διὰ τὸν υἱὸν εἶναι τοῦ Ἰωσήφ Ναζωραίου γενόμενον. Ἦν γὰρ πρωτότοκος τῷ Ἰωσήφ, καὶ ἡγιασμένος. Ἐτι δὲ καὶ ἱερατεύσαντα αὐτὸν (4) κατὰ τὴν παλαιὰν ἱερουσόνην εὕρομεν. Διὸ καὶ ἠφίετο αὐτῷ ἅπασι τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσιέναι, ὡς τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐκέλευσεν ὁ νόμος, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Οὕτω γὰρ ἰσθόρησαν πολλοὶ πρὸ ἡμῶν περὶ αὐτοῦ, Εὐσεβίους τε καὶ Κλήμης, καὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ καὶ τὸ πέταλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐξῆν αὐτῷ φέρειν, καθὼς οἱ προειρημένοι ἀξιόπιστοι ἄνδρες ἐν τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν ὑπομνηματισμοῖς ἐμκρτύρησαν. Ἰερεὺς τοίνυν, ὡς ἔργη, B ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, βασιλεὺς τε ὁμοῦ κατὰ τὴν τάξιν τὴν ἄνωθεν, ἵνα μεταγαγῆ τὴν ἱερουσόνην ἅμα τῇ νομοθεσίᾳ. Τοῦ δὲ σπέρματος Δαβὶδ διὰ τὴν Mariam καθεζομένου ἐν θρόνῳ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. Ἐδεῖ γὰρ αὐτὸν νῦν μεταγαγεῖν τὴν τάξιν, τοῦ τε βασιλείου. Καὶ γὰρ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀπὸ τῆς γῆς, ὡς ἔλεγεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ Ποντίῳ Πιλάτῳ: *Ἡ βασιλεία μου οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου* Τοῦ γὰρ Χριστοῦ τὰ πάντα πληροῦντος δι' αἰνιγμάτων, ἕως τινὸς μέτρου αἱ ὑποθέσεις ἐφθάνον. Οὐ γὰρ ἦλθεν, ἵνα προκοπῆν λάβῃ βασιλείας ὁ βασιλεὺς ἄσι· ἐχαρίσατο δὲ τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ καθισταμένοις τὸ βασιλείον, ἵνα μὴ ὀνομασθῆ ἀπὸ τῶν μικρῶν C ἐπὶ τὰ μείζονα προκόπτειν. Μένει γὰρ αὐτοῦ ὁ θρόνος, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος, καὶ κάθηται ἐπὶ τὸν θρόνον Δαβὶδ· τὸ βασιλείον τοῦ Δαβὶδ μεταστήσας, καὶ χαρισάμενος τοῖς ἑαυτοῦ δούλοις ἅμα τῇ ἀρχιερωσύνῃ, τουτέστι τοῖς ἀρχιερεῦσι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ πολλὰ ἔστι περὶ τούτου λέγειν. Ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ εἰς τὸν τόπον ἐλήλυθα εἰπεῖν δι' ἣν αἰτίαν Ἰεσσαῖοι ἐκαλοῦντο (5),

peccat in illo uno de Nazareis capite. Sed de historia mox videro. De nominis τοῦ Ἰησοῦ interpretatione hoc vulgo criminari solent: quod Ἰησοῦ nomen Graecae originis esse crediderit, ἀπὸ τοῦ ἰάσασθαι, sive ἰήσασθαι: Ionice concepto, quod est θεραπεύειν, cum ab Hebraica voce petenda nominis illius notio sit, quae Salvatorem significat. Verum haec συνώνυμος, ei quidem haud absurde usurpavit Epiphanius. Etenim ἰωσ, a quo ἰωσπη, vel ἰωσ, idem est ac σώζειν, quod in corporis animique morbis idem est ac θεραπεύειν et ἰάσασθαι. Quamobrem non secundum ἀκριβολογίαν et κυριολεξίαν Hebraica vox θεραπεύειν sonat; sed μεταληπτικῶς, ut et Jesum, qui proprie salvator est, medicum ac curatorem non incommode interpretari liceat. *Ipse enim saluum faciet populum a peccatis eorum*, ait angelus (Matth. i, 21). Quod quemadmodum praestiterit, declarat Petrus (Act. x, 38): *Qui pertransiit beneficiendo, et liberando omnes oppressos a diabolo.* Adde jam Graecum ex propinquo vocabulum, quod ab Hebraeo et pronuntiatione et vero potestate non admodum abhorrebat, unde nominis ista notatio prodit. Eadem porro leguntur apud Cyrillum cateches. vi, Ἰησοῦς, inquit, τοίνυν ἔστι κατὰ μὲν Ἑβραίουσιν σωτήρ, κατὰ δὲ τὴν Ἑλλάδα γλώσσαν τὸ ἰώμενος· ἐπειδὴ ἰατρός ἐστι ψυχῶν καὶ σωμάτων,

πρὶν τοῦ καλεῖσθαι Χριστιανοὶ οἱ εἰς Χριστὸν πιστευκότες, τούτου ἕνεκα ἐφημεν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς πατὴρ γίνεται τοῦ Δαβὶδ. Καὶ ἦτοι τοῦ Ἰησοῦ, ἦτοι ἐκ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐπεκλήθησαν Ἰησοῦται, διὰ τὸ ἐξ Ἰησοῦ ὀρμᾶσθαι μαθηταὶ ὄντες αὐτοῦ, ἢ διὰ τὸ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου. Ἰησοῦς γὰρ κατὰ τὴν Ἑβραϊκὴν διάλεκτον θεραπευτὴς καλεῖται, ἦτοι ἰατρός καὶ σωτὴρ. Ὅμως τούτῳ τῷ ὀνόματι, πρὶν τοῦ Χριστιανούς αὐτοὺς καλεῖσθαι, τὴν ἐπωνυμίαν ἐκέκτηντο. Ἀπὸ Ἀντιοχείας δὲ, καθάπερ ἄνω ἐπεμνήσθημεν, ὡς ἔχει ἡ τῆς ἀληθείας ὑπόθεσις, ἤρξαντο οἱ μαθηταὶ καὶ πᾶσα ἡ Ἑκκλησία τοῦ Θεοῦ Χριστιανοὶ καλεῖσθαι.

ut supra meminimus, adeoque ipsa rei veritas comprobatur, cum discipuli ipsi, tum omnis Ecclesia Dei Christianorum vocabulo comprehensa.

Εἰ. Εὐροὶς δ' ἄν, ὡ φιλολόγε (6), καὶ τούτου τὴν ὑπόθεσιν, ἐντυχὸν τοῖς τοῦ Φιλωνος ὑπομνήμασιν, ἐν τῇ περὶ Ἰησοῦται αὐτοῦ ἐπιγραφομένη βίβλῳ, ὅς τούτων τὴν πολιτείαν καὶ τὰ ἐγκώμια διεξιών, καὶ τὰ αὐτῶν μοναστήρια ἐν τῇ κατὰ τὴν Μαριαν λίμνῃ ἱστορῶν περιοικίδι, οὐ περὶ τινῶν ἐτέρων ὁ ἀνὴρ ἱστόρησεν, ἀλλὰ περὶ Χριστιανῶν. Οὗτος γὰρ γενόμενος ἐν τῇ χώρᾳ, Μαρεώτην δὲ τὸν τόπον καλοῦσι, καὶ καταχθεῖς παρ' αὐτοῖς ἐν τοῖς κατὰ τὸν χῶρον τούτου μοναστηρίοις ὠφέληται. Ἐν ἡμέραις γὰρ τῶν Πάσχων ἐκεῖ γενόμενος, τὰς τε αὐτῶν πολιτείας ἐθεάσατο, καὶ ὡς τινες ἐβδομάδα τὴν ἁγίαν τῶν Πάσχων ὑπεριθέμενοι διετέλουν, ἄλλοι δὲ διὰ δύο ἐσθιόντες, ἄλλοι δὲ καὶ καθ' ἐσπέραν. Ἦν δὲ τῷ ἀνδρὶ πάντα ταῦτα πεπραγματευμένα εἰς τὴν περὶ πίστεώς τε καὶ πολιτείας τῶν Χριστιανῶν ὑπόθεσιν. Ὅς οὖν τότε ἐκαλοῦντο Ἰησοῦται, ἐπ' ὀλίγῳ χρόνῳ μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος, καὶ Μάρκου τῆ τῶν Αἰγυπτίων χώρα κηρύξαντος, κατὰ τοὺς χρόνους τινὲς ἐξελθῆναι πάλιν, τῶν ἀποστόλων δὴθεν ἀκόλουθοι, λέγω δὲ οἱ ἐνταῦθ' αἱ δηλούμενοι Ναζωραῖοι, ὄντες μὲν κατὰ τὸ γένος Ἰουδαῖοι, καὶ τῷ

καὶ θεραπευτὴς πνευμάτων. Quæ omnia eomiter accipienda sunt, non ut ab Ἰησοῦται deductum τοῦ Ἰησοῦ vocabulum dixerint Patres, sed ut notione ac significatione Græcum nomen cum Hebræo convenire demonstrant.

(6) Εὐροὶς δ' ἄν, ὡ φιλολόγε. Hinc illæ lacrymæ. Scripsit Philo Judæus de Essæis, vel Essenis libros aliquot. Quorum unus inscribitur : Περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλευθέρου alius, Περὶ βίου θεωρητικοῦ, ἢ Ἰκετῶν ἀρετῶν. In iis duo Essenorum genera constituit : unum τῶν πρακτικῶν, qui in oppidis socialem vitam instituant, nuptiarum expertes ; alterum τῶν θεωρητικῶν, qui contemplationi totos sese tradiderant, ac procul ab urbano strepitu in agris, ac præsertim ad Mareotidem, in σεμνεῖσι et μοναστηρίοις degerent. Postremos istos Eusebius Christianos fuisse credidit lib. *Histor.* II, cap. 11, eademque Hieronymi cæterorumque Patrum opinio fuit, quam Epiphanius secutus est. Sed hoc unum addit ex conjectura. Jessæos illos ab Jessæ Davidis patre nominatos. Quod postremum minus verisimile puto. Neque enim, opinor, usquam legitur, Jessæorum nomen Christianis attributum, et Essæos illos, non Jessæos a Philone appellatos esse constat. Sane si Jessæi unquam Christiani vocati sunt, multum id ad receptam illam ac veterem opinionem asseverandam faciet, quæ Essenorum nomine Chri-

delapsi sumus, ut reddenda causa nobis esset, cur ii qui Christo nomen dederant, priusquam Christianorum nomen essent adepti, Jessæi vocarentur, idcirco monuimus Jessæum Davidis patrem fuisse. Aut ab illo igitur Jessæ, aut a Jesu Christi Domini nostri appellatione Jessæorum nomen obtinuerunt : quod ab Jesu disciplina profecti, ejusdemque discipuli forent ; aut illud denique ex notatione ipsa nominis, quo Dominus vocatus est, originem accepit. Jesus enim Hebraice curatorem, hoc est medicum ac servatorem significat. Quidquid sit, constat eo nomine, priusquam Christiani vocarentur, appellatos fuisse. Atque ab urbe demum Antiochia,

V. Quod quidem argumentum uberius pertractatum, quisquis es studiosus in Philonis commentariis invenies, eoque libro quem de Jessæis inscripsit : ubi illorum vitæ disciplinam, ac præconia celebrans, eorumque monasteria, quæ κατὰ τὴν Μαριαν paludem circumquaque posita sunt describens, non de aliis ullis, quam de Christianis ista narravit. Nam cum eam regionem lustrasset (Mareotes hic vulgo locus dicitur) atque ad ipsos, eorumque monasteria divertisset, magnam ab iis utilitatem accepit. Etenim cum ipsis Paschalibus feriis illuc accessisset, omnem eorum vitæ rationem diligenter inspexit, observavitque nonnullos totam illam sacrosanctam hebdomadam sine ullo cibo transigere ; alios alternis illum diebus capere ; quosdam vero sub vespem. Quamobrem quæcumque toto illo opere a Philone tractata sunt, ea Christianorum ad fidem vivendique rationem omnino pertinent. Cum igitur Jessæi tunc temporis dicerentur, paulo post ascensum Christi Domini, postquam Marcus in Ægypto divinum verbum prædicavit, nonnulli tunc prodierunt apostolorum asseclæ, Nazaræi videlicet isti,

stianos a Philone comprehensos statuit. Ac profecto fieri istud potuit, ut cum ante Christianæ religionis ortum Esseni his moribus, eoque vitæ instituto, quod in priore libro Philo prædicat, in Ægypto florent, atque inter Judæos et essent et haberentur sanctissimi ; posteaquam auctore Marco Christianorum genus exstitit, quorum vitæ ratio primis illis temporibus cum Essenorum disciplina magnopere congruebat, ab Alexandrinis gentilibus Esseni sint vocati. Quos enim et Judæos, tunc quidem, omnes viderent, et Essenorum communem illam vitæ rationem, atque ab omni luxu, et ambitione remotam complectentes cernerent cum et alioqui ex Essenorum Judaica factione plerique se ad Christianos aggregassent, quodnam iis aliud nomen quam Essenorum allingerent? Nam et diu postea Christiani omnes a Græcis ac Romanis Judæi nominati, et pro Judæis habiti sunt, ut non absurdum sit Philonianos illos Essæos θεωρητικούς, Christianos fuisse. Quæ autem adversus ea magno cum strepitu ac stomacho disputantur, cum aut levia sint, aut facile dissolvi possint, nihil erit, quod nos vetustissimæ illius opinionis, ac tantorum Patrum auctoritatis et consensionis pœniteat. Vide quæ de his eruditissime Serrarius noster lib. III *Trihæresii* adversus Scaligerum ac Junium disserit.

de quibus præsens institutus est sermo. Erant illi genere quidem Judæi, atque ad legem et circumcissionem adhæserant: sed quemadmodum qui e specula procul ignem aspiciunt, neque cuius rei gratia, quemve ad usum hoc incendium excitatum fuerit sciunt, utrumnam ad obsonia **121** coquenda, cibosque victui præparandos, an ut eremia aridaque virgulta, ut assolet, concremarent; sic illi istud ipsum imitati semetipsos incendio consumpserunt. Si quidem solo Jesu nomine audito, conspectisque quæ ab apostolis fierent portentis ac miraculis, in illum et ipsi quoque crediderunt. Quem cum Nazareti scirent in Virginis utero genitum, atque in Josephi domo nutritum, et idcirco Jesum Nazarenum in Evangelio nominari, quemadmodum apostoli loquuntur: *Jesum Nazarenum virum approbatum signis ac prodigiis*¹, ex eo nomen sibi istud imponunt, ut Nazaræi vocentur, non Naziræi, quæ vox sanctificatum significat. Hic enim quondam primogenitis, Deoque consecratis dignitatis honor est habitus: quorum e numero Sampson, alique post ipsum, vel ante ipsum complures exstiterunt. Imo et Joannes Baptista ex illo dedicorum Deo hominum genere fuit; qui vinum aut siceram non bibit. Fuit enim hominibus ejusmodi eorum dignitati consentanea vivendi ratio constituta.

VI. Sed alii Nazaræos seipsos appellant. Quippe Nazaræorum secta Christum antecessit, nec eum cognovit. Verum Christiani, ut initio monui, ab omnibus Nazaræi nuncupati sunt, quemadmodum illi dixerunt, qui Paulum apostolum accusarunt: *Hunc, inquit, hominem invenimus pestiferum, et corruptentem populum, et auctorem sectæ Nazarenorum*². At sanctus Apostolus neque nomen istud ejurat, tametsi ab illorum hæresi abhorreret, et quod sibi adversariorum improbitate propter Christum impositum erat vocabulum, libenter admisit. Ita enim ante tribunal dixit: *Neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbæ, neque quidquam eorum quibus me accusant admissi. Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt hæresin, sic deservio: credens omnibus quæ in lege et prophetis scripta sunt*³. Neque vero mirum est, Apostolum semetipsum Nazarenum confiteri, cum universi tunc eo nomine Christianos vocarent, ab oppido Nazaret, nec ullus alterius esset vocis usus illis temporibus, **122** qua eos qui Christo nomen dederant possent exprimere. De quo sane scriptum est, *quoniam Nazarenus vocabitur*⁴. Nam et hodie hæreses omnes, Manichæi scilicet, Marcionistæ, Gnostici, cæterique qui Christiani non sunt, Christianorum tamen ab omnibus nomine comprehendi solent; et unaquæ-

A νόμῳ δὲ προτανέχοντες, καὶ περιτομὴν κεκτημένοι. ἀλλ' ὡς περ ἀπὸ σκοποῦ τινες θεασάμενοι πῦρ, καὶ μὴ νοήσαντες δι' ἣν αἰτίαν οἱ τὴν πυρὰν ταύτην ἐξέψαντες, ἢ χρησιμότητα, τοῦτο ποιοῦσιν, ἢ τὰ τῆς ζωῆς ἑαυτῶν ὀφύοντα πρὸς ἔδωδὴν διὰ τῆς πυρᾶς κατασκευάζοντες, ἢ ἐπὶ ἀφανισμῶ τινων καυστικῶν ξύλων ἢ φρυγάνων τῶν ὑπὸ πυρὸς εἰωθότων ἀναλίσκεσθαι· οὕτω καὶ αὐτοὶ μιμησάμενοι, πῦρ ἀνάψαντες, ἑαυτοὺς ἐνέπρησαν. Ἀκούσαντες γὰρ μόνον ὄνομα Ἰησοῦ, καὶ θεασάμενοι τὰ θεοσημεῖα τὰ διὰ χειρῶν τῶν ἀποστόλων γινόμενα, καὶ αὐτοὶ εἰς Ἰησοῦν πιστεύουσι. Γινόντες δὲ αὐτὸν ἐκ Ναζαρέτ ἐν γαστρὶ ἐγκυμονηθέντα, καὶ ἐν οἴκῳ Ἰωσήφ ἀνατραφέντα, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον καλεῖσθαι, ὡς καὶ οἱ ἀπόστολοι φασιν, **B** Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον ἄνδρα ἀποδεδειγμένον ἐν τε σημεῖοις καὶ τέρασι, καὶ τὰ ἐξῆς, τοῦτο τὸ ὄνομα ἐπιτιθέασιν αὐτοῖς, τὸ καλεῖσθαι Ναζωραίου, οὐχὶ δὲ Ναζιραίου, τὸ ἐρμηνευόμενον ἡγιασμένου. Τοῦτο γὰρ τοῖς τὸ παλαιὸν (7) πρωτοτόκοις καὶ Θεῷ ἀφιερωθεῖσιν ὑπῆρχε τὸ ἀζώωμα, ὧν εἰς ὑπῆρχεν ὁ Σαμψὼν, καὶ ἄλλοι μετ' αὐτὸν, καὶ πρὸ αὐτοῦ πολλοί. Ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς τῶν αὐτῶν ἀφηγησαμένον ὁ Θεῷ καὶ αὐτὸς εἰς ὑπῆρχε, καὶ οἶνον καὶ σίκερα οὐκ ἔπιεν. Ὁριστο γὰρ τοῖς τοιοῦτοις αὕτη ἀρμόδιος τῷ ἀζώματι ἢ πολιτεία.

Γ'. Ἄλλοι δὲ Ναζαραίου,⁶ (8) ἑαυτοὺς ἐκάλεσαν. Ἦν γὰρ ἡ αἵρεσις τῶν Ναζαραίων πρὸ Χριστοῦ, καὶ Χριστὸν οὐκ ᾔδει. Ἀλλὰ καὶ πάντες ἄνθρωποι τοὺς Χριστιανοὺς Ναζωραίους ἐκάλου, ὡς προείπον, ὡς λέγουσι κατηγοροῦντες Παύλου τοῦ ἀποστόλου· **C** Τοῦτον τὸν ἄνθρωπον εὖρομεν λοιμὸν, καὶ διαστρέφοντα τὸν λαόν, πρωτοστάτην τε ὄντα τῆς τῶν Ναζωραίων αἵρέσεως. Ὁ δὲ ἅγιος Ἀπόστολος οὐκ ἀρνεῖται μὲν τὸ ὄνομα, οὐχὶ τὴν τούτων αἵρεσιν ὁμολογῶν, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τὸ ἀπὸ τῆς τῶν ἀντιλεγόντων κακονοίας διὰ τὸν Χριστὸν ἐπενεχθὲν αὐτῷ ἀσμένως καταδεχόμενος. Φησὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ βήματος· *Οὔτε ἐν τῷ ἱερῷ εἶδρον με πρὸς τινα διαλεγόμενον, ἢ ἐπισύστασιν τινα ὄχλου ποιοῦντα, οὐδὲ ὧν μου κατηγοροῦσιν οὐδὲν πεποίηκα. Ὁμολογῶ δὲ σοι τοῦτο, ὅτι κατὰ τὴν ὁδὸν ἦν αἵρεσιν οὗτοι φάσκουσιν, οὕτω λατρεύω· πιστεύω πάντοτε ἐν τῷ νόμῳ, καὶ ἐν τοῖς προφήταις. Καὶ οὐ θαῦμα, ὅτι ὁ Ἀπόστολος ὁμολογεῖ ἑαυτὸν Ναζωραῖον, πάντων **D** καλούντων τοὺς Χριστιανοὺς τότε τούτῳ τῷ ὀνόματι διὰ Ναζαρέτ τὴν πόλιν, ἄλλης μὴ οὐσης χρήσεως τῷ ὀνόματι πρὸς τὸν καιρὸν, ὥστε τοὺς ἀνθρώπους καλεῖν τοὺς τῷ Χριστῷ πεπιστευκότας. Περὶ οὗ γέγραπται, "Ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται. Καὶ γὰρ καὶ νῦν ὁμωνύμως οἱ ἄνθρωποι πάσας τὰς αἵρέσεις, Μανιχαίους τέ φημι καὶ Μαρκιωνιστὰς, Γνωστικῶς τε καὶ ἄλλους Χριστιανοὺς τοὺς μὴ ὄντας Χριστιαν-*

¹ Act. II, 22. ² Act. xxiv, 5. ³ ibid. 12-14. ⁴ Matth. II, 23. ⁵ F. αὐτοὺς ἀφιερωσαμένων ⁶ γρ. Ἄλλ' οὐ δὲ Ναζωραίου.

(7) Τοῦτο γὰρ τοῖς τὸ παλαιόν. Si ac primogenitibus intelligat, falsum erit. Neque enim primogeniti omnes Nazaræi fuerunt, sed ἀορίστως, e de quibusdam accipe, ut de Sampson, et

si qui alii ejusdemmodi fuerint.

(8) Ἄλλοι δὲ Ναζαραῖους. De his egimus ad hæresin Nazaræorum, quæ est in lib. I, ordine XIX.

νοὺς καλοῦσι· καὶ ὅμως ἐκάστη αἵρεσις, καίπερ ἄλλως λεγόμενη, καταδέχεται τοῦτο χαίρουσα, ὅτι διὰ τοῦ ὀνόματος κοσμεῖται. Δοκοῦσι γὰρ ἐπὶ τῷ τοῦ Χριστοῦ σεμνύεσθαι ὀνόματι, οὐ μὴν τῇ πίστει καὶ τοῖς ἔργοις. Οὕτω καὶ οἱ ἅγιοι τοῦ Χριστοῦ μαθηταὶ τότε μαθητὰς Ἰησοῦ ἑαυτοὺς ἐκάλουν, ὥσπερ οὖν καὶ ἦσαν· ἀκούοντες δὲ παρὰ ἄλλων Ναζωραῖοι, οὐκ ἠναίοντο, τὸν σκοπὸν θεωροῦντες τῶν τοῦτο αὐτοὺς καλοῦντων, ὅτι διὰ Χριστὸν αὐτοὺς ἐκάλουν· ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος Ἰησοῦς Ναζωραῖος ἐκαλεῖτο, ὥσπερ ἔχει τὰ Εὐαγγέλια, καὶ αἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων· διὰ τὸ ἐν τῇ πόλει Ναζαρέτ αὐτὸν, κώμη δὲ τὰ νῦν οὖση, ἀνατετράφθαι ἐν οἴκῳ Ἰωσήφ, γεννηθέντα κατὰ σάρκα ἐν Βηθλεὲμ ἀπὸ Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου τῆς μεμνηστευμένης Ἰωσήφ τῷ ἐν τῇ αὐτῇ Ναζαρέτ μετωκηκότι, μετὰ τὸ ἀπὸ Βηθλεὲμ αὐτὸν μεταναστάντα ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ κατοικισθῆναι.

Z'. Οὗτοι δὲ οἱ προειρημένοι αἰρεσιῶται, περὶ ὧν ἐνταῦθα τὴν ἀφήγησιν ποιούμεθα, παρέντες τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, οὔτε Ἰεσσαίους ἑαυτοὺς κεκληθήκασιν, οὔτε τῶν Ἰουδαίων ἔμειναν ἔχοντες τὸ ὄνομα, οὔτε Χριστιανούς ἑαυτοὺς ἐπωνόμασαν, ἀλλὰ Ναζωραίους, δῆθεν ἀπὸ τῆς τοῦ τόπου, τῆς Ναζαρέτ ἐπωνυμίας. Τὰ πάντα δὲ εἰσιν Ἰουδαῖοι, καὶ οὐδὲν ἕτερον. Χρῶνται δὲ οὗτοι οὐ μόνον Νέα Διαθήκη, ἀλλὰ καὶ Παλαιὰ, καθάπερ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. Οὐ γὰρ ἀπηγόρευται παρ' αὐτοῖς νομοθεσία καὶ προφήται καὶ γραφεῖα, τὰ παρὰ Ἰουδαίους (9) καλούμενα Βιβλία, ὥσπερ παρὰ τοῖς προειρημένοις· οὐδὲ τι ἕτερον οὗτοι φρονοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ τὸ κήρυγμα τοῦ νόμου, καὶ ὡς οἱ Ἰουδαῖοι πάντα καλῶς ὁμολογοῦσι, χωρὶς τοῦ εἰς Χριστὸν δῆθεν πεπιστευκέναι. Παρ' αὐτοῖς γὰρ καὶ νεκρῶν ἀνάστασις ὁμολογεῖται, καὶ ἐκ Θεοῦ τὰ πάντα γεγενῆσθαι. Ἐνα δὲ Θεὸν καταγγέλλουσι, καὶ τὸν τοῦτου παῖδα Ἰησοῦν Χριστόν. Ἑβραϊκὴν δὲ διάλεκτον ἀκριβῶς εἰσιν ἠσκημένοι. Παρ' αὐτοῖς γὰρ πᾶς ὁ νόμος, καὶ οἱ προφῆται, καὶ τὰ Γραφεῖα λεγόμενα, φημί δὲ τὰ Στιγῆρη, καὶ αἱ Βασιλεῖαι, καὶ Παραλειπόμενα, καὶ Αἰσθήρη, καὶ τἄλλα πάντα Ἑβραϊκῶς ἀναγινώσκονται, ὥσπερ ἀμέλει καὶ παρὰ Ἰουδαίους. Ἐν τούτῳ δὲ μόνον πρὸς Ἰουδαίους διαφέρονται καὶ Χριστιανούς· Ἰουδαίους μὲν μὴ συμφωνοῦντες, διὰ τὸ εἰς Χριστὸν πεπιστευκέναι· Χριστιανούς δὲ μὴ ὁμογενοῦντες, διὰ τὸ ἔτι νόμῳ πεπεδησθαι. περιτομῇ τε καὶ Σαββάτῳ καὶ τοῖς ἄλλοις. Περὶ Χριστοῦ δὲ οὐκ οἶδα εἰπεῖν, εἰ καὶ αὐτοί, τῇ τῶν προειρημένων περὶ Κήρινθον καὶ Μήρινθον μοχθηρίᾳ ἀχθέντες, ψιλὸν ἄνθρωπον νομίζουσιν· ἢ, καθὼς ἡ ἀλήθεια ἔχει, διὰ Πνεύματος ἁγίου γεγενῆσθαι ἐκ Μαρίας διαθεβαίουσιν. Ἔστι δὲ αὕτη ἡ αἵρεσις ἡ Ναζωραίων ἐν τῇ Βεροιαίων περὶ τὴν Κοίλην Συρίαν, καὶ ἐν τῇ Δεκαπόλει περὶ τὰ τῆς Πέλλης μέρη, καὶ ἐν τῇ Βασανίτιδι τῇ λεγόμενῃ Κωκάθῃ, Χωχάθῃ δὲ Ἑβραϊστὶ λεγόμενῃ. Ἐκεῖθεν γὰρ ἡ ἀρχὴ γέγονε μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν Ἱεροσολύμων μετάστασιν, πάντων τῶν μαθητῶν

(9) Καὶ γραφεῖα, τὰ παρὰ Ἰουδαίους. Quæ ἀγίωγραφα dicuntur. Atque hic triplicem sacrorum librorum partitionem complectitur, quæ est פְּרָשָׁה,

A que secta, licet alio nomine censeatur, id sibi nominis libenter asciscit, quod hoc esse sibi decori atque ornamento judicat. Quippe solo Christi vocabulo, non fide atque operibus gloriari videntur. Eodem modo sancti Christi discipuli sese tum id quod erant Jesu discipulos vocabant; neque tamen cum ab aliis Nazareni diocentur, nomen istud recusabant, cum ad eorum, a quibus sic appellabantur, finem scopumque respicerent, qui hoc sese nomine Christi causa donabant; quandoquidem et Jesus ipse Nazareus appellatus est, ut in Evangeliiis et apostolorum Actibus legitur: pro eo quod in oppido Nazareti, qui hodie pagus est, in ædibus Josephi fuerit educatus, posteaquam Bethlehemi de Virgine Maria secundum carnem natus est, quæ quidem Josepho desponsa fuerat, qui Nazareti tunc habitabat, cum relicto Bethlehemo in Galilæa domicilium collocasset.

VII. Quod vero ad hæreticos illos atinet, de quibus modo sermonem institimus, omisso Jesu nomine, neque Jessæos seipsos vocant, neque Judæorum vocabulum retinent, neque se Christianos, sed Nazarenos de illa loci appellatione nuncupant, cum interim meri ipsi Judæi, neque alii præterea sint. Porro non solum Novo, sed et Veteri Testamento Judæorum instar utuntur. Neque enim apud illos legis libri, prophetæ, aut hagiographa prohibentur, quæ Judæi Biblia nuncupant, ut et a Judæis approbantur, a quibus Nazareæ nulla in re dissentiant, qui ad legis præscriptum ac Judæorum more omnia sua dogmata profitentur, nisi quod in Christum credunt. Nam et mortuos excitari putant, et a Deo universa producta. Unum esse Deum, ejusque Filium Jesum Christum prædicant. Hebraicæ vero linguæ scientissimi sunt: ac cum universa lex apud illos, tum prophetæ, et hagiographa, hoc est libri illi qui versibus distincti sunt, et prophetæ, 123 Paralipomena, Esther, cæteraque id genus Hebraice ut et a Judæis leguntur. Hoc igitur uno tam a Judæis, quam a Christianis differunt: ab illis quidem, quod in Christum credant; a Christianis vero, quod Judaicis adhuc ritibus implicentur, velut circumcissione, Sabbato, aliisque cæremoniis. De Christo vero certo illud affirmare nequeo, utrum Cerinthi vel Merinthi impietate illa decepti, simplicem illum hominem asseverent, an, uti sese res habet, per Spiritum sanctum de Maria Virgine genitum esse fateantur. Cæterum hæc Nazareorum secta in Berœensi civitate potissimum viget, ad Cælen Syriam, atque etiam in Decapoli, juxta Pellam, et in Basanitide, in ea quæ vulgo Cocabe, Hebraice Chochabe dicitur. Hinc enim, post illam ab Hierosolymis secessionem, illorum initia profecta sunt, cum Pellæ discipuli omnes habitarent, a Christo de relinquenda Hierosolymorum urbe migrandoque præmoniti, quod ejus immineret obsidio. Qua qui-

hoc est lex; נְבִיאִים prophetæ; et כְּתוּבִים ἀγίωγραφα, sive γραφεῖα. De quo vide Hieron. Prologo galeatō; Etiam in Thisbi, verbo כתב.

dem occasione factum est, ut in Peræa iis quibus A
diximus locis degerent. Indeque Nazaræorum hæresis sunt deducta primordia.
ὕποθέσεως τὴν Περαιαν οἰκήσαντες, ἐκεῖσε, ὡς ἔφην, διέτριβον. Ἐντεῦθεν ἡ κατὰ τοὺς Ναζωραίους αἵρεσις ἔσχε τὴν ἀρχήν.

VIII. Verum et isti nihilominus aberrant, cum de circumcisione gloriantur: et execratione etiam nunc obstricti sunt, quod legem penitus observare nequeant. Quomodo enim legis observare mandatum istud poterunt: *Ter quotannis apparebis coram Domino Deo tuo per Azymorum dies, et Scenopegiam, et Pentecosten, in Hierosolymitano loco*¹? Cum enim lex interclusa sit, et quæ ab ea præscribuntur perfici amplius non possint, cuilibet prudenti perspicuum est, advenisse Christum, non ut legem B
everteret, sed ut eam ipsam impleret, et eam execrationem solveret, quæ contra violatæ legis crimen fuerat constituta. Posteaquam enim Moyses universam legem promulgavit, ad finem voluminis pervenit, ac sub maledicto cuncta conclusit: *Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro hoc, ut faciat ea*². Eo itaque Christus advenit, ut quæ diræ cujusdam vinculis imprecationis erant obstricta solveret. **124** Qui quidem pro exiguis illis, quæ perfici non poterant, nobis magna concessit, in quibus exsequendis nihil, ut in prioribus illis, est quod cum altero repugnet. Atque hoc fere modo in omni confutanda hæresi, quæ Sabbati, vel circumcisionis, vel alterius hujusmodi ritus observationem præscriberet, istud ipsum demonstrare studuimus, Dominum nobis quæ essent perfectiora tribuisse. Ecquidnam igitur ad sui excusationem afferre illi poterunt, qui Spiritui sancto parere detrectant, ci inquam Spiritui, qui per apostolos edixerit, ne gentilibus ad Christianam religionem traductis onus imponeretur aliud, quam hæc necessaria: ut a sanguine, et suffocato, et fornicatione et idolis immolato sese continerent³? Annon divina eos excidere gratia necesse est, cum ita sanctus Paulus apostolus scripserit: *Si circumcidamini, Christus nihil vobis proderit; quicumque in lege gloriamini a gratia excidistis*⁴?

IX. Quamobrem contra hanc etiam hæresin brevis illa nostra disputatio sufficiet. Facile enim isti D
refelli convincique possunt, ac Judæi potius, quam cujusvis alterius generis sunt, tametsi Judæis sint inimicissimi. Neque enim Judæorum posteri solum capitali illos odio prosequuntur; sed et mane, ac meridie, et ad vesperam, ter de die, cum in synagogis suis ad orandum conveniunt diris illos devovent, ac solemnibus imprecatione proseribunt. Ac Nazaræos, inquit, Deus execretur. In hos enim offensiore et acerbior animo sunt, quod cum e Judæorum

τῶν ἐν Πέλλῃ φηκρότων, Χριστοῦ φηταντος καταλείπει τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ἀναχωρῆσαι, ἐπειδὴ ἤμελλε πάσχειν πολιορκίαν. Καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης διέτριβον. Ἐντεῦθεν ἡ κατὰ τοὺς Ναζωραίους αἵρεσις

H. Πεπλάνηται δὲ καὶ οὗτοι, περιτομὴν ἀχοῦντες· καὶ ἐτι οἱ τοιοῦτοι ὑπὸ κατάραν εἰσὶ, μὴ δυνάμενοι τὸν νόμον πληρῶσαι. Πῶς γὰρ δυνήσονται πληροῦν τὰ ἐν τῷ νόμῳ εἰρημένα, ὅτι *Τρις τοῦ ἔτους ὀφθήσῃ ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, κατὰ τε τὰ Ἄζυμα καὶ Σκηνοπηγίαν καὶ τὴν Πεντηκοστήν, ἐν τῷ τόπῳ Ἱεροσολύμων*. Ἀποκλεισθέντος γὰρ τοῦ νόμου, καὶ τῶν ἐν τῷ νόμῳ μὴ δυναμένων πληροῦσθαι, παντὶ τῷ νοῦν ἔχοντι σαφές ἂν εἴη, ὅτι Χριστὸς ἦλθε πληρωτῆς τοῦ νόμου, οὐ τὸν νόμον καταλύσων, ἀλλὰ τὸν νόμον πληρώσων, καὶ ἀφελεῖν τὴν κατάραν τὴν κατὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου ὀρισθεῖσαν. Μετὰ γὰρ τὸ ἐντελεσθαι τὸν Μωϋσεία πᾶσαν ἐντολήν, ἦλθεν ἐπὶ τὸ τέρμα τῆς βίβλου, καὶ συνέκλεισε τὸ πᾶν εἰς κατάραν, λέγων· *Ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐμμένει πᾶσι τοῖς λόγοις τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, τοῦ ποιῆσαι αὐτούς*. Ἦλθεν οὖν λύων μὲν τὰ πεπεδημένα δεσμοῖς τοῖς τῆς κατάρας, χαριζόμενος δὲ ἡμῖν ἀντὶ τῶν μικρῶν τῶν μὴ δυναμένων πληροῦσθαι τὰ μελζονα, καὶ οὐ μαχόμενα θάτερον θατέρῳ πρὸς τὴν τοῦ ἔργου πλήρωσιν, ὡς τὰ πρότερα. Οὕτως γὰρ κατὰ πᾶσαν αἵρεσιν φθάνοντες, ἐν τῇ περὶ σαββατισμοῦ, καὶ περιτομῆς, καὶ τῶν ἄλλων πολλάκις ἐπεργασάμεθα, πῶς ὁ Κύριος ἡμῖν τὰ ἐντελέστερα κεχάρισται. Πῶς οὖν οἱ τοιοῦτοι δυνήσονται ἀπολογίαν ἔχειν, μὴ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ὑπακούσαντες, τῷ διὰ τῶν ἀποστόλων εἰρηκῶτι τοῖς ἐξ ἔθνῶν πεπιστευκόσι, μὴ βάρος ἐπιτιθεσθαι, πλὴν τῶν ἐπάναγκες, ἀπέχεσθαι αἵματος καὶ πνικτοῦ καὶ πορνείας καὶ εἰδωλοθύτου; Πῶς δὲ οὐκ ἐκπεσοῦνται τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, λέγοντος Παύλου τοῦ ἁγίου ἀποστόλου, ὅτι *Ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει· οἱ τινες ἐν νόμῳ κευχᾶσθε, τῆς χάριτος ἐξέπεσάτε*;

Θ'. Ἀρκέσει οὖν καὶ ἐν ταύτῃ τῇ αἵρεσει ἡ διὰ τῆς συντομίας παρ' ἡμῶν διάλεξις. Εὐθυελεγκτοὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι, καὶ εὐάλωτοι, καὶ Ἰουδαῖοι μᾶλλον, καὶ οὐδὲν ἕτερον. Πάνυ δὲ οὗτοι ἐχθροὶ τοῖς Ἰουδαίοις ὑπάρχουσιν. Οὐ μόνον γὰρ οἱ τῶν Ἰουδαίων παῖδες πρὸς τούτους κέκτηνται μῖσος, ἀλλὰ ἀνιστάμενοι ἔσωθεν⁵ (10), καὶ μέσης ἡμέρας, καὶ περὶ τὴν ἑσπέραν, τρις τῆς ἡμέρας, ὅτε εὐχὰς ἐπιτελοῦσιν ἐν ταῖς αὐτῶν συναγωγαῖς, ἐπαρῶνται αὐτοῖς, καὶ ἀναθεματίζουσι φάσκοντες, ὅτι Ἐπικατάραται ὁ Θεὸς τοῦς Ναζωραίους. Καὶ γὰρ τούτοις περισσώτερον

¹ Exod. xxiii, 17. ² Deut. xxvii, 26. ³ Act. xv, 28, 29. ⁴ Galat. v, 2, 4. ⁵ F. ἔσωθεν.

(10) Ἀλλὰ ἀνιστάμενοι ἔσωθεν. Non dubito quin scribendum sit ἔσωθεν. Quod autem Judaicas illas imprecationes in Nazaræos hæreticos conferri scribit Epiphanius, Hieronymus ad Christianos

transfert. Ita enim ille ad Isa. lxi: *Et sub nomine, ut sæpe dixi, Nazarenorum ter in die in Christianos congerunt maledicta.*

ἐνέχουσι, διὰ τὸ ἀπὸ Ἰουδαίων αὐτοὺς ὄντας, Ἰησοῦν Α κηρύσσειν εἶναι Χριστὸν, ὅπερ ἐστὶν ἐναντίον πρὸς τοὺς ἐτι Ἰουδαίους, τοὺς Χριστὸν μὴ δεξαμένους. Ἐχουσι δὲ τὸ κατὰ Ματθαῖον (11) Εὐαγγέλιον πληρέστατον Ἑβραϊστὶ. Παρ' αὐτοῖς γὰρ σαφῶς τοῦτο, καθὼς ἐξ ἀρχῆς ἐγράφη Ἑβραϊκοῖς γράμμασιν, ἐτι σώζεται. Οὐκ οἶδα δὲ, εἰ καὶ τὰς γενεαλογίας τὰς ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ ἄχρι Χριστοῦ περιεῖλον. Ἀλλὰ καὶ ταύτην φωράσαντες, ὡς βληχρὸν καὶ ὀδύνης ἐμποητικὸν διὰ τοῦ ἰαῦ σφρηκίον, καταθλάσαντές τε τοῖς τῆς ἀληθείας λόγοις, ἐπὶ τὰς ἐξῆς ἱωμεν, ὧ ἐπιπόθητοι, παρὰ Θεοῦ αἰτούντες τὴν βοήθειαν.

KATA EBIONAIΩN,

Δεκάτη, ἢ καὶ τριακοστή.

Α'. Ἐβίων, ἀφ' οὗπερ Ἐβιωναῖοι, καθεξῆς ἀκο- λουθῶν, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις φρονήσας, πολύμορφον τεράστιον, καὶ, ὡς εἶπειν, τῆς μυθευομένης πολυκε- φάλου Ὑδρας ὀφιδῆ μορφῆν ἐν αὐτῷ ἀνατυπωσά- μενος, πάλιν ἐπανέστη τῷ βίῳ, ἐκ τῆς τούτων μὲν σχολῆς ὑπάρχων, ἑτέρα δὲ παρὰ τούτους κηρύττων καὶ ὕφηγούμενος. Ὡς γὰρ εἰ τις συνάξειεν αὐτῷ ἐκ διαφόρων λίθων τιμίων κόσμον, καὶ ποικίλης ἐσθῆτος ἔνδυμα, καὶ διαφανῶς αὐτὸν κοσμήσει· οὕτω καὶ οὗτος, τὸ ἀνάπαλιν πᾶν ὀτιοῦν δεῖνόν καὶ ὀλετήριον καὶ βδελυκτὸν κήρυγμα, ἀμορφὸν τε καὶ ἀπίθανον, ἀζηλίας ἐμπλεων παρ' ἐκάστης αἰρέσεως λαβὼν, αὐτὸν ἀνετύπωσεν εἰς ἀπάσας. Σαμαρειτῶν μὲν γὰρ ἔχει τὸ βδελυρὸν, Ἰουδαίων δὲ τὸ ὄνομα, C Ὅσσαίων δὲ καὶ Ναζωραίων καὶ Νασαραίων τὴν γνώμην, Κηρινθιανῶν τὸ εἶδος, Καρποκρατιανῶν τὴν κακοτροπίαν, καὶ Χριστιανῶν βούλεται ἔχειν τὴν προσ- ἡγορίαν. Οὐ γὰρ δῆπουθεν τὴν τρεπάζειν καὶ τὴν γνώμην καὶ τὴν γνώσιν, καὶ τὴν τῶν Εὐαγγελίων καὶ ἀποστόλων περὶ πίστεως συγκατάθεσιν. Μέσος δὲ, ὡς εἶπειν, ἀπάντων τυγχάνων, οὐδὲν πέφυκεν, ἀλλὰ ἐπ' αὐτῷ πληροῦται τὸ γεγραμμένον· Παρ' ὀλίγον ἐγενόμην ἐν παντὶ κικῶ, μέσος Ἐκκλη- σίας καὶ συναγωγῆς. Σαμαρείτης μὲν οὖν ὢν διὰ τῆς βδελυρίας, τὸ ὄνομα ἀρνεῖται· Ἰουδαῖον δὲ αὐ- τὸν ὀμολογῶν, Ἰουδαίους ἀντίκειται, καίτοι συμφωνῶν αὐτοῖς ἐν μέρει, ὡς ὕστερον ἐν ταῖς περὶ τούτου ἀποδείξεσι, καὶ τοῦ κατ' αὐτῶν ἐλέγχου παραστήσο- μεν, Θεοῦ ἐπιβοηθούντος.

medio Ecclesiae et Synagoga¹. Igitur cum revera Samaritanus ob execrandam nequitiam sit, istiusmodi tamen appellationem rejicit; et cum se idem Judæum faciat Judæis refragatur, quanquam cum his aliqua ex parte consentit, uti postea, cum ad ejus rei probationem, et hæreticorum ejusmodi confutationem perventum fuerit, Deo adjuvante monstrabimus.

¹ Prov. v, 14.

(11) Ἐχουσι δὲ τὸ κατὰ Ματθαῖον. Quod et Hieronymus Græce reddidit, et citat ipse sæpius. Neque vero purum putum Matthæi Evangelium fuit, ut existimasse videtur Epiphanius, sed ab illis depravatam, quod et Evangelium κατὰ Ἑβραίους appellat Eusebius lib. iii *Histor.*, cap. 19. Hieron. in cap. xii *Matth.*, cap. 13: *In Evangelio, quo utuntur Nazareni Ebionitæ, quod nuper in Græcum de Hebræo sermone transtulimus, et quod vocatur a plebisque Matthæi authenticum, homo iste, qui aridam*

numero sint, nihilominus Jesum esse Christum prædicent, quod iis qui Judæorum adhuc cæremo- nias colunt, inprimis est contrarium, qui Christum videlicet repudiant. Est vero penes illos Evangelium secundum Matthæum, Hebraice scriptum, et quidem absolutissimum. Hoc enim certissime prout Hebraicis litteris initio scriptum est, in hodiernum tempus usque conservant. Verum illud nescio, num genealogias illas amputarint, quæ ab Abrahamo ad Christum usque perductæ sunt. Postremo cum illam hæresin sic tanquam imbecillum quemdam et ve- nenatum crabronem deprehenderimus, ac veritatis oratione obtriverimus, nos ad alias deinceps, o cha- rissimi, divino freti præsidio conferamus.

125 ADVERSUS EBIONÆOS,

Quæ est hæresis X, vel XXX.

I. Nazaræos Ebion, a quo Ebionitæ dicti, proxime consequitur, eademque cum illis dogmata profite- tur: quod horrendum monstrum ac multiplex, et, ut ita dicam, fabulosæ illius, ac multorum capitum hydræ serpentinam in sese figuram exprimens, rursus ad exitum humani generis erupit. Ac licet ex illorum disciplina prodierit, nonnulla tamen præter quam ab illis doceantur, asseruit atque proposuit. Ut enim si quis variis ex lapillis orna- tum sibi aliquem conficiat, aut variegatam colori- bus vestem induat, atque exquisitam quamdam elegantiam adhibeat; sic ille contra, omnibus un- dique perniciosis ac pestiferis dogmatibus arcessi- tis, quidquid unaquæque hæresis horrendum in- primis, et exitiabile ac detestandum asserit, turpe, inquam, et absonum absurditatisque plenum et odiosum e singulis dogma concinnans, omnium in se formas speciesque transtulit. Nam Samaritano- rum impuram superstitionem affectavit. A Judæis porro nomen accepit; ab Ossæis, Nazaræis et Na- saræis dogmata. Cerinthianorum deinde formam, Carpocratianorum nequitiam, Christianorum deni- que appellationem usurpare contendit. Neque enim ab his postremis cum nomine, facta ipsa pariter, ac mentem cognitionemque, et Evangeliorum at- que apostolorum de fide consensionem expressit. Qui cum medius sit, ut ita dicam, inter omnes, proprie nullus est, in eoque quod scriptum est im- pletur: Paulo minus versutus sum in omni malo, in

Samaritanus ob execrandam nequitiam sit, istiusmodi tamen appellationem rejicit; et cum se idem Judæum faciat Judæis refragatur, quanquam cum his aliqua ex parte consentit, uti postea, cum ad ejus rei probationem, et hæreticorum ejusmodi confutationem perventum fuerit, Deo adjuvante monstrabimus.

habet manum, cæmentarius scribitur. Idem in *Script. eccles. de Matthæo* agens, hujus Hebraicum ipsum in Cæsariensi bibliotheca asservatum ætate sua nar- rat, cujus sibi a Nazaræis exscribendi facultas fue- rit. Sed Nazaræorum Evangelium nequaquam Mat- thæi germanum fuit. Postremo num Hebraica vete- ri puraque lingua, an Syriaca, sive Hierosolymita- na vulgarique Matthæus Evangelium scripserit, non nisi ex conjecturis pronuntiari potest. Nihil enim certi exploratque ab auctoribus discas.

II. Siquidem Ebion iste priorum illorum æqualis A fuit, et eandem cum ipsis originem accepit. Ac primum e virili concubitu ac semine, puta Josephi, natum esse Chrestus asseruit, ut ante significavimus, cum ita diximus : hunc **126** cæteris in rebus eadem cum aliis sentientem, hac una re discrepare, quod Judæorum ritus ac cæremonias amplexus sit, veluti Sabbatum, ac circumcisionem, aliaque id genus, perinde atque a Judæis ac Samaritanis observantur. Quin etiam plura iste quam Judæi Samaritanorum imitatione complectitur. Nam et hoc adjecit, ut ab externorum hominum tactu sese contineret, utque diebus singulis quoties mulierem attigisset, ab ejusque complexu surgeret, aqua sese prolueret, sicubi ejus esset cõpia, marinæ videlicet aut alterius generis. Quod si ab illa lotionis ac mersionis rediens in quempiam incurrat, denuo ad abluendum sese, sæpe etiam cum ipsis vestimentis regreditur. Hodie vero virginitas apud illos et castitas omnino prohibetur, id quod et cæteræ omnes ejusmodi hæreses usurpant. Nam olim de virginitate gloriari solebant, nimirum ob Jacobum fratrem Domini : adeoque libros suos ad seniores et virgines inscribunt. Sed hujus factionis exordium post Hierosolymitanæ urbis excidium cœpit. Quo tempore Christiani omnes cum in Perzæa degerent, atque in urbe Pella potissimum, quæ in Decapolitana provincia est, cujus exstat in Evangelio mentio ¹, prope Batanæam ac Basanitidem : cum illic, inquam, domicilium collocassent, hinc Ebioni data est prepagandi erroris occasio. Qui in pago quodam Cocabe in regione Carnaimorum, Arnemi et Astarotharum, et Basanitidis tractu habitare cœpit, quemadmodum vetus ad nos usque fama pertulit. Inde igitur pessimi prædicandi dogmatis initium sumpsit, unde et impios Nazarenos cœpisse docuimus. Ambo enim collatis inter se capitibus suam alter cum altero improbitatem ac nequitiam communicavit. Atque etsi quadamtenus a se mutuo dissident, in excogitando tamen pravissimo dogmate sese invicem expresserunt. Cæterum memini me aliis in locis, cum adversus alias hæreses contenderem, de Cocaborum situ atque Arabia disputasse.

III. Principio igitur Ebion, ut dixi, Christum e viri semine, nimirum Josephi, genitum affirmabat.

¹ Math. iv, 25 ; Marc. v, 20, et vii, 31.

(12) *Γέγονε δὲ ἡ ἀρχὴ τούτου.* At Chron. Aleand. p. 597, refert anno Trajani viii, Candido et Quadrato coss. Ebionitarum emersisse sectam.

(15) *Καὶ τὸ μὲν πρῶτον.* Duplex Ebionitarum factio fuit ; nam alii merum ac simplicem hominem assererent esse Jesum, atque a Josepho Mariaque genitum ; alii e sancto Spiritu a Virgine susceptum ita fatebantur, uti Deum ac Verbum esse, aut existisse antea negarent. Eusebius lib. iii, cap. 21. Origenes *contra Celsum* tom. ii : Ἐβίων τε γὰρ ὁ πτωχὸς παρὰ Ἰουδαίους καλεῖται, καὶ Ἐβιωναῖοι χρηματίζουσιν οἱ ἀπὸ Ἰουδαίων τὸν Ἰησοῦν ὡς Χριστὸν παραδεξάμενοι. Quorum genera illa duo i. iii commemorat : Οὗτοι δὲ εἰσὶν οἱ εἰπτοὶ Ἐβιωναῖοι,

B. Οὗτος γὰρ ὁ Ἐβίων σύγχρονος μὲν τούτων ὑπῆρχεν, ἀπ' αὐτῶν δὲ σὺν αὐτοῖς ὀρμάται. Τὰ πρῶτα δὲ ἐκ παρατριβῆς καὶ σπέρματος ἀνδρός, τουτέστι τοῦ Ἰωσήφ, τὸν Χριστὸν γεγενῆσθαι ἔλεγεν, ὡς καὶ ἤδη ἡμῖν προείρηται, ὅτι τὰ ἴσα τοῖς ἄλλοις ἐν ἅπασι φρονῶν, ἐν τούτῳ μόνῳ διεφέρετο, ἐν τῷ νόμῳ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ προσανέχειν κατὰ σαββατισμὸν, καὶ κατὰ τὴν περιτομὴν, καὶ κατὰ τὰ ἄλλα πάντα, ὅσα περὶ παρὰ Ἰουδαίους καὶ Σαμαρείταις ἐπιτελεῖται. Ἔτι δὲ πλείω οὗτος παρὰ τοὺς Ἰουδαίους ὁμοίως τοῖς Σαμαρείταις διαπράττεται. Προσέθετο γὰρ τὸ παρατηρεῖσθαι ἄπτεσθαι τιῶν τῶν ἀλλοθῶν· καθ' ἑκάστην δὲ ἡμέραν, εἴ ποτε γυναικὶ συναφθῆι, καὶ ἀπ' αὐτῆς ἀναστῆ, βαπτίζεσθαι ἐν τοῖς ὕδασι, εἶπου δὲ ἂν εὐποροῖη ἢ θαλάσσης ἢ ἄλλων ὑδάτων. Ἄλλὰ καὶ εἰ συναντήσῃε τινα ἀνὴρ ἀπὸ τῆς τῶν ὑδάτων καταδύσεως καὶ βαπτισμοῦ, ὡσαύτως πάλιν ἀνατρέχει βαπτίζεσθαι, πολλάκις καὶ σὺν τοῖς ἱματίοις. Τὰ νῦν δὲ ἀπηγόρευται παντάπασιν παρ' αὐτοῖς παρθενία τε καὶ ἐγκράτεια, ὡς καὶ παρὰ ταῖς ἄλλαις ὁμοίαις ταύτῃ αἰρέσεσι. Ποτὲ γὰρ παρθενίαν ἐσεμνύοντο, δῆθεν διὰ τὸν Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου, καὶ τὰ αὐτῶν συγγράμματα πρεσβυτέρους καὶ παρθένοις γράφουσι. Γέγονε δὲ ἡ ἀρχὴ τούτου (12) μετὰ τὴν τῶν Ἰεροσολύμων ἄλωσιν. Ἐπειδὴ γὰρ πάντες οἱ εἰς Χριστὸν πεπιστευκότες τὴν Περσίαν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ κατόκησαν τὸ πλεόν ἐν Πέλλῃ τινὶ πόλει καλουμένη τῆς Δεκαπόλεως τῆς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ γεγραμμένης, πλησίον τῆς Βαταγαίας καὶ Βασανιτίδος χώρας, τὸ τηνικαῦτα ἐκεῖ μεταναστάντων, καὶ ἐκεῖσε διατριβόντων αὐτῶν, γέγονεν ἐκ τούτου πρόφασις τῷ Ἐβίῳ. Καὶ ἄρχεται μὲν τὴν κατοικίῃσιν ἔχειν ἐν Κωκάθῃ τινὶ κώμῃ ἐπὶ τὰ μέρη τῆς Καρναῖμ, Ἀρνέμ, καὶ Ἀσταρῶθ, ἐν τῇ Βασανιτίδι χώρᾳ, ὡς ἡ ἐλθοῦσα εἰς ἡμᾶς γυνῶσι περιέχει. Ἐνθεν ἄρχεται τῆς κακῆς αὐτοῦ διδασκαλίας, ὅθεν δῆθεν καὶ οἱ Ναζαρηνοὶ οἱ ἄνομοι προεδήλωνται. Συναφθεὶς γὰρ οὗτος ἐκεῖνοις, καὶ ἐκεῖνοι τούτῳ, ἐκάτερος ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ μοχθηρίας τῷ ἑτέρῳ μετέδωκε. Καὶ διαφέρονται μὲν ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον κατὰ τι, ἐν δὲ τῇ κακονοίᾳ ἀλλήλους ἀπεμάζαντο. Ἦθη δὲ μοι καὶ ἐν ἄλλοις λόγοις, καὶ κατὰ τὰς ἄλλας αἰρέσεις περὶ τῆς τοποθεσίας Κωκάθων, καὶ τῆς Ἀραβίας διὰ πλάτους εἴρηται.

Γ'. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον (13) ὁ Ἐβίων, ὡς ἔφη, Χριστὸν ἐκ σπέρματος ἀνδρός, τουτέστι τοῦ Ἰωσήφ,

ἦτοι ἐκ Παρθένου ὁμολογούντες ὁμοίως ἡμῖν τὸν Ἰησοῦν, ἢ οὐχ οὕτω γεγενῆσθαι, ἀλλ' ὡς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους. Verum Ebionæorum nomen latius extendisse videri potest Origenes, ut Ebionæos illos appellet, qui cum aliqui de Christi divinitate recte sentirent, cum Christiana religione Judaicas cæremonias amplectendas crederent. Quod quidem toto ii sub initium significare videtur. Theodoretus de Ebionæis : Τὸν δὲ Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἐξ Ἰωσήφ καὶ τῆς Μαρίας ἔφησε γεγενῆσθαι, ἀνθρώπον μὲν ὄντα, ἀρετῇ δὲ καὶ καθαρότητι τῶν ἄλλων διαφέροντα, κατὰ δὲ τὸν Μωσαϊκὸν πολιτεύοντα νόμον. Lego πολιτεύοντα, neque ad Christum referri puto.

ὤριζετο· ἐκ χρόνου δὲ τινος καὶ δεῦρο οἱ αὐτοῦ, ὡς εἰς ἀσύστατον καὶ ἀμήχανον τρέφαντες τὸν ἴδιον νοῦν ἄλλοι ἄλλως παρ' αὐτοῖς Χριστοῦ διηγούνται. Τάχα δὲ οἶμαι ἀπὸ τοῦ συναφθῆναι αὐτοῖς Ἠλεξαῖον τὸν ψευδοπροφήτην, τὸν παρὰ τοῖς Ἀμφηνοῖς¹ καὶ Ὀσσηνοῖς καὶ Ἐλκεσσαίοις καλουμένους, ὡς ἐκεῖνος φαντασίαν τινὰ περὶ Χριστοῦ διηγείται, καὶ περὶ Πνεύματος ἁγίου. Τινὲς γὰρ ἐξ αὐτῶν καὶ Ἀδὰμ τὸν Χριστὸν εἶναι λέγουσι, τὸν πρῶτον πλασθέντα τε καὶ ἐμφυσηθέντα ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπιπνοίας. Ἄλλοι δὲ ἐν αὐτοῖς λέγουσιν ἄνωθεν μὲν ὄντα, πρὸ πάντων δὲ κτισθέντα πνεῦμα ὄντα, καὶ ὑπὲρ ἀγγέλους ὄντα, πάντων τε κυριεύοντα, καὶ Χριστὸν λέγεσθαι, τὸν ἐκεῖσε δὲ αἰῶνα κεκληρωσῆσθαι. Ἐρχεσθαι δὲ ἐνταῦθα ὅτε βούλεται, ὡς καὶ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἦλθε, καὶ τοῖς πατριάρχεις ἐφαίνετο ἐνδύμενος τὸ σῶμα· πρὸς Ἀβραάμ τε ἐλθὼν καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, ὁ αὐτὸς ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἦλθε, καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Ἀδὰμ ἐνεδύσατο, καὶ ὤφθη ἄνθρωπος, καὶ ἐσταυρώθη, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνῆλθεν. Πάλιν δὲ ὅτε βούλονται λέγουσιν, Οὐχί, ἀλλὰ εἰς αὐτὸν ἦλθε τὸ Πνεῦμα, ὅπερ ἐστὶν ὁ Χριστὸς, καὶ ἐνεδύσατο αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν καλούμενον. Καὶ πολλῆ παρ' αὐτοῖς σκότωσησι, ἄλλοι ἄλλως καὶ ἄλλως αὐτὸν ὑποτιθεμένους. Καὶ λέγονται μὲν καὶ αὐτοὶ τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον· τούτῳ γὰρ καὶ αὐτοὶ, ὡς καὶ οἱ κατὰ Κήρινθον χρόνῳ μόνῳ· καλοῦσι δὲ αὐτὸ κατὰ Ἑβραίους, ὡς τὰ ἀληθῆ ἐστὶν εἰπεῖν, ὅτι Ματθαῖος μόνος Ἑβραῖστὶ καὶ Ἑβραϊκοῖς γράμμασιν ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἐποίησατο τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἔκθεσιν τε καὶ κήρυγμα. Ἦδη δὲ πού καὶ τινες πάλιν ἔφασαν, καὶ ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου καὶ τὸ κατὰ Ἰωάννην μεταληφθὲν Ἑβραῖδα ἐμφέρεσθαι· ἐν τοῖς τῶν Ἰουδαίων γαζοφυλακίοις, φησὶ δὲ τοῖς ἐν Τιβερίადι, καὶ ἐν ἀποκειῖσθαι ἐν ἀποκρύφους, ὡς τινες τῶν ἀπὸ Ἰουδαίων πεπιστευκότων ὑπηγήσαντο ἡμῖν κατὰ λεπτότητα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων τὴν βίβλον ὡσαύτως ἀπὸ Ἑλλάδος γλώσσης εἰς Ἑβραῖδα μεταβληθεῖσαν λόγος ἔχει, καὶ ἐκεῖσε κεῖσθαι ἐν τοῖς γαζοφυλακίοις, ὡς καὶ ἀπὸ τούτου τοὺς ἀναγνόντας Ἰουδαίους τοὺς ἡμῖν ὑπηγησάμενους εἰς Χριστὸν πεπιστευκέναι.

Græco iisdem in thesauris haberi multorum sermone percerebit : qui nobis ista narrabant indidem Christianæ amplectendæ fidei occasionem acceperunt.

Δ'. Ἦν δὲ τις αὐτῶν Ἰώσηπος, οὐχ ὁ συγγραφεὺς, καὶ ιστοριογράφος, καὶ παλαιὸς ἐκεῖνος, ἀλλ' ὁ ἀπὸ Τιβερίადος, ὁ ἐν χρόνοις τοῦ μακαρίτου Κωνσταντίνου τοῦ βασιλεύσαντος, τοῦ γέροντος· ὅς καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως ἀξιωματὸς κομήτων ἔτυχε, καὶ ἐξουσίαν εἴληπεν ἐν τῇ αὐτῇ Τιβερίადι Ἐκκλησίαν Χριστιῶν ἰδρύσαι, καὶ ἐν Διοκαιοσαρείᾳ, καὶ ἐν Καπερναοῦμ, καὶ ταῖς ἄλλαις· ὅς καὶ πολλὰ πέπονθεν ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἰουδαίων, πρὶν ἢ τῷ Βασιλεῖ ἐμφανισθῆναι. Οὗτος γὰρ ὁ Ἰώσηπος τῶν παρ' αὐτοῖς ἀξιωματικῶν ἀνδρῶν ἐναριθμῶς ἦν. Εἰσὶ δὲ οὗτοι μετὰ τὸν πατριάρχην (14) ἀπόστολοι καλούμενοι·

¹ F. Σαμψηνοῖς.

(14) Εἰσὶ δὲ οὗτοι μετὰ τὸν πατριάρχην. Tam patriarcharum, quam apostolorum dignitates ac

Verum aliquanto ab hinc tempore in hodiernum usque diem, qui ejus errorem secuti sunt, animis eorum in absurda ac perplexa **127** quædam abreptis, alii aliter de Christo pronuntiant. Ac suspicari sane licet, ab eo tempore quo se illis Elxæus adjunxit falsus quidam propheta, qui apud Sampsenos et Ossenos atque Elcessæos exstitit, ab eodem edoctos confictum de Christo ac Spiritu sancto nescio quid effutire cœpisse. Nonnulli enim ex iis Adamum fuisse Christum prædicant, illum inquam Adamum, qui primus a Deo formatus ejusdem est animatus afflatu. Alii e cælo Christum esse confitentur, sed ante omnia creatum, ac spiritum esse quemdam, angelisque præstare, atque omnium rerum dominatum tenere, appellari porro Christum. Qui cum perpetuum illic habitationem sortitus sit, quoties libuerit in hæc infima delabitur, quemadmodum in Adamo descendit et patriarchis corpore circumfusus apparuit; velut cum ad Abrahamum, Isaacum, et Jacobum adiit. Idem denique postremis temporibus venit, Adami corpore contactus, et homo visus est, in cruce sublatu resurrexit, et ascendit in cælum. Rursus ubi libuerit ita sese rem habere negant; in eumque duntaxat sese sanctum infudisse Spiritum, qui est ipse Christus, eumque qui Jesus vocatus est induisse. Quamobrem densissima quædam illis est offusa caligo, dum alias aliter de Christo opinione sua statuunt. Atque Evangelium illi quidem secundum Matthæum admittunt, quo solo Cerinthianorum vel Merinthianorum instar utuntur, idque ipsum secundum Hebræos appellant. Etenim vere illud affirmare possumus, unum ex omnibus Novi Testamenti scriptoribus Matthæum Hebraice, ac litteris Hebraicis evangelicam historiam texuisse. Nec de fuere qui de Joannis Evangelio confirmarent, illud Hebraice translatum Tiberiade in Judæorum gazophylaciis asservari, et in secretioribus quibusdam penetralibus recondi: id quod nonnulli mihi, qui se ad Christi fidem e Judaismo transtulerant, accuratissime declararunt. Imo et apostolorum Actus in Hebraicum sermonem perinde conversos e

IV. Fuit ex illorum numero Josephus quidam non historiæ ille scriptor **128** antiquus, sed Tiberiadensis alter, qui beate memoriæ Constantini senioris imperatoris ætate vixit: a quo etiam Comitativam accepit, cum ea potestate, ut cum in urbe ipsa Tiberiadis, tum Diocæsareæ, Capharnaumi ac vicinis aliis in oppidis Ecclesias in Christi honorem exstrueret. Qui quidem priusquam ad imperatoris notitiam pervenisset, quamplurima ab ipsis Judæis est passus. Etenim hic ipse Josephus ex illorum erat ordine, qui apud Judæos principem locum dignitatis obtinent: quos quidem secundum

vocabula apud Judæos non nisi post urbis excidium usurpata videntur. De patriarchis in Theod. cod.

patriarcham apostolos nominant. Assident hi patriarchæ et cum eo sæpius diu noctuque versantur : quod eidem a consiliis sint, ac de iis referant, quæ ad legem pertinere videntur. Erat tum patriarchæ nomen Ellet. (Ita enim et a Josepho nominari solitum arbitror, nisi me ob temporis longinquitatem fallit memoria.) Is e stirpe Gamalielis originem traxerat, qui patriarchatum apud illos tenuit. Quem etiam suspicari merito possumus, ut a plerisque proditum est, e primi illius Gamalielis genere esse prognatum, qui sub Christi Domini passionem auctor ejus consilii Judæis fuit, ut a persequendis apostolis abstinerent. Moriens Ellet vicinum episcopum Tiberiensem arcessit, ab eoque lotionem sacra sub vitæ exitum per medicinæ speciem expiatur. Cum enim episcopum per Josephum velut medicum evocasset, facessere jussis omnibus, supplex illum interpellat his verbis : Quæso te, inquit, mihi ut Christi signum imperitias. Tum accitis ministris aquam inferri jubet, tanquam ægrotanti patriarchæ morbi quoddam ex aqua remedium parare vellet. Illi quid strueret ignari, imperata faciunt. Inde verecundiam simulans, et universos abire jubens patriarcha sacro baptismate ac divinis mysteriis initiatus est.

V. Mihi vero hæc, uti dixi, omnia Josephus ipse narrabat. Hæc, inquam, non aliunde quam ex ipsomet illius ore didici, cum affecta jam ætate foret, ac lxx. plus minus annum ageret. Ad hunc Scythopoh diverteram, quo se Tiberiade ille contulerat, ibique splendida quædam ædificia sibi comparaverat. Tum enim 129 Eusebius Vercellensis in Italia episcopus, a Constantio ob fidei integritatem exsulare jussus, ab illo hospitio erat exceptus. Cujus invisendi gratia cum ego et fratres quidam alii venissemus, iisdem nos ædibus recepti fuimus. Ubi cum Josepho familiariter versati, deque eo sciscitati quid ipsi demum accidisset, quod eum apud Judæos illustrem fuisse sciremus, quive gestæ rei esset ordo, ac quemadmodum ad Christianos transisset, hæc ab illo omnia auditione

¹ For. Βερρέλλας.

lib. xvi, tit. 8, frequens est mentio. Et quidem apostoli patriarchæ velut assessores ex communi et usitata vocis notione dicti sunt, quod ad exigendas a Synagogis pecunias ab illo mitterentur, ut ex cod. Theod. patet lib. xiv, de Judæis. Qui locus quod ad Epiphanium illustrandum imprimis confert, hic ascribendus est : Superstitiois, inquit, indigna est, ut archisynagogi, sive presbyteri Judæorum, vel quos ipsi apostolos vocant, qui ad exigendum aurum atque argentum a patriarcha certo tempore diriguntur, a singulis Synagogis exactam summam atque susceptam ad eundem reportent. Qua de re omne quidquid considerata temporis ratione confidimus esse collectum, fideliter ad nostrum dirigatur ærarium. De cætero autem nihil prædicto decernimus esse mittendum. De iisdem patriarchis quod Epiphanius indicat, non delectu, sed generis successione dignitatem adeptos, ac plerumque luxu ac deliciis cor-

A προσεδρεύουσι δὲ τῷ πατριάρχῃ, καὶ σὺν αὐτῷ πολ-
λάκις καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ συνεχῶς διάγουσι,
διὰ τὸ συμβουλευεῖν καὶ ἀναφέρειν αὐτῷ τὰ κατὰ
τὸν νόμον. Ὁ δὲ πατριάρχης κατ' ἐκεῖνο καιροῦ
'Ελλήλ τοῦνομα ἦν (νομίζω γὰρ, ὅτι οὕτως τὸ ὄνομα
αὐτοῦ Ἰωσήπος ἔλεγεν, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ χρόνου σφάλ-
λομαι). Ἐκ γένους δὲ Γαμαλιήλ ἐτύγγανε, τοῦ παρ'
αὐτοῖς γενομένου πατριάρχου. Ἔστι δὲ διανοηθῆναι,
ὡς καὶ ἄλλοι οὕτως ὑπέβητον, τοῦτον εἶναι γένος
ἐκεῖνου τοῦ πρώτου (15) Γαμαλιήλ, τοῦ ἐπὶ τοῦ Σω-
τήρος τοῦ κατὰ Θεὸν συμβουλευσάντος ἀποσχέσθαι
τῆς κατὰ τῶν ἀποστόλων ἐπιβουλῆς. Τελευτῶν δὲ ὁ
'Ελλήλ ἤξιωσε τὸν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἐπίσκοπον
πλησιόχωρον τῆς Τιβεριῶν ὄντα, καὶ ἐκομίσατο παρ'
αὐτοῦ τὸ ἅγιον λουτρὸν ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ διαπροφάσεως
B τῆς ἱατρικῆς ὑποθέσεως. Μεταστευλάμενος γὰρ αὐτὸν
διὰ τοῦ προειρημένου Ἰωσήπου, ὡς ἱατρὸν ὄντα, καὶ
ποιήσας πάντας ἔξω γενέσθαι, παρεκάλει τὸν
ἐπίσκοπον, λέγων· Δώρησά μοι τὴν ἐν Χριστῷ
σφραγίδα. Ὁ δὲ, μετακαλεσάμενος τοὺς ἐξυπηρετου-
μένους, προσέταξεν ὕδωρ ἐτοιμασθῆναι, ὡς τῆς νόσου
ἕνεκα βοήθημά τι προσφέρειν μέλλων δι' ὕδατων
νοσοῦντι βαρέως τῷ πατριάρχῃ. Οἱ δὲ ἐποίησαν τὰ
ἐπιτεταγμένα. Οὐ γὰρ ἐγνώκεισαν. Αἰδοῦς δὲ χάριν
προφασισάμενος, τοὺς πάντας ἔξω ποιήσας ὁ πα-
τριάρχης τοῦ λουτροῦ καταξιοῦται καὶ μυστηρίων
ἀγίων.

Ε'. Ὁ δὲ Ἰωσήπος ἐμοὶ αὐτῷ διηλέθη. Ἐκ στό-
ματος γὰρ αὐτοῦ ἀκήκοα πάντα ταῦτα, καὶ οὐκ ἀπὸ
ἄλλου τινός, ἐν τῇ γηραλέᾳ αὐτοῦ ἡλικίᾳ, ὡς περι-
C που ἐτῶν ἑβδομήκοντα γεγονότος αὐτοῦ, ἢ καὶ πλειό-
νων. Παρ' αὐτῷ γὰρ κατήχθη ἐν Σκυθοπόλει μετα-
στάς γὰρ τῆς Τιβεριάδος, κτίσεις ἐκαὶ ἐν Σκυθοπόλει
διαφανεῖς ἐκτήσατο. Ἐν γὰρ τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ μακα-
ρίτης Εὐσέβιος ὁ τῆς Ἰταλλίας ἐπίσκοπος Βριγγέλλας
' (16) πόλεως, ἐξορισθεὶς ὑπὸ Κωνσταντίου, διὰ
τὴν πίστιν τῆς ὀρθοδοξίας ἐξενίξετο. Καὶ ἐπὶ τὴν
ἐπίσκεψιν τούτου ἐγὼ τε καὶ οἱ ἄλλοι ἀδελφοὶ ἐκεῖσε
γενόμενοι, καὶ αὐτοὶ παρ' αὐτῷ κατήχθημεν. Συντυ-
χόντες δὲ τῷ Ἰωσήπῳ ἐπὶ τῆς αὐτοῦ οἰκίας, καὶ τὰ
κατ' αὐτὸν ἐρωτῶντες, καὶ γνόντες, ὅτι τῶν ἐμφανῶν
ὑπῆρχε παρὰ Ἰουδαίους, ἀνετάζοντες καὶ τὴν κατ'
αὐτὸν ὑπόθεσιν, καὶ πῶς τὸν εἰς Χριστιανισμὸν μετ-

D ruptos, Hieronymi auctoritate confirmari potest, qui in comm. in cap. iii Isa. ad hæc verba : *Et effeminati dominabuntur eis, ita scribit : Consideremus patriarchas Judæorum, et juvenes, sive pueros, effeminatosque ac deliciis affluentes, et impletam prophetiam esse cernemus.*

(15) *Τούτων εἶναι γένος ἐκεῖνου τοῦ πρώτου.* Qui Christianus fuit, ut ex Actis Inventionis sancti Stephani constat. Nec recte Judaica religionis tenacissimus, ac Christiani nominis osor acerrimus a quibusdam fuisse proditur, quod ab eo Saulus utrumque, hoc est Judaicam legem et Christianorum odium didicerit : quæ conjectura levis est. Quid enim necesse est, a præceptore postremum hoc hausisse Saulum, ac non potius suapte sponte, et aliorum hortatu exemploque suscepisse?

(16) *Ἐπίσκοπος Βριγγέλλας.* Corn. *Fregella* perperam reddidit.

ἦλθεν, ἀκηκόσαμεν ταῦτα πάντα σαφῶς, καὶ οὐκ ἀπὸ ἀνηγήσεως ἑτέρου τινός. Ὅθεν καὶ ἀξιομνημόνευτα εἰς οἰκοδομὴν πιστῶν νομίσαντες τὰ κατὰ τὸν ἀνδραπραγματευθέντα, διὰ τὴν αἰτίαν τῶν ἐν τοῖς γαζοφυλακίοις εἰς Ἑβραῖδα μετατεθέντων, οὐ παρέργως τὴν πᾶσαν αἰτίαν τοῦ προειρημένου Ἰωσήπου παρεθέμεθα. Ἦν γὰρ ὁ ἀνὴρ οὐ μόνον Χριστιανός, πιστὸς καταξιωθεὶς γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ Ἀρειανὸς σφόδρα στηλιτεύων. Ἐν γὰρ τῇ πόλει ἐκείνῃ, Σκυθοπόλει φημί, μόνον οὗτος ὀρθόδοξος ὑπῆρχε, πάντες δὲ Ἀρειανοί. Καὶ εἰ μὴ ὅτι κόμητος ἦν, καὶ τὸ τοῦ κόμητος ἀξίωμα ἐκώλυεν ἀπ' αὐτοῦ τὸν τῶν Ἀρειανῶν διωγμὸν, οὐκ ἂν ὑπέστη κἄν ἐν τῇ πόλει διατρίβειν ὁ ἀνὴρ, μάλιστα ἐπὶ Πατροφίλου τοῦ Ἀρειανοῦ ἐπισκόπου, τοῦ πολλὰ ἰσχύσαντος πλοῦτῳ τε καὶ αὐστηρίῳ, καὶ τῇ πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντίον γνώσει τε καὶ παρρησίᾳ. Ἦν δὲ καὶ ἄλλος τις νεώτερος ἐν τῇ πόλει ἀπὸ Ἑβραίων ὀρθῶς πιστεύων, ὃς οὐκ ἐτόλμα κατὰ τὸ φανερόν, ἀλλὰ καὶ κρυφαίως ἡμᾶς ἐπεσκέπτετο. Πισθὰν δὲ τι ὁ Ἰώσηπος καὶ γελοιῶδες ὑφηγεῖτο· οἶμαι δὲ ταῦτα, ὅτι καὶ ἠλήθευεν. Ἐφασκε γὰρ, ὅτι, τελευταίας τῆς αὐτοῦ συμβίτου, δεδιὼς μὴ πῃ ἄρα ἀρπάξωσιν αὐτὸν οἱ Ἀρειανοί, καὶ καταστήσωσι κληρικόν. Πολλάκις γὰρ κολακεύσαντες αὐτὸν πεισθῆναι τῇ αἰρέσει, ὑπισχνούντο μείζονας προκοπὰς, εἰ δέον καὶ ἐπισκοπῆς αὐτὸν καταξιῶν. Ὅ δὲ ἔφασκε τούτου χάριν συνήφθαι καὶ ἑτέρα γυναικί, ὅπως διαδράσει τὰς αὐτῶν χειροτονίας.

Γ'. Ἀλλὰ ἐπάνειμι τὴν ὑφήγησιν τῆς κατὰ τὸν πατριάρχην ὑποθέσεως, καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰωσήπου εἰς τοῦ εμφανῆς κατὰ λεπτότητα τοῖς βουλομένοις ἐντυγχάνειν διὰ τῶν ὑπ' ἐκείνου λόγων ἐμοὶ εἰρημένων ποιησόμενος. Καὶ ἤδη μὲν ὡς ἐκεῖνος ὑφηγεῖτο, τοῦ πατριάρχου λουτροῦ καταξιουμένου, διὰ τῶν ἐν ταῖς θύραις ἀρμογῶν εἶσω παρακύπτων, φησί, κατενδούν τὸ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῷ πατριάρχῃ γινόμενα, εἰς νοῦν τε ἔλαβον, καὶ παρ' ἐμαυτῶν ἐταμειυόμην. Καὶ χρυσοῦ ὀλκὴν τινα ἰκανωτάτην ἔχων παρὰ χεῖρα ὁ αὐτὸς πατριάρχης, ἐκείνας τὴν χεῖρα ἐπέδωκε τῷ ἐπισκόπῳ, φάσκων, ὅτι Πρὸς φερε ὑπὲρ ἐμοῦ. Γέγραπται γὰρ, διὰ τῶν ἱερέων τοῦ Θεοῦ δεσμεύεσθαι καὶ λύεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἔσται ταῦτα λελυμένα καὶ δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ. Ὡς οὖν ταῦτα ἐπράχθη, φησί, καὶ ἠνοίγησαν αἱ θύραι, ἠρωτᾶτο ὑπὸ τῶν ἐπισκεπτομένων ὁ πατριάρχης, πῶς ἔχοι διὰ τοῦ βοηθήματος· καὶ ὁμολογεῖ καλλίστως ἔχειν. Καὶ γὰρ ἤδει ὁ ἔλεγε. Ἐπειτα δὲ ἡμέρας δύο ἢ τρεῖς τὸν ἀριθμὸν, πολλάκις τοῦ ἐπισκόπου ἐπισκεπτομένου αὐτὸν ἐν λατροῦ προφάσει, ἐκοιμήθη ὁ πατριάρχης μετὰ καλῆς ἀποθέσεως, παραδοὺς τὸν ἴδιον υἱὸν κομιδῇ νέον ὄντα Ἰωσήπῳ τε καὶ ἄλλῳ τινὶ ἐπεικειστάτῳ. Τὰ πάντα τοίνυν ἐπράττετο διὰ τῶν δύο τούτων, διὰ τὸ ἔτι τὸν πατριάρχην παιδα ὄντα νηπιάζειν, καὶ ἐν χερσὶν αὐτῶν ἀνατρέφεσθαι. Ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ τῆς διανοίας τοῦ Ἰωσήπου ἐνοχλουμένης πολλάκις διὰ τῶν γενομένων μυστικῶν, ἐν τῇ κατὰ τὸ

A certa, non aliena fide explorata didicimus. Quæ cum ad fidelium utilitatem memoria digna cumprimis arbitremur, propter eos libros qui in Judæorum thesauris servantur Hebraico sermone translati, quæ ad Josephum illum pertinerent accuratius exsequi voluimus. Nam is non modo Christianus erat, eamque fidem susceperat, sed et Arianos summa infamia traducebat. Quippe unus ipse rectam ac sinceram fidem Scythopoli retinebat, cum reliqui essent Ariani. Quod nisi comitis dignitate fuisset præditus, ut hic eum honor ab Arianorum violentia tueretur, ne in ipsa quidem urbe vir ille constitisset, præsertim sub Patrophilo Ariano episcopo, qui et opibus et crudelitate, et apud imperatorem Constantium familiaritate atque audacia plurimum poterat. In eadem etiam urbe quidam erat ætate junior, qui e Judæo tractus ad Christum sinceram fidem retinebat; isque quod minime palam auderet, clanculum ad nos veniebat. Sed Josephus lepidum quiddam nobis ac ridiculum narrabat, nec dubito quin sit verissimum. Aiebat enim mortua conjuge veritum se ne ab Arianis violenter abreptus clericus fieret: sæpe enim blande illum adeuntes, ut ad suam factionem transiret hortabantur, ac majoris spe processus alliciebant, ut vel si necesse foret episcopatum ostenderent. Horum igitur metu alterum se matrimonium iniisse dicebat, quo se ab illa manuum impositione liberaret.

VI. Sed ad patriarchæ historiam, et ipsius adeo Josephi redeamus: quam in lectorum gratiam iisdem, quibus ille referebat verbis, accurata fide representabimus. Cum itaque patriarcha baptismo hunc in modum initiaretur, ego, inquit, **130** per januæ commissuram furtim introspectans omnia quæ ab episcopo patriarchæ fierent observabam, ac diligenter animo retinebam. Ubi inter cætera patriarcha vim quamdam auri non medio crem tenens hanc episcopo porrexit: et, Pro me, inquit, offero. Scriptum est enim, a sacerdotibus Dei alligari solique in terris omnia, et eadem in cælo soluta fore vel alligata¹. Post hæc apertis foribus sciscitantibusque de patriarcha qui aderant, quemadmodum ex eo remedio valeret, percommode se habere respondit: quid enim diceret præclare noverat. Biduo dehinc vel triduo, adeunte sæpius per medici speciem episcopo, felici ex hac vita exitu patriarcha decessit, cum prius Josepho, et alteri cuidam honestissimo viro tenerrimæ adhuc ætatis filium promisisset. Quocirca omnia ab illis ambobus administrabantur, quod esset patriarcha adhuc ætate puer ac propemodum infans, et inter illorum manus educaretur. Per idem tempus Josephi animum sollicitum habebat eorum recordatio, quæ in baptismo fieri mystica arcanaque viderat: et quidnam ageret anxie cogitabat. Commodum illic gazophylacii cella quædam erat obsignata (gaza

¹ Matth. xviii, 18.

porro Hebraice *thesaurum* significat). Cujus sigilli gratia plerisque varia de eo gazophylacio suspicantibus, Josephus clam ausus aperire nihil pecuniarum reperit, sed libros duntaxat pecuniis omnibus præstantiores. Quos dum evoluit, forte in illud incidit, de quo dictum est, Joannis Evangelium e Græco in Hebraicum translatum, una cum apostolorum Actibus. Ad hæc Matthæi quoque Hebraicam genealogiam invenit. Quibus perlectis, rursus ejus animus cruciari cœpit; et Christianam quidem fidem capessere molestum ei videbatur. Sed hæc duo nihilominus, et librorum lectio, et patriarchæ initiatio vehementer hominem angebant. Qui obdu-rato tamen, ut assolet, animo permansit.

VII. Inter hæc adolescente jam Ellelis filio pupillo, qui ad spem patriarchatus educabatur (neque enim magistratus apud Judæos ullus præripit, sed parentibus filii succedunt), mox ut ætatis **131** florem ac vigorem attingit, ad ejus familiaritatem æquales quidam perniciose obrepunt otiosi adolescentes, ac moribus corrupti (Judæus, opinor, patriarchæ nomen erat, neque tamen tanto intervallo probe commemini). Hi varia illum ad corruptelæ flagitiorumque genera pertrahebant, mulierum supra, nefandas libidines, magicas præstigias, quibus ad cupiditates explendas illum adjuvabant; et amatoris illecebris atque carminibus ad ejus complexum matronas ingenuas vi quadam adigebant. At Josephus, et alter pupilli curator senex puerum sequi coacti sane id permolesto ferre, et objugare nonnunquam verbis, et hortari. Ille æqualibus suis multo magis obsequi, flagitia partim dissimulando, partim inficiando tegere. Neque enim tutores criminari ac vulgare scelera palam audebant, sed quasi erudiendi gratia opportuna monita suggerebant. Forte Gadara ad Thermias proficiscuntur. Frequens illic mercatus quotannis celebratur; ad quem undique lavandi causa dies aliquot confluit, variorum ad morborum remedium, idque callidissimo dæmonis consilio geritur. Nam quæcumque loca divinis sunt celebrata prodigiis, in iis ex adverso exitiosas suas plagas tendere conatus est. Atque illic viri cum mulieribus promiscue

(17) *Γάζα δὲ ἐρμηνεύεται.* Quæ vulgo Persica vox dicitur, eadem et ab Hebræis usurpata. Ezech. xxvii, 24 צִיִּרָא sunt פִּיִּצְרָא.

(18) *Τὸ κατὰ Ματθαῖον Ἑβραϊκὸν φυτόν.* Nisi vitii aliquid ei loco subsit, φυτόν appellari puto Christi Domini genealogiam, quæ arboris instar conformari vulgo solet.

(19) *Παραγίνονται γοῦν εἰς Γάδαρα.* Meminit Gadarenarum thermiarum Eunapius in *Jamblichō*: Μετὰ δὲ χρόνον τινὰ δόξαν αὐτοῖς ἐπὶ τὰ Γάδαρα, θερμὰ δὲ ἐστὶ λουτρά τῆς Συρίας, τῶν γε μετὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐν Βασιλείᾳ δευτέρα· ἐκεῖνοις δὲ οὐκ ἐστὶν ἕτερα παραβάλλεσθαι· πορεύονται δὲ κατὰ τὴν ὄραν εἰς τὰ Γάδαρα τοῦ ἔτους, etc. Ubi et fontes duos in eo loco fuisse meminit, quorum alteri Ἐρωσ, alteri Ἀντέρως nomen fuit, ex quibus puerulos duos ejusmodi videlicet amores finguntur, Jamblichus magus excivit. Ut intelligas quantopere ille locus

λουτρὸν ὑποθέσει ἐσκέπτετο τί ἂν πράξειε· καὶ ἦν ἐκεῖσε γαζοφυλακίου τις οἶκος ἐσφραγισμένος. (Γάζα δὲ ἐρμηνεύεται (17) κατὰ τὴν Ἑβραϊδα θησαυρός.) Πολλῶν δὲ πολλὰ διανοουμένων περὶ τοῦ γαζοφυλακίου τούτου διὰ τὴν σφραγίδα, ὁ Ἰωσήπος λεληθότως τομῆσας ἤνοιξε· καὶ εὔρεν οὐδὲν χρημάτων, πλὴν βίβλους τὰς ὑπὲρ χρήματα. Ἀναγινώσκων δὲ ἐν ταύταις, ὡς ἦδη ἔφην, τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον ἀπὸ Ἑλλάδος εἰς Ἑβραϊδα φωνὴν μεταληφθὲν ἤυρετο, καὶ τὰς τῶν ἀποστόλων Ἠράξεις. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ Ματθαῖον Ἑβραϊκὸν (18) φυτόν ἐκ τούτων ἀναγνοῦς, πάλιν τὴν διάνοιαν ἐτρύχετο, ἀσφάλλων μὲν πως περὶ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ· ἦδη δὲ ἐκ δύο ὑποθέσεων ὑπονυττόμενος, τῆς τῶν βιβλίων ἀναγνώσεως καὶ τῆς τοῦ πατριάρχου μυσταγωγίας, ὁμῶς **B** τῇ καρδίᾳ ἐσκληρύνετο οἷα γίνεταί.

Z'. Ὡς δὲ ἐν τούτοις κατετριβέτο, ἀδρύνεταί ὁ παῖς ὁ καταλειφθεὶς ὑπὸ Ἑλλήλ ἐἰς πατριαρχίαν τρεφόμενος· οὐδεὶς γὰρ ἄλλος ἀρπάζει τὰς ἀρχὰς παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ υἱὸς πατέρα διαδέχεται. Ὡς οὖν ἐπὶ τὸ ἀκμαῖον τῆς ἡλικίας ὁ νέος ἤρχετο, προσεφθείροντο αὐτῷ τινες ἡλικίας ἀργοὶ καὶ ἐθάδες κακῶν (τάχα δὲ, οἶμαι, Ἰούδας οὗτος ἐκαλεῖτο· οὐ πάνυ δὲ σαφῶς ἐπίσταμαι διὰ τὸν χρόνον). Μετέφερον οὖν αὐτὸν οἱ συνηλικιωταὶ νεώτεροι εἰς πολλὰς κακῶν ἐπιτηδεύσεις, φοροῦν τε γυναικῶν, καὶ λαγνείας ἀνοσίους, μαγγανείαις τισὶ μαγικαῖς ἐπιχειροῦντες αὐτῷ συνεργεῖν εἰς τὰ τῆς ἀκολασίας, ἀγωγυμά τινα ἐπιτελοῦντες, καὶ διὰ ἐπασιδῶν βιαζόμενοι γυναικας ἐλευθέρας πρὸς τὴν τούτου φοροῦν ἐξ ἀνάγκης ἄγεσθαι. Ὁ δὲ Ἰωσήπος καὶ ὁ σὺν αὐτῷ πρεσβύτερος, ἀνάγκην ἔχοντες τῷ παιδί συνέπεσθαι, βαρέως μὲν ἔφερον, πολλάκις δὲ καὶ ἐγκλήματα προσέφερον διὰ λόγων, καὶ παρήνουν. Ὁ δὲ μάλλον τοῖς νέοις ἐπέθετο, κρύπτων τὰ αἰσχρὰ, καὶ ἀρνούμενος. Οὕτε γὰρ ἐτόλμων οἱ περὶ Ἰωσήπον ἐξεπεῖν τὰ κατ' ἐκείνου φανερῶ τῷ λόγῳ, ἀλλὰ δι' ἐπιστήμην παρήνουν. Παραγίνονται γοῦν εἰς Γάδαρα (19), εἰς τὰ θερμὰ ὕδατα. Πανήγυρις δὲ ἐκεῖ κατ' ἔτος ἄγεται. Ἀπέρχονται γὰρ πανταχόθεν οἱ βουλόμενοι λούσασθαι ἡμέρας τινὰς, νοσημάτων δῆθεν ἀποβολῆς ἕνεκεν, ὅπερ ἐστὶ διαβολικὸν στρατήγημα. Ἐνθα γὰρ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ (20) θαύματα γηγένηται, προύλαβεν ὁ δι' ἐναντίας θεῖναι αὐτοῦ τὰ ὀλετήρια δίκτυα. Ἀνδρόγυνα γὰρ ἐκεῖσε (21) λούονται. Κατὰ συγχυρίαν

amatoris illecebris ac libidinibus opportunus fuerit.

(20) *Ἐνθα γὰρ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ.* Eodem dæmonis artificio factum est, quod narrat Hieron. ep. 13 : *Ab Adriani temporibus usque ad imperium Constantini, per annos circiter clix, in loco Resurrectionis simulacrum Jovis, in Crucis rupe statua ex marmore Veneris a gentibus posita colebatur; existimantibus persecutionis auctoribus, quod tollerent nobis fidem Resurrectionis et Crucis, si loca sancta per idola polluisent.* Nam et Gadarenus ager Christi Domini presentia ac miraculis celebratus est (*Luc.* viii, 37), quæ sunt illa τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ θαύματα. Quanquam et ad medicam aquarum vim morborumque remedia possit referri.

(21) *Ἀνδρόγυνα γὰρ ἐκεῖσε.* Mira vocis usurpatio, qua promiscuas utriusque sexus balneas fuisse significat. Est enim ἀνδρόγυνον λούεσθαι, idem

δὲ γυνή τις ἐλευθέρα ἔτυχεν ἐν τῷ λουτρῷ, κάλλει διαπρέπουσα εὐμορφίας. Καὶ ὁ νεώτερος, θελχθεὶς τῷ ἔθει τῆς αὐτοῦ ἀκολασίας, διῶν ἐν τῷ ἄερί (22), παρενέτριψεν αὐτοῦ τὴν πλευρὰν τῆ πλευρᾶ τοῦ γυναίου. Ἡ δὲ αὐτὴν ἐσφραγίσαστο (23) εἰς ὄνομα Χριστοῦ, οἷα δὴ Χριστιανὴ οὔσα· ἢ οὔτε ἀνάγκη ἦν παρανομεῖν, καὶ ἀνδρογύνως λούεσθαι. Συμβαίνει δὲ ταῦτα τοῖς ἀφελέσι καὶ ἰδιώταις ἀνθρώποις, παρὰ τὴν τῶν διδασκάλων βραθυμίαν μὴ ἀσφαλιζομένων διὰ τῆς διδασκαλίας. Ὅμως ἵνα δείξῃ ὁ Θεὸς τὰ αὐτοῦ θαυμάσια, τοῦ ἐπιχειρήματος τὸ μειράκιον ἀπέτυχε, φημί δὲ ὁ πατριάρχης· Διεπέμψαστο γὰρ πρὸς αὐτήν, καὶ δῶρα ἐτάξατο. Ἡ δὲ τοὺς διαπεμφθέντας ἐξυθρίσασα, οὐκ ἐκάμφθη τῆ τοῦ ἀκολάστου ματαιοεργίᾳ.

Ἡ· Ἐντεῦθεν οἱ συνεργοῦντες αὐτῷ, γνόντες τὴν τοῦ παιδὸς ὀδύνην, ἦν εἰς τὸ γύναιον ἀπημπόλησεν, ἐπιχειροῦσιν αὐτῷ τινα μελίζονα μαγγανείαν κατασκευάσαι, ὡς αὐτὸς Ἰωσήπος μοι κατὰ λεπτότητα ὑφηγήσατο. Ἀπάγουσι γὰρ τὸν ἄθλιον παῖδα μετὰ δύοσιν ἡλίου ἐν τοῖς πλησιατέρον τύμβοις. Πολύανδρια δὲ ἐστὶν οὕτως ἐν τῇ πατρίδι καλούμενα σήλκια, ἐν πέτραις ὄρυκτὰ κατεσκευασμένα. Ἐκεῖ παραλαβόντες τὸν προειρημένον οἱ ἅμα αὐτῷ γόητες, ἐπιφθῶδες τινας, καὶ ἐφορκισμοὺς, καὶ ἐπιτηδεύματα ἀσεβείας ἐμπλεα εἰς αὐτὸν ἐποιούντο, καὶ εἰς ὄνομα

ac promiscue. Sic in *Const. apost.* lib. 1, c. 9, Ἀνδρογύνον γυνὴ πιστὴ μὴ λούεσθαι. Quod impurissimi perditissimique genus exemp'i Romæ etiã aliquando fuit. Adrianus autem, auctore Spartiano, *lavaca pro sexibus separavit* : quod idem ab Alexandro postea revocatum Lampridius : *Balnea mista Romæ exhiberi prohibuit* : quod quidem jam ante prohibitum *Heliogabalus fieri permiserat*. Quanto prudentius moderatiusque Romani illi veteres? A quibus hoc manavit institutum, *ut filii cum parentibus puberes, vel generi non lavarentur, ne paternæ reverentiæ auctoritas minueretur*, ait Ambros. i *Off.*, cap. 18, et Cic. i *Off.* At vero non Christiani modo quilibet, sed etiam, quod mirandum ac detestandum magis est, clerici ipsi cum mulieribus plerumque lavare consueverant. Quæ flagitiosa licentia cum in Christianis omnibus, tum in posterioribus istis canonum severitate coerceri opus habuit. In Laod. can. 50 : "Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικούς ἢ κληρικούς, ἢ ἀσκητὰς ἐν βαλανείῳ μετὰ γυναικῶν ἀπολούεσθαι, μηδὲ πάντα Χριστιανὸν ἢ λαϊκόν. Idem et in Trulliano vetitum est can. 77. Quod sequitur, κατὰ συγκυρίαν imposuit Cornario, qui Scyriam locum esse credidit ; nam *συκυρίαν* antea legebatur, non tamen *Συκυρίαν* majusculo Σ, ut quidam asserit.

(22) *Αὐὼν ἐν τῷ ἄερί.* Cornar., *deambulans in aere*. Sed ὁ ἄερ balnei pars est, ut ex Galeno ad *Galauc.* pridem observatum ab eruditis hominibus ; etsi non satis liquet quæ pars illa sit. Nos interim *solum* reddidimus.

(23) *Ἡ δὲ αὐτὴν ἐσφραγίσαστο.* Hic illustrissimum *Annalium* conditorem insectatur Casaubonus, quod salutaris illius signi virtute Christianam mulierem e tanto castitatis periculo liberatam ab Epiphano dici putet. Quod Epiphanium voluisse negat ; sed nec ullam in signo crucis ad efficienda miracula propriam inesse virtutem : neque vero aliter quam ut piam cæremioniam adhibitam in Ecclesia veteri, quæ orationi adjuncta animos fidelium ad Christi crucem eveheret. Tum ita subjicit : *Quis negare audebit aliud hoc esse, quam quod scribit Baronius dicere Epiphanium, signi crucis virtute il-*

A lavare solent. Ac tum forte erat in balneis ingenua mulier eximia corporis venustate ac specie : quam adolescens inveteratæ libidinis aculeo percitus adamavit, ac per balnearum solum ambulans latus suum ad mulieris latus affricuit. IHa in nomine Christi semet obsignat ; nam Christiana erat : quo minus peccare eam, aut lavare cum viris attinebat. Sed hæc plane imperitis atque idiotis ob ignaviam doctorum accidere solent, qui ejusmodi homines nullis documentis præmuniunt. Verum ut sua Deus miracula demonstraret, omnibus suis conatibus patriarcha ille adolescens excidit, cum et ad eam misisset, et muneribus sollicitasset, illa vero et internuntios contumeliose a se dimisisset, nec impudici amatoris artibus cessisset.

B VIII. Igitur socii, comperto juvenis mœrore, quem ex vehementi mulieris amore ceperat, potentiores quasdam præstigias adornant, ut mihi ipse Josephus 132 accuratissime narrabat. Nam post solis occasum vicinos ad tumulos infelicem puerum adducunt. Ibi enim sepulera sunt, quæ polyandria vocantur, cavernæ nimirum rupibus incisæ. Quo cum illum adduxissent, magica quædam carmina et execrationes, atque impietatis plenissimas artes adolescentis causa, concepto etiam nomine mulieris, expediunt. Interim divino nutu

lam mulierculam fuisse periculo ereptam? Hæc ille. Sed quam iniqua sit, ut in perisque aliis, Casauboni illa castigatio, quamque oscitanter hanc Epiphani historiam legerit, ex eo satis apparet, quod num. 8 scripsit Epiphanius : Ὡς οὖν κατέχυσαν οἱ γόητες· διὰ γὰρ τῆς σφραγίδος τοῦ Χριστοῦ καὶ πίστεως ἐβοηθήθη ἡ γυνὴ· τοῦτο τρίτον τῷ Ἰωσήπῳ κατηγήσεως ἔργον ἐγένετο ὅτι οὐκ ἴσχυσεν, ἔνθα ὄνομα Χριστοῦ, καὶ σφραγὶς σταυροῦ, φαρμακείας δύνανται. Quid aliud Epiphanius narrat, quam crucis præcipue signum et invocationem nominis Christi mulieri præsidium attulisse? Infinita sunt antiquorum PP. testimonia, quibus illud, quod Casaubonus negat, efficitur, veterem Ecclesiam vim quamdam salutari crucis signo tribuisse. Cætera ut omitam, un *contra Julianum*, ubi perfidum illum transfugam narrat, summo suo in metu ac discrimine ad crucis confugisse signum, eoque dæmones fugasse : Ἐπὶ τὸν σταυρὸν καταφεύγει, καὶ τὸ παλαιὸν φάρμακον, καὶ τοῦτω σημειοῦται κατὰ τῶν φόβων, καὶ βοηθὸν ποιεῖται τὸν διωκόμενον, καὶ τὰ ἐξῆς φορικωδέστερα· ἴσχυσεν ἡ σφραγὶς· ἠττώνται οἱ δαίμονες· λύονται οἱ φόβοι. Nec absimile eo, quod de sancta Justina proditum est, quæ cum a juvene quodam ad libidinem Cypriani magi artibus pelliceretur, immissum sibi dæmonem eodem crucis signo repulit : quod ex Eudociæ Augustæ orat. *De sancto Cypriano* refert Photius num. 484 : Τούς τε βίαιοτάτους καὶ γαλεπωτάτους τῶν δαιμόνων πέμψας ἐπὶ τὴν παρθένον, καὶ ἠσχυμένους, καὶ νενικημένους τοῦ σταυροῦ τῷ τύπῳ ἐξ αὐτῶν ἐκείνων ἀναμαθῶν. Igitur τοῦ σταυροῦ τῷ τύπῳ perinde ut altera illa, Justina dæmonem fugavit. Neque crucis duntaxat expressa figura, sed etiam, B. Mariæ Virginis invocatione, ut Nazianzenus orat. xviii scriptum reliquit : Καὶ τὴν παρθένον Μαρίαν ἔχετεύουσα βοηθήσαι παρθένῳ κινδυνεύουσῃ· *Et virginem Mariam rogans, ut periclitanti virgini opem ferret.* Quæ tanti Patris auctoritas hodiernæ sectæ imperitiam impietatemque condemnat.

factum est, ut hæc seni alteri, qui cum Josepho A erat, in animum venerint. Qui re cognita omnia cum Josepho communicat. Ac primum calamitatem suam deplorans: O nos, frater, miseros, inquit, ac vasa perditā! cuinam appositi custodes sumus? Quid rei esset sciscitatus Josephus, nihil ante verbis ab eo didicit, quam manu prehensum senex in eum locum eduxit, ubi cum adolescente nefaria illa manus inter mortuorum busta, maleficii causa, convenerat. Ergo illi foris ad ingressum stantes omnia, quæ ab iis fierent, exaudiant, iisdemque ab euntibus se subducant. Neque enim admodum advesperascebat: sed utpote sub occasum solis dubia luce discerni adhuc oculis aliquid poterat. Mox sceleratis illis a sepulcro digressis, cum collega Josephus ingreditur. Ibi maleficiorum instrumenta reperiunt in humum abjecta, quæ, ut aiebat, humano potu ac sanguine aspersa, in immisto pulvere discedentes oÿra, et alia, mizantes kónin, w̄s ekéinos eph, ezh̄lthon. "Egnwsan de tñn epi Boulhñn, dia poian gynaiKa autois ekaourghth taÿta, kai parateprounto ei katischÿsousin. "As oÿn ou katischÿsan oi góhtes (diá gar tñs sfragidos tou Christou kai pístews eboqhthñ h̄ gynh), egnwsan ton neóteron en trisi vuzi dia tñn tou gynaiou afrixi proscharterh̄santa, eis ðsteron de machasámenon tois tñn perierghian poihesaménois, ðti ouk epeúche. Touto tríton tō Iwsēpw katigh̄sews egron egrineto, ðti ouk ischÿsen, entha ðnoma Christou kai sfragis staurou, farmakias dúnamis. Oÿ mñn de epeisbñ Christianos genésbhai.

IX. Secundum hæc Christus ei se in somnis obijcit: Et, *Ego*, inquit, *sum Jesus*, quem *maiores tui in crucem egerunt: proinde in me credito*. At Josephus ne ita **133** quidem perpulsus vehementem in morbum ac desperatum incidit. Tum Dominus ei rursus apprensus ut in se crederet hortatur, ita valetudinis compotem futurum. Hoc ubi facturum recepit ac repente convaluit, in eadem animi obstinatione perstitit. Quare secundo in morbum delapsus, ac perinde desperatus, cum jam instare tempus extremum Judæi illius cognati crederent, quod ab iis secreto fieri solet mysterium æger audit. Et enim ex legisperitis quidam natu grandis accedens illius hæc auribus insurrabat: *Crede*, inquit, *Jesusum sub Pontio Pilato cruci affixum Dei Filium, et ex Maria postea genitum, Christum esse Dei, et a mortuis excitatum: et ad mortuos vivosque judicandos esse venturum*. Omni ego asseveratione confirmo hæc mihi Josephum ipsum in rei gestæ expo-

(24) Ὑποληφθεὶς δὲ τελευταῖον. Antea legebatur ὑπολειφθεὶς. Vertit enim Corn. *relictusque velut moriturus*. Nos ex Regio codice ὑποληφθεὶς restitimus. Quod et narrationis series postulat. Neque enim moribundum Judæorum, cognati deseruerant; quos mysticum illud insurrasse dicit. Hic Epiphanium otiosus quidam nugator nimie credulitatis accusat, quod falsa Judæi unius aut alterius narratione inductus existimaverit, morituris omnibus mysterium illud in aurem immurmurari; scribit enim τὸ

tñs προειρημένης γυναικός. Ἐκ Θεοῦ δὲ βουλήσεως εἰς νοῦν ταῦτα ἤλθε τοῦ ἄλλου πρεσβυτέρου, τοῦ σὺν Ἰωσήφω τυγχάνοντος. Ὁ δὲ, αἰσθόμενος τῶν γινόμενων, τῷ Ἰωσήφω ἀνακοινοῦται. Καὶ πρῶτον μὲν ταλανίσας ἑαυτὸν, ἔφη· Τάλανες, φησὶν, ἡμεῖς, ἀδελφεῖ, καὶ ἀπωλείας σκευή, τίνι προσεδρεύομεν; ὁ δὲ Ἰώσηπος, τὴν αἰτίαν ἐρωτήσας, οὐ πρότερον ἤκουσε παρ' αὐτοῦ διὰ λόγων, πρὶν, αὐτοῦ λαβόμενος τῆς χειρὸς ὁ πρεσβύτης, ἀπήγαγε τὸν Ἰώσηπον, ἔνθα τὸ ἄθροισμα οἱ φθοριμαῖοι μετὰ τοῦ νεωτέρου ἐν τοῖς μνήμασι μαγαναείας ἕνεκα ἐποιοῦντο. Καὶ ἐξω μὲν τῆς οὔρας στάντες, τὰ παρ' ἐκείνων γινόμενα κατηκράσαντο· ἐκείνων δὲ ἐξιόντων, ὑπεχώρησαν. Οὕτω γὰρ πολλὴ ἐσπέρα ἦν, ἀλλὰ ὡς πρὸς αὐτὴν τὴν ἡλίου δύσιν, ἐτι δυναμένου ὀρθαλοῦ ἀμαυρῶς ἰδεῖν. Μετὰ οὖν τὴν τῶν ἀσεβεστάτων ἐξοδὸν ἀπὸ τοῦ μνημείου οἱ περὶ Ἰώσηπον εἰσῆλθον· καὶ καταλαμβάνουσι καὶ ἄλλα τινὰ ἐπιτηδεύματα περιεργίας χαμαὶ ἐρριμμένα, ὡς προσκενύσαντες οὔρα καὶ αἶμα, μίξαντες κόνιν, w̄s ekéinos eph, ezh̄lthon. "Egnwsan de tñn epi Boulhñn, dia poian gynaiKa autois ekaourghth taÿta, kai parateprounto ei katischÿsousin. "As oÿn ou katischÿsan oi góhtes (diá gar tñs sfragidos tou Christou kai pístews eboqhthñ h̄ gynh), egnwsan ton neóteron en trisi vuzi dia tñn tou gynaiou afrixi proscharterh̄santa, eis ðsteron de machasámenon tois tñn perierghian poihesaménois, ðti ouk epeúche. Touto tríton tō Iwsēpw katigh̄sews egron egrineto, ðti ouk ischÿsen, entha ðnoma Christou kai sfragis staurou, farmakias dúnamis. Oÿ mñn de epeisbñ Christianos genésbhai.

Θ'. Ἐπειτα φαίνεται αὐτῷ ἐν ὕπνοις ὁ Κύριος, φάσκων, ὅτι Ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς, ὃν οἱ σοὶ γονεῖς ἐσταύρωσαν· ἀλλὰ πιστεῦε εἰς ἐμέ. Ὁ δὲ, οὐδ' οὕτω πεισθεὶς, ὑπέπεσε νόσῳ μεγάλῃ, καὶ ἀπηγορεύθη. Ὁ δὲ Κύριος πάλιν ὀπτάνεται αὐτῷ, φήσας αὐτῷ πιστεύειν, καὶ λαθῆσεσθαι. Ὁ δὲ ἐπαγγελιάμενος ἀνέσφηλε, καὶ πάλιν ἐνέμενε τῇ σιληραυχεῖ. Εἰς δευτέραν δὲ πάλιν ὑποπίπτει νόσον, καὶ ὡσαύτως ἀπηγορεύθη. Ὑποληφθεὶς δὲ τελευταῖον (24) ὑπὸ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ Ἰουδαίων, τὸ παρ' αὐτῶν ἀεὶ μυστηριωδῶς γινόμενον παρὰ τούτων ἤκουσε. Τῶν γὰρ νομομαθῶν ἀνὴρ τις πρεσβύτερος ἐλθὼν εἰς τὸ οὔς αὐτοῦ ἀπήγγειλε λέγων ὅτι, Πιστεῦε Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου ἡγεμόνος, Υἱὸν Θεοῦ ὄντα, καὶ ἐκ Μαρίας ὕστερον γεγεννημένον, Χριστὸν δὲ ὄντα Θεοῦ, καὶ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντα· καὶ ὅτι αὐτὸς ἐρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Ταῦτα ὁ αὐτὸς Ἰώσηπος ἐν τῇ ὑφηγήσει σαφῶς μοι ἀνήγγειλεν, ὡς φιλαλήθως ἔστιν

παρ' αὐτῶν ἀεὶ μυστηριωδῶς μινόμενον [μυσζόμενον]. Verum ut hæc mera fabula sit, nullam omnino sanctissimus Pater culpam hac in re sustinet; qui quod a fide dignis hominibus acceperat, simpliciter, uti narratum sibi erat, nullo suo interposito iudicio retulit. Quid est autem cur de Christo plerosque id sibi Judæorum persuasisse non putemus? Neque enim mentitum fuisse Josephum comitem vel Calvinianus iste nisi impudenter finxerit.

ειπεῖν. Ἀλλὰ καὶ παρ' ἄλλου τινὸς τὸ τοιοῦτον ἤκουσα ἔτι ὄντος Ἰουδαίου διὰ τὸν τῶν Ἰουδαίων φόβον, ἀναμέσον δὲ Χριστιανῶν πολλάκις διατρίθοντος, καὶ Χριστιανούς τιμῶντός τε καὶ ἀγαπῶντος, συνοδεύσαντός μοι ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Βαιθήλ καὶ Ἐφραῖμ ἐπὶ τὴν ὄρεινὴν ἀνερχομένῳ ἀπὸ τῆς Ἱεριχοῦς, καὶ ἀντιβάλλοντι πρὸς αὐτὸν περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, καὶ αὐτοῦ μὴ ἀντιλέγοντος. Θαυμάζοντι δὲ μοι, καὶ ἐρωτῶντι αὐτὸν τὴν αἰτίαν (ἦν γὰρ καὶ νομομαθῆς καὶ δυνάμενος ἀντιλέγειν), τίνας χάριν οὐκ ἀντιλέγει, ἀλλὰ πείθεται περὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἀκούων τὰ τοσαῦτα· ἀπεκάλυψέ μοι καὶ οὗτος, ὡς μέλλων τελευτᾶν ἤκουσε παρ' αὐτῶν εἰς ἀκοὴν ὡτίου ἐν ψιθυρισμῷ, ὅτι Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ σταυρωθεὶς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μέλλει σε κρίνειν. Ἀλλὰ ταῦτά μοι περὶ τούτων, καὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ἐνταυθὰ μοι ἐξ ἀληθινῆς ἀκοῆς παρακαίσθω.

Γ. Ἐτι δὲ ὁ Ἰώσηπος ἐν νόσῳ ἦν, καὶ ἀκούσας παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου, ὡς προεῖπον, μετὰ τῶν ἄλλων, ὅτι Ἰησοῦς Χριστὸς σε κρίνει, ἔτι ἐσκληρύνετο. Ὁ δὲ Κύριος πάλιν πρὸς αὐτὸν κατὰ τὴν αὐτοῦ φιλοανθρωπίαν δι' ὀράματος ἐνυπνίου, Ἰδοῦ, φησὶν, ἰώμαί σε· ἀλλὰ ἀναστάς πίστευε. Ἀναστάς δὲ πάλιν ἀπὸ τῆς νόσου, οὐκ ἐπίστευσε. Ὑγιαίνοντι δὲ αὐτῷ, φαίνεται ὁ Κύριος πάλιν κατ' ὄραμα, ἐγκαλῶν αὐτῷ δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπίστευσε. Ἐπαγγέλλεται δὲ αὐτῷ λέγων ὁ Κύριος ὅτι, εἰς πληροφορίαν πίστεως, εἴ τι βούλει ἐν ὀνόματί μου θεοσήμειον ἐργάσασθαι, ἐπικάλεσαι, κἀγὼ ποιήσω. Μαινόμενος δὲ τις ἦν ἐν τῇ πόλει, ὃς γυμνὸς τὴν πόλιν περιήει, φημί δὲ ἐν Τιβεριάδι, καὶ πολλάκις ἐνδιδυσκόμενος τὴν ἐσθῆτα διεβρόγγυεν, ὡς ἔθος τοῖς τοιοῦτοις: Ὁ οὖν Ἰώσηπος, βουλόμενος ἐν πείρᾳ γενέσθαι τοῦ ὀράματος, διστάζων δὲ ἔτι, αἰδοῖ καταίχετο. Παραλαμβάνει γοῦν τοῦτον ἐνδον, καὶ ἀποκλείσας τὴν θύραν, ὕδωρ τε λαθὼν εἰς τὴν χεῖρα, καὶ σφραγίσας αὐτὸ, ἐβράντισεν ἐπὶ τὸν ἐμμανῆ ἄνθρωπον, φήσας· Ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Ναζωραίου τοῦ σταυρωθέντος ἐξελθε, τὸ δαιμόνιον, ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ὑγιῆς γένηται. Ὁ δὲ ἄνθρωπος, ἀνακράξας μέγα, καὶ χαμαὶ πεσὼν, ἀφρίσας πολλὰ καὶ σπαραχθεὶς, ἔμεινε πολλὴν ὥραν ἀκίνητος. Ἰώσηπος δὲ ὑπενόησε τὸν ἄνθρωπον τεθνάναι. Ὁ δὲ μετὰ ὥραν, διατριψάμενος τὸ πρόσωπον, ἀνέστη· καὶ θεώμενος τὴν ἰδίαν γύμνωσιν, ἑαυτὸν ἔκρυψε, καὶ τὰς χεῖρας ἐπὶ τῇ αἰσχύνῃ ἐπετίθει, μηκέτι φέρων ἰδεῖν τὴν ἰδίαν γύμνωσιν. Ἰμάτιον δὲ παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἰωσήπου, ἐξ ὧν εἶχεν, ἐνδυθεὶς, εἰς καταστάσιν συνέσεως καὶ σωφρονισμοῦ ἔλθων, τῷ τε ἀνδρὶ πολλὰ εὐχαριστήσας καὶ Θεῷ, γνοὺς, ὅτι δι' αὐτοῦ ἔτυχε τῆς σωτηρίας, ἐν τῇ πόλει διεφήμεζε τὸν ἄνδρα, καὶ γνωστὴν ἐγένετο τοῖς ἐκεῖσε Ἰουδαίοις τοῦτο τὸ σημεῖον. Θρύλλος δὲ πολλὸς ἠκολούθησεν ἐν τῇ πόλει, λεγόντων· ὅτι Ἰώσηπος τὰ γαστροφύλακία ἀνοίξας, καὶ εὐρὼν γεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀναγνοὺς, σημεῖα μεγάλα ἐργάζεται. Ἦν δὲ ἀληθὲς τὸ ὅπ' αὐτῶν λεγόμενον, οὐχ ὡς δὲ αὐτοὶ ὑπ-

¹ γρ. θεατάμενος. ² γρ. ἔκρυπτε.

nenda serie narrasse. Quod insuper ab alio quopiam accepit, qui Judæus adhuc ob illorum metum erat, atque inter Christianos persæpe degebat, eosque et observabat plurimum et amabat: qui per Bethelis Ephraimique solitudinem ab urbe Hierichuntis ad montium juga tendenti mihi comitem se itineris adjunxit. Huius ego cum de Christi Domini adventu nonnulla proponerem, nulla in re contradicebat. Qua re plurimum admiratus, quid causæ tandem esset hominem interrogavi (et erat alioqui legis suæ peritus, ac disputandi sane non expertus), cur, inquam, mihi nihil responderet, ac de Christo Jesu Domino nostro mihi consentiret. Ad quæ ille subjecit, moribundum se quandoque a Judæis insurrari sibi in aurem leviter audisse, Jesus Christus crucifixus Dei Filius de te judicabit. Sed hæc hactenus, quod ad rem præsentem attinet, revera ut accepimus dicta sunt.

X. Redeo jam ad Josephum. Is cum in morbo adhuc esset, et a seniore inter alia hæc quæ diximus inaudisset, Jesus Christus de te judicabit, animum nihilominus obstinabat. Igitur Dominus pro ingenti sua erga homines misericordia iterum ei se in somnis objicit, Teque, ait, sanitati restituo; surge, modo, et nunc demum credito. Verum ubi convaluit, ne tum quidem credidit. Iterum ergo recuperata jam sanitate per visum ei Dominus offertur, et quod nondum credidisset accusat. **134** Inde amplissima quedam promittens sic alloquitur: Ut tibi, inquit, de religionis meæ fide constet, si quod in nomine meo prodigium efficere volueris, meipsum invoca, ego tibi præstabo. Erat in urbe Tiberiade furiosus quidam, nudo corpore circumcursans, qui cum sæpius indueretur, ut ejusmodi hominum mos est, vestes suas lacerabat. In eo Josephus quæ per visum acceperat experiri gestiens, dubitare tamen nonnihil, ac pudore retardari. Confirmato tandem animo intra ædes adducit; et oclusis foribus aquam manibus hauriens, et amentem illum cruce consignatum aspergens: In nomine, inquit, Jesu Nazareni crucifixi exi, dæmon, ab hoc homine, isque sanus esto. Ad hæc ille vociferans et humi procumbens, atque ex ore spumas agens, seseque dilanians diu permansit immobilis, ut mortuum jam esse Josephus crederet, donec interjecto horæ spatio vultum perfricos surrexit. Tum se nudum animadvertens occultare, ac manibus pudenda protegere, eo se habitu corporis esse permoleste ferre. Denique veste ab Josepho ex iis quarum copia erat injecta, sibi restitutum animoque compositus magnas illi secundum Deum gratias egit, cujus se beneficio liberatum agnosceret: eumdemque tota urbe per vulgavit. Ita Judæorum omnium qui istic erant aures miraculi illius fama pervasit. Ex quo rumor ingens percubuit, ita illis jactantibus: Josephus aperto gazophylacio scriptum Dei nomen invenit, eoque lecto mirifica por-

tenta ac prodigia facit. Neque falso ista differebantur, etsi non eo quo illi suspicabantur modo contigerant. Interim Josephus inveterata pertinacia obduruerat. Sed clementissimus Dominus, qui sese diligentibus præclara quædam offert consequendæ salutis præsidia, eadem illis impertit, quos æternæ vitæ felicitate dignari constituit.

XI. Per idem tempus cum jam patriarcha Judas (ita enim forte vocabatur) ad robustam ætatem pervenisset, Josephum præmii loco apostolatus (dignitatis id nomen est) honore ac commodis exornat. Inde cum litteris in Ciliciam proficiscitur. Quo cum accessisset, unoquoque ex oppido decumas **135** ac primitias a provincialibus Judæis exigebat. Ac tum casu contigit, ut nescio qua in urbe in vicina ecclesiæ domo diversaretur. Exinde contracta cum episcopo familiaritate clam ab eo Evangeliorum librum postulat, ac legit. Et quoniam pro ea quam gerebat apostoli functione (ita enim, ut diximus, ea dignitas vocatur) summam præ se gravitatem, atque inconstituenda disciplina severitatem ferebat, cui rei præstandæ fuerat electus, ac plerosque synagogis præfectos, et sacerdotes, ac presbyteros et Azanitas, quo nomine diaconos aut ministros appellant, homines improbos in ordinem redegerat ac dignitate privarat, multorum in se convertit odia: qui ut eum ulciscerentur, curiosius explorare et quæ ab illo gererentur inquirere summopere cupiebant. Ob eas igitur causas acutissime tandem odorati ex improvise impetum in ædes faciunt, atque in ipsa Evangeliorum lectione Josephum opprimunt. Hic libro de manibus erepto hominem corripiunt, et ad terram allisum vociferantes, maximisque contumeliis vexantes in synagogam abducunt, virgisque cædunt. Primum hoc ab illo legitimum certamen pro fide susceptum. Ad hæc accurrit urbis episcopus, eumque ex illorum manibus eripit. Alias deinde cum iter agentem offendissent, sic enim ipse narrabat, in Cydnum abjiciunt; atque illum impetu fluminis abreptum ac sub aquas demersum periisse ratî magnopere gavisî sunt. Sed is servatus postea cælesti lavatione dignatus est. Hinc ad comitatum provectus ad Constantini imperatoris amicitiam pervenit, eique quidquid sibi acciderat exposuit; principem se Judæos inter dignitatis locum habuisse; sed visa sibi frequentia divinitus oblata, invitante Domino, ut ad fidei cognitionisque suæ sanctissimam sortem ac salutem sese transferret. At optimus imperator, Christianique revera servus, et divino quodam inter principes ardore post Davidem, Ezechiam, et Josiam æstuans, hoc illi dignitatis præmii, quod paulo ante retulimus, contulit, comitemque fecit, jubens insuper ut quidquid vellet optaret. **136** Ille nihil aliud nisi hoc unum maxi-

Α ενόουν. Ἐτι δὲ ἐπέμενεν Ἰώσηπος σκληρυνόμενος τῇ καρδίᾳ. Ἀλλὰ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς, προφάσεις ἀεὶ διδούς σωτηρίας τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἀγαθὰς, ταύτας παρέχει τοῖς εἰς ζωὴν καταξιουμένοις ἀνθρώποις.

ΙΑ'. Συμβέθηκε γὰρ αὐτὸν τὸν Ἰώσηπον μετὰ τὸ ἀδρυνθῆνα: Ἰουδαὺν τὸν πατριάρχην, ὃν προείπομεν (τάχα γὰρ οὕτως ἐλέγετο), ἀμοιβῆς ἕνεκα γέρας τῷ Ἰωσήπῳ τῆς ἀποστολῆς δοῦναι τὴν ἐπικαρπίαν. Καὶ μετ' ἐπιστολῶν οὗτος ἀποστέλλεται εἰς τὴν Κιλικίαν γῆν. Ὅς, ἀνελθὼν ἐκεῖσε, ἀπὸ ἐκάστης πόλεως τῆς Κιλικίας τὰ ἐπιδέκατα καὶ τὰς ἀπαρχὰς παρὰ τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἰουδαίων εἰσέπραττεν. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ καιρῷ κατάγεται πλησιαίτερον τῆς ἐκκλησίας, οὐκ οἷδ' εἰπεῖν ἐν ποίᾳ πόλει. Φιλιούται δὲ τῷ ἐκεῖσε ἐπισκόπῳ, ὃς λεληθότως ἤτησε παρ' αὐτοῦ τὰ Εὐαγγέλια, καὶ ἀνέγνω. Ἐπεὶ οὖν, οἷα ἀπόστολος (οὕτως γὰρ παρ' αὐτοῖς, ὡς ἔφην, τὸ ἀξίωμα καλεῖται), ἐμβριθέστατος καὶ καθαρευίων ᾔθην τὰ εἰς κατάστασιν εὐνομίας, οὕτως ἐπιτελεῖν προβαλλόμενος (25), πολλοὺς τῶν κακῶν κατασταθέντων ἀρχισυναγωγῶν, καὶ ἱερέων, καὶ πρεσβυτέρων, καὶ Ἀζανιτῶν τῶν παρ' αὐτοῖς (26) διακόνων ἐρμηνευομένων ἢ ὑπηρετῶν, καθαιρῶν τε καὶ μετακινῶν τοῦ ἀξιώματος ὑπὸ πολλῶν ἐνεκοτεῖτο, οἷτινες ὡς περ ἀμύνασθαι αὐτὸν πειρώμενοι πολυπραγμανοῦν τούτον καὶ ἰχνηλατεῖν τὰ παρ' αὐτοῦ γινόμενα οὐ μικρῶς ἐσπούδαζον. Διὰ τοιαύτην δὲ αἰτίαν πολυπραγμονήσαντες, ἀθρόως εἰσέφρησαν οὐκ ἅδῃ εἰς τὸ αὐτοῦ ἐφέστιον, καὶ καταλαμβάνουσιν αὐτὸν τὰ Εὐαγγέλια διερχόμενον· τὴν τε βίβλον κατέχουσι, τὸν δὲ ἄνδρα ἀρπάζουσι, σύροντες χαμαὶ, καὶ βωύοντες, καὶ αἰκίας ἐπιφέροντες οὐ τὰς τυχοῦσας, ἀπάγουσι μὲν εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ μαστίχουσι τούτον, καὶ κατὰ τὸν νόμον οὗτος αὐτῷ πρῶτος ἀγὼν γίνεται. Ἐπέστη δὲ ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως, καὶ ἀφείλετο αὐτόν. Ἄλλοτε δὲ καταλαμβάνουσιν αὐτὸν ἐν ὁδοπορίᾳ τινί, ὡς ἡμῖν ὑφηγήσατο, καὶ ῥίπτουσιν αὐτὸν εἰς Κύδνον τὸν ποταμόν. Τῷ δὲ βεῦματι αὐτὸν ἄρπαγέντα ἐτόπασαν, μὴ πῆ ἄρα ἔλωλεν ὑποθρόνιος γενόμενος τοῖς ὕδασι· καὶ ἔχαιρον ἐπὶ τούτῳ. Ὁ δὲ μικρῷ ὕστερον λουτροῦ ἁγίου καταξιοῦται· ἐσώθη γάρ. Ἄνευσι δὲ ἐπὶ τὸ κομητάτον, καὶ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ φιλιούται, καὶ ἀνέθετο αὐτῷ τὰ καθ' ἑαυτὸν ἅπαντα, ὡς ἦν τῶν κατ' Ἰουδαίους ἐξοχωτάτης ἀξίας, καὶ ὡς αἱ θεοπτεῖαι αὐτῷ πάντῃ ἐφαίνοντο, Κυρίου αὐτὸν προσκαλουμένου εἰς τὴν ἁγίαν κλῆσιν καὶ σωτηρίαν τῆς κατ' αὐτὸν πίστεως τε καὶ γνώσεως. Ὁ δὲ ἀγαθὸς βασιλεὺς, δούλος ὢν Χριστοῦ ἐν ἀληθείᾳ, καὶ τὸν κατὰ Θεὸν ζῆλον ἐν βασιλεῦσι μετὰ Δαβὶδ καὶ Ἐζεκιάν καὶ Ἰωσίαν κεκτημένος γέρας αὐτῷ δίδωσιν, ὡς ἤδη προείπον, ἀξιώματος ἐν τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ. Κόμητα

¹ γρ. ἀφαρπαγέντα.

(25) Οὕτως ἐπιτελεῖν προβαλλόμενος. Variis modis explicari verba ista possunt: sive eo sensu, quem reddidimus; sive quem Cornarius expressit: Sic enim se facere prætendebat.

(26) Καὶ Ἀζανιτῶν τῶν παρ' αὐτοῖς. Judæi ἠπὶ vocant synagogæ ministrum, vel ædituum. Vide Eliam in *Thisbi*.

γὰρ αὐτὸν κατέστησε (27), φήσας αὐτῷ αἰτεῖν πάλιν ἢ βούλεται. Ὁ δὲ οὐδὲν ἠτήσατο πλὴν τοῦτο μέγιστον χάρισμα τυχεῖν παρὰ τοῦ βασιλέως, τὸ ἐπιτραπῆναι, καὶ διὰ πρυστάγματος βασιλικῆς οἰκοδομῆσαι Χριστῶ ἐκκλησίας ἐν ταῖς πόλεσι καὶ κώμαις τῶν Ἰουδαίων. Ἐνθα τις οὐδέποτε ἔχουσεν οἰκοδομῆσαι ἐκκλησίας, διὰ τὸ μήτε Ἑλληνα μήτε Σαμαρείτην μήτε Χριστιανὸν μέσον αὐτῶν εἶναι. Τοῦτο δὲ μάλιστα ἐν Τιβεριάδι, καὶ ἐν Διοκαισαρείᾳ, τῇ καὶ Σεπφουρίν, καὶ ἐν Ναζαρέτ, καὶ ἐν Καφαρναούμ, φυλάσσεται παρ' αὐτοῖς τοῦ μὴ εἶναι τινα ἄλλου ἔθνους.

IB' Λαθῶν δὲ ὁ Ἰωσήπος τὰ γράμματα καὶ τὴν ἐξουσίαν μετὰ τοῦ ἀξιώματος ἐπὶ τὴν Τιβεριάδα ἦκεν, ἔχων καὶ ἐπιστολάς ἀπὸ τῶν βασιλικῶν ἀλαλίσκειν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὄψωνις παρὰ τοῦ βασιλέως τετιμημένος. Ἀρχεται γοῦν ἐν Τιβεριάδι κτίζειν. Β Ναὸς δὲ μέγιστος ἐν τῇ πόλει προὔπηρχε τάχα, οἶμαι, Ἀδριάνειον τοῦτο ἐκάλου. Ἀτελὲς δὲ τοῦτο τὸ Ἀδριάνειον διαμένον τάχα οἱ πολλοὶ εἰς δημόσιον λουτρὸν ἐπειρῶντο ἐπισκευάσαι. Ὅπερ εὐρὼν ὁ Ἰωσήπος ἐκ τούτου τὴν πρόφρασιν ἔσχε. Καὶ ὡς ἦδη εὔρε διὰ τετραπέγων λίθων τετραπέδων. ἕως ὄψους τινὸς ἀνεγερμένον, ἐντεῦθεν ἀρχεται ποιεῖσθαι τῆς ἐκκλησίας τὴν ἐπιμέλειαν Ἀσθέστου δὲ ἦν χρεῖτα καὶ τῆς ἄλλης ὕλης. Καμίνους τοίνυν ἐξωθεν τῆς πόλεως πολλὰς προσέταξεν γενέσθαι, τάχα τὸν ἀριθμὸν ἐπτά· φούρνακας δὲ ἐπιχωρίως ταύτας καλοῦσιν. Οἱ δὲ δεινοί, καὶ πρὸς πᾶν ἐπιχείρημα εὐτολμοὶ Ἰουδαῖοι, τῆς παρ' αὐτοῖς ἀελ γινομένης μαγανείας οὐκ ἀπειχοῦντο. Μαγείαις γάρ τισι καὶ περιεργίαις τὸ πῦρ καταδῆσαι οἱ γεννῶσαι Ἰουδαῖοι ἐπετρίθησαν· ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος ἔσχυσαν. Ἦρχει γοῦν τὸ πῦρ, καὶ οὐκ ἔπραττεν, ἀλλὰ τῆς ἰδίας, ὡς εἶπεῖν, φύσεως ἐκτὸς ἐγένετο. Ὡς δὲ οἱ τὴν καυστικὴν ὕλην παραβάλλειν τῷ πυρὶ ἐπιτεταγμένοι, φημί δὲ ῥώπακας, εἶτ' οὖν φρύγανα, παραθέντες οὐκ ἐνήγγον, τῷ Ἰωσήπῳ τὸ πραχθὲν ἐσήμαναν. Δηχθεῖς οὖν τὴν φρένα ὁ ἀνὴρ, καὶ ζήλω ἀρθεῖς τῷ πρὸς τὸν Κύριον, ἔδραμεν ἐξω τῆς πόλεως· καὶ ὕψωρ κλεύσας ἐνεχθῆναι ἐν ἄγγει, ἐν καμψάκῃ φημί, κακούδιον δὲ τοῦτο (28) οἱ ἐπιχωριοὶ καλοῦσι, λαθῶν τὸ αὐτὸ ἄγγος τοῦ ὕδατος ἐν-

(27) *Κόμητα γὰρ αὐτὸν κατέστησε.* Comitum dignitas nudus sine magistratu ac functione plerumque titulus fuit; ut ex Theodosiano codice constat. Hanc Constantinus plerisque, ut refert Eusebius, concessit. Eadem per honorarios codicillos a principe conferebatur. Qua de re ad Themistii orat. iv pluribus disputavimus, ubi ejusmodi codicilli δέλτοι σφρηλάτοι appelluntur a Themistio. In quo ridicula est anonymi conjectoris, qui de suburbicariis nuper scripsit, oscitantia cum pari impudentia conjuncta. Scripserat Themistius oratione illa iv, pag. edit. nostræ 117, se, cum posset omnibus illis ex imperatoris liberalitate commodis, ac voluptatibus, delictis esse perfrui, ὅποσα ταῖς δέλτοις ἀκολουθεῖ ταῖς σφρηλάτοις, hoc est, *que tabulas illas consequuntur malleo ductiles*, communibus illis fructibus fuisse contentum, quos cives cæteri publicis tessaris atque imperatoris largitione consequerentur. Hoc in loco δέλτους σφρηλάτους conjector nihil aliud quam tesseras esse contendit. Verum quid esse potest absurdius, quam ex tessaris illis frumentariis credere μακρὸν illum κατάλογον τῆς τροφῆς, καὶ τῆς εὐπαιθείας redundare posse? Præsertim cum, uti

mi beneficii loco postulavit, sibi ut in Judæorum pagis omnibus et oppidis exstruendarum in Christi honorem ecclesiarum potestas imperatoris edicto fieret. Quibus in locis nemo unquam ecclesias ædificare potuerat; quod nullus inter eos neque gentilis, neque Samaritanus, neque Christianus habitaret. Præsertimque Tiberiade, Diocæsareæ, quæ et Sephurim dicitur, Nazareti, Capharnaûmi, ubi diligenter hoc observant, nemo ut gentis alterius domicilium illic habeat.

XII. At Josephus acceptis cum ea potestate ac dignitate litteris Tiberiadem perrexit, unaque et diplomata secum attulit, quibus impensas e fisco caperet, cum privatim ipse stipendia ex eodem acciperet. Igitur Tiberiade ecclesiam ædificare cœpit. Erat in eadem urbe templum ingens olim exstructum, quod Adrianum, nisi fallor, appellabant. Quod cum imperfectum hactenus mansisset, oppidani publicas in balneas commutare studebant. Hoc Josephus nactus, ad id quod animo conceperat accommodare instituit. Et ut quadrato lapide quaternum cubitorum certam ad altitudinem erectum invenerat, veteri structuræ novam ecclesiæ molem imponere statuit. Ad id calce viva opus erat, reliquaque omni materia. Igitur caminos extra urbem fieri non paucos imperat, septenos circiter, quos vulgo fornaces nominant. Sub hæc Judæi ad audenda quælibet projecti ad usitata ei genti maleficia confugiunt. Etenim magicis carminibus ac præstigiis vim ignis impedire egregii homines aggressi sunt; sed non perpetuo potuerunt. At initio tamen cessabat ignis, nihilque coquebat, naturæ suæ velut officio destitutus. Tum qui suppeditando igni pabulo, virgulis scilicet ac fructicibus erant appositi, cum nihil se proficere animadverterent, rem ad Josephum deferunt. Pupugit ea res hominem, statimque cœlesti in Dominum ardore succensus extra urbem advolat; aquam postulat; affertur in æneo vase, quod campsæcen vulgo, illic cacubium vocant. Eo coram omnibus accepto (nam

dixi, tesserarum illa commoda, quæ cum cæteris communia caperet, illis opponat, quæ ταῖς δέλτοις ἀκολουθεῖ ταῖς σφρηλάτοις. Age vero; cum orat. vi, pag. 166, negat ἐπ' ἐκεῖνη τῇ δέλτῳ, qua πολιαρχίαν, hoc est urbis præfecturam, obtinuerat, gloriari sese; sed de alia potius, ἣν οὐκ ἐποίησαν ἐλεφαντουργοὶ οὐδὲ χρυσοχόοι, hoc est imperatoris filio, quem parens fidei suæ commiserat, estne ut frumentariam tesseram conjector hic somniet? Ut ad Josephum redeam, confer cum hoc loco quæ Eusebius ii et iii *De vita Constantini* refert, quanto hic constituendarum ubique ecclesiarum studio flagaverit, utque easdem publicis sumptibus exædificari voluerit.

(28) *Κακούδιον δὲ τοῦτο.* Forte Κοκούμιον. Habes hic aquæ benedictione consecratæ usum insignem atque fructum. Cui, cum hæc scriberem, affine quiddam ac geminum occurrit apud Photium, num. 96, ex Georgio Alexandrino in *Actis sancti Chrysostomi*. Ubi inter cætera Euclæe cuiusdam filium refert a B. Chrysostomo aquæ, cui signum crucis impresserat, aspersione desperatissimo a morbo liberatum.

ad hoc spectaculum Judæorum turba convenerat, ut rei eventum, ac quid tandem Josephus ageret viderent), **137** crucis signum super illud digito ducit, ac Jesu nomen invocans magna voce sic loquitur : In nomine Jesu Nazareni, quem mei pariter atque horum omnium, qui hic astant, majores in crucem egerunt, hæc aqua vim habeto ad magicas artes, maleficiaque omnia restinguenda, quæ isti compararunt, ab eademque vis igni sua restituitur, quo Domini domus absolvi possit. His dictis, fornacibus singulis aquam aspergit. Ita dissolutis præstigiis coram omnibus, ignis efferebuit. Quo miraculo commota turba magnis vocibus exclamavit : Unus est Deus, qui Christianos adjuvat ; itaque discessit. Ac sæpe alias vexantibus Judæis tandem veteris templi partem exstruxit, in eaque parvam ecclesiam condidit. Post inde discedens Scythopoli consedit. Diocæsareæ porro aliisque in oppidis postremo ecclesias edificavit. Ad hæc obiter narranda digressi fuimus, eorum occasione librorum, qui apud Judæos translati reperiuntur, cujusmodi est Joannis Evangelium, et apostolorum Actus Hebraice conversi. Sed de hac historica relatione hactenus.

XIII. Nunc ad inchoatam de Ebionitis narrationem regredior. Siquidem ob Matthæi Evangelium eo delapsa est oratio, ut ad eam quæ ad aures nostras pervenerat historiam enarrandam necessario sese converteret. Igitur in eo, quod penes illos est, Matthæi Evangelio, quanquam ne integrum quidem illud habent, sed adulteratum ac mutilum, idque ipsum Hebraicum vocant, ita scriptum est : Fuisse certum hominem, nomine Jesum, annorum circiter triginta, qui nos elegerit ; qui Capharnaum veniens in Simonis, cognomine Petri, ædes ingressus est, aperteque ore suo dixit : Cum secundum Tiberiadis locum transirem, Joannem et Jacobum Zebedæi filios elegi, et Simonem, et Andream, et Thaddæum, et Simonem Zeloten, et Judam Iscarioten, et te Matthæum ad telonium sedentem vocavi, ac me ipse secutus es. Volo itaque duodecim vos apostolos esse ad testimonium Israelis. Et erat Joannes baptizans, et exierant ad eum Pharisei, **138** et baptizati sunt, et omnis Hierosolyma. Ipse autem Joannes habebat vestimentum de pilis camelorum et zonam pelliceam circa lumbos suos : et cibus ejus erat mel silvestre, cujus sapor erat mannae similis, velut lagani fricti cum oleo. Quod eo faciunt, ut veritatis sermonem in mendacium commutent, et pro eo quod est ἀκρίδας, hoc est locustas, ἐγκρίδας, hoc est epichyta mellita substituunt. Porro Evangelium illorum sic incipit : Factum est in diebus Herodis regis Judææ, ut veniret Joannes ha-

(29) Οὗ ἡ γεῦσις ἦν τοῦ μάννα. Qui tam absurda interpretatione fucum hujc loco faciebant hæretici, ad ea respiciebant, quæ Exod. xvi et Num. xii, de manna leguntur : cujus gustus fuisse dici-

πιον πάντων (συνθηροῖσθῃ δὲ πλῆθος Ἰουδαίων ἐπὶ τὴν θέαν, τὸ ἀποθηρόσμενον ἰδεῖν σπουδάζοντες, καὶ ὃ τι ἐπιχειρήσειεν Ἰώσηπος πρόστειν), μεγάλη τῆ φωνῇ ὁ ἀνὴρ σταυροῦ σφραγίδα ἐπιθεὶς τῷ ἄγγει δια τοῦ ἰδίου δακτύλου, καὶ ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα Ἰησοῦ, εἶπεν οὕτως· Ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου, οὗ ἐσταύρωσαν οἱ πατέρες μου καὶ τούτων πάντων τῶν περιστώτων, γένηται δύναμις ἐν τούτῳ τῷ ὕδατι εἰς ἀθέτησιν πάσης φαρμακείας καὶ μαγείας, ἧς οὗτοι ἐπραξαν, καὶ εἰς ἐνέργειαν δυνάμεως τῷ πυρὶ εἰς τὸ ἐπιτελεσθῆναι τὸν οἶκον Κυρίου. Καὶ οὕτως λαμβάνει τὸ ὕδωρ ἐν τῇ χειρὶ, καὶ βραίνει ἐκάστῳ φούρνακι ἐκ τοῦ ὕδατος. Καὶ ἀνελύστο μὲν τὰ φάρμακα, τὸ πῦρ δὲ ἐνώπιον πάντων ἀνεβλύστανεν. Οἱ δὲ παρόντες ἔγλοι, κραυγάζαντες, Ἐἰς Θεὸς ὁ βοηθῶν τοῖς Χριστιανοῖς, ἀνεχώρησαν. Πολλάκις δὲ κακούτων τὸν ἄνδρα ἐκείνων, εἰς ὑπερῖον μέρος τι τοῦ ναοῦ ἐν Τιβεριάδι οἰκοδομήσας, καὶ μικρὰν ἐκκλησίαν ἀποτελέσας, οὕτως ἐκείθεν ἀνεχώρησεν. Ἐν Σκυθοπόλει δὲ ἐλθὼν, κατέμεινεν. Ἐν Διοκαισαρείᾳ δὲ καὶ ἄλλαις τισὶ τελείως ψυχοδόμησε. Ταῦτα δὲ πραχθέντα, καὶ ἐνταυθὰ μοι ἐπιμνησθέντα ἕνεκεν τῆς τῶν βίβλων ἐρμηνείας, πῶς ἀπὸ Ἑλληνίδος τὴ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον εἰς Ἑβραϊδα μετέπεσε, καὶ αἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων, ἕως ὧδε τὰ τῆς ἱστορίας καὶ ὑφηγήσεως ἐχέτω.

Γ'. Ἐπάνειμι δὲ τὴν κατὰ Ἐβίωνος ποιούμενος ἀκολουθίαν. Διὰ γὰρ τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον προῖόν ὁ λόγος τὴν ἀκολουθίαν εἰς ἡμᾶς ἐλθούσης γνώσεως παραθέσθαι ἠνάγκασεν. Ἐν τῷ γοῦν παρ' αὐτοῖς Εὐαγγέλιῳ κατὰ Ματθαῖον ὀνομαζομένῳ, οὐκ ὄλην δὲ πληρυστάτῳ, ἀλλὰ νενοθευμένῳ, καὶ ἠκρωτηριασμένῳ, Ἑβραϊκὸν δὲ τοῦτο καλοῦσιν, ἐμφέρεται, ὅτι Ἐγένετο τις ἀνὴρ ὀνόματι Ἰησοῦς, καὶ αὐτὸς ὡς ἐτῶν τριάκοντα, ὃς ἐξελέξατο ἡμᾶς. Καὶ ἐλθὼν εἰς Καφarnaοῦμ, εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος τοῦ ἐπικληθέντος Πέτρου, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εἶπε, Παρερχόμενος παρὰ τὴν λίμνην Τιβεριάδος ἐξελεξάμην Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον υἱὸς Ζεβεδαίου, καὶ Σίμωνα, καὶ Ἀνδρέαν, καὶ Θαδδαῖον, καὶ Σίμωνα τὸν Ζηλωτὴν, καὶ Ἰούδαν τὸν Ἰσκαριώτην, καὶ σε τὸν Ματθαῖον καθεζόμενον ἐπὶ τοῦ τελωνίου ἐκάλεσα, καὶ ἠκολούθησάς μοι. Ὑμᾶς οὖν βούλομαι εἶναι δεκαδύο ἀποστόλους, εἰς μαρτύριον τοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων, καὶ ἐξῆλθον πρὸς αὐτὸν Φαρισαῖοι, καὶ ἐβαπτίσθησαν, καὶ πᾶσα Ἱερουσόλυμα. Καὶ εἶχεν ὁ Ἰωάννης ἔνδυμα ἀπὸ τριχῶν καμήλου, καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφῆν αὐτοῦ· καὶ τὸ βρώμα αὐτοῦ, ψησι, μέλι ἄγριον, οὗ ἡ γεῦσις ἦν τοῦ μάννα (29), ὡς ἐγκρίδι ἐν ἐλαίῳ· ἵνα δῆθεν μεταστρέψωσι τὸν τῆς ἀληθείας λόγον εἰς ψεῦδος, καὶ ἀντὶ ἀκρίδων ποιήσωσιν ἐγκρίδας ἐν μέλιτι. Ἡ δὲ ἀρχὴ τοῦ παρ' αὐτοῖς Εὐαγγελίου ἔχει, ὅτι Ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας, ἦλθεν Ἰωάννης βαπτίζων

tur, ὡς ἐγκρίδι ἐν ἐλαίῳ. Sed nec minus ridicule nostri temporis hæretici quidam vocem ἀκρίδας depravare conati sunt.

βάπτισμα μετανοίας ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ, ὃς ἐλέγετο εἶναι ἐκ γένους Ἀαρὼν τοῦ ἱερέως, παῖς Ζαχαρίου καὶ Ἐλισάβετ, καὶ ἐξήρχοντο πρὸς αὐτὸν πάντες. Καὶ μετὰ τὸ εἰπεῖν πολλά, ἐπιφέρει, ὅτι, Τοῦ λαοῦ βαπτισθέντος, ἦλθε καὶ Ἰησοῦς, καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου. Καὶ ὡς ἀνῆλθεν ἀπὸ τοῦ ὕδατος, ἤνοιγαν οἱ οὐρανοὶ, καὶ εἶδε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τὸ ἅγιον ἐν εἰδει περιστερᾶς καταλοῦσης καὶ εἰσελοῦσης εἰς αὐτόν. Καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λέγουσα· *Σὺ μου εἶ ὁ Υἱὸς ὁ ἀγαπητός, ἐν σοὶ ἠδδόκησα*· καὶ πάλιν· *Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε*. Καὶ εὐθὺς περιέλαμψε τὸν τόπον φῶς μέγα. Ὁ ἰδὼν, φησὶν, ὁ Ἰωάννης λέγει αὐτῷ· *Σὺ τίς εἶ, Κύριε*; καὶ πάλιν φωνὴ ἐξ οὐρανοῦ πρὸς αὐτόν· *Ὁυτός ἐστὶν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐφ' ὃν ἠδδόκησα*. Καὶ τότε, φησὶν, ὁ Ἰωάννης προσπεσὼν αὐτῷ ἔλεγε· *Δέομαί σου, Κύριε, σὺ με βάπτισον*. Ὁ δὲ ἐκώλυεν αὐτῷ, λέγων· *Ἄφες, ὅτι οὕτως ἐστὶ πρότερον πληρωθῆναι πάντα*.

ΙΔ'. Ὅρα δὲ τὴν παρ' αὐτοῖς παραπεποιημένην πανταχόθεν διδασκαλίαν, πῶς πάντα χωλὰ, λοξὰ, καὶ σὺδεμίαν ὀρθότητα ἔχοντα. Ὁ μὲν γὰρ Κήρινθος καὶ Καρποκράς, τῷ αὐτῷ χρώμενοι δὴθεν παρ' αὐτοῖς Εὐαγγελίῳ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου διὰ τῆς γενεαλογίας, βούλονται παριστᾶν ἐκ σπέρματος Ἰωσήφ καὶ Μαρίας εἶναι τὸν Χριστόν. Οὗτοι δὲ ἄλλα τινὰ διανοοῦνται. Παρακόψαντες γὰρ τὰς παρὰ τῷ Ματθαίῳ γενεαλογίας, ἄρχονται τὴν ἀρχὴν ποιεῖσθαι, ὡς προείπον, λέγοντες, ὅτι Ἐγένετο, φησὶν, ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου βασιλείως τῆς Ἰουδαίας ἐπὶ ἀρχιερέως Καϊάφα, ἦλθέ τις Ἰωάννης ἀνόμιμα βαπτίζων βάπτισμα μετανοίας ἐν τῷ ποταμῷ Ἰορδάνῃ, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐπειδὴ γὰρ βούλονται τὸν μὲν Ἰησοῦν ὄντως ἀνθρωπον εἶναι, ὡς προείπον, Χριστόν δὲ ἐν αὐτῷ γεγενῆσθαι τὸν ἐν περιστερᾶς¹ καταθεθῆκότα, καθάπερ ἦδη καὶ παρ' ἄλλαις αἰρέσεσιν εὐρίσκομεν συναφθέντα αὐτῷ, καὶ εἶναι αὐτὸν τὸν Χριστόν ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς γεγενῆμένον. Πάλιν δὲ ἀρνοῦνται εἶναι αὐτὸν ἀνθρωπον δὴθεν ἀπὸ τοῦ λόγου, ὃ ἐρχεν ὁ Σωτὴρ ἐν τῷ ἀναγγεῖλαι αὐτόν, ὅτι *Υἱὸν ἢ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοὶ σου ἐξ ὧ ἐστήκασιν*, ὅτι *Τίς μου ἐστὶ μήτηρ καὶ μου ἀδελφοί; Καὶ ἐκτείνας ἐπὶ τοὺς μαθητὰς τὴν χεῖρα, ἔφη· Οὐτρί εἰσιν οἱ ἀδελφοί μου καὶ ἡ μήτηρ, οἱ ποιοῦντες τὰ θελήματα τοῦ Πατρὸς μου*. Ἐντεῦθεν, ὡς ἔφη τῆς πάσης κωθείας μεμεστῶμένος ὁ Ἐβίων διὰ πολλῶν μορφῶν ὑποφαίνει ἑαυτόν· ὡς εἶναι τεράστιον κατὰ τὰ ἄνω μοι προδεδηλωμένα.

ΙΕ'. Χρῶνται δὲ καὶ ἄλλαις τισὶ (30) βίβλοις, δὴθεν ταῖς *Περίδοις* καλουμέναις *Πέτρον*, ταῖς διὰ Κλήμεντος γραφείσαις, νοθεύσαντες μὲν τὰ ἐν αὐταῖς, ὀλίγα δὲ ἀληθινὰ ἐάσαντες, ὡς αὐτὸς Κλήμης αὐτοῖς κατὰ πάντα ἐλέγχει, ἀφ' ὧν ἔγραψεν *Ἐπι-*

¹ Supple εἶδει. ² Matth. xii, 47-50.

(30) Χρῶνται δὲ καὶ ἄλλαις τισὶ. De libro, qui *Περίδοι Πέτρον* inscriptus erat, meminit Athan. in *Syn.* et inter apocrypha eum aliis recenset. Vel-

utizans baptismo pœnitentiæ in Jordane fluvio, quem ferebatur ex genere esse Aaronis sacerdotis, filius Zachariæ et Elizabethæ et egrediebantur ad illum omnes. Tum longe postea subjungit: Baptizato populo venit et Jesus, et a Joanne baptizatus est. Cumque ascendisset ex aqua, aperti sunt cœli, et vidit Spiritum Dei sanctum columbæ specie descendentis et intrantis in sese. Et vox reddita de cœlo dicens: *Tu es Filius meus dilectus, in te mihi complacui*. Et iterum: *Ego hodie genui te*. Statimque eo in loco lux ingens affulsit. Qua conspecta Joannes sic eum alloquitur: *Tu quis es, Domine?* Rursumque lapsa vox de cœlo: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*. Ad hæc Joannes ad ejus pedes accidens: *Quæso, inquit, Domine, tu me ipse baptiza*. At ille prohibebat eum dicens: *Sine; ita enim decet nos implere omnia*.

XIV. Vide quam sit eorum undequaque depravata doctrina; quam claudicantia, distortaque sint omnia, nec recti quidquam contineant. Cerinthus enim et Carpocrates eodem Mathæi, ut quidem volunt, Evangelio freti, ex ejus initio Christique genealogia probare nituntur, Christum e Josephi et Mariæ semine esse procreatum. Illi contra aliud omnino statuunt. Nam omni illa genealogia amputata, inde unde diximus deducunt: Factum est in diebus Herodis regis Judææ, sub principe sacerdotum Caipha, ut veniret quidam, Joannes nomine, baptizans baptismo pœnitentiæ in Jordane fluvio, etc. Quandoquidem Jesum, ut diximus, merum hominem exstitisse putant, in eoque **139** resedisse Christum, qui columbæ specie sit illapsus, cum eoque conjunctus; id quod aliis insuper hæresibus placuisse reperio; ita Jesum ipsum esse Christum ex utriusque parentis semine prognatum. Rursum vero non hominem esse Christum ex hoc ejus responso colligunt, quod, cum renuntiatum esset: *Ecce mater tua et fratres tui foris stant, hunc in modum reddidit: Quæ est mater mea, et fratres mei? et extendens manum in discipulos dixit: Hi sunt fratres mei, et mater mea, qui faciunt voluntatem Patris mei*². Hinc ille præstigiis instructus Ebion varias se in larvas atque effigies deformat, ut ex iis quæ initio dicta sunt tetrum et horribile quoddam esse monstrum appareat.

XV. Sunt et alii libri quibus utuntur, velut *Petri circuitus* a Clemente conscripti, quo in libro paucis veris relictis cætera supposuerunt: quemadmodum Clemens ipse omnibus illos modis redarguit iis *Epistolis circularibus*, quæ ab eo scriptæ in

uti sunt *Περίδοι Πέτρον*, *Περίδοι Ἰωάννου*, *Περίδοι Θωμᾶ*, *Εὐαγγέλιον κατὰ Θωμᾶ*, *Διδαχὴ ἀποστόλων*, *Κλημέντια*, etc. [Vide *Patr. Gr.* t. I et II.]

sacrosanctis ecclesiis leguntur. Ex quibus constat longe ab iis quæ in *Circuitibus* illis sub ejus nomine adulterina exstant, illius fidem ac sermonem abhorruisse. Etenim virginitatem Clemens edocuit, isti repudiant: ille Eliam Davidem et Sampsonem omnesque prophetas commendat; Ebionitæ detestantur. Quare in *Circuitibus* istis suum ad institutum accommodarunt omnia, ac de Petro plurima mendacia confinxerunt. Cujusmodi est inter cætera, quotidie illum castimonie causa lavisse, quod isti facere consueverunt. Tum ab animatis omnibus et carnibus, reliquoque omni, quod carne constet, abstinuisse; quoniam ab iis tam Ebion olim, quam hodie Ebionitæ omnes abhorrent. Cumque aliquem ex illis interrogaveris, cur tandem ab animatis sese contineat, aliud nihil præter hoc imperitum et insulsum excipiet, quod illa e corporum coitu concubituque gignantur, se idcirco non vesci. Ex quo illud consequens est, hios ipsos qui ex eodem viri feminæque complexu nati sunt, abominandos esse, si vera sunt quæ ex ore suo stulte ac ridicule voverunt.

XVI. Cæterum baptismo quoque præter quotidianum illum initiantur, et ex Christianorum Ecclesieque imitatione mysteria quædam quotannis celebrant, **140** in quibus panes azymos, et ad alteram mysterii partem meram aquam adhibent. Duos, ut jam dixi, a Deo constitutos asserunt, Christum et diabolum. Quorum illi futuri, huic presentis sæculi potestas est commissa, idque adeo Omnipotentis illius mandato ad ejusque postulationem esse factum. Ob id Jesum ex virili semine productum affirmant, et electum; itaque Dei Filium appellatum ab eo Christum, qui in ipsum columbæ figura de cælo delapsus est. Negant vero a Deo illum esse Patre genitum, sed tanquam unum ex archangelis creatum, et iis tamen majorem; qui et angelis, et universis quæ sunt ab Omnipotente condita dominetur, et in hunc orbem veniret, atque hoc, quod est in illorum Evangelio, docuerit: Ego, inquit, ad abroganda sacrificia veni, et nisi sacrificare desieritis, Dei in vos ira non cessabit: Ejusmodi ergo illorum instituta sunt. Præterea apostolorum alios Actus circumferunt, in quibus plurima sunt impietatis illorum vestigia; hujusque potissimum auctoritate libri ad oppugnandam veritatem armantur. Quippe certos illic gradus, in iisque Jacobi narrationes quasdam explicant, quibus adversus templum et sacrificia, ignemque qui est in altari declamans inducitur.

Accedunt et alia quamplurima longe stolidissima. Ut vel Paulum ipsum illic accusare non erubuerint mendacissimis quibusdam sermonibus, quos falso- rum ex illo grege apostolorum error atque improbitas excogitavit. Siquidem Tarsensem illum no-

¹ Del. forte τὰ.

Α *στολῶν ἐγκυκλίων* τῶν ἐν ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις ἀναγιγνωσκόμενων, ὅτι ἄλλον ἔχει χαρακτήρα ἢ ἐαυτοῦ πίστις καὶ ὁ λόγος παρὰ τὰ ὑπὸ τούτων εἰς ὄνομα αὐτοῦ ἐν ταῖς *Περίοδοις* νενοθευμένα. Αὐτὸς γὰρ παρθενίαν διδάσκει, καὶ αὐτοὶ οὐ δέχονται. Αὐτὸς γὰρ ἐγκωμιάζει Ἥλιον καὶ Δαβὶδ καὶ Σαμψὼν καὶ πάντας τοὺς προφῆτας, οὓς οὗτοι βδελύττονται. Ἐν ταῖς οὖν *Περίοδοις* τὸ πᾶν εἰς ἑαυτοὺς μετήνεγκαν καταψευσάμενοι Πέτρου κατὰ πολλοὺς τρόπους, ὡς αὐτοῦ καθ' ἡμέραν βαπτιζομένου ἀγνισμοῦ ἕνεκεν, καθάπερ καὶ οὗτοι ἐμφύχων τε τὸν αὐτὸν ἀπέχεσθαι καὶ κρεῶν, ὡς καὶ οὗτοι, καὶ πάσης ἄλλης ἐδωδῆς τῆς ἀπὸ σαρκῶν πεποιημένης λέγουσιν, ἐπειδὴ περ καὶ αὐτὸς Ἐβίων καὶ Ἐβιονίται παντελῶς ἀπέχονται τούτων. Ὅταν δὲ ἐρωτήσῃς ἕνα τῶν αὐτῶν, τί- νος ἕνεκεν ἐμφύχων οὐ μεταλαμβάνουσι, μὴ ἔχοντές τι διηγῆσασθαι, ἀποκρίνονται ἀσυνέτως, καὶ λέγουσι, Διὰ τὸ ἐκ συνουσίας καὶ μίξεως σωμάτων εἶναι αὐτὰ, οὐ μεταλαμβάνομεν· ὡς εἶναι αὐτοὺς ὄλους τοὺς ἀπὸ ἐπιμιξίας ἀνδρὸς τε καὶ γυναικὸς βδελυκτοὺς, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ στόματος αὐτῶν ληρωδῶς ἐξεμεθέοντα.

ΙΖ'. Βάπτισμα δὲ καὶ αὐτοὶ λαμβάνουσι χωρὶς ἑν καθ' ἡμέραν βαπτίζονται. Μυστήρια δὲ δῆθεν τελουσι κατὰ μίμησιν τῶν ἁγίων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ ἐνιαυτοῦ εἰς ἐνιαυτὸν διὰ ἄζύμων, καὶ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ μυστηρίου δι' ὕδατος μόνου. Δύο δὲ τινες, ὡς ἔφην, συνιστῶσιν ἐκ Θεοῦ τεταγμένους, ἕνα μὲν τὸν Χριστὸν, ἕνα δὲ τὸν διάβολον· καὶ τὸν μὲν Χριστὸν λέγουσι τοῦ μέλλοντος αἰῶνος εἰληφέναι τὸν κληρὸν, τὸν δὲ διάβολον τούτων πεπιστεῦσθαι τὸν αἰῶνα, ἐκ προσταγῆς δῆθεν τοῦ Παντοκράτορος κατὰ αἵτησιν ἑκατέρων αὐτῶν. Καὶ τούτου ἕνεκα Ἰησοῦν γεγεννημένον ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς λέγουσι, καὶ ἐπιλεχθέντα, καὶ οὕτω κατὰ ἐκλογὴν Ἰῶν Θεοῦ κληθέντα, ἀπὸ τοῦ ἀνοθεν εἰς αὐτὸν ἦκοντος Χριστοῦ ἐν εἴδει περιστερᾶς. Οὐ φάσκουσι δὲ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς αὐτὸν γεγεννησθαι, ἀλλὰ ἐκτίσθαι, ὡς ἕνα τῶν ἀρχαγγέλων, μείζονα δὲ αὐτῶν ὄντα· αὐτὸν δὲ κυριεύειν καὶ ἀγγέλων καὶ πάντων ὑπὸ τοῦ Παντοκράτορος πεποιημένων, καὶ ἐλθόντα καὶ ὑψηγῆσάμενον, ὡς τὸ παρ' αὐτοῖς Εὐαγγέλιον καλούμενον περιέχει, ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὰς θυσίας, καὶ ἐὰν μὴ παύσηθε τοῦ θύειν, οὐ παύσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ ὀργή.

Δ Καὶ ταῦτα καὶ τοιαῦτά τινά ἐστι τὰ παρ' αὐτοῖς ἐπιτηδεύματα. Πράξεις δὲ ἄλλας καλοῦσιν ἀποστόλων εἶναι, ἐν αἷς πολλὰ τῆς ἀσεβείας αὐτῶν ἔμπλεα, ἐνθεν τὰ ¹ οὐ παρέργως κατὰ τῆς ἀληθείας ἑαυτοὺς ὥπλισαν. Ἀναβαθμοὺς γὰρ τινες καὶ ὑψηγῆσεις δῆθεν ἐν τοῖς ἀναβαθμοῖς Ἰακώβου ὑποτίθενται, ὡς ἐξηγουμένους κατὰ τε τοῦ ναοῦ καὶ τῶν θυσιαῶν, κατὰ τε τοῦ πυρὸς τοῦ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ.

Καὶ ἄλλα πολλὰ κενοφωνίας ἔμπλεα· ὡς καὶ τῷ Παύλου ἐνταῦθα κατηγοροῦντες οὐκ αἰσχύνονται ἐπιπλάστοις τισὶ τῆς τῶν ψευδοποστόλων αὐτῶν κακουργίας καὶ πλάνης λόγους πεποιημένοις· Ταρσέα μὲν αὐτὸν, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ, καὶ οὐκ ἀρεῖται, λέ-

γοντες· ἐξ Ἑλλήνων δὲ αὐτὸν ὑποτίθενται, λαβόντες τὴν πρόφασιν ἐκ τοῦ τόπου διὰ τὸ φιλάληθες ὑπ' αὐτοῦ ῥηθῆναι, ὅτι *Ταρσεύς εἰμι, οὐκ ἀσήμεν πόλεως πολίτης*. Εἶτα φάσκουσιν αὐτὸν εἶναι Ἑλληνα, καὶ Ἑλληνίδος μητρὸς καὶ Ἑλληνος πατρὸς παῖδα. Ἀναθεθήκεναι δὲ εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ χρόνον ἐκεῖ μεμενηκέναι· ἐπιτεθυμηκέναι δὲ θυγατέρα τοῦ ἱερέως πρὸς γάμον ἀγαγέσθαι, καὶ τούτου ἕνεκα προσήλυτον γενέσθαι, καὶ περιτμηθῆναι. Εἶτα μὴ λαβόντα τὴν κόρην ὠργίσθαι, καὶ κατὰ ἐπιτομῆς γεγραφέναι, καὶ κατὰ Σαββάτου καὶ νομοθεσίας.

IZ. Ἀλλὰ κατὰ πάντα τρόπον συκοφαντεῖ ὁ δεινὸς ὄψις οὗτος, καὶ πτωχὸς τῇ διανοίᾳ. Ἐβίων γὰρ ἔχει ἀπὸ Ἑβραϊκῆς εἰς Ἑλλάδα φωνὴν τὴν ἐρμηνείαν *πτωχός*. Πτωχὸς γὰρ ὡς ἀληθῶς καὶ τῇ διανοίᾳ καὶ τῇ ἐλπίδι καὶ τῷ ἔργῳ, Χριστὸν ἀνθρώπου ψιλὸν νομίσας, καὶ οὕτως ἐν πτωχείᾳ πίστεως τὴν ἐλπίδα περὶ αὐτοῦ κεκτημένος. Αὐτοὶ δὲ δῆθεν σεμνύνονται, ἑαυτοὺς φάσκοντες πτωχοὺς, διὰ τὸ, φασίν, ἐν χρόνοις τῶν ἀποστόλων πωλεῖν τὰ αὐτῶν ὑπάρχοντα, καὶ τιέναι παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων, καὶ εἰς πτωχείαν καὶ ἀποταξίαν μετεληλυθέναι. Καὶ διὰ τοῦτο καλεῖσθαι ὑπὸ πάντων φασὶ πτωχοί. Οὐδὲ τοῦτο δὲ ἀληθές παρ' αὐτοῖς, ἀλλὰ φύσει τῷ ὄντι Ἐβίων ἐκαλεῖτο, κατὰ προφητείαν, οἶμαι, ὁ πτωχὸς καὶ τάλας, τὸ ὄνομα ἐκ πατρὸς αὐτοῦ καὶ μητρὸς αὐτοῦ κεκληρωμένος. Πόσα δὲ ἄλλα δεινὰ καὶ παραποιημένα, καὶ μοχθηρίας γέμοντα παρ' αὐτοῖς ἐπιτηδεύεται; Ὅταν γὰρ τις ἐξ αὐτῶν ἢ νόσφ' περιπέσοι, ἢ ὑπὸ ἑοπετοῦ δηχθεῖη, κάτεισιν εἰς τὰ ὕδατα, καὶ ἐπικαλεῖται τὰς ἐπινομίας τὰς ἐν τῷ Ἠλξαί τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, τῆς τε ἀλῆς καὶ τοῦ ὕδατος, τῶν τε ἀνέμων καὶ ἀγγέλων τῆς δικαιοσύνης, φασί, καὶ τοῦ ἄρτου καὶ ἐλαίου. Καὶ ἄρχεται λέγειν, Βοηθήτε μοι, καὶ ἀπαλλάξατε ἀπ' ἐμοῦ τὸ ἄλγημα.

Ἦδη δὲ μοι καὶ ἀνωτέρω προεδήλωται, ὡς ταῦτα μὲν Ἐβίων οὐκ ἤδει, μετὰ καιρὸν δὲ οἱ σὺν αὐτῷ συναφθέντες τῷ Ἠλξαί ἐσχίχασιν μὲν τοῦ Ἐβίωνος τὴν περιτομὴν καὶ τὸ Σάββατον καὶ τὰ ἔθη· τοῦ δὲ Ἠλξαί τὴν φαντασίαν ὥστε νομίζειν μὲν τὸν Χριστὸν εἶναι τι ἀνδροεικελον ἐκτύπωμα ἀόρατον ἀνθρώποις, μιλίων ἐνενηκονταεξ τὸ μήκος, δῆθεν σχολίων εἰκοσιτεσσάρων, τὸ δὲ πλάτος σχολίων ἕξ, μιλίων εἰκοσιτεσσάρων· τὸ πάχος δὲ κατὰ μέτρησιν ἄλλην τινά. Ἀντικρὺ δὲ αὐτοῦ ἐστάναι καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐν εἰδει θηλείας ἀοράτως· καὶ τὸ αὐτὸ τοῦ αὐτοῦ μέτρου. Καὶ πόθεν, φησὶν, ἔγνω τὰ μέτρα; Ἐπειδὴ, φησὶν, εἶδον ἀπὸ τῶν ὀρέων, ὅτι αἱ κεφαλαὶ ἐφθανον αὐτῶν· καὶ τὸ μέτρον τοῦ θρους καταμαθὼν, ἔγνω Χριστοῦ τε καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὰ μέτρα. Ἦδη δὲ μοι περὶ τούτων εἰρηται ἐν τῇ κατὰ Ὀσσαίων αἰρέσει. Ἐν παρεξόδῳ δὲ ταῦτα πεποίημαι νῦν, ἵνα μὴ τὰ παρ' ἐκάστη ἔθνη τε καὶ αἰρέσει ὄντα, εὐρισκόμενα δὲ καὶ παρ' ἑτέροις, νομισθεῖη κατὰ λήθην ὑφ' ἡμῶν εἰρηθεῖαι.

¹ Act. xxi, 39. Act. iv, 34.

minant; id quod ipse non negat, imo palam proficitur. Addunt et a gentilibus oriundum esse, cuiusdam occasione loci, in quo ipse quod res erat ingenue proponit. *Tarsensis*, inquit, *ego sum, nec urbis obscura civis* ¹. Ex quo gentilem fuisse colligunt, et utroque parente gentili procreatum. Cumque Hierosolymum accessisset, et ibidem aliquandiu mansisset, pontificis filiam ducere statuisse. Quare proselytum se fecisse, ac circumcisionem usurpasse. Postea quod ab eo conjugio excidisset, iratum adversus circumcisionem et Sabbatum, legemque scripsisse.

XVII. Sed apertam calumniam struit callidus ille serpens, animoque **141** mendicus. Ebion quippe Hebraica vox Græca lingua *mendicum* sonat. Est autem hæreticus iste revera mente, spe factisque mendicus, utpote qui Christum merum esse hominem existimet, in eoque spem cum quadam fidei mendicitate collocet. At enim isti de ea re gloriantur, seque mendicos prædicant, quod apostolorum, inquit, tempore mos esset bona sua distrahere, et ad illorum pedes abjicere ². Itaque se illorum exemplo ad mendicantem redigi, ac bonis omnibus abdicare, proindeque passim mendicos appellari. Sed hoc ab illis ex ingenio confictum est; nam Ebioni proprium hoc erat nomen, non sine vaticinio tamen aliquo, quo mendicus infelixque fore significaretur, cum a parentibus id nominis accepisset. Quam verò alia multa et perperam affectata, et scelerata ac nefaria eorum instituto geruntur! Quoties enim aliquis illorum in morbum incidit, aut a serpente morsus est, ad aquas descendit. Ibi appellationes omnes, quæ Elxai complexus est, invocant, cæli videlicet ac terræ, salis et aquæ, ventorum et angelorum, ut vocant, justitiæ; panis item et olei. Deinde solemne hoc carmen concipit: *Adeste mihi, et hunc a me dolorem depellite.*

Jam hoc antea declaravimus, omnia hæc Ebionem nescisse; ejusque discipulos aliquanto post cum Elxai coalescentes ab Ebione circumcisionem ac Sabbatum, aliosque ritus accepisse. Ab Elxai vero somnium illud, ut Christum formam esse quamdam humanæ similem, neque hominibus aspectabilem esse fingerent; longitudine millium xcvi, qui sunt schœni quatuor et viginti; latitudine schœnorum vi, hoc est millium xxiv; crassitudini denique aliam mensuram attribuunt. Prope ipsum vero stare Spiritum sanctum muliebri figura, ita tamen ut videri nequeat; ejusdemque esse mensuræ. Roges unde eas mensuras acceperint. E montibus, inquit, observatas habemus, quorum ad verticem illorum capita pertingebant; quare montium altitudinem dimensi, Christi ac sancti Spiritus magnitudinem comperimus. Verum de his in Ossæorum hæresi jam ante disputavimus. Et nunc obiter ea perstrinximus, ne quod penes unamquamque nationem ac sectam reperitur, id si in aliis quoque cerneretur, alieno loco per oblivionem commemoratum putares.

142 XVIII. Ergo Ebion tametsi in Asia, ac Romæ errorem suum disseminaverit, nihilominus spinosorum suorum germinum stolonumque radices ex Nabathæa atque Paneade potissimum trahit, ne non et Moabitide, Cochabisque, quod Basanitidis oppidum est trans Adraos : et in insula Cypro. Est hoc illis insuper in more positum, ut adolescentulos citra maturam ætatem ad nuptias compellant, idque adeo a magistris potestate facta. Habent enim presbyteros suos, ac synagogæ principes; nam synagogam conventus suos, non ecclesiam nominant, ac Christi solum nomen præ se ferunt. Neque vero unis duntaxat nuptiis affinitates inter se conjungunt, sed si cui divortium facere libuerit, ac novum inire matrimonium, ad tertias et septimas usque nuptias permittunt. Quidvis enim apud illos agere conceditur. Porro Abrahamum, et Isaacum, ac Jacobum, et Moysen, atque Aaronem admittunt, una cum Jesu, filio Nave, qui Moysis duntaxat successor, neque quidquam amplius fuerit. Secundum hos, nullum alium ex prophetis asciscunt, sed cum execratione proscribunt ac derident, puta Davidem et Salomonem, atque Isaiam, Jeremiam, Danielelem, Ezechielem; quibuscum Eliam atque Eliseum repudiant. Neque enim illorum vaticiniis assentiuntur, sed iis maledicentissime detrahunt; sed neque aliud præter Evangelium recipiunt. Quod ad Christum spectat, veritatis hunc esse prophetam sentiunt, et Christum Dei Filium progressionem quadam virtutis, et conjunctione cum Deo factum, quatenus ad sublimia cœlestiaque provector est. Prophetas vero non veritatis, sed intelligentiæ esse prophetas arbitrantur. Proinde Jesum solum prophetam et hominem, Deique Filium esse, licet merus homo sit, ut jam diximus. Qui ob egregiam virtutem Dei Filius appellari meruerit. Neque vero Moysis Pentateuchum integram admittunt, sed quædam verba circumscribunt. Quod si de esu animatorum illud objicias : Cur Abrahamus vitulum cum lacte angelis apposuerit¹; aut cur Noemus illa comederit, et divinitus responsum acceperit, *Macla et manduca*² : quidve insuper Isaacus et Jacobus, ac Moyses similiter in solitudine sacrificaverint : negat Ebionita se illis credere. Et quid mea refert, inquit, ubi semel

143 Evangelium allatum est, quæ in lege continentur evolvere? Undenam igitur tenes quæ ad Moysen, Abrahamumque pertinent? Novi enim a vobis justos illos prædicari, iisque vos parentibus

¹ Gen. xviii, 39. ² Gen. ix, 3. ³ Leg. fortasse τε.

(31) Από τε τῆς Ναβαθάας. Corrupta vox est Ναβαθάας. Neque enim iis in locis Nabatea ulla, nisi fallor. Nabathæa quidem, sive Nabatæa Arabiæ Felicis regio est, aut ei certe proxima, hoc est Petrææ pars. Quare non dubito quin Batanea hoc loco legendum sit. Quæ est Syriæ regio, Palmyrenæ vicina, et Pancadi; Ptolem. Steph. : Βατανάει συνοικία Συρίας, ἢ καὶ Βατανάει ἐνικῶς. Adde et in Og regno fuisse. Hinc pro eo, quod Hebræi, Græcique Og regem Basan appellant, Chaldaeus ܡܡܘܪ habet, quod

III. Οὗτος μὲν οὖν ὁ Ἐβίων καὶ αὐτὸς ἐν τῇ Ἀσίᾳ τὸ εἶχε κήρυγμα καὶ Ῥώμη, τὰς δὲ ῥίζας τῶν ἀκανθῶδων παραφυάδων ἔχουσιν ἀπὸ τε τῆς Ναβαθάας (31) καὶ Πανεάδος τὸ πλεῖστον, Μωαβιτιδὸς τε καὶ Κωχάβων τῆς ἐν τῇ Βασανίτιδι γῆ ἐπέκεινα Ἀδραῶν· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Κύπρῳ. Ἀναγκάζουσι δὲ, καὶ παρ' ἡλικίαν ἐγκαμίζουσι τοὺς νέους, ἐξ ἐπιτροπῆς δῆθεν τῶν παρ' αὐτοῖς διδασκαλίων. Πρεσβυτέρους γὰρ οὗτοι ἔχουσι καὶ ἀρχισυναγωγούς. Συναγωγὴν δὲ οὗτοι καλοῦσι τὴν ἑαυτῶν ἐκκλησίαν, καὶ οὐχὶ ἐκκλησίαν· τῷ Χριστῷ δὲ ὀνόματι μόνον σεμνύονται· καὶ οὐ μόνον ἐνί τινι γάμῳ τὰς συναφείας ποιῶσθαι, ἀλλ' εἰ καὶ θελήσειέ τις τοῦ πρώτου γάμου διαζεύχουσθαι, ἐτέρῳ δὲ συνάπτουσθαι, ἐπιτρέπουσιν ἄχρι καὶ δευτέρου καὶ τρίτου καὶ ἐξ ἑξῆς γάμου. Πάντα γὰρ παρ' αὐτοῖς ἀδελφῶς πράττεται. Ἀβραάμ δὲ ὁμολογοῦσι καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ· Μωϋσῆν τε καὶ Ἀαρὼν, Ἰησοῦν τε τὸν τοῦ Ναυῆ, ἀπλῶς διαδεξάμενον Μωϋσέα, οὐδὲν δὲ ἔντα. Μετὰ τοῦτους δὲ οὐκέτι ὁμολογοῦσιν τινα τῶν προφητῶν, ἀλλὰ καὶ ἀναθεματίζουσι καὶ χλευάζουσι, Δαβὶδ τε καὶ τὸν Σαλομῶνα, ὁμοίως δὲ τοὺς περὶ Ἰσαίαν καὶ Ἰερεμίαν καὶ Δανιὴλ καὶ Ἰεζκιήλ· Ἥλιαν τε καὶ Ἐλισσαῖον ἀθετοῦσιν. Οὐ γὰρ συντίθενται, βλασφημοῦντες τὰς αὐτῶν προφητείας· ἀλλὰ μόνον τὴν εὐαγγέλιον δέχονται. Τὸν δὲ Χριστὸν προφήτην λέγουσι τῆς ἀληθείας, καὶ Χριστὸν ὕδιν Θεοῦ κατὰ προκοπὴν, καὶ κατὰ συνάφειαν ἀναγωγῆς τῆς ἀνωθεν πρὸς αὐτὸν γεγεννημένης. Τοὺς δὲ προφήτας λέγουσι συνέσεως (32) εἶναι προφήτας, καὶ οὐκ ἀληθείας. Αὐτὸν δὲ μόνον θέλουσιν εἶναι προφήτην, καὶ ἀνθρωπῶν, καὶ ὕδιν Θεοῦ, καὶ Χριστὸν· καὶ ψιλὸν ἀνθρωπῶν, ὡς προείπομεν, διὰ δὲ ἀρετὴν βίου ἤκοντα εἰς τὸ καλεῖσθαι ὕδιν Θεοῦ. Οὐτε γὰρ δέχονται τὴν Πεντάτευχον Μωϋσεῶς ὅλην, ἀλλὰ τινα βήματα ἀποβάλλουσι. Ὅταν δὲ αὐτοῖς εἴπῃς περὶ ἐμφύχων βρώσεως· Πῶς οὖν Ἀβραάμ παρέθετο τοῖς ἀγγέλοις τὸν μόσχον καὶ τὸ γάλα; ἢ πῶς ἔφαγε Νῶε, καὶ ἤκουσεν ἀπὸ Θεοῦ λέγοντος, Ἔσθω καὶ φάγε; πῶς δὲ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἔθυσαν τῷ Θεῷ, ὁμοίως δὲ καὶ Μωϋσῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ; ἐκείνοις μὲν ἀπιστεῖ, καὶ φησι· Τίς χρεῖα με ἀναγινώσκειν τὰ ἐν τῷ νόμῳ, ἐλθόντος τοῦ εὐαγγελίου; Πόθεν σοι τοίνυν τὰ περὶ Μωϋσεῶς καὶ Ἀβραάμ εἰδέναι; Οἶδα γὰρ, ὡς ὁμολογεῖτε αὐτοὺς εἶναι δικαίους, καὶ πατέρας ἑαυτῶν ἐπιγράφουσθε. Εἶτα ἀποκρίνεται, καὶ λέγει, ὅτι Χριστός μοι ἀπεκάλυψε· καὶ βλασφημεῖ τὰ πλεῖστα τῆς νομοθεσίας, καὶ τοὺς περὶ Σαμψῶν καὶ Δαβὶδ καὶ

ad Batanææ vocabulum accedit, ut ad XII Jos. Masius observat. In eodem Basanitico tractu fuit et Edrai ܝܕܪܐ, Græce Ἀδραῖ. Quam Adram Ptolem. putat idem Masius. Quæ in Cœlesyria a Ptolem. numeratur.

(32) Τοὺς δὲ προφήτας λέγουσι συνέσεως. Intelligentiæ prophetas, non veritatis, appellatos ideo crediderim, quod tametsi rerum altissimarum intelligentia essent sapientiaque præditi, non tamen mendacio omni caruerint.

Ἠλίαν καὶ Σαμουὴλ καὶ Ἐλισσαῖον καὶ τοὺς ἄλλους. gloriari. Ad hæc ita respondent : Sibi id a Christo patrefactum. Ergo bonam legis partem contumeliose traducunt, et Sampsonem ac Davidem, Eliam, Eliseum cæterosque respuunt.

10'. Ἐλέγχεται δὲ πανταχοῦθεν ὁ ἀγύρτης ὑπὸ τοῦ A
Σωτῆρος, διαβρήδην καὶ ὡς ἐν συντόμῳ, ἀπὸ μιᾶς
λέξεως τὸ πᾶν αὐτοῦ ἐλέγχοντος τῆς ἀπατηλῆς δι-
δασκαλίας, καὶ λέγοντος· Ἦλθεν Ἰωάννης ἐν
ὁδῷ (33) δικαιοσύνης μῆτε ἐσθίων, μῆτε πίνων,
καὶ λέγουσι, Δαιμόνιον ἔχει. Ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων. Καὶ οὐ πάντως, ὅτι
κἂν τὸ τυχὸν οὐκ ἤσθιεν ὁ Ἰωάννης, ἢ πᾶν ὅτι οὖν
ἤσθιεν ὁ Σωτῆρ, ἵνα τις ὑπολάβῃ καὶ τὰ ἀπηγορευ-
μένα. Ἡ Γραφή δὲ τὴν ἔμψασιν δηλοῖ τῆς ἀληθείας,
ὡς τὸ φάγον αὐτὸν εἶναι καὶ οἰνοπότην οὐδὲν ἕτερόν
ἐστίν ἢ τὸ ¹ κρέα ἐσθιῖν καὶ οἶνον πίνειν· καὶ τὸ,
μὴ ἐσθίω, μῆτε πίνω, ὅτι κρεῶν οὐ μετέλιπε καὶ
οἴνου, ἀλλ' ἢ ἀκριδῶν μόνων ὁ Ἰωάννης καὶ μέλι-
τος μετελάμβανε, δῆλον δὲ, ὡς καὶ ὕδατος. Τίς δὲ
οὐκ οἶδε τὸν Σωτῆρα ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν καὶ φα- B
γόντα; καθάπερ ἔχει τὰ ἅγια Εὐαγγέλια τῆς ἀλη-
θείας, ὅτι Ἐπεδόθη αὐτῷ ἄρτος καὶ μέρος ὀπτοῦ
ἰχθύος· καὶ λιβῶν ἔφαγε, καὶ ἔδωκε τοῖς μαθη-
ταῖς· ὡς καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιθεριάδος πε-
ποίηκε, καὶ φαγῶν, καὶ διαδούς. Καὶ πολλὰ ἐστὶ
περὶ τούτου λέγειν. Δεῖ δὲ με κατὰ λεπτότητα εἰς
τὸν τούτων τῶν βημάτων τῶν ἐῶλων τε καὶ σαθρῶν
αὐτῶν ποιεῖσθαι ἀνατροπὴν.

Κ'. Καὶ πρῶτον μὲν περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι οὐ
ψιλλὸς ἀνθρώπος ῥητέον. Οὐ δύναται γὰρ ὁ γεννηθεὶς
κατὰ πάντα ἀνθρώπος σημεῖον ἕνεκα τῷ κόσμῳ δο-
θῆσθαι· ὡς περὶ αὐτοῦ προεθέσπιζε τὸ ἅγιον
Πνεῦμα, ὅτε τῷ Ἀχάζ ἔλεγεν· Αἰτησαι σεαυτῷ C
σημεῖον. Κάκεινον μὴ αἰτήσαντος, τότε φησὶν ὁ
προφήτης· Αὐτὸς Κύριος δώσει ὑμῖν σημεῖον·
Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει. Παρθένος δὲ
οὐ καλεῖται (54) ἢ συναρθεῖσα ἀνδρὶ, καὶ γαμηθεῖσα
γυνή· παρθένος δὲ ἐκεῖνη κυρίως λέγοιτ' ἂν ἡ ἀνευ
ἀνδρὸς τὴν σύλληψιν τοῦ Θεοῦ Λόγου κατὰ ἀλήθειαν
ἐσχηκυῖα· ὡς καὶ αὐτὸς Ἡσαίας (55) ἐν ἄλλῳ τόπῳ
φησὶ· Φωνὴ κραυγῆς ἐκ πόλεως, φωνὴ ἐκ ναοῦ,
φωνὴ Κυρίου ἀνταποδόσεως, ἀνταποδιδόντος
τοῖς ἀντικειμένους. Πρὶν ἢ τὴν ὠδίνουσαν τε-
κεῖν, πρὶν ἢ ἐλθεῖν τὸν πόνον τῶν ὠδίνων, ἐξ-
έφυγε, καὶ ἔτεκεν ἄρσεν. Τίς ἤκουσε τοιοῦτον;
ἢ τίς ἑώρακε τοιαῦτα; Εἰ ὠδινε γῆ ἐν μῶ ἡμέρα,
καὶ ἔτεκεν ἔθνος εἰς ἅπαξ; ὅτι ὠδινε καὶ ἔτεκε
Σιών τὰ παιδία αὐτῆς. Ἐγὼ δὲ ἔδωκα τὴν προσ-
δοκίαν τῷ ἑθνεῖ, καὶ οὐκ ἐμνήσθησαν, λέγει Κύ- D

¹ γρ. κρέας. * Matth. xi, 18, 19. * Luc. xxiv, 42. 6-10.

(33) Ἦλθεν Ἰωάννης ἐν ὁδῷ. Hæc verba ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, vel ab Epiphano inserta, vel librarium vitio intrusa sunt.

(34) Παρθένος δὲ οὐ καλεῖται. Vide omnino quæ erudite ad illum Isaia locum disserit Hieron. de voce ΠΑΡΥ, in qua calumniari Judæi solent. Sed et Basilus ad vii Isa. eodem argumento adversus Judæos utitur, quo Epiphanius Ebionitas redarguit. Quod, nisi parituram virginem propheta significasset, frustra tanquam signum illud ipsum regi de-

XIX. Sed a Christo Domino penitus impostor ille manifesteque refellitur, qui depravatam omnem ejus doctrinam paucis verbis redarguit, cum ita loquitur : Venit Joannes in via justitiæ non manducans, neque bibens, et dicunt, Dæmonium habet. Venit Filius hominis manducans et bibens¹. Quod perinde non est accipiendum ac si Joannes nulla omnino re, Christus omnibus promiscue, adeoque prohibitis, vesceretur. Sed Scriptura vim veritatis expressit, ut, non manducans et bibens, idem sit ac : Joannem carnibus vinoque non usum, nihil præter locustas ac mel edisse, ut aquam interim adhibuisse credatur. Equis nescit Christum Dominum excitatum a mortuis comedisse; quemadmodum veritatis Evangelia continent? Oblatum ei panem ac piscis assi particulam, de quibus cum manducasset, apostolis suis reliquias impertiit². Id quod ad Tiberiadis mare fecit, edit, inquam, ac distribuit³. Qua de re plurima dicenda nobis occurrunt. Sed ad putidos illos absurdosque sermones, qui ab ipsis instituuntur, singillatim refellendos atque evertendos transferenda nobis est oratio.

παρ' αὐτοῖς κηρυττομένων ἦκειν ἐλεγχον, καὶ τὴν

XX. Ac primum de Christo, non merum hominem esse demonstrabimus. Neque enim qui nihil omnino sit præter hominem, signi instar exhiberi mundo potest : quod Spiritus sanctus de Christo prædixit, cum ita Achazo locutus est : Pete tibi signum. Illo vero petere detrectante, propheta subjecit : Ipse Dominus dabit vobis signum : Ecce virgo concipiet⁴. Virginis porro nomine non ea mulier significatur quæ nupserit, et cum viro conjuncta sit, sed ea demum proprie virgo dicitur, quæ divinum Verbum in se absque ullo viri complexu genuerit. Quemadmodum 144 Isaïas alio in loco testatur : Vox⁵ clamoris ex urbe, vox e templo, vox Domini retributionis, retribuētis inimicis. Antequam parturiens pareret; antequam veniret dolor partus, effugit, et peperit masculum. Quis audivit unquam tale? et quis vidit huic simile? Nunquid parturivit et peperit Sion filios suos. Ego vero dedi hanc expectationem, et non recordati sunt, dicit Dominus. Quænam igitur ea est exspectatio? quinam

nuntiasset.

(35) Ὡς καὶ αὐτὸς Ἡσαίας. Hunc Isaia locum, quem de Christi Domini generatione, ac sacrosanctæ Virginis partu intelligit Epiphanius, Patres omnes ad spiritalem Ecclesiæ partum referunt; quæ sine ullo dolore, pene momento infinitos Christo filios peperit, paritque quotidie. Ita D. Hieron. Theodoretus, Cyrillus, Euseb. lib. i Eccles. histor. cap. 4, alique complures.

hi filii, nisi quod citra parturienti labore Virgo pepererit, quod nusquam antea contigerat? quodque is qui illius est causa productus, Joannes ex divina promissione Elizabetha prognatus sit, licet illum antequam pareret mater parturierit? Quanam ergo fronte nudum hominem fuisse Salvatorem audent asserere? quod si verum esset, nonne cognitione comprehendi posset, contra quam de eo Hieremias testetur? *Homo, inquit, est, et quis cognoscet ipsum?*¹ Etenim de eo loquens propheta istud usurpat: *Quis cognoscet ipsum?* Atqui simplicem si hominem intelligat, omnino vel eum pater ipse, vel mater, cognatique omnes, ac vicini, tum contubernales ac cives cognoscerent.

Jam vero quoniam ita Mariæ ille fetus exstitit, idem ut Dei Verbum e caelo prodierit: neque virili de semine, sed caelesti patre genitus, sine tempore initioque ullo, postremis temporibus in uterum insinuare se Virginis, formatamque ex ea carnem induere voluit: propterea, *Homo quidem est, ait, sed quis cognoscet ipsum?* quandoquidem Deus e caelo descendit, unigena Filius, ac Deus Verbum. Sed incredibilis quedam est aberrantium a veritate istorum infelicitas, qui prophetarum, angelorumque testimoniis relictis ad hæreticum Ebionem adherescere maluerunt, qui ex animi sui libidine Judaica instituta complexus sese tamen a Judæis abalienavit. Quippe Gabriel cum nuntium suum ad Virginem perferret, occurrente illa: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* quo securitati consulere adjecit: *Spiritus Domini superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit te: ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*². Ubi per hæc verba, **145** quod nascetur, ab ipsa carnem, et quidquid ad humanam naturam attinet duxisse significat: tum virtutem Altissimi, ac Spiritum sanctum e caelo sanctam Virginem obumbrasse; unigenamque Dei Filium ac Deum Verbum in terras delapsum, hominem esse factum, ac de beata Virgine revera procreatum. Quam multa sunt istiusmodi testimonia! Ego vero quemadmodum pollicitus sum, ne longior hoc in opere esse cogar, latius evagari non soleo.

XXI. Venio nunc ad ea quæ de Petro ac cæteris apostolis mentiuntur. Petrus, inquit, lavabat quotidie, priusquam cibum sumeret. In quo circulatorum ejusmodi incredibilem calumniam, ac vafferimum in ea tradenda disciplina consilium intueri. Etenim quod inquinantur sæpius, ac per lasciviam pleraque in vita peccant, quo sibi certam spem ac fiduciam concilient, aqua largius utuntur, ut seipsos decipiant, dum repetitis hisce lavationibus pueros se esse posse confidunt. Atque hæc per

¹ Jerem. xvii, 9. ² Luc. i, 34, 35.

(36) *Ὡς καὶ Ἱερεμίας περὶ αὐτοῦ.* Neque hic locus ad Christum proprie pertinet: tametsi plerique PP. ad eum sensum traxerint; quos reprehendit Hieronymus. Cujus quidem interpretationis cau-

Amos. Ποία δὲ προσδοκία, καὶ ποία παιδία. ἀλλ' ἢ τὸ Παρθένον γεννηῆσαι ἄνευ ὠδίνων, ὅπερ οὐδαμῶς γηγένηται; καὶ τὸ τὴν δι' αὐτὸν ἀπὸ Ἐλισάβετ κατὰ ἐπαγγελίαν γεννηθέντα Ἰωάννην παῖδα, εἰ καὶ Ἰωάννης δι' ὠδίνων γεγέννηται; Πῶς οὖν οὗτοι ἐκ σπέρματος ψιλὸν ἄνθρωπον ὀρίζονται τὴν Σωτῆρα; πῶς δὲ οὐ γνωσθήσεται, ὡς καὶ Ἱερεμίας περὶ αὐτοῦ (36) φησὶν, ὅτι *Ἄνθρωπος ἐστὶ, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν;* Διηγούμενος γὰρ ὁ προφήτης περὶ αὐτοῦ ἔλεγε· *Τίς γνώσεται αὐτόν;* Εἰ δὲ περὶ ψιλοῦ ἔλεγεν ἀνθρώπου, πάντως ἂν καὶ ὁ πατὴρ αὐτὸν ἐγίνωσκε, καὶ ἡ μήτηρ, συγγενεῖς τε καὶ γείτονας; σύσκηνοί τε καὶ συμπολιταί.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐκ Μαρίας μὲν ἐστὶ τὸ γέννημα, ἄνωθεν δὲ ἦλθεν ὁ Θεὸς Λόγος, οὐκ ἀπὸ σπέρματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ πατρὸς μὲν, ἄνωθεν γεννηθεὶς ἐν ἀληθείᾳ ἀχρέτως καὶ ἀνάγκως, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν εὐδοκίας ἐν μήτρᾳ γενέσθαι Παρθένου, καὶ ἐξ αὐτῆς ἀναπλάσαι εἰς ἑαυτὸν τὴν σάρκα. Διὰ τοῦτο, φησὶ, καὶ *Ἄνθρωπος μὲν ἐστὶ· τίς δὲ γνώσεται αὐτόν;* ὅτι Θεὸς ἄνωθεν ἦλθεν, ὁ μονογενὴς Θεὸς Λόγος. Πολλὴ δὲ ταλαιπωρία τῶν πεπλανημένων, τῶν καταλειψάντων μὲν προφητῶν μαρτυρίας καὶ ἀγγέλων, καὶ ἀνασχομένων Ἐβίωνος τοῦ πεπλανημένου, τοῦ τὴν ἑαυτοῦ ἡδονὴν βουλομένου πληροῦν, καὶ τὰ Ἰουδαϊκὰ μεταχειριζομένου, καὶ ἀπὸ Ἰουδαίων ἠλλοτριωμένου. Ὡς ὁ μὲν Γαβριὴλ, ὅτε τῇ Παρθένῳ εὐηγγελίζετο, αὐτῆς λεγούσης, *Πῶς ἔσται ταῦτα, ὅτι ἄνδρα οὐ γνώσκω;* τὸ ἀσφαλὲς ὑποτιθέμενος ἔφη· *Πνεῦμα Κυρίου ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοί.* Διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἄγιον κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ. Ἐν τῷ γὰρ εἰπεῖν τὸ γεννώμενον, ἔδειξε μὲν τὴν σάρκα ἀπ' αὐτῆς, καὶ τὴν ἄλλην ἐνανθρώπησιν, ἄνωθεν δὲ ἀπ' οὐρανῶν τὴν δύναμιν τοῦ Ὑψίστου, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐπισκιάσαι τῇ ἀγίᾳ Παρθένῳ, καὶ ἄνωθεν καταθεθῆναι τὴν μονογενῆ Θεοῦ Θεὸν Λόγον, καὶ ὡς ἐνηθρώπησε, καὶ ὡς ἀπ' αὐτῆς ἐν ἀληθείᾳ ἐγεννήθη. Πόσα δὲ ἄλλα ἐστὶ τοιαῦτα! Εἰώθα δὲ, ὡς ὑπεσχόμεν, μὴ διὰ πλάτους φέρεσθαι, ἵνα μὴ εἰς ὄγκον πολὺν ἀγάγω τὴν πραγμασίαν.

ΚΑ'. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων ἐξῆς διηγῆσομαι, ὧν τε κατὰ Πέτρον καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων καταφεύδονται. Ὅτι, φησὶν, ὁ Πέτρος καθ' ἑκάστην ἡμέραν βαπτισμοῖς ἐκέχρητο, πρὶν ἢ καὶ ἄρτον αὐτὸν μεταλαμβάνειν. Καὶ ὅρα τὸ αὐτῶν συκοφάντημα, καὶ τὸ ὑπουργὸν τῆς ἀγρυπνίδους αὐτῶν διδασκαλίας. Ἀπὸ τοῦ γὰρ αὐτοῦς μεμιάνθαι, καὶ λαγνεστέρωσ πολλὰκις πολλὰ πράττειν ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς πεισιμονὴν τῆς ἑαυτῶν πληροφορίας τῷ ὕδατι θαψιλῶς χρῶνται, ἵνα δῆθεν ἑαυτοῦς ἀπατήσωσι, διὰ βαπτισμῶν ἔχειν τὴν

sam attulit LXX lectio: qui ab Hebræo et Vulgata discrepant. Nam Hebræica vox *שׁוֹן*, *inscrutabile*, sive *desperabile* significat. At illi *שׁוֹן* hoc est *homo*, legerunt.

κάθαρσιν νομιζόντες. Καὶ ταῦτα εἰς τοὺς ἀποστόλους ἔμπαρσινεῖν οὐκ αἰσχύνονται. Καίτοι τοῦ Κυρίου ἐλέγχοντος αὐτῶν τὴν κακοτροπίαν, ἐν τῷ τῶν Πέτρον εἰρηκέναι, ὅτε ἤλθε τοὺς πόδας αὐτοῦ νίψαι, ὅτι οὐ μὴ νίψῃς τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ τὴν ἀνθοπορφάν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἐξείναι, ὅτι Ἐὰν μὴ νίψω σου τοὺς πόδας, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ. Κάκεινον πάλιν ἀνταποκρινομένου, ὅτι οὐ μόνον τοὺς πόδας, ἀλλὰ καὶ τὴν κεφαλὴν, φησὶν ὁ Κύριος, ὅτι Ὁ λουσάμενος ἀπαξ οὐ χρεῖται ἔχει τὴν κεφαλὴν, εἰ μὴ τοὺς πόδας μόνον· ἔστι γὰρ καθαρὸς ὅλος. Ἐδειξεν οὖν, ὅτι οὐ χρὴ βαπτισμοῖς χρῆσθαι, καὶ ἔθεσιν ἀνωφελέσι, καὶ ἐντάλμασιν ἀνθρώπων, καὶ διδασκαλίαις, ὡς καὶ ἐν ἑτέρῳ Εὐαγγελίῳ συνῶδ' αὐτῷ προφήτῃ λέγει· Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χεῖλεσίν με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. Μάτην δὲ σέβονται με, διδάσκοντες διδασκαλίαις, ἐντάλματα ἀνθρώπων. Ἐπεὶ κατὰ κλίαν αἰτίαν ἐμέμφετο τοὺς Φαρισαίους καὶ γραμματεῖς τοὺς βαπτισμοῖς χρωμένους ξεστῶν καὶ ποτηρίων καὶ τῶν ἄλλων, καὶ πυγμῇ τὰς χεῖρας νιπτομένους, καὶ τελείως ἀποφαίνεσθαι, ὅτι τὸ Ἀρίστοις χερσὶν ἐσθίειν οὐ κοινοῖ τὸν ἀνθρώπον; Ὡστε οὐ μόνον τὸ βαπτίζεσθαι τούτων ἀνέτρεψεν, ἀλλὰ καὶ τὸ νίψαι χεῖρας (37) νίπτεσθαι μὴ εἶναι βλάβην.

ΚΒ'. Πῶς δὲ περὶ κρεωφαγίας οὐκ εὐθὺς ἡ αὐτῶν ἀνοία ἐλεγχθήσεται; Πρῶτον μὲν τοῦ Κυρίου ἐσθίοντος τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων· πάσχα δὲ τῶν Ἰουδαίων πρόβατον ἦν καὶ ἄζυμα, κρέα προβάτου ἵπτα πυρὶ ἐσθιόμενα, ὡς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγουσι· Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ πάσχα; Καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος λέγει· Ἀπέλθετε εἰς τὴν πόλιν, καὶ εὐρήσετε ἄνθρωπον βαστάζοντα κεράμιον ὕδατος, καὶ ἀκολουθήσατε αὐτῷ ὅπου ὑπάγει, καὶ εἰπατε τῷ οἰκοδεσπότη· Ποῦ ἐστὶ τὸ κατάλυμα, ὅπου ποιήσω τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου; Καὶ δεῖξει ὑμῖν ὑπερῶον ἐστρωμένον· ἐκεῖ ἐτοιμάσατε. Πάλιν δὲ αὐτὸς ὁ Κύριος λέγει· Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν. Καὶ οὐκ εἶπεν ἀπλῶς πάσχα, ἀλλὰ τοῦτο τὸ πάσχα, ἵνα μὴ τις μεθοδεύσῃ εἰς τὴν ἑαυτοῦ ὑπόνοιαν. Πάσχα δὲ ἦν, ὡς εἶπον, κρέα ἵπτα πυρὶ, καὶ τὰ ἄλλα. Αὐτοὶ δὲ, ἀφανίσαντες ἀφ' ἑαυτῶν τὴν τῆς ἀληθείας ἀκολουθίαν, ἤλλαξαν τὸ ῥητόν, ὅπερ ἐστὶ πᾶσι φανερόν ἐκ τῶν συνεξευγμένων λέξεων. Καὶ ἐποίησαν τοὺς μαθητὰς μὲν λέγοντας· Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι τὸ πάσχα φαγεῖν; καὶ αὐτὸν δῆθεν λέγοντα· Μὴ ἐπιθυμία ἐπεθύμησα κρέας τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν; Πόθεν δὲ οὐ φωραθήσεται ἡ αὐτῶν βλαβερὰ, τῆς ἀκολουθίας κραζούσης, ὅτι τὸ μὴ καὶ τὸ ἥτά ἐστὶ προσθετά. Ἄντι τοῦ γὰρ εἰπεῖν, Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα, αὐτοὶ προσέθησαν τὸ μὴ ἐπιβῆρημα. Αὐτὸς δὲ ἀληθῶς ἔλεγεν, Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ πάσχα φα-

summam contumeliam in apostolos transferre non erubescunt. Quamquam Dominus illorum nequitiam manifeste redarguit, cum ad Petri lavandos pedes accedens, eo dicente : *Non lavabis mihi pedes in aeternum*, subiecit illico : *Nisi laverō pedes tuos, non habebis partem mecum* ¹. Ad quæ Petro respondente : *Non solum pedes, sed et caput* ; Dominus adjecit : *Qui lotus est semel, non opus est, ut caput lavet, sed pedes duntaxat : est enim mundus totus* ². Quibus verbis declaravit lavationibus ejusmodi, ac supervacaneis ritibus, hominumque mandatis ac doctrinis uli nihil attinere. Cui quidem consentanea sunt, quæ a quodam propheta dicuntur : *Populus iste labiis me honorat, cor autem ipsorum longe est a me ; frustra vero colunt me, docentes doctrinas, mandata hominum* ³. Quid est enim quod Phariseos ac scribas arguebat, quod baptismos adhiberent urceorum et calicum, ac cæterorum id genus ⁴, et crebro manus abluerent ? cum ita demum pronuntiat : *Illos manibus manducare non inquinare hominem* ⁵. Quare non eorum modo lotiones damnavit, **146** sed et manus abluere supervacaneum esse docuit, neque fraudi cuiquam esse, quod manus nolit eluere.

περιττόν εἶναι ἔδειξε, καὶ τῷ βουλομένῳ τὰς χεῖ-

XXII. Jam quod ad usum carniū spectat, nonne eorum statim amentia convincitur ? Primum quod Dominus Judæorum pascha comederit. Constabat autem pascha Judæorum agno, ac sine fermento subactis panibus : agni porro carnibus vesci mos erat assatis igni, quod et apostoli ipsi testantur. *Ubi vis, inquirunt, paremus tibi comedere Pascha ?* Quibus Dominus respondit : *Ite in civitatem ; et invenietis hominem amphoram aquæ portantem, sequimini eum quocumque ierit, et dicite patrifamilias : Ubi est diversorium, ubi pascha cum discipulis meis faciam ? Et ostendet vobis cœnaculum stratum : et ibi parate* ⁶. Iterumque Dominus : *Desiderio, ait, desideravi hoc pascha manducare vobiscum* ⁷. Neque pascha simpliciter dixit, sed hoc pascha ; ne quis dictum illud subdole ad opinionem suam accommodaret. Ac pascha illud carnes erant, uti diximus, igni tostæ, cum aliis quibusdam. At illi veritatis serie ex ingenio sublata, verba illa mutarunt, quod est ex conjunctis dictionibus univocis que perspicuum. Quare discipulos ita loquentes faciunt : *Ubi vis paremus tibi comedere pascha ?* Christum vero ad ea respondentem : *Nunquid desiderio desideravi comedere carnem hoc pascha vobiscum ?* Atqui facile est sceleratam hanc illorum fraudem detegere, cum ea quæ sequuntur aperte clamitent, ambo esse elementa perperam addita, videlicet *μ* et *η*. Nam pro eo quod est, desiderio desideravi, isti, *μή*, id est, *nam*, adverbium adjunxerunt.

¹ Joan. xiii, 6 sqq. ² Isa. xxix, 13. ³ Isa. xxix, 13 ; Matth. xv, 8, 9. ⁴ Marc. vii, 8. ⁵ Matth. xv, 20. ⁶ Matth. xxvi, 17. ⁷ Luc. xxii, 15.

(37) Καὶ τῷ βουλομένῳ τὰς χεῖρας. Lege τῷ μὴ βουλομένῳ.

Christus porro verissime dixit, *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum*. Quibus insuper vocabulum hoc, *carnem*, addiderunt, seque ipsos miserrime deceperunt, cum per summum scelus adulterata Scriptura hunc in modum extulerunt: *Num desiderio desideravi hoc pascha carnem manducare vobiscum?* Atqui palam illud ostenditur, Christum Dominum et pascha celebrasse, et carnes edisse, quemadmodum dixi. Præterea ex eo viso possunt redargui, quod beato Petro monstratum est; cum linteum illud aspexit, in quo ferarum ac pecudum et reptilium ac volucrum genera omnia continebantur. Secundum quæ Dei illa vox est audita. *Surge, occide, et manduca.* **147** Respondente Petro: *Absit Domine: nihil enim commune vel immundum intravit in os meum;* Dominus subjecit: *Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris*¹. Siquidem utroque modo confirmari veritas potest. Sive enim dixerint, ad omnia esculentorum genera Petri dictum illud pertinere, cum dicit, *Nihil unquam commune vel immundum;* ut et boves, capras, oves ac volucres communes esse voluerit, statim illos prior ejus vivendi ratio refellit. Ducta quippe jam uxore cum et liberos haberet et socrum, a Judæorum cæremoniis sese ad Christum aggregavit. At Judæi carnibus vescuntur, nec earum usus apud illos execrabilis est aut prohibitus. Cum igitur initio carnibus uteretur, saltem ad id usque tempus, quo in Christum Dominum incidit, manifestum est nihil illum, quod commune non esset, pro communi habuisse: non enim omnes cibos communis immundique voce complexus est, sed quos ejusmodi esse lex ipsa definierat. Cum igitur constet, non de omni carniū genere locutum esse Petrum, ut omnes esse communes diceret, sed de iis quas esse communes immundasque lex edixerat, Deus sanctæ Christi Ecclesiæ notam formamque præscribens, commune quidquam appellare prohibuit. Omnia quippe pura sunt, si cum actione gratiarum, Deique benedictione sumantur. Quin etiam vocationem gentium visum illud adumbrabat, ne præputio præditos communes impurosque censeret. Quamquam objecta illa Petro species non ad significandos homines, sed ad ea quæ lege erant interdicta spectabat; id quod constare cuilibet potest. Ita undique nugatoria ac levis illorum opinio concidat necesse est.

XXIII. Iidem apostolorum nomina, quo facilius sectatores suos pelliciant, per simulationem admittunt, quibus etiam fictos quosdam a se liberos inscribunt, velut a Jacobo, Matthæo, ac reliquis discipulis editos. Inter quæ Joannis etiam apostoli nomen admiscet, quo eorum vecordia possit ex omni parte deprehendi. Nam non eo solum illos arguit, quod dixit: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*²: verum etiam quod quibus **148** in locis sancti Spiritus instinctu quæ a Christo Domino de quolibet argumento prolata sunt, accurate prosecuntur; divinatorum prophetarum testimoniis uti-

A γειν μεθ' ὑμῶν. Αὐτοὶ δὲ, ἐπιγράψαντες τὸ κρέας, ἑαυτοὺς ἐπλάνησαν, βραδουργήσαντες καὶ εἰπόντες· *Μὴ ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ πάσχα κρέας φαγεῖν μεθ' ὑμῶν;* Σαφῶς δὲ δείκνυται, ὅτι καὶ πάσχα ἐπετέλεσε, καὶ κρέα βέβρωκεν, ὡς προεῖπον. Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ δράματος ἐλεγχθήσονται τοῦ ἀποκαλυφθέντος τῷ ἁγίῳ Πέτρῳ διὰ τῆς ὁθόνης τῆς ἐχούσης πάντα ἐν αὐτῇ θηρία τε καὶ κτήνη, ἕρπετά καὶ πετεινά, καὶ φωνῆς Κυρίου λεγούσης, Ἄναστας, θύσον, καὶ φάγε. Καὶ τοῦ Πέτρου λέγοντος· *Μηδαμῶς, Κύριε· οὐδὲν κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον εἰσηλθεῖν εἰς τὸ στόμα μου·* φησὶν ὁ Κύριος· Ἄ ὁ Θεὸς ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοίνου. Εὐθεθήσεται γὰρ ἐκ δύο τρόπων τῆς ἀληθείας ἡ σύστασις. Εἰ μὲν γὰρ ἔρουσι κατὰ πάντων βρωμάτων διεξεληλυθέναι λόγον τὸν ἅγιον Πέτρον, καὶ λέγειν, ὅτι *Οὐδέποτε κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον*, ὡς καὶ βόας, καὶ αἰγας, καὶ πρόβατα, καὶ ὄρνεις, κοινὰ λέγεσθαι παρ' αὐτῷ· εὐθύς ἐλεγχθήσονται ἐκ τῆς προτέρας αὐτοῦ ἀναστροφῆς. Μετὰ γὰρ τὸ γῆμαι καὶ τέκνα κεκτηῖσθαι, καὶ πενθερὰν ἔχειν, συνέτυχε τῷ Σωτῆρι ἐξ Ἰουδαίων ὀρμώμενος. Ἰουδαῖοι δὲ καὶ σάρκας ἐσθίουσι, καὶ κρεωφαγία παρ' αὐτοῖς οὐκ ἐβδύλουται, οὐδὲ ἀπηγόρευται. Ἄρα γοῦν αὐτοῦ βεβρωκός τις ἀρχῆς, εἰ καὶ ἕως τοῦ συναντῆσαι τῷ Σωτῆρι εἶποιμ' ἂν, δειχθήσεται, ὅτι οὐδὲν κοινὸν ἠγγήσατο τῶν οὐ κοινῶν λεγομένων. Καὶ γὰρ οὐ κατὰ πάντων διεξήγαγε τὸ κοινὸν καὶ ἀκάθαρτον, ἀλλὰ περὶ ὧν ἔλεγε· ὁ νόμος κοινῶν καὶ ἀκαθάρτων. Πάλιν δὲ τοῦτου δειχθέντος, ὅτι οὐ περὶ πάντων τῶν κρέων αὐτῷ ἔλεγε, ὡς κοινῶν πάντων ζῴων, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐν τῷ νόμῳ κοινῶν τε καὶ ἀκαθάρτων, ὁ Θεὸς τῆς ἁγίας Χριστοῦ Ἐκκλησίας τὸν χαρακτήρα παραδιδούς, ἔλεγε αὐτῷ μηδὲν κοινὸν ἠγγήσθαι. Πάντα γὰρ ἐστὶ καθάρα, μετὰ εὐχαριστίας καὶ εὐλογίας Θεοῦ λαμβανόμενα. Ἄλλὰ καὶ περὶ τῆς κλήσεως τῶν ἔθνων τὸ αἰνίγμα εἶχεν, ἵνα μὴ ἠγγήσεται τοὺς ἐν ἀκροβυστίᾳ κοινούς ἢ ἀκαθάρτους. Ὅμως ἡ ἔμφασις τοῦ Πέτρου οὐ περὶ ἀνθρώπου εἶχε τὴν ὑπόνοιαν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐν τῷ νόμῳ ἀπηγορευμένων, ὡς καὶ παντὶ τῷ σαφῆς ἂν εἴη· καὶ ἐξέπεσεν αὐτῶν πανταχόθεν ὁ ληρώδης λόγος.

D ΚΓ'. Τῶν δὲ ἀποστόλων τὰ ὀνόματα εἰς τὴν τῶν ἡπατημένων ὑπ' αὐτῶν πειθῶ προσποιητῶς δέχονται, βίβλους τε ἐξ ὀνόματος αὐτῶν πλατᾶμενοι ἀνεγράψαντο, ὅθιθεν ἀπὸ προσώπου Ἰακώβου, καὶ Ματθαίου, καὶ ἄλλων μαθητῶν. Ἐν οἷς ὀνόμασι καὶ τὸ ὄνομα Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου ἐγκαταλέγουσιν, ἵνα πανταχόθεν φωρατὴ γένηται ἡ αὐτῶν ἄνοια. Οὐ μόνον γὰρ ἐλέγχει αὐτοὺς κατὰ πάντα τρόπον, λέγων, ὅτι *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος*· ἀλλὰ καὶ ὅτι τὰς τῶν ἁγίων προφητῶν μαρτυρίας, ἐν ᾗ ἐκ Πνεύματος ἁγίου ὀρμώμενος, καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰρημένα καλῶς ἀκοιθολογήσας περὶ ἐκάστης ὑποθέσεως τῆς

¹ Act. x, 15 seqq. ² Joan. i, 1.

εις Χριστὸν πληρωθείσης, ὡς εἶπον, τὰς μαρτυρίας Α
ἐξέθετο· ἀφ' ὧν προφητῶν οὗτοι ἑαυτοὺς ἀπηλο-
γώσαν. Καὶ εὐθὺς ἔδειξεν, ὡς τοῖς πρὸς Ἰωάννην
τὸν Βαπτιστὴν ὑπὸ τῶν Φαρισαίων πεμφθεῖσιν αὐ-
τὸς Ἰωάννης ἀποκρίνεται, λέγων· Ἐγὼ φωνὴ βοῶν-
τος ἐν τῇ ἐρήμῳ· Εὐθύνατε τὴν ὁδὸν Κυρίου·
καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας ὁ προφήτης. Καὶ πάλιν αὐ-
τὸς ὁ Ἰωάννης λέγει, ἀπὸ τῶν προφητῶν λαβὼν τὴν
μαρτυρίαν, φησὶ δὲ ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ, ὅτε ὁ Κύριος
τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψε, καὶ
εἶπε· Μὴ ποιῆτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς μου οἶκον
ἐμπόρου· Ἐμνήσθησαν, ὅτι ἦν γεγραμμένον· Ὁ
ὀφθαλμὸς τοῦ οἴκου σου κατέβλεπε με. Καὶ πάλιν αὐτὸς
ματι ἀγίῳ.

ΚΔ'. Πάλιν δὲ ὁ αὐτὸς (38) ἅγιος Ἰωάννης κηρύτ- Β
των ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἱστορεῖται παράδοξον ἔργον τι πε-
ποιηκὸς εἰς ὑπογραμμὸν τῆς ἀληθείας. Πολιτείαν
γὰρ ἔχων θαυμασιωτάτην καὶ συμπρέπουσαν αὐτοῦ
τῷ ἀξιώματι τῆς ἀποστολῆς, καὶ μὴδ' ὄλως λούμε-
νος, ἠναγκάσθη ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος προελθεῖν
ἕως τοῦ βαλανείου, εἰπὼν, ὅτι *Λίθετέ μοι τὰ πρὸς
βαλανεῖον.* αἱ τῶν συνεπομένων θαυμαζόντων,
ἦλθεν εἰς αὐτὸ τὸ λουτρὸν. Καὶ γενόμενος πρὸς τὸν
ειωθότα ὑποδέχασθαι τῶν λουμένων τὰ ἱμάτια,
ἤρετο τίς ἐνδον ἐστὶν ἐν τῷ βαλανεῖῳ ὁ δὲ ὀλεά-
ριος (39), ἐπὶ τῷ φυλάττειν ἱμάτια προσκαρτερῶν
(ἐν τοῖς γὰρ γυμνασίοις ἔργον τοῦτό τιςιν ὑπάρχει
παισιμῶ ἕνεκα τῆς ἐφημέρου τροφῆς), ἔφη τῷ ἁγίῳ
Ἰωάννῃ, ὅτι Ἐβίων ἐνδον ἐστίν. Ἰωάννης δὲ, εὐθὺς
συνεῖς τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὁδηγίαν, δι' ἣν αἰτίαν
προὔρθετο αὐτὸν ἕως τοῦ βαλανείου ἦκειν, ὡς
ἔφη, μνήμης ἕνεκα τοῦ καταλιπεῖν ἡμῖν τὴν τῆς
ἀληθείας ὑπόθεσιν, ὅτι τίνες εἰσὶν οἱ δοῦλοι Χριστοῦ
καὶ ἀπόστολοι καὶ υἱοὶ τῆς αὐτῆς ἀληθείας¹. τίνα δὲ
ἐστὶ τὰ σκευὴ τοῦ πονηροῦ, καὶ πόλλαι ἡδὺν μὴ
κατισχύουσαι τῆς πέτρας, καὶ τῆς ἐπ' αὐτῆς
οικοδομηθείσης ἁγίας Θεοῦ Ἐκκλησίας· εὐθὺς
ταραξάς ἑαυτὸν, καὶ οἰμώξας ἠρέμα εἰς τὸ πάντας
ἀκοῦσαι, εἰς μαρτύριον παραστάσεως ἀχράντου δι-
δασκαλίας, *Σπεύσατε, ἀδελφοί, ἔφη, ἐξέλθαμεν
ἐντεύθεν, μὴ πέσῃ τὸ βαλανεῖον, καὶ ἀπολύμεθα
μετὰ Ἐβίωνος τοῦ ἐνδον ἐν τῷ βαλανεῖῳ διὰ
τὴν αὐτοῦ ἀσέβειαν.* Καὶ μηδεὶς θαυμάζετω ἐπὶ
τῷ ἀκοῦσαι Ἐβίωνα Ἰωάννην συνεταυχημέναι. Πολυ-
χρόνιος γὰρ καταμείνας τῷ βίῳ ὁ μακάριος Ἰωάννης,
διήρκεσεν ἄχρι τῆς τοῦ Τραϊανῶ βασιλείας. Πάντες
δὲ οἱ ἀπόστολοι ὅτι ἀπαλλοτριούσι τὴν τοῦ Ἐβίωνος
πίστιν, καὶ ἄλλοτριαν ἠγάσαντο τοῦ αὐτῶν κηρύ-
γματος, καὶ τοῦ ἀποστολικοῦ χαρακτήρος, παντὶ τῷ
δῆλόν ἐστι.

ΚΕ'. Περὶ δὲ τοῦ ἁγίου Παύλου, ὡς βλασφημοῦντες

¹ γρ. τῆς ἀληθείας. ² Joan. i, 25. ³ Joan. ii, 16. ⁴ ibid. 17; Psal. LXXVIII, 10. ⁵ Joan. xii, 41.
⁶ Matth. xvi, 18.

(38) Πάλιν δὲ ὁ αὐτὸς. Hanc Joannis historiam, quam a Poly-carpo acceperat, refert Iren. lib. iii, cap. 3, et Euseb. lib. iii *Histor.*, cap. 20. Sed Cerinthum, non Ebionem hæreticum illum fuisse consentiunt omnes. Quar. μνημονικόν ἐστὶ σφάλμα Eriphanii nostri.

tur; quos illi a seipsis abjudicarunt. Hoc enim statim initio demonstrat, Joannem Baptistam iis quos ad se Pharisei miserant respondisse: *Ego vox clamantis in deserto: Dirigite viam Domini: sicut dicit Isaias propheta*². Deinde iisdem ex prophetis aliud testimonium Joannes adducit, nimirum ex Davide, cum Dominus nummulariorum mensas evertit, ac dixit: *Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis*³. Meminisse enim ait apostolos quod erat scriptum: *Zelus domus tue comedit me*⁴. Ac rursus idem Joannes sic loquitur: *Vidit Isaias in Spiritu sancto*⁵.

Ἰωάννης εἶπεν, ὅτι Ἡσαΐας εἶδεν ὡς ἐν Πνεύ-

XXIV. Præterea cum in Asia prædicando Dei verbo idem Joannes insisteret, ut quanti veritas fieri deberet exemplo suo posteris præscriberet, mirum quiddam et inusitatum egisse proditur. Cum enim vitæ institutum teneret plane admirabile, eique quam gerebat apostolicæ dignitati consentaneum: adeo ut nunquam omnino lavaret, aliquando tamen sancti Spiritus impulsu ad balneas prodiens: *Capite*, inquit ad suos, *quæ ad balneum necessaria sunt*. Mirantibus illis ad lavationem perrexit. Tum ad eum qui lavantium vestimenta servabat accedens, quis intra balneum esset, interrogavit. At olearius idemque vestium custos (hanc enim operam plerique victus quotidiani gratia in gymnasiis præstant) Joanni respondit Ebionem intus esse. Quo audito, statim intellexit quorsum illuc ipsum Spiritus sanctus adduxisset, et ut balneas adiret esset hortatus: nimirum ad commendandam, ut dixi, ejus rei memoriam; ac verissimum illud dogma relinquendum; ut quoniam essent Christi servi et apostoli, ac veritatis filii discernere possemus; quinam e contrario mali demonis instrumenta, inferorumque portæ, quæ neque petram, neque in ea fundatam ac stabilitam Ecclesiam superare possent⁶. Igitur Joannes repente conturbatus, atque ingemiscens leniter, ut ab omnibus tamen exaudiri posset, idque integræ ac sinceræ doctrinæ testimonium exstaret: **149** *Properate, fratres*, inquit, *abeamus hinc, ne balneæ concidant, et cum Ebione, qui intus est, ob ejus impietatem obruamur*. Neque vero mirari quisquam debet, dum Ebion occurrisset Joanni dicitur. Hic enim diu admodum vixit, et ad Trajani pervenit imperium. Porro non Joannes modo, sed et omnes prorsus apostoli Ebionis fidem repudiant, et a suis dogmatibus, atque apostolico illo caractere alienam judicant: id quod unicuique perspicuum est.

XXV. Quod vero ad beatum Paulum attinet, in

(39) Ὁ δὲ ὀλεάριος. Ergo olearius appellatus est vestimentorum custos, ἱματιοφύλαξ. An idem et oleum præbebat, et vestimenta servabat? An σπολιτρίων legendum? Nam et ἀποδυτήριον, Latine *spoliarium*. In veteri *Lex.*: *Spoliaria, exteriores balnearum cellulae.*

quem illi maledicta conjiciunt, multa a me commorari possunt. In primis Græcum illum fuisse, atque ex gentilibus oriundum prædicant; postea vero proselytum esse factum. Verum quinam ista conveniunt, cum de se ita scripserit: *Hebræus ex Hebræis, e semine Abrahæ, de tribu Benjamin, secundum legem Pharisæus, abundantius æmulator existens patrum mearum traditionum*? Tum alio loco: *Israelitæ sunt, et ego: semen Abrahæ sunt, et ego* Addit postea: *Circumcisio octavo die: et educatus ad pedes Gamalielis, et Hebræus ex Hebræis*. Proh lethiferorum serpentium mortiferos gemitus, ac sibilos! o sermonis inanissimi virtus acerbum! Cujus ego testimonio stare potissimum debeo? Ebionis, ejusque factionis hominum, an Petri hunc in modum loquentis: *Quemadmodum scripsit vobis frater noster Paulus, quæ ejus verba profunda sunt, explicatuque difficilia, quæ indocti et instabiles per suam ignorantiam depravant*? Sed et Paulus vicissim de Petro testatur his verbis: *Et Jacobus, et Joannes et Cephas, qui videbantur esse columna, dextras dederunt mihi et Barnabæ societatis*. Quod vero Tarsensem se fuisse narrat, nulla idcirco vocem captatoribus ad suam, fautorumque suorum perniciem ea re abutendi datur occasio. Nam et Barnabam, qui Joseph antea dictus, Barnabas postea nominatus est, quod nomen *consolationis filium* significat, Levitam fuisse refert (Lucas) genere Cyprium. Neque tamen quod Cyprius esset, eo minus e tribu Levitica fuit. Velut apostolus Paulus, licet Tarso oriundus esset, ab Israelitica gente minime erat alienus. Cum enim **150** sub Antiocho Epiphane, aliisque temporibus, quibus bellum exarserat, plerique per captivitatem obsidionemque dispersi forent, captivi quidem certis locis constituerunt. At qui vitandæ obsidionis causa fugerant, quo quisque delatus fuerat, ibi commorati sunt, uti de Israelitico populo dicebat Hieremias; cui ut ante hostem fugeret persæpe contigit: *Si, inquit, ad Citiivos abieris, nec illic quidem quietem habebis.*

Nemo autem ignorat Citiium Cypriorum insulam appellari. Nam Citiiorum nomine Cyprii continentur et Rhodii. Imo et in Macedonia Cypriorum et Rhodiorum genus habitavit, unde et Alexander Macedo prodisse dicitur. Quæ causa est, cur in Machabæorum libris scriptum sit, e Citiensium

αὐτὸν λέγουσι, πόσα ἔχω λέγειν; Πρῶτον μὲν γὰρ λέγουσιν αὐτὸν Ἑλληνᾶ τε καὶ ἐξ ἐθνῶν ὑπάρχειν, προσήλυτον δὲ γεγονέναι ὕστερον. Πῶς οὖν αὐτὸς λέγει περὶ ἑαυτοῦ· Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων, ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ, φυλῆς Βενιαμὴν, κατὰ νόμον Φαρισαῖος, περισσοτέρως ζηλωτὴς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων; Καὶ ἐν ἄλλῳ τόπῳ λέγει· Ἰσραηλιταὶ εἰσι, καὶ γὰρ σπέρμα Ἀβραάμ εἰσι, καὶ γὰρ φησὶ· Περιτομὴ ὀκταήμερος· καὶ ἀνατετραμμένος περὰ τοὺς πόδας Γαμαλιήλ, καὶ Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων. Καὶ ὡ τῶν δεινῶν ἐρπετῶν τὰ δεινὰ κωκύματα, καὶ τὰ δρακοντοειδῆ συρίγματα, καὶ τῆς κενοφωνίας τὰ δηλητήρια! Τίνοι δὲ λήψομαι τὴν μαρτυρίαν; Ἐβίωνος, καὶ τῶν κατ' αὐτὸν. ἢ τοῦ ἁγίου Πέτρου τοῦ λέγοντος· Ὡς ἔγραψεν ἄλλ' ὁ ἀδελφός μου Παῦλος, ἅτινά ἐστι βαθεῖα καὶ δυσερμήνευτα, ἃ οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀστήρικτοι διωστρέφουσι τῇ ἑαυτῶν ἀγνωσίᾳ; Πάλιν δὲ καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος μαρτυρεῖ καὶ αὐτὸς τοῖς περὶ Πέτρον, λέγων· Καὶ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης, καὶ Κηφᾶς, οἱ δοκοῦντες στύλοι εἶναι, δεξιὰς ἐδούκων ἐμοὶ καὶ Βαρνάβῃ κοινωνίας. Κἄν τε γὰρ Ταρσεᾶ ἑαυτὸν εἶποι, οὐκ ἀπὸ τούτου πάντως δέδοται πρόφασις τοῖς λεξιθηροῦσι· τὰ εἰς ἑαυτῶν καταστροφὴν καὶ τῶν πειθόμενων οὕτως ἔχειν. Καὶ γὰρ καὶ Βαρνάβαν λέγει Ἰωσήφ ποτε καλούμενον, Βαρνάβαν δὲ μετακλιθέντα (40), οὐκ παρακλήσεως ἐρμηνευόμενον, Λευίτην, Κύπριον τῷ γένει. Καὶ οὐ πάντως ἐπειδὴ Κύπριος ἦν, οὐκ ἦν ἀπὸ τοῦ Λευῖ· ὡς καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος, εἰ καὶ ἀπὸ Ταρσοῦ ὤρματο, οὐκ ἦν ἄλλοτριος τοῦ Ἰσραήλ. Διασπαρέντων γὰρ πολλῶν ἐν τοῖς χρόνοις Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς, καὶ ἐν χρόνοις ἄλλοις, εἴποτε συνέβαινε πόλεμος, αἰχμαλωτισθέντων καὶ δοθέντων εἰς πολιορκίαν, οἱ μὲν αἰχμάλωτοι ἀρθέντες ἐπέμειναν ἐν τισὶ τόποις, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς αἰτίας ἀναχωρήσαντες κατέκουν ἕκαστος ἐν ἑαυτῷ, ὡς καὶ ὁ ἅγιος Ἰερεμίας ἔλεγε περὶ τοῦ Ἰσραήλ· καθάπερ πολλὰκις τοῦτο αὐτὸ συμβέβηκε, τὸ ἀποδιδράσκειν ἀπὸ προσώπου τῶν πολεμίων, ὅτι καὶ εἰς Κιτιεῖς ἐὰν ἀπέλθῃς, οὕτε ἐκεῖ σοὶ ἀνάπανσις ἔσται.

Παντὶ δὲ τῷ δήλῳ ἐστὶ (41), ὅτι Κίτιον ἢ Κυπρίων νῆσος καλεῖται· Κίτιοι γὰρ Κύπριοι καὶ Ῥόδιοι. Ἄλλὰ καὶ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ τὸ γένος κατέκρησε Κυπρίων τε καὶ Ῥοδίων. Ὅθεν δὴ καὶ Ἀλέξανδρος ὤρματο ὁ Μακεδών. Καὶ τούτου ἕνεκα ἐμφέρεται ἐν τοῖς Μακκαβαίοις, ὅτι ἐξῆλθε σπέρμα ἐκ γῆς Κι-

¹ Philipp. iii, 5. ² Galat. i, 14. ³ II Cor. xi, 22. ⁴ Galat. ii, 9. ⁵ Act. iv, 36. ⁶ λέξεσι θηροῦσι. ⁷ γρ. ὄπου.

(40) Βαρνάβαν δὲ μετακλιθέντα. Barnabas prophetæ vel prophetiæ filium sonare videtur. Sed a Syriaca voce נבא deducitur, quæ est consolari. Itaque Syrus Paraph. נבא דברא reddidit.

(41) Παντὶ δὲ τῷ δήλῳ ἐστὶ. Citiim, vel Cetim nomine Cyprius propemodum omnes intelligunt. Sed et Macedones eadem voce comprehendi putant. Sane quidem Citiium oppidum Macedoniae fuit, apud T. Liv., lib. xliii. Quin et Cilicia: quod verius nonnulli suspicantur. Postremo Romam atque Italian eodem illo vocabulo complectuntur. Mihi probabile videtur Cetim, aut Citiceos proprie Cilicas esse, et ab iis propagatos Cyprius; nam Cetis et Citia Cili-

ciae regiones duæ sunt apud Ptol. Quod autem per Cyprium, aut Ciliciam Græci Romanique in Syriam ac Palaestinam tenderent, ideo de terra Cetim egressum dici in I Machab. i, 1, Alexandrum, quod e Cilicia, ubi et Darium vicit, in Syriam exercitum duxisset. Ad hæc cum Citiceæ illi proprie dicti ac vicini, Occidentaliem essent omnium Syris notissimi, fieri potest, ut hoc ipsum Citiæorum nomen plerisque aliis Græciæ populis accommodaverint. Quemadmodum Iudorum appellatio a majoribus nostris ad remotos omnes ab orbe nostro populos est translata.

⁸ Philipp. iii, 5; Act. xii, 3. ⁹ II Petr. iii, 15.

τιέων. Καὶ γὰρ ἐκ σπέρματος τῶν Ἑλλήνων Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών. Ἀλλὰ γενόμενος πάλιν ἐν τῷ τόπῳ, διὰ τὸν ἐμπεσόντα λόγον διεξήλθον τὴν περὶ τούτων ἱστορίαν. Πλὴν ὅτι ἀπὸ τῆς μετοικήσεως πολλοὶ ἄλλας χώρας οἰκίσαντες τοῦ Ἰσραὴλ ἦσαν σπέρματος κατὰ διαδοχὴν. Ἐλέγοντο γὰρ καὶ ἐκάστης χώρας πατριῶται· ὡς καὶ αἱ θυγατέρες τοῦ Ἰοθὴρ τὴν ἀντιλήψιν τοῦ Μωϋσέως τῷ πατρὶ ἀπήγγειλαν, ὡς ἐποστήσας τοὺς ποιμένας ἐπότισεν αὐτῶν τὰ πρόβατα, καὶ πορευθεῖσαι περὶ τοῦτο ὑφ' ἡγεμονίας τοῦ Ἰδοῦ. Τοῦ δὲ λέγοντος, *Τί ἐταχύνετε σήμερον* (42) τοῦ ἐλθεῖν ἐπ' αὐτόν; ἔφασαν, ὅτι Ἀρὴρ Αἰγύπτιος ἐρύσατο ἡμῶς ἀπὸ τῶν ποιμένων, καὶ ἠντιλήσθη, καὶ ἐπότισεν ἡμῶν τὰ θρέμματα. Καὶ εὐθὺς ὁ αὐτὸς ἔφη πρὸς αὐτάς· *Διὰ τί οὐκ ἠγάγετε αὐτὸν ὧδε, ἵνα φάγη ἄρτον;* Τίς δὲ οὐκ οἶδεν, ὅτι Μωϋσῆς υἱὸς μὲν γίνεται τοῦ Ἀμράμ, καὶ τῆς Ἰωχαβὲτ, Ἀμράμ δὲ τοῦ Καθὼ, Καθὼ δὲ τοῦ Λευὶ, Λευὶ δὲ τοῦ Ἰακώβ, Ἰακώβ δὲ τοῦ Ἰσαὰκ, Ἰσαὰκ δὲ τοῦ Ἀβραάμ; Καὶ οὐκ ἀπὸ τοῦ καλεῖσθαι τὸν Μωϋσέα Αἰγύπτιον, πάντως ἢ τῆς εὐγενείας καὶ τοῦ σπέρματος διέπεσεν ἀκολουθία. Οὐλοῦν οὖτοι, καταλείψαντες τὴν ὁδόν, οἱ ἀπὸ τοῦ Ἐβίωνος πεπλανημένοι, ἐπὶ πολλὰς διεστραμμένας ὁδοὺς καὶ ἀνάτη τρέθον τὸν νοῦν ἐκδεδωκάσιν.

ΚΓ'. Αὐχοῦσι δὲ πάλιν περιτομὴν ἔχοντες, καὶ σεμνύνονται ὄψιν εἶναι ταύτην σφραγίδα ἡγουμένοι, καὶ χαρακτηριστὰ τῶν τε πατριαρχῶν καὶ δικαίων τῶν κατὰ τὸν νόμον πεπολιτευμένων, δι' οὗς ἐξισούσθαι ἐκείνοις νομίζουσι, καὶ δεῖται ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ τὴν σύστασιν ταύτης βούλονται φέρειν, ὡς καὶ οἱ περὶ Κήρινθον. Φασὶ γὰρ καὶ οὗτοι κατὰ τὸν ἐκείνων ληρώδη λόγον· *Ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ εἶναι ὡς ὁ διδάσκαλος.* Περιετμήθη γὰρ, φησὶν, ὁ Χριστὸς, καὶ οὐ περιετμήθητι. Καὶ ἵνα κατὰ πάντα τρόπον κατασχῶνται τῆς πλάνης τὰ σπέρματα, καθάπερ χαλινὸς (43) τῆ θαλάσσης ἐκ Θεοῦ ὀριθεὶς κλεῖθρα καὶ πύλαι φάμμον ὄριον¹, καὶ πρόσταγμα τὸ, *Ἔως τούτου ἐλεύσῃ, καὶ οὐκ ὑπερβήσῃ· ἀλλὰ ἐν σεαυτῇ συντριβήσονται σου τὰ κύματα*, φησὶν· οὕτω καὶ οὗτοι ἐν ἑαυτοῖς καταδαπανηθήσονται. Ἀλλὰ ἐκεῖ μὲν ἐκ Θεοῦ προστάγματος εἰς εὐταξίαν θαλάσσης ἐκ Θεοῦ εἴρηται ὁ τοῦ ὄρου λόγος· ἐνταῦθα δὲ ἀφ' ἑαυτῆς ἡ κακία καὶ ἡ πλάνη τυφλώτουσα τὸν νοῦν, καὶ τὸν εὐσεβῆ λογισμὸν ἀποστρεφόμενη, προύλαβε καθ' ἑαυτῆς, ὡσπερ κύματα ἐγείρουσα, τὰ σχέτλια τῶν προσαγγελλομένων αὐτοῖς ὑπολήψεων, ἑτέροις κύμασιν ἑαυτῇ συγκρούουσα, καὶ ἐν ἑαυτῇ αἰεὶ συντριβομένη ἑαυτὴν διαλύειν²· ἢ καθάπερ ἔρπετον δεινὸν ἑαυτῷ λυμαινόμενον καὶ ἀντιστρεφόμενον ἀπὸ τῆς κέρκου, καὶ ἑαυτὸ κατεσθίων, αὐτὸ ἑαυτοῦ ἀναλωτικὸν γίνεται. Τοῦτο γὰρ φασὶ γεγενῆσθαι καιρῶ ὑπὸ ἀσπί-

A terra genus quoddam esse propagatum¹. Nam e Græcorum genere Alexander ortum acceperat. Verum quoniam iterum narrandæ hujus historiæ oblata nobis occasio est, in eam sum fortuito delatus. Eo vero pertinebat istud, ut complures ostenderemus in ea migratione varias occupasse sedes, qui ex Israelitica gente originis erant successione derivati. Qui quidem ab ea ubi habitabant regione cognominari solebant. Quemadmodum cum filix Jethro allatam sibi a Moyse opem parenti renuntiarent, narrarentque depulsis a se pastoribus, suos illum greges adaquasse, hoc, inquam, cum domum reversæ parenti dixissent, scis itante mirum eo : *Cur hodie venistis velocius solito?* Responderunt : *Vir Ægyptius liberavit nos de manu pastorum, insuper et hausit aquam, potumque dedit ovibus nostris.* Statimque dixit illis : *Cur non huc illum adduxistis, ut comederet panem?* Quis autem nescit Amrami et Jochabetæ filium exstitisse Moysen; Amramum Caathi, Caathum Levi, hunc Jacob, cujus pater Isaacus, Isaaci Abrahamus fuerit? Neque tamen, pro eo quod Ægyptius appellatur Moyses, ideo nobilitatis illius ac stirpis est series exstincta. Hoc igitur modo Ebionis discipuli, velut aberrantes ac devii, varias se in ambages ac flexus abruptaque itinera commiserunt.

XXVI. Atenim circumcisionem præ se ferunt; eaque re plurimum gloriantur, utpote quam patriarcharum, aliorumque qui legis tempore vixere justorum, 151 notam ac signum exstitisse patent; quo etiam nomine adæquari se cum illis arbitrantur: adeoque Christi ipsius exemplum ad illam comprobendam accommodant, ut et Cerinthiani faciunt. Quorum ineptissime accommodatam illam sententiam usurpant : *Sufficit discipulo, si sit sicut magister ejus*⁴. Christus enim, aiunt, circumcisus est: tu igitur circumciditor. Atque ut erroris semina magno cum illorum pudore profiligentur, non secus ac frenando mari velut repagula quædam ac portæ, arenarum a Deo moles objecta est, ejusdemque mandatum istiusmodi : *Hucusque venies, et non procedes amplius. Sed in te confringentur fluctus tui* (ait Scriptura⁵). Sic etiam illi in semetipsos relapsi penitus consumentur. Quanquam hoc interest, quod illic ad coercenda maria divino imperio terminus ille constitutus est; hic autem ipsa per sese nequitiâ, atque excæcatæ mentis error a sensu pietatis abhorrens infelicissima illa, quæ ante protulimus, dogmata, velut quosdam in se fluctus excitavit prius, ac contrariis fluctibus illisit, et semetipsum in se conversus contractusque dissipavit. Aut ut exitialis serpens sese conficiens ipsum, et a cauda replicans ac revolvens suum,

¹ F. φάμμος ὄριον. ² Legendum διαλύει. ³ I Mach. 1, 1. ⁴ Exod. 11, 18 sqq. ⁵ Matth. x, 25. ⁶ Job. xxxviii, 11.

(42) *Τί ἐταχύνετε σήμερον.* Exod. 11, com. 18, Διότι ἐταχύνετε τοῦ παραγενέσθαι τήμερον; Apud Eriphanium voculæ istæ ἐπ' αὐτὸν commodum nul-

lum sensum reddunt, nisi ἐς αὐτὸν ἔφρασαν substituas. (43) *Καθάπερ χαλινός,* etc. Leviter depravatus hic locus est. Fortasse legendum est ὀρίσθη.

corpus adedit, et absumit. Id enim olim aspides fecisse narrant, quarum, cum inclusæ doliis essent, alteram altera devoravit. Tum quæ ferocior ac crudelior erat sola remanens, enectaque fame, seipsam a cauda incipiens paulatim consumpsit : idque ipsum in Ægypto contigisse a nonnullis, qui de rerum natura scripserunt, proditum est. Unde et ob Gorgoneum veluti caput, Aspidogorgonis merito ei est nomen impositum. Similiter ineptus ac stolidus Ebion, Ebionisque fautores concidere seipsos anteverterunt, eaque quibus potissimum gloriantur initio sustulerunt. Non enim Christus, utpote cum infans adhuc esset, semetipse circumcidit. Sed laudandus propterea misericors Dominus est, quod ita se Ebion imprudens objecerit, ut minime vera confessus, convincendi sui ansam nobis obtruderet. Si enim Deum illum esse, cœlitusque delapsus assereret, octavoque die a Maria circumcisum, tum quidem quatenus et Deus foret, et id ultro ac voluntate permisisset, speciosum quiddam ac probabile ad circumcisionis commendationem circumforaneo **152** isti præbuisset. Jam vero cum merum illum hominem esse, atque ab hominibus circumcisum fuisse sentiat, nequaquam puero illi velut auctori tribuendum est, quod octava sit luce circumcisus. Neque enim semetipsum præcidit, sed id ab aliis passus est : quod sibi ipsi pueri non faciunt, neque circumcisionis auctores ipsi, sed eorum potius parentes habendi sunt. Etenim pusiones illi præ infantia quid sibi a parentibus fiat ignorant.

XXVII. At nos et Deum illum e cœlo descendisse dicimus, et in Mariæ Virginis utero legitimo tempore permansisse, quanto scilicet gestari cæteri infantium solent, donec ex illo Virginis utero profusus, perfecto jam hominis quod induerat corpore, susceptam a se salutis nostræ procuracionem aggredi instituit. In qua et ad diem octavam non specie tenus, sed reipsa circumcisus est. Venit enim ut legem ac prophetarum impleret oracula, non everteret¹; atque ut alienam non fuisse legem ostenderet, sed a scipso concessam ad suum usque tempus sub quibusdam figurarum velut umbraculis perstitisse : quo in sese ac per sese quodcunque legi deerat postremo suppleret; eademque illa figurarum involucra ad spiritalem perfectionem, ac veritatem perducta figuras esse desiisse, atque ad veritatem transiisse, tam ipse quam ejus apostoli prædicarent. In illo quippe quod scriptum erat in lege, perfectum est, id, inquam, quod ad ejus usque tempora perduravit, et in ipso jam absolutum impletumque desiit, nimirum quod Sephora dicebat : *Stetit sanguis circumcisionis filii mei*². Non dixit : Circumcidi filium meum. Neque enim id agebat angelus, ut circumcisio fieret, neque sanguinis

¹ Matth. v, 17. ² Exod. iv, 23. ³ Deest καί.

(44) Ὅπερ ἔφη ἡ Σεφώρα. Mirifica est loci istius interpretatio, quam Epiphanius affert, quæ ex LXX lectione petitur; nam Hebræi et Latini

διὼν συγχεισθεισῶν ἐν πίθοις, καὶ ἐκάστης τὴν ἐτέραν καταναλωσάσης, τὴν δὲ ἰταμωτέραν καὶ χαλεπωτέραν εἰς ὑστερον μεμενηκέαι μόνην καταλειφθεῖσαν, καὶ εἰς παῖναν ἐλθοῦσαν, ἀπὸ τῆς ἰδίας κέρκου ἀρξαμένην ἑαυτὴν καταθεβρωκέαι, ἰστοροῦσί τινες φυσιολόγοι κατὰ τὴν Αἰγυπτίων χώραν. Ὅθεν καὶ ἀρμολῶως τὸ ὄνομα αὐτῆ ἐπέθεντο, διὰ τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνας καὶ ταύτην Ἀσπιδογοργόνα καλοῦντες. Οὕτω καὶ ὁ ματαιόφρων Ἐβίων, καὶ οἱ ἀμφ' αὐτὸν προὔλαβον ἑαυτοὺς κατατέμνοντες, καὶ ἀναιροῦντες ἀπ' ἀρχῆς ἐκεῖνα, ἐφ' οἷς καὶ σεμνύονται. Χριστὸς γὰρ ἑαυτὸν οὐ περιέτεμε· παιδίον γὰρ ἦν. Δόξα δὲ τῷ ἐλεήμονι Θεῷ, ὅτι ἑαυτὸν προσθαλεν ὁ Ἐβίων, ἵνα τὰ ἀληθινὰ μὴ ὁμολογήσῃ, εἰς τὸ καὶ ἔλεγchon αὐτῷ γενέσθαι. Εἰ μὲν γὰρ ἔλεγεν αὐτὸν Θεὸν ἀνωθεν ἔκοντα περιτετμηθεῖαι τὴν ὀκταήμερον ὑπὸ τῆς Μαρίας, τὸ τριηκοῦτα, Θεὸς ὢν, καὶ συγχωρῶν κατὰ ἰδίαν εὐδοκίαν, παρεῖχεν αὐν τῷ ἀγύρτῃ τῆς περιτομῆς πιθανολογίαν· ὁπότε δὲ ψιλὸν ἀνθρώπον αὐτὸν γεγενῆσθαι³ ὑπ' ἀνθρώπων παρεισφέρει περιτετμηθεῖαι, οὐκέτι αἰτιὸς ἐστὶν ὁ παῖς, εἰ καὶ τὴν ὀκταήμερον περιτομὴν περιτετμήθη. Οὐ γὰρ ἑαυτὸν περιέτεμεν, ἀλλ' ὑπὸ ἀνθρώπων περιτετμήθη. Καὶ γὰρ οἱ παῖδες οὐχ ἑαυτοὺς περιτέμνουσι, καὶ οὐδὲ αἰτιοὶ εἰσι τῆς ἑαυτῶν περιτομῆς, ἀλλ' οἱ αὐτῶν γονεῖς. Ἐκεῖνοι γὰρ βραχίεις ὄντες, νηπιάζουσιν ἀγνωοῦντες, καὶ οὐδὲ οἶδασι τί αὐτοῖς ὑπὸ τῶν γονέων γίνεται.

KZ'. Ἡμεῖς δὲ καὶ Θεὸν αὐτὸν λέγομεν ἀπ' οὐρανοῦ ἐλθόντα, καὶ ἐν μήτρᾳ Παρθένου Μαρίας τὸν χρόνον τῶν ἐγκυμονουμένων παίδων παραμενηκότα, ἕως τελείως ἀπὸ τῆς παρθενικῆς μήτρας τὴν ἔνσαρκον ἐνανθρώπησιν ἑαυτῷ καὶ οἰκονομίαν οἰκονομήσῃ, ἐν ᾗ καὶ περιτετμήθη ἀληθινῶς, καὶ οὐ δοκῆσει ἡμέρᾳ τῆ ὀγδόῃ. Ἦλθε γὰρ πληρῶσαι τὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτας, καὶ οὐ καταλύσαι· καὶ οὐ τὸν νόμον ἀλλότριον ἀποφῆναι, ἀλλὰ ἐξ αὐτοῦ μὲν δωρημένον, ἕως δὲ αὐτοῦ ἐν τύποις μεμενηκότα, ὅπως ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ πάλιν ὅπερ ἐνέλιπεν ἐν τῷ νόμῳ πληρωθῆ, ἵνα οἱ τύποι εἰς πνευματικὴν τελείωσιν ἐλθόντες ἐν ἀληθείᾳ, ὑπ' αὐτοῦ τε καὶ τῶν αὐτοῦ ἀποστόλων κηρυχθῶσιν, οὐκέτι ὄντες τύποι, ἀλλ' ἀλήθεια. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐπληροῦτο τὸ ἐν τῷ νόμῳ εἰρημένον, ἕως αὐτοῦ τοῦ χρόνου διαρκέσαν, καὶ ἐν αὐτῷ ἀφιστάμενον, εἰς πλήρωμα δὲ μειοστάμενον, ὅπερ ἔφη ἡ Σεφώρα (44)· ὅτι Ἔστη τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ παιδίου μου. Καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι Περιτέμεν μου τὸ παιδίον. Οὐ γὰρ ὀκονόμει ὁ ἀποσταλεὶς ἄγγελος, ἵνα περιτομὴ γένηται· ἀλλὰ οὐδὲ τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς φοβηθεὶς ἀπέστη· ἀλλὰ ὑπομνήσεως χάριν τοῦ μέλλοντος παιδίου τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς ἱστᾶν ὅπερ ἀκούσας καὶ οἰκονομή-

codices : *Sponsus sanguinum tu mihi es*, ὅθ circumcionem, habent. LXX vero longe alia reddiderunt.

σας ἀπέστη. Καὶ ποίου παιδίου, ἀκουε. Ἄλλ' ἢ περὶ οὗ εἶπεν ὁ προφήτης, ὅτι *Θελήσουσιν εἰ ἐγένοντο* (45) *πυρκαυστοί. Ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, καὶ υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν.* Τὸ μὲν γεννηθὲν παιδίον δεικνύς ἐν ἀληθείᾳ, ὅπως σημάνη τὴν ἀληθινὴν ἐνανθρώπησιν· τὸ δὲ, *υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν*, ὅπως δείξῃ τὸν ἄνωθεν Θεοῦ Λόγον, καὶ Υἱὸν Θεοῦ αὐτὸν δειχθέντα, καὶ ἐν μήτρᾳ γενόμενον ἐνανθρωπήσαντα, ἔχοντα ἀμφοτέρωθεν Θεὸν καὶ ἄνθρωπον, αὐτὸν Θεὸν, αὐτὸν ἄνθρωπον, αὐτὸν υἱὸν ἄνωθεν δοθέντα, αὐτὸν παιδίον γεννηθέντα. Ἐφ' οὗ ἐστὶ λοιπὸν τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς, ὡς καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ λέγει· Ὅτε ἦλθον Ἕλληνας βουλόμενοι αὐτὸν θεάσασθαι· καὶ ἦλθον πρὸς Φίλιππον, καὶ λέγουσιν αὐτῷ, Δεῖξον ἡμῖν τὸν Ἰησοῦν· καὶ ὁ Φίλιππος τῷ Ἀνδρέᾳ, καὶ ὁ Ἀνδρέας τῷ Ἰησοῦ ἔφη, ὅτι *Τινὲς Ἕλληνας βούλομαι σε θεάσασθαι.* Καὶ εὐθὺς ὁ Κύριος ἀποκρίνεται, λέγων· *Νῦν ἐφθάσεν ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ· ἵνα δείξῃ περιτομὴν μὲν παρερχομένην τὴν ἑσαρκον, καὶ τύπῳ ὑπηρετήσασαν ἄχρι χρόνου, τὴν δὲ ἐν σαρκὶ ἀκροβυστίαν ἐν πνεύματι ἔχουσαν μείζονα περιτομὴν, θεωροῦσαν Χριστὸν, καὶ αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ κατελιφούσαν.*

gloria Dei, ut circumcisionem carnis præterisset carnem vero præputium spirituali ac præstantiori ejusque reipsa compotem fieri.

KIP. Εἰ δὲ βούλονται οὗτοι λέγειν, Πῶς οὖν Χριστὸς περιετμήθη; ἀκούσονται, ὅτι Ἡδὴ μὲν οὖν, ὡς πεπλανημένοι, ἐδείξαμεν ὑμῖν δι' ἣν αἰτίαν περιετμήθη. Περιετμήθη γὰρ διὰ πολλοὺς τρόπους. Καὶ πρῶτον, ἵνα δείξῃ ἐν ἀληθείᾳ σάρκα ἑαυτὸν ἀνελήφηναι, διὰ Μανιχαίων καὶ τοὺς λέγοντας ἐν δοκίσει πεφηνέναι· ἔπειτα, ἵνα δείξῃ, ὡς οὐκ ἦν ὁμοούσιον (46) τὸ σῶμα τῇ θεότητι, ὡς φησὶν Ἀπολλινάριος· ἀλλ' οὕτε ἄνωθεν αὐτὸ κατενήνοχεν, ὡς λέγει Ἰδαλεντινός· καὶ ἵνα βεβαιώσῃ τὴν πάλαι ἔδωκε περιτομὴν δικαίως ὑπηρετήσασαν ἕως τῆς αὐτοῦ παρουσίας, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν τοὺς Ἰουδαίους ἀπολογίαν. Εἰ γὰρ μὴ περιετμήθη, εἶχον λέγειν· Οὐκ ἠδυνάμεθα Χριστὸν δέξασθαι ἐν ἀκροβυστίᾳ. Ἄλλως τε καὶ εἶδε αὐτὸν ἐντειλόμενον τῷ Ἀβραάμ· περιετμήθη γὰρ, σφραγίδος ἑνεκα φαινομένης, εἰς τύπον δὲ ἀληθινῆς καὶ ἀόρατου δοθείσης, νῦν περιετμήθη τὴν αὐτὴν ἑνεκα βεβαιώσαι. Ἐγένετο γὰρ ἡ φαινομένη περιτομὴ ἕνεκεν δισταγματοῦ τοῦ Ἀβραάμ, ὅτε εἶπεν ὁ ἅγιος καὶ δίκαιος ὡς ἐν δισταγματῷ· *Εἰ τῷ ἑκατονταέτει υἱὸς γενήσεται; καὶ εἰ Σάρρα ἡ προσβύτις γεννήσει υἱόν;* Καὶ εὐθὺς ὁ Κύριος· *Λάβε μοι κριὸν τριετίλοντα* (47), *καὶ αἶγα καὶ δάμαλιν, καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ περὶ τῆρ τοῦ ἡλίου δύσειν, ὡς εἶδε λαμπάδας*

¹ γρ. καὶ ταύτην. ² ἑκατονταέτη. ³ Isa. ix, 5, 6.

(45) Ὅτι θελήσουσιν εἰ ἐγένοντο. Neque hic cum Hebræo LXX consentiunt. Vulgata nostra: *Et vestimentum mistum sanguine erit in combustionem, et cibus ignis.* Pro quo Græci, καὶ θελήσουσιν εἶναι πυρκαυστοί.

(46) Ἐπειτα ἵνα δείξῃ, ὡς οὐκ ἦν ὁμοούσιον. Apollinarius carnem Christi ab æterno fuisse, nec ex Virgine natam asseruit. Gregor. Nazianz. orat. xlvii: Διαβεβαιούται γὰρ μὴ ἐπίκτητον εἶναι τὴν

metu recessit, sed ut eum infantem, a quo circumcisionis cruor inhibendus erat, in memoriam revocaret. Quare mox ut illud audivit ac præstitit, e medio se subduxit. At quisnam ille futurus esset infans, accipe. Is enim erat de quo propheta locutus est: *Et volent esse igne combusti. Quoniam parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis* ³. Quibus verbis primum natum revera parvulum demonstravit, ut vere susceptam ab eo naturam hominis significaret. Deinde subiecit, *filius datus est nobis*; ut eundem Dei esse Verbum e caelo delapsum, Deique Filium declaratum ostenderet, et in utero genitum, hominemque factum, ita **153** ut duplicem in se naturam, Dei videlicet, hominisque contineret, proindeque Deum pariter atque hominem, et eundem divinitus oblatum filium, ac puerulum natum. In quo circumcisionis deinceps cruor stetit, ut in Evangelio ipse testatur. Cum enim gentiles videndi ejus desiderio accessissent; et ad Philippum advenientes dixissent: *Ostende nobis Jesum*; ac Philippus id Andreæ, Andreas Christo retulisset his verbis: *Gentiles quidam videre te cupiunt* ⁴, Dominus illico respondit: *Nunc pervenit*

jam doceret, et ad certum tempus figuræ serviisse, circumcisione præditum contemplari Christum,

XXVIII. Quod si istud nobis objiciant: Cur igitur circumcisus est Christus? ita a nobis audient: Jamdudum quidem, o homines opinione falsa ducti! causam vobis cur esset circumcisus ostendimus. Multis enim id de causis sustinuit. Primum, ut se carnem revera induisse monstraret, propter Manichæum, cæterosque, qui similitudine quadam ac specie duntaxat apparuisse docuerunt. Deinde ut corpus divinitati consubstantiale non esse demonstraret, ut Apollinarius existimat; nec e caelo delatum in terras, qui Valentini error fuit. Tum ut ejus olim circumcisionis auctor fuerat, eam ad adventum usque suum observatam fuisse merito comprobaret, atque ut omnem Judæis excusationem eriperet. Nisi enim circumcisus foret, hoc ad sui purgationem afferre potuissent: Nos Christum præputio præditum probare nequivimus. Præterea vero eum oportebat, qui Abrahamo circumcidendi sui mandatum ediderat, ut ad veri et aspectum fugientis adumbrandam imaginem apparens illud signum et aspectabile præ se ferret, ratum illud sua circumcisione facere. Nam externa illa circumcisio Abrahamo ob ejus hæsitacionem imposita fuit; cum vir sanctus ac justus velut dubitando

⁴ Joan. xii, 21.

σάρκα κατ' οἰκονομίαν ὑπὸ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ προσληφθεῖσαν ἐπὶ μεταστοιχείωσει τῆς φύσεως ἡμῶν, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς ἐν τῷ Υἱῷ τὴν σαρκώδη ἐκείνην φύσιν εἶναι, etc.

(47) Λάβε σοι τρίον χάρτου. Vox χάρτου abest a vulgata LXX interpretum editione. Sed in aliis olim, ut apparet, lecta. Basilius autem τρίον καινοῦ μεγάλου.

dixisset: *An centenario nascetur filius? et Sarra jam anus filium pariet?* Statimque Dominus: *Sume, inquit, mihi arietem annorum trium, et capram, et vaccam, etc. Cumque sol occumberet, cum lampades ignis et clibanum vidisset, etc., ejus castigandi causa Deus edixit: Peregrinum erit sementuum in terra aliena, et subjicient eos servituti quadringentis annis.* Quamobrem stabilitatis cujusdam ac firmitatis gratia, pro **154** eo quod nonnihil addubitans dixisset: *Num centenario nascetur filius? ne ejus posterii infidelibus idolorumque cultoribus Ægyptiis in servitute dati, ad eosdem quos et illius majores venerati fuerant, deos sese transferrent, tam Abrahamo ipsi, quam ejus stirpi circumcisionem illam carnis inussit, ut ejus aspectu commonitos reverentia quædam numinis subiret, quo minus ejurare illud auderent. Ea porro ad Christum usque permansit: ideoque et ultro circumcidi ipse voluit, et homo reipsa factus est, idem qui et Deus Verbum a Patre de cælo lapsum, non eam quam habebat divinitatem deposuit, sed vere carnem induens, atque ex perfecta hominis natura coalescens, circumcisionem usurpavit. Quod totum ex rei veritate gestum est, ut et Judæi, quemadmodum dictum est, et Manichæi, omni tergiversatione sublata, convinci facillime possent, ac circumcisis ipse abrogata merito circumcissione majorem quamdam induceret. Non quasi priore illa careret, minimeque suscepisset in sese; sed ut ea perfunctus nihil jam esse necessariam ostenderet sed aliam longe illa præstantiorem.*

XXIX. Quod autem subinde in lucem editus Deus fuerit, non homo duntaxat, a magis aperte comprobatum est. Siquidem elapso jam biennio, quod ipsum stellæ tempus Herodi significarunt, a biennio videlicet atque infra³, Hierosolymam venientes, interrogantesque magi, cum Bethlehemi nasci Christum oportere didicissent, ab urbe digressi sunt, eademque duce stella Bethlehemum aspirarunt. Ibi, posteaquam introgressi sunt, Christum cum Maria matre repererunt; et procidentes adoraverunt eum, obtuleruntque munera. Quamobrem cum statim adoretur qui natus est, non nudus est homo, sed Deus: neque post annos triginta, vel baptismum, Christus efficitur: sed subinde Christus e Maria Virgine Deus pariter atque homo natus est. Propterea statim angeli cælestis carmen concinunt: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax, hominibus propensa voluntas.* Sed et felici illo nuntio pastores impertiuntur: *Natus est nobis, inquit, hodie Christus Dominus in civitate David.* Neque hoc solum, infelix Ebion! de Christo comprobatur, verum etiam anno ætatis duodécimo sedens inter sacerdotes ac seniores repertus est, cum eos interrogaret, **155** ac cum illis inquireret: adeo ut mirarentur in verbo gratiæ, quod procedebat de ore ejus. Non hoc anno demum tricesimo faciebat, ut dicere possis, ex quo Spiritus in eum sanctus illapsus est, Christum esse carnis; sed a duodécimo statim, uti diximus, estque a Luca in Evangelio proditum⁶. Quin etiam paulo ante cum, ut

πυρός και κλίβαρον, και τάλλα. Φήσας αὐτῷ ὁ Θεὸς κατ' ἐπιτιμίαν· *Πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῆ ἄλλοτρίᾳ, και καταδουλώσουσιν αὐτῷ ἕτη τετρακόσια, ἀσφαλείας ἕνεκα διὰ τὸν διαταγμὴν, δι' ὃν εἶπεν, Εἰ τῷ ἑκατονταέτῃ υἱὸς γενήσεται; ἵνα μὴ καταδουλωθῆν τὸ σπέρμα ὑπὸ εἰδωλολατρῶν και ἀπίστων Αἰγυπτίων ἐπιλάβηται Θεοῦ τῶν πατέρων αὐτοῦ, ἐπέθηκεν αὐτῷ και αὐτοῖς τὴν ἕναρξον περιτομὴν, ἵνα ὁρῶντες ὑπομιμνήσκονται, και δυσωπῶνται, και μὴ ἀρνῶνται αὐτόν. Καὶ διήρκεσεν ἄχρι Χριστοῦ τοῦτο· και τοῦτο ἕνεκα και αὐτὸς εὐδοκεῖ περιτμηθῆναι· και ἄνθρωπος γέγονεν ἐν ἀληθείᾳ, ἄνωθεν ἐλθὼν ἐκ Πατρὸς Θεὸς Λόγος, και οὐκ ἀποθήμενος τὴν θεότητα· ἀλλὰ σάρκα φορέσας ἐν ἀληθείᾳ, τελείαν τε ἑνανθρώπησιν ἔχων περιτέμνεται, τὰ πάντα οικονομῶν ἐν ἀληθείᾳ, ἵνα και Ἰουδαῖοι, ὡς προεῖπον, ἀναπολόγητοι ὄντες, και Μανιχαῖοι, και ἄλλοι ἐλεγχθῶσιν, και ἵνα περιτμηθεὶς εὐλόγως καταλύσῃ τὴν περιτομὴν, και ἄλλην μείζονα δεῖξῃ· οὐχ ὡς μὴ ἔχων, και ἑαυτῷ συνιστάμενος, ἀλλὰ ἔχων μὲν, δεικνύς δὲ, ὅτι ταύτης οὐκ ἔτι ἐστὶ χρεία, ἀλλὰ τῆς μείζονος.*

ΚΘ'. Καὶ ἐτι μὲν εὐθύς γεννηθεὶς Θεὸς ἦν, και οὐ φίλδς ἄνθρωπος, οἱ μάγοι σαφῶς δεῖξουσιν. Μετὰ γὰρ δύο ἐτῶν χρόνον, ὡς ἔδειξαν τῷ Ἡρώδῃ τὸν χρόνον τοῦ ἀστέρος, ἀπὸ διετούς και κατωτέρω ἐλθόντες εἰς Ἱερουσαλήμ, και ἐρωτήσαντες οἱ αὐτοὶ μάγοι, και γνόντες, ὅτι ἐν Βηθλεὲμ Χριστὸς γεννᾶται, ἐξῆλθον πάλιν τοῦ ἀστέρος ἰδηγούντος αὐτοῖς, και ἦλθον ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Βηθλεὲμ. Καὶ εἰσελθόντες εὗρον αὐτὸν μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας· και πεσόντες προσεκύνησαν αὐτῷ, και προσήνεγκαν τὰ δῶρα. Εἰ τοίνυν εὐθύς προσκυνεῖται, οὐ φίλδς ἄνθρωπος ὁ γεννηθεὶς, ἀλλὰ Θεός· και οὐ μετὰ τριάκοντα ἔτη, και οὐ μετὰ τὸ βάπτισμα Χριστὸς γίνεται, ἀλλὰ εὐθύς Χριστὸς ἐγεννήθη ἀπὸ Μαρίας Παρθένου Θεὸς και ἄνθρωπος. Αἰδὸ και οἱ ἄγγελοι εὐθύς ὑμνοῦσι, λέγοντες· *Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, και ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.* Καὶ εὐαγγελίζονται τοὺς ποιμένας, λέγοντες· *Ἐγεννήθη ἡμῖν Χριστὸς Κύριος σήμερον ἐν πόλει Δαβὶδ.* Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ὃ ἠπατημένε Ἐβίων, δεικνύται, ἀλλὰ και ἀπὸ δωδεκαετοῦς εὐρίσκειται καθήμενος ἀναμέσον τῶν ἱερέων και πρεσβυτέρων, ἐρωτῶν αὐτοῦς, και ζητῶν μετ' αὐτῶν· και ἐξεπλάττοντο ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς χάριτος, τῷ ἐκπορευομένῳ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. Καὶ οὐχὶ μετὰ τὸ τριακостὸν ἔτος ἐποίησε τοῦτο, ἵνα εἴπῃς, ὅτι, ἀφ' οὗ ἦλθε τὸ Πνεῦμα εἰς αὐτόν, Χριστὸς ἐγένετο, ἀλλὰ εὐθύς ἀπὸ δωδεκαετοῦς, ὡς προεῖπον, ὡς γέγραπται ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίῳ. Ἄλλὰ και ἐτι ἀνωτέρω, ὅτε νηπιάζοντος ἀνῆλθον, φησὶν, οἱ περὶ Ἰωσήφ και Μαρίας εἰς Ἱερουσαλήμ προσκυ-

¹ Gen. xvii, 12. ² Gen. xv, 12 sqq. ³ Matth. ii, 16 sqq. ⁴ Luc. ii, 14. ⁵ ibid. 41. ⁶ Luc. iv, 22.

νήσαι ἐν τῇ ἑορτῇ, καὶ ἀνεκαμπτον, ἔμεινεν Ἰησοῦς· καὶ ἐξήτουν αὐτὸν ἐν τῇ ὁδοπορίᾳ, καὶ ἐν τοῖς συγγενέσιν αὐτῶν, καὶ οὐκ εὕρισκον. Εἶχε γὰρ ἡ Μαρία συγγενεῖαν. Ἀνακάμψασα δὲ καὶ εὐρούσα αὐτὸν, ἔφη αὐτῷ· *Τί ἡμῖν ἐποίησας, τέκνον;* Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ σου ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε. Ἐν τάξει γὰρ πατρός ὁ Ἰωσήφ αὐτῷ ὑπῆρχεν· οὐ γὰρ ἦν αὐτῷ πατήρ κατὰ φύσιν. Εἶτα ὁ Κύριος πρὸς αὐτήν· *Τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ἤδειτε, ὅτι ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς μου δεῖ εἶναι με;* σημαίνων, ὅτι ὁ ναὸς εἰς ὄνομα Θεοῦ Πατρὸς ψυχοδομήθη. Εἰ τοίνυν ἀπὸ νηπίου ὀδε τὸν ναὸν καὶ τὸν Πατέρα, οὐκ ἄρα ψυλὸς ἄνθρωπος ὁ γεννηθεὶς Ἰησοῦς, οὐδὲ μετὰ τὸ τριακοστὸν ἔτος, μετὰ τὸ ἐλθεῖν εἰς αὐτὸν τὸ εἶδος τῆς περιστερᾶς, Υἱὸς καὶ Χριστὸς ἐκαλεῖτο, ἀλλὰ εὐθὺς ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ δεῖν αὐτὸν εἶναι ἐδίδασκεν. Ὅτι δὲ ὁ Ἰωσήφ οὐχὶ πατήρ αὐτοῦ ἦν, ἀλλὰ ἐν τάξει πατρός, ἄκουε τοῦ αὐτοῦ εὐαγγελιστοῦ λέγοντος, τοῦ γράψαντος ἀπὸ προσώπου Μαρίας, ὅτι· *Ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ σου ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε·* πάλιν πῶς γράφει λέγων· *Ἦν δὲ Ἰησοῦς ἀρχόμενος εἶναι ὡς ἐτῶν τριάκοντα, ὡν υἱὸς, ὡς ἐνομίζετο, Ἰωσήφ.* Ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν, ὡς ἐνομίζετο, ἔδειξεν αὐτὸν μὴ εἶναι αὐτοῦ υἱόν, ἀλλὰ νομίζεσθαι.

Jesus incipiens esse quasi annorum xxx, qui erat, ut putabatur, Josephi filius. Ubi cum eas voces ad-

Ἰησοῦς ἐπιλαμβάνει δὲ μοι ὁ χρόνος διηγουμένῳ εἰς παράστασιν τῆς ἀληθείας, καὶ εἰς ἐλεγχὸν τῆς ματαιοφροσύνης Ἐβίωνος, καὶ τοῦ αὐτοῦ παραπεποιημένου ματαιόφρονος διδασκαλείου¹. Πόθεν γὰρ οὐ σαφὲς ἂν εἴη, ὅτι οὐ πατήρ ἦν Ἰωσήφ, ἀλλ' ἐν τάξει πατρὸς ἐνομίζετο; Ἰδοὺ γὰρ, φησὶν, ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν. Καὶ οὐκ εἶπεν· Ἰδοὺ ἡ γυνή. Καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ λέγει· *Καὶ τέξεται ἡ δάμαλις, καὶ ἐροῦσιν·* Οὐ τέτοκεν. Ἐπειδὴ γὰρ τινες τῶν Μανιχαίων καὶ Μαρκιωνιστῶν λέγουσιν αὐτὸν μὴ τετέχθαι, διὰ τοῦτο τέξεται, καὶ ἐροῦσιν· Οὐ τέτοκεν· ἐπειδὴ οὐ τέτοκεν ἡ Μαρία ἐκ σπέρματος ἀνδρός. Καὶ οὗτοι μανέντες λέγουσι ψευδῶς ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς αὐτὴν γεγεννηκέναι. Γεγέννηκεν οὖν ἡ δάμαλις Θεόν, ἄνθρωπον ἐν ἀληθείᾳ. Καὶ ὅτε μὲν δάμαλις ἡ Παρθένος καλεῖται, καὶ τὸ ταύτης λείψανον καθαρισμὸς ἦν τῶν κεκοινωνημένων, ἄκουε τοῦ νόμου λέγοντος· *Λάβε μοι δάμαλιν πιρβάν*· ἵνα δείξῃ τὸ ἐκλεκτὸν σκεῦος τῆς Μαρίας, διὰ τὸ πυροειδὲς τῆς τοῦ Σωτῆρος θεότητος χωρηθὲν ἐν τῇ Παρθένῳ. *Πῦρ γὰρ ὁ Θεός, καταρ- αλλσκορ.* Καὶ φησὶν ὁ νόμος *δάμαλιν πιρβάν, ἐφ' ἣ ζυγὸς οὐκ ἀναβέβηκεν ἐπὶ τὸν τράχηλον*· ἵνα δείξῃ τὴν Παρθένον δάμαλιν, μὴ γνοῦσαν ζυγὸν γάμου ἀνδρός. Ἀλλὰ τί μοι τὰ πλεῖστα διαλέγεσθαι; ὡς πάλιν Ἡσαίας ἔφη ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου· ὅτι *Λάβε σοι τόμον χάρτου καιροῦ μεγάλου·* τόμον διὰ τὸ εἶναι μὲν τὴν Παρθένον ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς, τετμησθαι δὲ ἀπὸ μίξεως ἀνδρῶν, καὶ τὸ τμηθῆναι ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων κατὰ φύσιν συνηθείας. Πάν-

adorandi gratia Hierosolymam festo die perrexissent, redeuntibus illis, remansit Jesus; quem in itinere, et apud cognatos illi quaeritabant, nec reperire poterant. Maria quippe cognationem habebat. Igitur cum ad urbem revertisset, ac tandem illum offendisset, sic eum alloquitur: *Fili, quid fecisti nobis? Ecce ego et pater tuus dolentes quaerebamus te.* Josephus enim loco ei patris erat, non naturalis pater. Ad haec Dominus: *Quid est, inquit, quod quaerebatis me? nesciebatis quod in iis quae Patris mei sunt oportet me esse?* Quo responso significabat, templum in Dei, hoc est Patris sui, nomen fuisse constructum. Quamobrem si ab ipsa propemodum infantia templum Patremque cognoverat, utique non merus homo natus ille Jesus existit, neque post annum demum xxx, cum se in cum columbae specie Spiritus sanctus insinuasset, Filius ac Christus appellari coepit; sed subinde in his quae ad Patrem suum attinerent, versari se oportere docuit. Quod vero Josephus non illius pater esset, sed vicem patris gereret, audi ex illo eodem evangelista, qui Mariam ita loquentem facit: *Ego et pater tuus dolentes quaerebamus te.* Audi, inquam, quid alio loco scripserit: *Erat autem, inquit, putabatur, Josephi filius.* Ubi cum eas voces ad-

156XXX. Deficiet me tempus, si ad comprobandam veritatem, ac tam Ebionis, quam absurdissimae illius scholae refellendam amentiam, pluribus disputare voluero. Quis enim facile non intelligit Josephum minime illius parentem, sed parentis loco habitum fuisse? *Ecce enim, inquit, virgo concipiet, et pariet filium.* Non dixit: *Ecce mulier.* Ac rursum alio loco: *Et pariet vitula, et dicent: Non peperit.* Nam cum Manichæorum ac Marcionistarum quidam negent illum partu in lucem editum, ob id, *pariet, inquit, et dicent: Non peperit,* quoniam de viri semine Maria non peperit. At furiosi isti de viri semine falso illam peperisse dicunt. Igitur vitula hominem eundem ac Deum vere illa quidem peperit; vitulae porro nomine Virginem nominari, ejusque reliquias ad eos qui impuri essent, expiandos adhiberi consuevisse, quemadmodum lex ipsa testatur, accipe: *Sume, inquit, vitulam rufam.* U electum vas Mariae significaret, propter igneam in Salvatore vim divinitatis, quam virgo capiebat. *Deus enim, inquit, ignis consumens est.* Ait igitur lex *vitulam rufam, cujus collo nondum impositum est jugum;* ut Virginem illam esse vitulam significet, quae nuptiarum jugo cervicem nondum submitserit. Verum quid hic pluribus disputare necesse est? aut illud ipsum commemorare, quod sub Domini persona dixit Isaias: *Accipe segmentum chartae recentis ac majoris.* Ubi segmenti usus vocabulo, quod etsi et virili semine propagata sit Virge, eadem tamen sit ab humano concubitu naturalique

¹ ματαιοφροσύνης διδ. ² Luc. II, 48 sqq. ³ Luc. III, 23. ⁴ Isa. VII, 14. ⁵ Num. XIX, 2. ⁶ Hebr. XI, 29. ⁷ Num. XIX, 2. ⁸ Isa. VIII, 1.

hominum consuetudine velut secta. Universi quippe homines e virili semine gignuntur. At Christi generatio uti naturaliter ex muliere, Maria scilicet Virgine, naturam duxit humanam, ita præter naturam ab originis humanæ consuetudine resecta est: id quod Jacobus de eo pronuntiat his verbis: *Ex germine, fili mi, ascendisti*¹. Non dixit: *E semine ascendisti*. Atque idcirco Isaias propheta, sive potius Isaiæ Dominus hunc in modum locutus est: *Sume tibi chartæ segmentum*. Quo quidem usitatum hominibus scribendi morem ac rationem expressit: quo pertinet illud e psalmo cxxxviii: *In libro tuo omnes scribentur, dies formabuntur, et nemo in eis*². Nam cum libro uterum comparavit. Propterea: *Imperfectum*, ait, *meum viderunt oculi tui*³: hoc est, Proseminatum me antequam fingerer cognosti: imo etiam antequam proseminatus forem.

XXXI. Sed Hebraica vox expressius quiddam sonat. Pro eo enim quod legimus: *Imperfectum*, habent illi, *Golme*, quod idem est atque *alica*, sive *granum simile*, quod videlicet nondum in panem coaluit, ac subactum est, **157** sed e contuso frumenti grano velut medulla quædam crassior, ac minuti calculi instar est. Sic igitur ea voce idipsum quod in semine hominis inest simillimum accuratius exprinere voluit, cum dixit: *Imperfectum*, id est informe jam tum ex utero, imo ante uterum, *viderunt oculi tui*. Novit enim omnia Deus antequam fiant, ut est scriptum⁴. Ac libri, segmentive nomine maternus uterus indicatur. Neque vero ita locutus est: *Sume tibi librum*, vel *Sumetibi chartam*: verum *tomum*, hoc est segmentum, propter illam, quæ in consuetudine hominum apparet, similitudinem. Sed addidit, *chartæ*, ut illam in utero velut scribendi vim declararet. Postremo, *novæ*, subjecit, ob recentem inviolatumque castitatis in Virgine florem. Magna quippe coram Deo pariter et hominibus Maria Virgo exstitit. Quis enim non eam magnam prædicet, quæ illum qui capi nullo modo potest, ceperit, eum, inquam, qui caelo terraque contineri nequit? Qui ejusmodi cum esset, sponte sua ac voluntate, non necessitate comprehendendi se passus est. Ergo magnum illud volumen est ac recens. Magnum, ob miraculum: recens, quia virgo fuit. Deinde: *Scribe*, inquit, *in eo stylo hominis*. Non dicit: *Scribet*, in eo quispiam hominis stylo; neque, *Scribet* in eo homo, ne quam inde Ebion occasionem arriperet. Nam si ita dixisset, *Scribet* in eo homo, colligere ex eo posset, satorem fuisse Josephum, Christumque vi-

¹ Gen. xlix, 4. ² Psal. cxxxviii, 16. ³ ibid. ⁴ Dan. xiii, 42.

(48) Τὸ ἀκατέργαστον γὰρ γολμῆ. Mirum unde hanc Hebraicæ vocis notionem acceperit מלגמגל magistris est מלגמגל כל צורתי ולא נגמר, ut ait Kimchius. Item vas nondum perfectum. Unde et per translationem האדם הרק כואני חכמה, Homo sapientie inanis, ac fatuus. Radix ipsa glomerare, et in massam redigere significat. Quo sensu מ'גל pro mas-

tes γὰρ ἄνθρωποι ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς γεννῶνται. Ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ γέννησις κατὰ φύσιν μὲν γυναικὸς Παρθένου Μαρίας τὴν ἐνανθρώπησιν ἐσχίσε, παρὰ φύσιν δὲ ἐτήθη ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἀκολουθίας· ὡς καὶ Ἰακώβ περὶ αὐτοῦ λέγει· Ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου, ἀνέβη· καὶ οὐκ εἶπεν· Ἐκ σπέρματος ἀνέβη. Καὶ τούτου χάριν φησὶν ὁ ἅγιος Ἡσαΐας ὁ προφήτης, μᾶλλον δὲ ὁ Κύριος αὐτῷ λέγει· Λάβε σεαυτῷ νόμον χάριτος· τὸ εἶδος τῆς συνηθείας σημαίνων, ἐν ᾧ τὰ πάντα γράζουσιν υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, ὡς καὶ ἐν τῷ ἑκατοστῷ τριακοστῷ ὁγδῶφ φαλιμῷ λέγει· Ἐπὶ τὸ βιβλίον σου πάντες γραφήσονται, ἡμέρας πλασθήσονται, καὶ οὐδείς ἐν αὐτοῖς. Βιβλίῳ γὰρ ἀπέκασε τὴν μήτραν. Διὰ τοῦτο ὁ Δαβὶδ λέγει· Τὸ ἀκατέργαστόν μου εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ σου· τουτέστι, Σπαρέντα πρὶν ἀπεικονισθῆναί με ἔγνωσ με· πρότερον, πρὶν τοῦ σπαρῆναί με.

ΛΑ'. Ὁ δὲ Ἑβραϊκὸς θαυμαστῶς τὸ βῆμα σαφηνίζει. Τὸ ἀκατέργαστον γὰρ γολμῆ (48) ἐκάλεσαν, ὅπερ ἐρμηνεύεται χόνδρος, ἢ σεμιδάλεως κόκκος, δῆθεν τὸ μῆδέπω εἰς ἄρτον συνελθὼν καὶ φυραθὲν, ἀλλ' ὡς ἀπὸ κόκκου αἴτου τμηθὲν χόνδρον ἢ χονδρίτης, ἢ λεπτὴ ψηφίς, ἥτις ἐκ σεμιδάλεως γίνεται. Οὕτως τὸ ἰσότηπον τοῦ εἶδους τὸ ταυμόμενον ἐξ ἀνθρώπου εἰς τὴν σπορὰν ἀκριβολογῶν ἀπέδειξε, καὶ φησὶν, εἰς Ἑλλάδα διάλεκτον ἐρμηνευομένου τοῦ λόγου, Τὸ ἀκατέργαστον, τουτέστι τὸ ἀπλαστον ἔτι ἐν κοιλίᾳ, ἢ πρὸ κοιλίας εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ σου. Οἶδε γὰρ πάντα θεὸς πρὶν γενέσθαι, ὡς γέγραπται. Πλήν βιβλίον καὶ τόμος μήτρα ἐστὶν ἢ σηματομένη. Καὶ οὐκ εἶπε· Λάβε σεαυτῷ βιβλίον, ἢ Λάβε σεαυτῷ χάριτην, ἀλλὰ τόμον, διὰ τὸ ἰδιάζον παρὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων συνήθειαν. Χάρτου, διὰ τὸ γραφικὸν τῆς μήτρας. Καινοῦ, διὰ τὸ καινὸν τῆς Παρθένου, καὶ ἄχραντον. Μεγάλη γὰρ ὡς ἀληθῶς Μαριαμ ἡ ἁγία Παρθένος ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Πῶς γὰρ οὐκ ἂν εἶπομεν ταύτην μεγάλην, χωρήσανσαν τὸν ἀχώρητον, ὃν οὐρανὸς καὶ γῆ χωρεῖν οὐ δύνανται; Αὐτὸς δὲ, ἀχώρητος ὢν, κατὰ ἰδίαν προαίρεσιν καὶ εὐδοκίαν ἐχωρήθη βουλόμενος, καὶ οὐ κατὰ ἀνάγκην. Διὸ μέγας ὁ τόμος καὶ καινός· μέγας διὰ τὸ θαῦμα· καινός, ὅτι παρθένος. Καὶ, Γράψον, φησὶν, ἐν αὐτῷ γραφίδι ἀνθρώπου. Καὶ οὐκ εἶπε· Γράφει ἐν αὐτῷ ἄνθρωπος, ἵνα μὴ εὖρη πρόφασιν ὁ Ἑβραῖος. Εἰ γὰρ εἶπε, Γράφει ἐν αὐτῷ ἄνθρωπος, εἶχεν εἶπεῖν, ὅτι ἄνθρωπος Ἰωσήφ ἔσπειρε, καὶ ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς ἐγεννήθη Χριστός. Τῷ δὲ Ἡσαΐα πρὸ ἑπτακοσίων (49) παντηχονατριῶν ἐτῶν πλείω ἢ ἑλάσσω ἔλεγε, Γράψον, ἵνα ἀπὸ τοῦ καιροῦ τοῦ διαστήματος ὀφθῆ πάσα

sa incondita: unde Latina vox glomus. Sed pro χόνδρω, atque alicæ, similave grano nunquam legi. (49) Τῷ δὲ Ἡσαΐα πρὸ ἑπτακοσίων. Quam chronologiam adhibuerit Epiphanius, equidem nescio. Eusebius vero ab anno Achaz ix, in quem vaticinium illud conjicit noster, ad Natalem Christi annos colligit 748; nam nonus Achaz ascribitur anno 1268, Natalis Christi 2015, intervallum anui 748.

ἡ ἀλήθεια, ὅτι οὐδεὶς ἠδύνατο πρὸ ἐπτακοσίων πεν-
τηκοντατριῶν ἐτῶν σπεῖραι τὸν μέλλοντα γεννησθαι.
Ἄρα οὖν μάτην λέγει τῷ Προφήτῃ, *Γράψον*; οὐχὶ
ἀλλὰ ἵνα δείξῃ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ἐν τῷ προφήτῃ
αὐτὸ ἐνεργητικὸν γενόμενον τῆς συλλήψεως τῆς ἐν-
σάρκου Χριστοῦ παρουσίας ἐν ἀληθείᾳ. *Πνεῦμα γὰρ
ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ*, φησὶν ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ
τῇ *Μαρίᾳ*, καὶ τὰ ἐξῆς. Τὸ δὲ, *γραφίδι ἀνθρώπων*,
τούτέστιν εἰκὼν ἀνθρώπου. Ἄνθρωπος δὲ Χριστὸς
Ἰησοῦς, μεσότης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἐπειδὴ ἄνωθεν
ἦλθε Θεὸς Λόγος, ἐκ *Μαρίας* δὲ ἄνθρωπος, οὐκ ἀπὸ
σπέρματος ἀνδρὸς γεγεννημένος. Καὶ διὰ τοῦτο εὐθὺς
φησὶν ὁ Προφήτης: *Καὶ εἰσηλθε πρὸς τὴν προφη-
τιαν*, ἵνα δείξῃ προφητικὴν τὴν *Μαρίαν* (50), καὶ οὐχὶ
τὴν γυναῖκα Ἄχαζ, ὡς τινες πλανῶνται, διὰ τὸν
Ἐζεκιάν εἰρησθαι. Ἦδη γὰρ ὁ Ἐζεκιὰς ἕνδεκα ἔτη
εἶχε γεγεννημένους. Τῷ γὰρ ἐνάτῳ ἔτει (51) τῆς τοῦ
πατρὸς αὐτοῦ βασιλείας τὸ ῥῆμα προσηφτεῖτο: ὅτι
Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει. Καὶ μετὰ τὸ ἀπο-
θανεῖν τὸν Ἄχαζ βασιλεύσαντα δεκατέσσαρα ἔτη, καὶ
τελευτήσαντα, εὐθὺς φησὶν ἡ Γραφή: *Καὶ ἐβασίλευ-
σεν Ἐζεκιὰς*, καὶ ἦν εἰκοσι ἔτη ἐν τῷ βασιλεύειν
αὐτόν. Πῶς οὖν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ
τεσσαρακαίδεκα ἔτη αὐτοῦ βασιλεύσαντος, προφη-
τευομένου τοῦ ἐκ Παρθένου γενομένου Ἐμμανουὴλ,
Ἐζεκιὰς γεννηθήσεται, ὃ εἰκοσιν ἐτῶν βασιλεύσας
μετὰ τὸν αὐτοῦ πατέρα; καὶ οὐχὶ μάλλον φανήσεται
τοῖς συνετοῖς, ὅτι ἤδη ὑπῆρχε γεννηθεὶς, ἕτε ὁ προ-
φήτης προσηφτεῖτο τὸ ῥῆμα ἐπὶ τῆς τοῦ Ἄχαζ, πα-
τρὸς τοῦ Ἐζεκιῶ, βασιλείας; μάλιστα οὐδὲ προ-
φήτης οὕσης τῆς τοῦ Ἄχαζ γυναικὸς, ὡς παντὶ τῷ
δῆλόν ἐστι. *Μαρία δὲ ἐστὶν ἡ εἰπούσα καὶ προφητεύ-
σασα*, ὅτι *Ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἰ-
γενεαὶ τῆς γῆς*. Πρὸς ἣν εἰσηλθε Γαβριὴλ, καὶ
εὐηγγελισατο, ὡς τὸ Πνεῦμα ἔλεύσεται ἐν αὐτῇ¹, τὸ
ἐν Ἡσαΐα λαλήσαν καὶ γεννήσει υἱόν, τὸν Κύριον
ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, διὰ Πνεύματος ἁγίου, καὶ
οὐκ ἀπὸ σπέρματος ἀνδρὸς, ὡς οὗτοι ἀφραίνοντες
καὶ σφαλόμενοι βλασφημοῦσιν.

nuntium attulit; fore ut in eam se Spiritus insinuaret, qui per Isaiam locutus, ac filium pareret, Dominum nostrum Jesum Christum, qui de Spiritu sancto, non ex virili semine progenitus est, ut amentes illi ac fanatici per summam blasphemiam predicant.

¹ γρ. ἐπ' αὐτήν. ² Luc. II, 35. ³ I Tim. II, 5. ⁴ IV Reg. XVIII, 2. ⁵ Luc. I, 48.

(50) *Ἴνα δείξῃ τὴν Μαρίαν*. Hebræi quidam, utputa Aben Ezra, et David Kim. in hunc locum, prophetissam illiam Isaiæ uxorem interpretantur, quæ, quod prophetam virum habuerit, prophetissa nuncupetur. Hieron. partim per prophetissam Spiritum sanctum, partim B. Virginem intelligit, quod et Basilius, alique sequuntur.

(51) *Τῷ γὰρ ἐνάτῳ ἔτει*. Multa hoc loco adversus et rationem temporum, et Scripturam commissa sunt, sive librariorum vitio, sive auctore ipso aliud agente. Isaiæ vaticinium illud anno IX Achaz editum fuisse putat. Eumdem porro annos regnasse XIV, ac tum Ezechiam, cum Isaias vaticinatus est, annos XI habuisse. Quod si verum est, binulum fuisse oportet Ezechiam, cum pater ipsius regnum cœpit. Atqui ut is XIV duntaxat annos regnaverit, non plus XVI annis habuit Ezechias, quem tamen XV annos natum, cum regnare cœpit, fuisse paulo post scribit. Revera autem XXV habuit, IV

reg. XVIII, et II Par. XXIX. Quare postremum illud manifeste cum Scriptura pugnat. Ut et illud quod asserit Achaz annos regnasse XIV, cui XVI Scriptura tribuit, IV Reg. cap. XVI, 2. Neque vero minus cætera falsa sunt. Hoc enim oraculum, quod Isaiæ VII legitur: *Ecce virgo concipiet*, etc., sub illud tempus pronuntiatum est, quo Rasin rex Syriæ, et Phacee filius Romeliæ rex Israel adversus Achaz exercitum duxerunt. Jam vero Achaz anno Phacee XVII regnare cœpit, IV Reg. XVI, 2. Igitur mortuus est Phacee anno Achaz IV; qui Joatham XX, cap. XV, dicitur, hoc est ab exordio regni Joathan: qui annis XVI regnavit, eod. cap. comm. 35. Paulo vero post vaticinium illud, Teglatphalasar Assyriorum rex, cujus opem Achaz imploraverat, vastata Syria Rasin interfecit, cap. XVI. Diu itaque ante IX Achaz illud ab Isaiâ prædictum est; atque, uti credibile est, sub illius exordium, aut saltem uno altero post anno.

reg. XVIII, et II Par. XXIX. Quare postremum illud manifeste cum Scriptura pugnat. Ut et illud quod asserit Achaz annos regnasse XIV, cui XVI Scriptura tribuit, IV Reg. cap. XVI, 2. Neque vero minus cætera falsa sunt. Hoc enim oraculum, quod Isaiæ VII legitur: *Ecce virgo concipiet*, etc., sub illud tempus pronuntiatum est, quo Rasin rex Syriæ, et Phacee filius Romeliæ rex Israel adversus Achaz exercitum duxerunt. Jam vero Achaz anno Phacee XVII regnare cœpit, IV Reg. XVI, 2. Igitur mortuus est Phacee anno Achaz IV; qui Joatham XX, cap. XV, dicitur, hoc est ab exordio regni Joathan: qui annis XVI regnavit, eod. cap. comm. 35. Paulo vero post vaticinium illud, Teglatphalasar Assyriorum rex, cujus opem Achaz imploraverat, vastata Syria Rasin interfecit, cap. XVI. Diu itaque ante IX Achaz illud ab Isaiâ prædictum est; atque, uti credibile est, sub illius exordium, aut saltem uno altero post anno.

reg. XVIII, et II Par. XXIX. Quare postremum illud manifeste cum Scriptura pugnat. Ut et illud quod asserit Achaz annos regnasse XIV, cui XVI Scriptura tribuit, IV Reg. cap. XVI, 2. Neque vero minus cætera falsa sunt. Hoc enim oraculum, quod Isaiæ VII legitur: *Ecce virgo concipiet*, etc., sub illud tempus pronuntiatum est, quo Rasin rex Syriæ, et Phacee filius Romeliæ rex Israel adversus Achaz exercitum duxerunt. Jam vero Achaz anno Phacee XVII regnare cœpit, IV Reg. XVI, 2. Igitur mortuus est Phacee anno Achaz IV; qui Joatham XX, cap. XV, dicitur, hoc est ab exordio regni Joathan: qui annis XVI regnavit, eod. cap. comm. 35. Paulo vero post vaticinium illud, Teglatphalasar Assyriorum rex, cujus opem Achaz imploraverat, vastata Syria Rasin interfecit, cap. XVI. Diu itaque ante IX Achaz illud ab Isaiâ prædictum est; atque, uti credibile est, sub illius exordium, aut saltem uno altero post anno.

XXXII. Non minus ineptissimi hominis Sabbati ille cultus, ac circumcisio, ususque baptisimi quotidianus refellitur. Etenim id potissimum studuisse Christus videtur, ut ipsis Sabbati diebus perosque curaret aegrotos¹; neque curavit solum, sed duplici id ratione perfecit. Nam quos Sabbati die sanaverat, grabatum iis tollere atque ambulare jussit. Quinetiam eodem die lutum macerans, caeci oculis illinit². Atqui opus quoddam est illa luti temperatio. Unde etiam apostoli cum ex ejus convictu disciplinae abrogatam esse Sabbati legem hand ignorarent, vulsas per Sabbatum spicas atterunt, ac vescuntur³. Erat autem tum secundo primum

¹ Joan. v, 4. ² Joan. ix, 6. ³ Luc. vi, 4.

(52) *Hr δὲ Σάββατον δευτερόπρωτον.* Vetus illa questio est, quid sit Σάββατον δευτερόπρωτον de qua sanctorum PP. varie sunt, ac discrepantes sententiae: sed in primis Isidori Pelusiotae epist. 110, lib. III, Chrysostomi Homil. 39 in *Matth.* et Epiphanius hoc loco, tum haeresi LI, num. 31. Quorum quidem opiniones utrumque cum rei veritate consentaneae sunt, ab recentioribus quibusdam parum fideliter expressae sunt. Nam ut ab Isidoro exordiar, in *Annalibus ecclesiast.* anno Christi 32, num. 2 Isidori haec refertur, approbaturque sententia: Σάββατον δευτερόπρωτον illam fuisse diem, quae post primam Azymorum mox sequitur; sicque dictum Sabbatum secundoprimum, seu sabbatum ex Sabbatho; adhuc insuper, quod eadem dies incidisset in Sabbatum hebdomadarium, duorum festorum conjunctione dictum esse Sabbatum sabbatorum. Subj. cit. deinde, eandem esse et Epiphanius sententiam: imo et Suidae, dum ait fuisse eam diem secundam Paschatis, quam tamen nominat primam Azymorum. Sed in iis verbis duo sunt ex Isidoro contra Isidori mentem, et orationem allata. Alterum: Sabbatum secundoprimum diem illam appellari, quae post primam Azymorum mox sequitur. Isidorus enim perspicue primam ipsam Azymorum diem Sabbatum ait esse δευτερόπρωτον: quod Sabbatum ideo vocatur, quia Judaei festa omnia Sabbati nomine complecti solent. Δευτερόπρωτον vero propterea dicitur, quod secunda sit a Paschate, et Azymorum prima. Isidori verba sunt: Δευτερόπρωτον εἴρηται, ἐπειδὴ δεύτερον μὲν ἦν τοῦ Πάσχα, πρῶτον δὲ τῶν Ἀζύμων· ἐσπέρας γὰρ ὄντες τὸ Πάσχα, τῇ ἐξῆς τῆν τῶν Ἀζύμων ἐπανηγύριον ἑορτήν, ἣν καὶ δευτερόπρωτον ἐκάλεον διὰ τὸ, ὡς ἔφην, δευτέραν μὲν εἶναι τοῦ Πάσχα, πρώτην δὲ τῶν Ἀζύμων. Manifeste primam ipsam Azymorum diem δευτερόπρωτον nominat, eam videlicet, sub cuius priorum vesperam immolatum est Pascha, non ab illa secundam ac proximam. Isidori verba suo more Suidas exscripsit. Alterum, quod ab Isidori sententia abhorre dicitur, illud est: Quod in eandem diem Sabbatum legitimum, et heb. omadarium incidisset, ob id Sabbatum sabbatorum appellatum fuisse. Sed ejusmodi nihil ab Isidoro dicitur. Hoc unum, ut rationem redderet, cur Sabbatum prima illa dies Azymorum nuncupetur; subjunxit: Sabbatum a Judaeis festum omnium diem vocari; indeque loquendi genus illud manasse, Σάββατα σαββάτων. quoniam accidebat interdum, ut alicujus festi principium, aut finis in hebdomadarium Sabbatum incideret: quemadmodum apud Christianos Natalis Christi, hoc est Epiphania, in Dominicum incurrit. Οὕτω καὶ παρ' αὐτοῖς ἡ καὶ ἡ πανήγυρις τῷ Σάββατῳ συνέπιπτε, Σάββατα σαββάτων ἐκαλεῖτο. Corrigendum ei καὶ ἡ. Quare non eo anno, quem Lucas commemorat, concursum illum incidisse scribit Isidorus; sed

AB'. Ἐλήλεγκται δὲ τοῦ ματαιόφρονος καὶ ὁ σαββατισμὸς καὶ ἡ περιτομή, καὶ οἱ κατ' ἡμέραν βαπτισμοὶ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενοι. Ἐν γὰρ Σάββατῳ φιλοτιμεῖται τὰ πλείστα θεραπεύειν Ἰησοῦς; καὶ οὐ μόνον ὅτι θεραπεύει, ἀλλὰ καὶ κατὰ δύο τρόπους ἴσται. Παραγγέλλει γὰρ τοῖς ἰατρουθεῖσιν ἐν τῷ Σάββατῳ αἰρεῖν τὸν κράββατον, καὶ βαδίζειν. Ἀλλὰ καὶ ἐν Σάββατῳ πηλὸν φυρᾶσας ἐπίθηκε τοῖς τοῦ τυφλοῦ ὀφθαλμοῖς. Ἔργον δὲ ἐστὶ πηλὸν φυρᾶσαι. Ὅθεν γινόντες οἱ ἀπόστολοι, ὅτι λέλυται τὸ Σάββατον ἀπὸ τῆς αὐτοῦ ἅμα αὐτοῖς συνδιατριβῆς καὶ διδασκαλίας, τῶλοισι στάχους Σάββατῳ, καὶ ψύχουσι, καὶ ἐσθίουσιν. Ἦν δὲ Σάββατον δευτερόπρωτον (52), ὡς ἔχει τὸ

alias potuisse, cum Sabbata sabbatorum vocarentur. Isidori locus necessario ascribendus est. Et δὲ Σάββατῳ εἴρηται, μὴ θαυμάσῃς. Σάββατον γὰρ πᾶσαν ἑορτὴν καλοῦσι, καὶ διὰ τοῦτ' εἴρηται, Σάββατα σαββάτων, ἐπειδὴ ἐσθ' ὅτε, ἡ ἄρχη τῆς πανηγύριος, ἡ τὸ τέλος συνέπιπτε τῷ τῆς ἑβδομάδος Σάββατῳ. Nec minus hallucinatus est Scal., qui lib. III *Isag. canon.* Isidoro refert Sabbatum δευτερόπρωτον opinari tertiam esse Azymorum diem. Nam diserte primam Azymorum definit Isidorus: secundam vero offerendo novarum frugum manipulo constituit, quam tertiam a Paschate vocat, uti primam Azymorum, quam et δευτερόπρωτον nominat, secundam. Si quidem Paschatis primam diem totum ipsam Parascevem appellat, ejus ad vesperam agnus immolabatur. Proxima est Chrysostomi sententia. Hic homil. 39 in *Matth.*: Τὴ δὲ ἐστὶ, ἰν-quit, δευτερόπρωτον; Ὅταν διπλῆ ἡ ἀρχὴ ἡ καὶ τοῦ Σάββατος τοῦ Κυρίου, καὶ ἐτέρας ἑορτῆς διαδεχομένης. Σάββατον γὰρ ἐκάστην ἀρχίαν καλοῦσι. Maldonatus ad *Matth.* xii Chrysostomum existimasse scribit: Sabbatum secundoprimum esse, quod proxime sequeretur festum aliquod, quod in festam vi incidisset. Verum e contrario Sabbatum illud esse censet Chrysostomus, quod festum aliud antecedit, id quod Graeca illa demonstrant, καὶ ἐτέρας ἑορτῆς διαδεχομένης. Quamquam Theoph. ad *Luc.* cap. vi Chrysostomi sententiam eodem, quo Maldonatus, modo intellexisse videtur, si, uti solet, Chrysostomum secutus est. Tertius est Epiphanius noster; quem eodem loco Maldonatus asserit Sabbatum δευτερόπρωτον statuere vii diem Azymorum. Sed hoc quidem loco longe aliud docet Epiphanius. Etenim Sabbatum illud, quod ab Azymorum prima die proximum est, δευτερόπρωτον Sabbatum dici putat. At haeresi LI, num. 31, aliter statuit, tametsi perobscure loquitur. Ibi enim cum duplex Sabbathi genus esse dixisset, alterum heb. omadarium, et antiquum, quod πρῶτον vocat: alterum legitimum; sive festivum, quod δεύτερον putat, ejusmodi Azymorum dies fuit, paulo post addit δεύτερον illud in septem revolutum appellari πρῶτον. Ubi nescias utrum Azymorum vii diem Sabbatum δευτερόπρωτον esse delinuat, an festum ipsum Pentecostes, quod et Maldonatus ceteris omnibus praefert: de quo suo loco dicemus. Jam vero nullus proprie Azymorum dies vii fuit; cum celebris ipsa intra septenos dies steterit, ut ex *Levit.* xxiii, et *Exod.* xii constat. Nisi forte, uti Paschatis octo dies interdum numerari solent, eo quod Pascae ipsa, cujus, sub vesperam agnus immolatur, primus Paschatis dies habetur, quod ex Isidoro supra monuimus; sic etiam Azymorum prima dies eadem illa Parasceve censeatur. Qua ratione Joseph. lib. II *Orig.*, cap. v, Azymorum festum diebus vii celebrari dixit. Illud Maldonati satis mirari non possum. quod de eadem quaestione ex sua opinione illo in loco disserit. Re-

Εὐαγγέλιον. Σάββατα γὰρ διάφορα ὄριζεν ὁ νόμος· καὶ μὲν κατὰ ἑβδομάδα ἀνακυκλούμενον φέρεται Σάββατον, τὸ δὲ διὰ τὰς ὑποπιπτούσας τῆς κατὰ σελήνην (53) νεομηνίας, καὶ τὰς καθεξῆς ἑορτῶν, ὅσων ἡμέρας Σκηνοπηγίας, καὶ ἡμέρας Πασχῶν, ὅτε τὸ πρῶτον θύουσι, καὶ ἄζυμα λοιπὸν ἐσθίουσιν. Ἔτι δὲ τὴν μίαν νηστείαν (54) νηστεύουσι τοῦ ἔτους, τὴν λεγομένην μεγάλην, καὶ τὴν ἄλλην ἤν λεγούσι μικράν. Ὅτε γὰρ ἐπι-

fellit enim Epiphaniū, aliorumque sententiam, qui *Sabbatum secundoprimum, diem aliquem Azymorum interpretantur. Nec enim die xvi, aut xx Martii spicæ maturæ esse potuerunt. Quod enim quidam adnotaverunt, in Palæstina eo tempore propter vehementem calorem segetes solitas maturescere, fictum esse arbitror; nam festum Primitivorum celebratur quinquagesimo die post Pascha; celebratur autem simul atque prima falx in messem mitebatur. Non ergo poterant in festo Azymorum, id est quinquaginta ante diebus, segetes esse mature. Hæc ille. Negat itaque ipsi Azymorum diebus maturas fuisse segetes, cum quinquagesimo primum postea die falcem immiserint. Quæ quidem non falso tantum dicta, sed et Scripturæ manifeste contraria sunt. Quis nescit secunda Azymorum die novarum frugum manipulum oblatus fuisse? quemadmodum Levit. xxiii. 2 præcipitur, כַּבֶּשֶׂת מִבְּרֵית הַשָּׁבֹט; hoc est sequenti post Sabbatum (sive festum, id est Azymorum primam) die, τῇ ἐπαύριον τῆς πρώτης, ut recte LXX reddiderunt. Ab hoc vero die, hoc est a ii Azymorum, vii hebdomadas numerabant: quibus evolutis, quinquagesimo demum die non spicas, aut manipulos; sed primitivos panes offerebant: eumque, פָּרֶזֶק, hoc est clausulam appellabant, sive postremam celebratis diem. In quo Josephus errat; qui lib. iii *Arch.*, cap. 10 ita scribit: Τῇ Πεντηκοστῇ, ἦν Ἐβραῖοι Ἀσσαρθὰ καλοῦσι, σημαίνει δὲ τοῦτο πεντηκοστήν. Assartha, hoc est פָּרֶזֶק πεντηκοστήν interpretatur, haud recte. De segetum maturitate, quod objicitur, refellit Isidorus his verbis: Ἐν ἐκείνῳ γὰρ τῷ καιρῷ μόνῃ καρπηθροῦσιν οἱ ἀσάχως, καὶ κέλνεται ὑπὸ τοῦ κερπτοῦ, καὶ τῆς; πρὸς ἄμνητον ὥρας, οἶονεὶ τὴν δρεπάνην ἐπ' ἐαυτοῦς καλοῦντες. Quanquam non desunt, qui de hordei messe duntaxat illud accipiant. Utunque sit, τῇ δευτέρῃ τῶν Ἀζύμων, פָּרֶזֶק, hoc est manipulus oblatus est. In quo corrigendus est Isidorus, qui τῇ τρίτῃ τῶν Ἀζύμων, hoc est tertia, manipulum oblatus fuisse narrat. Scripsit enim, aut scribere certe debuit, τῇ τρίτῃ τοῦ Πάσχα, hoc est tertio a Paschate die, quod xiv die celebratur. He sunt præcipuæ veterum PP. de Sabbato δευτεροπρώτῳ sententiæ. Ex quibus verisimillima est Epiphaniū prior illa, quam hoc loco tradit, Sabbatum illud, quod primam Azymorum incidit, δευτεροπρώτον, dici. Vera autem procul dubio illa est, quæ in vi *De emend. temp. et in Isag. can.* explicatur: δευτεροπρώτον Σάββατον primum esse Sabbatum, quod ἀπὸ τῆς δευτέρας τῶν Ἀζύμων. Nam secunda die Azymorum novarum frugum manipulum offerebant. A quo die deinceps vii hebdomadas computare jussi sunt. Quarum Sabbata ἀπὸ τῆς δευτέρας τῶν Ἀζύμων, id est ab Omer cognominata sunt. Veluti primum Sabbatum, quod proxime τὴν δευτέραν τῶν Ἀζύμων sequitur, vocatur δευτεροπρώτον. Secundum δευτεροδέυτερον, tertium δευτεροδριτον, atque ita deinceps. Quod uberius explicatum habes in *Isag. can.* pag. 281. Hæc enim interpretatione melior afferri nulla potest.*

(53) Τὸ δὲ διὰ τὰς ὑποπιπτούσας τῆς κατὰ σελήνην. Judæorum festa Sabbata et ab iis et ab ethnicis a pellata, nec in dubium est. De iis luculentus est apud Clem. Alex. locus *Strom.* vi, ex Petri concione quadam: Μηδὲ κατὰ τοὺς Ἰουδαίους ἀβασθεῖ καὶ γὰρ ἐκεῖνοι νόμοι οἰόμενοι τὸν Θεὸν

A Sabbatum, ut Evangelium docet; nam Sabbatorum varia genera lege præfinita sunt. Ac quod septenum dierum orbe revoluta celebratur, proprie Sabbatum dicitur. 159 Sed aliud est quod vel incurrentibus noviluniis, vel ob alios festos dies indicitur, puta Tabernaculorum, vel Paschatis ferias, quibus mactare agniam azymisque vesci legitimum est. Ad hæc solemne quoddam jejunium quotannis observant, quod

γινώσκειν οὐκ ἐπίστανται, λατρεύοντες ἀγγέλοις, καὶ ἀρχαγγέλοις, μὴν, καὶ σελήνῃ· καὶ ἐὰν μὴ σελήνη γαυῆ, Σάββατον οὐκ ἄγουσι τὸ λεγόμενον πρῶτον· οὔτε νεομηνίαν ἄγουσιν, οὔτε Ἀζυμα, οὔτε ἑορτήν, οὔτε μεγάλην ἡμέραν. Quærit Casaub. *Exercit.* xiv, n. 4. quid sit Sabbatum primum: idque obscurum videri sibi fatetur. In quo Scaligeri interpretationem tacite refellit, qui lib. iii *Isag. can.*, pag. 225. sublatis his vocibus, τὸ λεγόμενον πρῶτον, Sabbatum hoc loco pro νεομηνία, ἔτη καὶ νέξ, adeoque festis omnibus usurpari scripserat. Quod est absurdum. Nam Sabbatum illud τὸ λεγόμενον πρῶτον, aliud esse debet ab ordinariis Sabbatis ac Neomeniis. Equidem Sabbatum illud primum esse suspicor, Neomeniam Tisri, quæ majori, quam cætera omnes Neomeniæ, cultu ac religione celebrabatur. Erant quidem Neomeniæ mensium omnes solemnes ac festæ; sed eatenus, ut in iis præcipua quædam sacra, ac cæremonias obirent; non ut ab opere feriati essent. Sola Tisri Neomenia, quod et festum Tubarum, clangorisque vocatum est, τῷ טְבִילָה, ab servili opere nominatum excipitur Levit. xviii, 24: *Mense septimo, prima die mensis, erit vobis Sabbatum, memoriale clangentibus tubis, et vocabitur sanctum. Omne opus servile non facietis in eo, et offeretis holocaustum Domino.* Quare eadem fuit illi diei ratio, quæ primæ ac secundæ Azymorum Pentecostes, Scenopegiæ, quibus quidem nullum opus servile fieri licebat, tametsi quæ ad victum necessaria forent, præparare fas fuit. Quod de Azymorum festo diserte cautum est Exod. xii, 16: *Dies prima erit sancta, atque sollemnis, et dies septima eadem festi vitate venerabilis. Nihil operis facietis in eis, exceptis iis quæ ad vescendam pertinent.* Sabbatis vero ne ea quidem parare fas erat, quæ ad victum pertinerent, ut ex cap. xxi Exodi, com. 29, et xxxv, 3 colligitur. Vide Tract. כַּבֶּשֶׂת יוֹם שַׁבָּת, in I Par. Jad Rambam. Mirum est igitur quod Tertull. lib. *contra Judæos*, cap. 4, præceptum de observando Sabbato, quod Exod. xx, et Deuter. v seiscitur, ita concipit: *Memento diem Sabbatorum sanctificare eum. Omne opus servile non facietis in eo, præterquam quod ad animam pertinet.* Sed primum illud de primæ diei Azymorum observatione cum altero de Sabbato imprudens permiscuit.

(54) Ἔτι δὲ τὴν μίαν νηστείαν. Jejunia in Hebræorum calendario notantur xxvi. Sed neque festa, neque ab opere vacua, ac Sabbata fuerunt, præter x Tisri, quo die festum יוֹם כִּפּוּרִים sive expiationis cum jejunio celebratum est; Levit. xxvi, 31. Atque hæc est μεγάλη νηστεία, quam inter Sabbata refert Epiphanius. Tum enim operis nihil faciebant: com. 29. De minore jejunio nondum certam rationem expedire potui. In calendario Hebræorum, quod Sigonius ac Tornielius ediderunt, die Adar xiv jejunium Esther cum Mardochei festo, quod erat *Phurim*, hoc est *Sorium* minus, incidit. Quod proinde jejunium minus existimari possit. Verum submovendum hoc jejunium in xiii Adar, ut a Munstero et Genebrardo factum est. quod et Scripturæ auctoritate constat. Nam Esther cap. ix, 22. xiv et xv mensis Adar inter Judæorum festa sanciantur, uti sint *dies illi epularum ac lætitiæ.* Non igitur xiv die jejunabant. Quare de minore illo jejunio, quod una et festum, sive Sabbatum sit, amplius quærendum videtur.

magnum vocant, nec non et alterum quod parvum appellant. Quoties igitur dies ejusmodi in secundam post Sabbatum diem, vel tertiam, aut quartam incidunt, istud ipsum illorum instituto Sabbatum censetur. Quare secundum Azymorum festum, definitumque Sabbati diem, eo Sabbato, quod et proprie ita dictum est, et Azymorum diem sequitur, quæ et ipsa pro Sabbato censetur, forte iter per sata fecerunt, ac vulsas spicas affricuerunt, atque comederunt, ut vincula illa Sabbati sanctione ascripta soluta esse monstrarent magni illius accessione Sabbati, hoc est Christi Domini, qui ut a peccatis nostris quiesceremus indulsit. Cujus insuper figuram Noemus olim prætulit, is quem natum pater ut vidit, propheticum quodam afflatu Noemum appellari voluit: *Quoniam, inquit, ipse requiem dabit nobis a peccatis nostris*¹, hoc est laboriosis nostris operibus. Atqui Noemus nullam a peccatis requiem attulit, ut intelligas de Christo vaticinatum esse Lamechum, in quem etiam ipsa nominis ratio convenit. Noemus enim *requiem* significat, ut et Sebeth, quæ vox tam istud ipsum quam *Sabbatum* exprimit. Quod apprime Christo congruit, in quo Pater cum Spiritu sancto requiescit; requieveruntque sancti ad unum omnes, posteaquam a peccato destiterunt. Hic est magnum sempiternumque Sabbatum, cuius parvum illud exemplar fuit; ad illius adventum usque in usum adhibitum, et ab ipso lege constitutum; ab eodemque solutum, et in Evangelio demum impletum. Ita enim ille dixit: *Dominus est Filius hominis etiam Sabbati*². Ex quo factum est, ut audacter discipuli Sabbatum solverent, præsertim cum et sacerdotes ante illos idem sacrificando, offerendoque facerent, ne iuge illud quotidianumque sacrificium intermitterent. Ac non sacerdotes solum hoc ipso, quod ne Sabbato quidem essent feriati, solutum illud iri diu ante prænantabant; sed et circumcisio ipsa solvebat. **160** Cum enim Sabbato puer sæpenumero nasceretur, ejus diei religionem circumcisio tollebat; atque ita duabus illis rebus Sabbati abrogatio significata ante videtur. Hoc enim constat, eos qui natum in Sabbato puerum circumciderent, sive octavum diem accurate observare vellent, quod is in Sabbatum incurrisset, eodem ipso circumcidisse, ac proinde operis aliquid egisse, Sabbatumque violasse. Sin abrogandi Sabbati metu differrent, nono demum die circumcisionem adhibuisse, atque hujus adeo legem, præstitutumque dierum octo numerum minime tenuisse.

XXXIII. Sed ne ipsa quidem prima erat perfecta circumcisio, verum signi instar ad eorum quæ postea consequebantur recordationem concessa: ac præsertim ob Abrahami, uti diximus, hæsitacionem, cum illum Deus redarguit: tum ad majoris

¹ Gen. v, 29. ² Math. xi, 8. ³ F. τόν.

(55) *Ἦτοι ἐν δευτέρῳ Σαββάτῳ*. Tres duntaxat hebdomadis ferias commemoravit, 2, 3 et 4. Sed una etiam cæteras συνεχδοχικῶς complexus est. Neque enim est ulla ratio, cur a cæteris hæ solemnni-

Α πτοῦσιν αὐταὶ αἱ ἡμέραι, ἦτοι ἐν δευτέρῳ Σαββάτων (55), ἦ ἐν τρίτῃ, ἦ ἐν τετράδι, Σάββατον καὶ αὐτὸ αὐτοῖς ὀρίζεται. Δὴ μετὰ τὴν τῶν Ἀζύμων γενομένην ἡμέραν, καὶ ὀρισθεῖσαν ἡμέραν Σαββάτου, τῷ Σαββάτῳ φύσει τῷ μετὰ τὴν ἡμέραν τῶν Ἀζύμων εἰς Σάββατο λελογισμένην, εὐρέθησαν διαβαίνοντες διὰ τῶν σπορίμων, καὶ ἐτίλλον στάχυας, καὶ ἔψωχον, καὶ ἤρθηον, δεικνύοντες, ὅτι λέλυται ὁ δεσμὸς ὁ ἐν τῷ Σαββάτῳ ὀριζόμενος, ἐλθόντος τοῦ μεγάλου Σαββάτου, τουτέστι Χριστοῦ, τοῦ ἀναπαύσαντος ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν, οὗ τύπος ἦν ὁ Νῶε, ὃν ὁ πατήρ αὐτοῦ γεννηθέντα εὐρακῶς κατὰ προφητείαν, ἐπέθετο αὐτῷ ὄνομα Νῶε, λέγων· *Ὅτι οὗτος ἀναπαύσει ἡμᾶς ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν*, ἦτοι σκληρῶν ἔργων ἡμῶν. Ὁ Νῶε δὲ ἀπὸ ἁμαρτιῶν οὐκ ἀνέπαυσεν, ἀλλὰ εἰς Χριστὸν προσήτευσεν ὁ Λάμχος τὴν προφητείαν τῷ Ὁ Νῶε ἐρμηνευόμενον ἐν ἀληθείᾳ. Νῶε γὰρ ἀνίπαντος ἐρμηνεύεται, καὶ Σεβῆθ ὑπερ ἀνάπαντος καὶ Σάββατον ἐρμηνεύεται, ὅ ἐστι Χριστός, ἐν ᾧ ἀναπαύεται ὁ Πατήρ, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ πάντες ἅγιοι ἄνθρωποι ἐν αὐτῷ ἀνεπαύσαντο, παύσμενοι ἀπὸ ἁμαρτημάτων. Οὗτός ἐστι τὸ μέγα Σάββατον καὶ ἄδιδον, οὗ τύπος ἦν τὸ μικρὸν Σάββατον ἐξυπηρετούμενον ἄχρι τῆς αὐτοῦ παρουσίας, προσταχθέν ὑπὸ αὐτοῦ κατὰ τὸν νόμον, καὶ ἐν αὐτῷ λυθὲν, καὶ πληρωθὲν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ. Οὕτως γὰρ εἶπεν, ὅτι *Κύριός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Σαββάτου*. Ὅθεν θαρσαλέως οἱ μαθηταὶ λύουσι τὸ Σάββατον· ἐπειδὴ καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν ἱερεῖς ἔλυον τὸ Σάββατον θύοντες, καὶ θεῶ θυσίας προσφέροντες, ἵνα μὴ ἀργήσῃ θυσία ἡ ἐνδελειχῆς, καὶ καθ' ἡμέραν προσφερομένη. Οὐ μόνον δὲ αὐτοὶ προσήτευσον οἱ ἱερεῖς λυθῆσθαι τὸ Σάββατον διὰ τοῦ μὴ ἀργεῖν· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ περιτομὴ ἔλυε τὸ Σάββατον. Γεννομένου δὲ παιδὸς πολλὰκις ἐν Σαββάτῳ, ἀνάριστος Σαββάτου διὰ περιτομῆς ἐγίνετο. Οὕτω ταῖς ἀμφοτέραις ἡ λύσις προσεθεσπίετο. Δείκνυται γὰρ, ὅτι οἱ περιτέμνοντες αὐτὸ τὸ γεννηθὲν ἐν Σαββάτῳ, εὐρέθωσιν ἀκριβολογήσασθαι τὴν ὀγδόην ἡμέραν, εὐρίσκοντες ἐμπύπτουσαν ἐν Σαββάτῳ, καὶ περιτεμόντες, ἔργον εἰργάσαντο καὶ τὸ Σάββατον ἔλυσαν. Ἐὰν δὲ ὑπέρθωνται διὰ τὸ μὴ λύσαι τὸ Σάββατον, ἐνάτη λοιπὸν περιτέμνουσι τὴν περιτομήν· καὶ ἔλυσαν τὴν περιτομήν, καὶ τὸν περὶ αὐτῆς τῶν ὀκτῶ ἡμερῶν ὄρον τοῦ προστάγματος.

ΑΓ'. Ἀλλὰ οὕτε ἦν τελεία ἡ πρώτη περιτομή, ἀλλὰ σημείου χάριν ἐδόθη, εἰς τε ὑπόμνησιν αὐτῶν μετὰ ταῦτα· καὶ διὰ τὸν δισταγμὸν τοῦ Ἀβραάμ, ὡς προεῖρηται, ἐπιτιμηθέντος, καὶ τύπου ἕνεκα τῆς μεγάλῃς τῆς τὰ πάντα κατ' ἰσότητα πληρούσης ἐν τοῖς

tates arceantur. Nam certorum dierum superstitione illa, quam Judæi observant, et in Jad Rambam exposuit, nihil ad hunc locum facit. De qua alias disseremus.

καταξιουμένους. Ἐκείνη μὲν γὰρ εἶ ἦν ἀγιστίας ἕνεκα, A καὶ κληρονομίας οὐρανῶν βασιλείας χάριν, ἄρα ἐστέρηται Σάρρα τῆς βασιλείας, καὶ Ῥεβέκκα, καὶ Λία, καὶ Ῥαχὴλ, καὶ Ἰωαβὲθ, καὶ Μαρία ἡ ἀδελφὴ Μωϋσέως, καὶ πάσαι αἱ ἄγιοι γυναῖκες, καὶ οὐ δυνήσονται κληρονομεῖν βασιλείαν οὐρανῶν, μὴ δυνηθεῖσαι ἰὴν περιτομῆν τοῦ Ἀβραὰμ ἔχειν, ἣν Θεὸς αὐτῷ δεδώρηται, κατὰ τὸν τούτων λόγον· εἰ δὲ οὐκ ἐστέρησονται αὐταὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καίτοι οὐ μετεσηκῶσαι περιτομῆς, οὐδὲν ἄρα ἰσχύει ἡ νῦν ἑσαρκὸς περιτομή. Τί δὲ καυχᾶται Ἐβίων περιτομῆν, ὅποτε καὶ οἱ εἰδωλόατραι (56) καὶ μαιριεῖς τῶν Αἰγυπτίων περιτομῆν ἔχουσι; Ἀλλὰ καὶ οἱ Σαρακηνοὶ, οἱ καὶ Ἰσραηλιταὶ, περιτομῆν ἔχουσι, καὶ Σαμαρείται, καὶ Ἰουδαῖοι, καὶ Ἰδουμαῖοι, καὶ Ὀμηρίται. Τούτων δὲ οἱ πλείους οὐ διὰ νόμον τοῦτο ποιούσιν, ἀλλὰ ἀλόγῳ τινὶ συνηθεῖσι.

Judei, Idumæi et Hæreticæ faciunt. Quorum id

clitra ullam rationem suscipiunt.

Καὶ ἀπλῶς πολλὸν χρόνον ἀναλώσω κατατριβόμενος εἰς τὴν τούτου ληρηθῆσαν, διὰ τὸ ἐπερείθεσθαι αὐτὸν μάτην τῷ ῥητῷ ᾧ εἶρηκεν ὁ Σωτῆρ· Ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ εἶναι ὡς ὁ διδάσκαλος· ἵνα καὶ αὐτὸς σεμνύνηται τὴν ἰδίαν περιτομῆν διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ περιτομῆν τὴν ἐν αὐτῷ καλῶς περιτριμθεῖσαν. Ὅμως ἐπειδὴ βούλεται ὁ κτηνώδης διὰ τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν μίμησιν λαμβάνειν τοῦτον τὸν λόγον, οὐκ ὀκνήσω δεῖξαι, ὅτι οὐ διὰ τοῦτο εἶρηται. Εὐθύς γὰρ ἑρᾶζει ὁ Κύριος, λέγων, ὅτι οὐ διὰ τοῦτο εἶπεν, ἀλλὰ διὰ τοὺς διωγμούς, καὶ τὴν τῶν Ἰουδαίων εἰς αὐτὸν παροινίαν. Καὶ φησιν· *Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ἐμᾶς δώξουσιν· εἰ ἐμὲ ἐμίσησαν, καὶ ἐμᾶς μισησοῦσιν. Οὐκ ἐμὲ λέγετε κύριον καὶ διδάσκαλον; Καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ. Εἰ οὖν τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβούλ ἐκάλεσαν, πόσω γε μᾶλλον τοὺς οικειοκτοῦς αὐτοῦ; καὶ, Οὐ δύναται δοῦλος εἶναι ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ, οὐδὲ μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ. Ἦτω δὲ κατηρητισμένος κατὰ πάντα ὁ μαθητὴς, ὡς ὁ διδάσκαλος, τοῦτέστιν ἑτοιμος εἰς διωγμὸν, καὶ κακολογίαν, καὶ πᾶν ὅτι οὖν ἐπιφερόμενον. Ὅθεν καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος· *Μιμηταὶ μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὼ Χριστοῦ. Καὶ οὐχ ὅτι ἐκεῖνος ἐμιμήτο τὸν αὐτοῦ δεσπότην ὡς οὐκ ἔδει. Οὐδὲ γὰρ ἔλεγεν, ὅτι Θεὸς εἰμι, ἢ Υἱὸς Θεοῦ εἰμι, ἢ Λόγος Θεοῦ εἰμι. Λέγει γὰρ, ὅτι Ἐγὼ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων· καὶ, Ὡς περὶ τῷ ἐκτρώματι ὤφθη κάμωι.**

ΔΔ'. Εἰ δὲ σὺ, Ἐβίων, λαμβάνεις τὸ ῥητὸν τοῦτο ἐπιμιμήσει Χριστοῦ καὶ ἀπὸ τῆς περιτομῆς, ἧς ματαίως φρονεῖς, θέλεις εἶναι ὡς ὁ διδάσκαλος, μᾶλλον δὲ ὡς ὁ Κύριος, μὴ ἐν τῇ περιτομῇ αὐτῷ ὁμοιοῦ· οὐ γὰρ σε ὠφελήσει. Παρήνεγκε γὰρ ὁ Κύριος τὸν ταύτης χρόνον, ὡς ἐπὶ πολλῶν μαρτύρων σαφῶς ἐπεδεί-

¹ F. ἱερέϊς. ² Matth. x, 25. ³ Joan. xv, 20. ⁴ ibid. 18. ⁵ Joan. xiii, 5. ⁶ Matth. x, 25. ⁷ Joan. xv, 21. ⁸ Luc. vi, 40. ⁹ I Cor. xi, 1. ¹⁰ I Cor. xv, 9. ¹¹ ibid. 8.

(56) Ὅποτε καὶ οἱ εἰδωλόατραι. Hi non ad cap. Jer. x: Multarum, inquit. ex quadam parte gentium, et maxime, quæ Judææ Palæstinæque confines sunt, usque hodie populi circumciduntur, et

illius, atque æqualiter in iis, qui quidem dignati fuerint, omnia perficientis, adumbrandam imaginem. Etenim si ingenerandæ sanctitatis, cælestisve regni velut hæreditario jure conferendi gratia esset instituta, consequens esset, Saram ac Rebeccam, et Liam ac Rachelem, et Joehabetam ac Mariam Moysis sororem, cæterasque sanctas mulieres eo esse regno privatas, nec cælestem illam hæreditatem posse capessere: propterea quod Abrahami circumcisionem usurpare nequiverint, quam, ut isti volunt, Deus illi largitus est. Quod si cælesti illæ regno, tametsi circumcisæ non fuerint, minime caruerunt, nihil igitur modo carnis illa circumcisio prodest. Et vero quid est, quod Ebion adeo de circumcissione sua gloriatur, cum et idolorum cultores, et sacerdotes Ægyptii seipsos quoque circumcidant? Quod et Saraceni, et Ismaelitæ, ac Samaritani, plerique non aliqua lege, sed consuetudine quadam

Denique plurimum a me temporis insumi necesse sit, si in refellendis illius nugis inhærere voluero, qui hoc uno Salvatoris dicto frustra nititur: *Sufficit discipulo si sit sicut magister ejus*²; ut et ipse propter eam, quam in se merito Christus expressit, circumcisionem suam arroganter ostendet. Verumtamen quoniam ob Christi imitationem ea se sententia pecus illa defendit, dicere haud verebor nequaquam illam eo pertinere. **161** Statim enim Dominus adjecit, non se ideo ita dixisse, sed ob ingruentes exagitationes, Judæorumque in se contumelias. Ac, *Si me, inquit, persecuti sunt, et vos persequentur*³; si me oderunt, et vos odio habebunt⁴. *Nonne me Dominum dicitis ac magistrum? Et recte dicitis, sum etenim*⁵. *Si igitur patremfamilias Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos ejus*⁶? Et, *Non potest servus major esse domino suo*⁷: neque discipulus magistro; sed esto perfectus in omnibus discipulus sicut magister⁸, hoc est ad omnem vexationem, ac maledicentiam, et adversa quelibet sustinenda comparatus. Unde et Paulus: *Imitatores, inquit, mei estote, sicut et ego Christi*⁹. Neque vero qua non decebat ratione dominum ille suum imitatus est. Non enim Deum esse se dixit, aut Dei Filium, aut Deum Verbum. Sed, *Ego sum*, inquit, *minimus apostolorum*¹⁰; et, *Tanquam abortivo visus est et mihi*¹¹.

XXXIV. Quod si tu, Ebion, Christi ad imitationem dictum illud usurpas, et ob circumcisionem, qua tu frustra te jactitas, magistri esse similis vel Domini potius affectas, noli circumcissione ei similis esse; neque enim tibi proderit, cum illius tempus Dominus ipse circumscripserit, quemad-

præcipue Ægyptii et Idumæi, Ammonitæ et Moabitæ et omnis regio Sarracenorum. De Ægyptiis id testatur Herodotus. Meminit et Orig. 1 cont. Cels.

modum idoneis multis testibus evidenter ostendimus. Venit enim, veteremque complevit, perfecta demum per sua mysteria circumcissione concessa. Quam non una corporis parte definiri voluit, sed eadem totum corpus obsignavit, atque a peccato circumcidit: neque unam duntaxat populi partem, puta virilem sexum, sed universam Christianorum gentem reipsa servavit: viris, inquam, et mulieribus signum illud impertiit. Quippe ad regni cœlestis adeundam hæreditatem cumulate omnibus, non anguste virorum uni generi, illam ipsam notam imponi, velut imbecillam, statuit. Adeoque tam per eam, quam per mandata sua, egregiamque doctrinam cœleste regnum Christiano toti populo patefecit. Ac si tu Domini similis esse, hoc est Magistri

Verum agendum a monumento Lazarum arcesse, aut alium quempiam mortuum excitato: **162** aut infectos lepra repurga; cæcis visum, nervorum resolutione laborantibus sanitatem, si potes, restitue. Sed ideo non potes, quod infidelitate, carnisque vinculis, ac legis imperfectis cæremoniis illigatus contraria illi omnia facis. Atque ut præstare maxime posses, id quod propter depravatam fidem tuam minime potes assequi, non instar Christi dico (neque enim corruptioni obnoxius atque errore implicatus homuncio conferri cum Deo potes), sed neque Christi nomen ad edenda prodigia potes invocare; aut si tamen invocaveris, efficies quidquam. Sed etsi paralytico suscitando aliquid efficeres, idem utique, qui per Jesu nomen exurgeret, ab eo ipso quadam posset sapientie luce perfundi, ne se tuam ad Sabbati observationem accommodaret; ac per ejus a quo esset sanatus, nomen hoc disceret: *Tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam Sabbato*¹. Cæterum hoc a nobis antea commemoratum est, qui ex illa secta sunt, eos varie de Christo sentire. Nam quod ad Ebionem ipsum pertinet, merum illum hominem ex humano concubitu putat esse prognatum. At qui Ebionæi de illo vocati sunt, nescio quam in cœlo virtutem

Quamobrem quid ego diutius importunos illis in locis ac velut æstuariis commoror, quæ inundari alias, alias exsiccari solent; ac piscium copiam sæpius in littus ejicere, inter quos venenati quidam, cujusmodi sunt pastinacæ, dracæne, caniculæ, muræne, eorum qui ad oram illam ambulant pedes exitiali veneno, uti diximus, infestant? Hunc igitur locum ingentes Deo gratias agens præteribo, quod hæc insuper a nobis propulsata sit hæresis,

¹ Joan. v. 8.

(57) *Τρυγόνας δὲ φημι, καὶ δρακαίνας*. Plin. lib. ix, cap. 48: *Æque pestiferum animal araneus; spinæ in dorso aculeo noxius. Sed nullum usquam execrabilius, quam radius super caudam eminentis trygonis, quam nostri pastinacam appellant, quincune ali magnitudine. Ælianus l. ii De anim., c. 50,*

ἔλαβον. Ἦλθε, καὶ ἐπλήρωσε δοῦς τὴν τελειαν περιτομῆν τῶν αὐτοῦ μυστηρίων, οὐκ ἐν ἐνὶ μέλει μόνῳ, ἀλλ' ὅλον σῶμα σφραγίσας, καὶ περιτεμῶν ἀπὸ ἀμαρτίας· καὶ οὐχ ἐν μέρος λαοῦ σώζων, τουτέστιν ἄνδρας μόνους, ἀλλὰ καὶ ὅλον λαὸν τῶν τῶν Χριστιανῶν κατὰ ἀλήθειαν, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας ὁμοῦ σφραγίζων. καὶ εἰς οὐρανῶν βασιλείας κληρονομίαν ἀφθόνως. καὶ οὐκ ἐλλιπῶς ἐνὶ τάγματι τῶν ἀνδρῶν μόνον κατὰ ἀσθένειαν τὴν σφραγίδα παρέχων, ἀλλὰ λαῶ ὁλοτελεῖ διὰ τῆς σφραγίδος καὶ ἐντολῶν καὶ ἀγαθῆς διδασκαλίας τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἀποκαλύπτων. Εἰ δὲ ὡς ὁ Κύριος βούλει εἶναι, ὁ Ἐβίων. τουτέστιν ὡς ὁ Διδάσκαλος, πολὺ ἠπάτησαι. Μὴ ἐν τῇ περιτομῇ ἀπεικάζου.

vis, Ebion! vehementer aberras. Noli enim circum-

Ἄλλὰ κάλεσον τὸν Λάζαρον ἀπὸ μνημείου, ἢ ἄλλον νεκρὸν ἔγειρον, λεπρὸς καθάρισον, ἢ τυφλοῖς χάρισαι τὸ βλέπειν, ἢ παραλυτικὸν ἴασαι, εἰ δύνῃ. Οὐ δύνῃ δὲ, ὅτι ἐναντιῶς πράττεις ἀπιστία κατεχόμενος, καὶ δεσμοῖς σαρκὸς, καὶ δικαιώμασι νόμου ἀπληρώτοις. Εἰ δὲ ταῦτα ἠδυνήθης ποιῆσαι, ὅπερ οὐ δύνῃ διὰ τὴν κακοπιστίαν σου, οὐ λέγω ὡς ὁ Χριστὸς (οὐ γὰρ δύνῃ ἀπεικασθῆναι Θεῷ, φθαρτὸς ὢν ἄνθρωπος καὶ ἠπατημένος), ἀλλ' οὔτε τὸ ὄνομα Χριστοῦ ἐπὶ θεοσημείους δύνασαι ἐπικαλέσασθαι· κἀν τε ἐπικαλέσῃ, οὐκ ἐνεργήσεις. Εἰ δὲ καὶ ὅλως ἐνεργεῖς παραλυτικὸν ἀναστήσαι, εἶχεν ἂν, διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ ἀναστὰς, καὶ σύνεσιν παρ' αὐτοῦ λαθεῖν· ἵνα σου μὴ ἀνάσχηται σαββατίζεσθαι, ἀλλὰ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἰασαμένου μαθεῖν, ὅτι Ἄρον τὸν κρᾶββάτόν σου καὶ πορεύου εἰς τὸν οἶκόν σου ἐν σαββάτῳ. Ἦδῃ δὲ μοι εἴρηται, ὡς διαφόρως ἕκαστος αὐτῶν περὶ Χριστοῦ ὑποβάλλει· ποτὲ μὲν ὁ αὐτὸς Ἐβίων λέγων ἐκ παρατριβῆς ψυλὸν ἄνθρωπον αὐτὸν γεγενῆσθαι· ἄλλοτε δὲ οἱ ἀπ' αὐτοῦ Ἐβιωναῖοι, ἅνω δύναμιν ἐκ Θεοῦ κεκτήσθαι Υἱὸν, καὶ τοῦτον κατὰ καιρὸν τὸν Ἀδάμ ἐνδύσεσθαι τε καὶ ἐκδέσθαι. Ὅν τὰς διαφορὰς γνώμας ἐν δυνάμει Θεοῦ ἀνετρέψαμεν.

divinitus obtinuisse filium, eundemque suo se tempore in Adamum insinuasse, exuisseque postea. Quorum omnium discrepantes sententias divina ope

Καὶ τί μοι ἐτι διατρίβειν ἐν ἀλιμένοις καὶ ἀμπύρτεσι τόποις, πῆ μὲν ἐπικλυζομένοις, πῆ δὲ καταξηραίνουμένοις· ἐξ ὧν περ ἰχθύων ἐκθράσματα πολλάκις γίνεται, καὶ τοῖς ποσὶ τοῖς τὰς ὄχθας τούτων μεταίωσι τῶν τόπων, ἐκ τοῦ ἀναμέσον τῶν ἰχθύων τινὰ ἰσθόλα εἶναι, τρυγόνας δὲ φημι καὶ δρακαίνας (57), καὶ καρχαρίας, καὶ σφυραίνας, ὡς ἤδη προεῖρηται, βλάβην ἐμποιεῖ; Παρελεύσομαι τοίνυν τὸν τόπον αὐτοῖς, Θεῷ εὐχαριστῶν, ὅτι καὶ ταύτην τὴν αἵρεσιν

venenatos pisces commemorat, gobiium, draconem, hirundinem, quorum tamen virus minime letalis. At pastinacæ præsentissimum esse docet. De muranis Plin. lib. xxxii, cap. 4, *murænæ morsus ipsarum capitis cinere sanantur.*